

ACHTKAR SPELEN

Achtkarspeler JWG-ers en in streekeigen kultuer

Undersyk nei de ynfloed fan de streekeigen kultuer fan Achtkarspelen op it hâlden en dragen fan dielnimmers oan de

JeugdWerkGarantie-wet

C.H.A. Verhaar

Bijvoorbeeld: Ploeg, J.D. van der et al., *It kearpunt foarby. Bouwstenen voor het agrarisch ontwikkelingsplan Friesland*, 1993, Wageningen: Landbouw-universiteit Wageningen.

- 9 Regionale loonkostendifferentiatie zal de regionale werkgelegenheidsgroei niet stimuleren aangezien van een dergelijk prijsbeleid de suggestie uitgaat dat de regionale arbeid dient te worden beschouwd als een inferieur goed.
Vergelijk: Sinderen, Jarig van, 'Ekonomyske konverginsje op regionaal nivo?', in: P.M. de Klaver, C.H.A. Verhaar en L.G. Jansma (red.), 'Wurk foar Fryslân', speciaalnummer van *It Beaken*, 1995, jiergong 57, nr. 3/4, pp. 201-211.
- 10 Pahl bepleit dat mannen van vrouwen moeten leren 'to balance home, work and family' in plaats van op een traditioneel-masculine wijze succes in het werk na te streven. Gezien de keuzes die overheid en bedrijfsleven maken met betrekking tot de arbeidsmarkt moet dit pleidooi helaas als utopisch worden beschouwd.
Zie: Pahl, Ray, *After Success. Fin-de-Siècle Anxiety and Identity*, 1995, Cambridge: Polity Press/Blackwell Publishers, p. 190.
- 11 Friese jonge vrouwen hebben geen behoefte aan een prins op een wit paard - al was het maar omdat 'wit' niet met de kleur van het *Fryske hynder* overeenstemt.
- 12 De koudwatervrees waar de allochtone inwoners van Fryslân aan lijden als het gaat om *Frysk taalbelied* laat zien hoe ver zij al zijn geassimileerd met de autochtone inwoners van deze provincie.

Ljouwert/Leeuwarden,
april 1997.

Stellingen behorende bij:

C.H.A. Verhaar, *Achtkarspeler JWG-ers en in streekeigen kultuer. Undersyk nei de ynfloed fan de streekeigen kultuer fan Achtkarspelen op it hâlden en dragen fan dielnimmers oan de JeugdWerkGarantie-wet*, Ljouwert: Fryske Akademy, 1997, proefschrift Wageningen.

Stellingen

- 1 Een streekeigen cultuur bestaat uit eigenschappen, die ieder voor zich niet regionaal-specifiek hoeven te zijn. Het is juist de onderlinge combinatie die als uniek dient te worden begrepen.
(Dit proefschrift)
- 2 Binding aan de streek dient te worden begrepen als de sociaal-psychologische resultaten van culturele eigenschappen die tesamen de regionale identiteit bepalen en vormen. De wens in de eigen streek te wonen is daarmee een minder adequate operationalisatie van die binding.
(Dit proefschrift)
- 3 Een hoog arbeidsethos hoort van oudsher tot de streekeigen cultuur van Achtkarspelen. De JWG-ers uit Achtkarspelen kenmerken zich evenzeer door een hoog arbeidsethos. Daarmee voldoen zij in ieder geval op één punt aan de eisen die aan de hedendaagse deelnemers aan het arbeidsproces worden gesteld. Dit illustreert dat 'traditioneel' tegelijkertijd 'modern' kan zijn.
(Dit proefschrift)
- 4 JWG-ers worden afhankelijk van regelingen zoals de JWG en van degenen die dergelijke maatregelen uitvoeren. Daarmee verkeert het zogenaamde activerende arbeidsmarktbeleid in zijn tegendeel.
(Dit proefschrift)
- 5 De plaats en toekomst van de Friese taal en cultuur kunnen slechts worden doorgrond vanuit een economisch perspectief.
- 6 De zogenaamde 'Friezen om utens' vertegenwoordigen een groot cultureel en economisch potentieel en daarmee een verlies aan economisch en cultureel kapitaal voor Fryslân. Dit illustreert de verwantschap tussen de human capital theorie en de theorie van sociale reproductie.
Vergelijk: Jansma, L.G. en G.H. Jelsma, *Friezen om utens*, Ljouwert: Fryske Akademy, 1996.
- 7 Het Europees beleid met betrekking tot de culturele eigenheid van de zogenaamde regio's is onder meer bedoeld om de positie van autochtone minderheidstalen te versterken. Voor Fryslân zal dat doel pas zijn bereikt als de *Fryske memmetaal* is uitgegroeid tot het geëigende middel van communicatie met het Hogere.
Vergelijk: Gorter, Durk, 'Taal yn 'e tsjerke: leauwe, stimme en Fries wêze', in: W. Bergsma et al. (red.), *Frysk, from en frij*, Ljouwert: Fryske Akademy, 1988, pp. 261-276, met name p. 273: "It Frysk as taal fan tsjerklike oangelegenheden moat fier wei komme."
- 8 Het pleidooi om de economische betekenis van meerdere wijzen van 'buorkjen' onder ogen te zien, te erkennen en daar naar te handelen, is tegelijkertijd een streven tot een ruimere spreiding, met name onder beleidsmakers, van een onderdeel van het culturele erfgoed dat 'boerentraditie' heet, te weten het boerenfatsoen.

Achtkarspeler JWG-ers en in streekeigen kultuer

*Oan Cornelis Josephus Petrus Verhaar silger,
en oan Kees, Harry en Peter Verhaar.*

NN08201, 2320

Achtkarspeler JWG-ers en in streekeigen kultuer

Undersyk nei de ynfloed fan de streekeigen kultuer fan Achtkarspelen op it hâlden en dragen fan dielnimmers oan de *JeugdWerkGarantie-wet*.

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van doctor
op gezag van de rector magnificus,
van de Landbouwniversiteit te Wageningen,
dr. C.M. Karssen
in het openbaar te verdedigen
op woensdag 24 september 1997
des namiddags te vier uur in de Aula

Cornelis Henricus Antonius Verhaar

geboren 28 april 1959 te Roosendaal en Nispen

nn 944276

promotor: dr.ir. J.D. van der Ploeg, hoogleraar in de rurale sociologie
co-promotor: dr. L.G. Jansma, wetenschappelijk directeur van de Fryske
Akademy

BIBLIOTHEEK
LANDBOUWUNIVERSITEIT
WAGENINGEN

Achtkarspeler JWG-ers en in streekeigen kultuer

Undersyk nei de ynfloed fan de streekeigen kultuer fan
Achtkarspelen op it hâlden en dragen fan dielnimmers oan de
JeugdWerkGarantie-wet.

C.H.A. Verhaar

FA-nr. 840

ISBN 90-6171-840-6
ISBN 90-5485-729-3

© Fryske Akademy, Ljouwert, 1997

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Voorzover het maken van copieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912, het K.B. van 20 juni 1974, Stbl. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stbl. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, moeten de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen voldaan worden aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen).

Ynhâldsopjefte

Foaropwurd	11
1 Ynlieding	13
1.1 Oanlieding ta dit ûndersyk	13
1.2 Oer regionale kultueren	14
1.3 Regionale kultuer en opfettingen oer wurk	15
1.4 Yn 'e kunde komme mei in eigen kultuer yn Achtkarspelen	17
1.5 In neiere yntroduksje fan Achtkarspelen en fan de JWG	19
1.6 De fierdere rûte fan dizze stúdzje	23
Noaten	25
2 In moeting mei (jongerein)wurkleazen	31
2.1 Ynlieding	31
2.2 Oer alle wurkleazen	31
2.2.1 Net in útkearing, mar wurk	31
2.2.1.1 Algemien	31
2.2.1.2 Ek de Fryske wurkleazen wolle oan it wurk	32
2.2.2 It wolbefinen as wurkleaze	33
2.3 Wurkleaze jongerein	34
2.3.1 It hâlden en dragen op de arbeidsmerk	34
2.3.1.1 Jongereinwurkleazen yn it algemien	34
2.3.1.2 De Fryske jongerein	35
2.3.2 It wolbefinen	35
2.3.2.1 Jongereinwurkleazen	35
2.3.2.2 In ferliking mei wurkjende of learende jongerein	37
2.3.3 In rem op fierdere persoanlike ûntjouwing	38
Noaten	40
3 Programma's foar de wurkleaze of kânsearme jongerein	45
3.1 Ynlieding	45
3.2 'Working class kids' en 'working class jobs'	45
3.3 Omtinken foar jonge froulju	46
3.4 Undersyk nei it funksjonearjen fan opliedingsprojekten	48
3.4.1 'Cheap labour': eksploitaasje	48
3.4.2 Wolbefinen troch partisipaasje	49
3.4.3 It lear-elemint	50
3.4.4 Arbeidsmerkrelevânsje	52
3.4.5 Beheiningen fan 'e lokaal-regionaal ekonomyske situaasje	53
Noaten	54
4 Probleemstelling en ûndersyksfragen	59
4.1 Teoretyske refleksje	59
4.1.1 Ynlieding	59
4.1.2 Ekonomyske ynfalshoeke	59
4.1.2.1 De fraach nei arbeid	60
4.1.2.2 It oanbod fan arbeid	61

4.1.3	Kulturele ynfalshoeke	62
4.2	Probleemstelling en ûndersyksfragen	64
4.2.1	Kultuer	64
4.2.2	Hâlden en dragen op de arbeidsmerk	65
4.2.3	JWG	66
4.2.4	Yntegraasje	66
4.3	Undersyksstrateezjy	67
4.3.1	Ynlieding	67
4.3.2	It komparative elemint	67
4.3.3	Kwantitatyf en kwalitatyf	68
	Noaten	70
5	Yn 'e kunde komme mei de (eks)JWG-ers út Achtkarspelen	75
5.1	Ynlieding	75
5.2	Eftergrûnsskaaimerken	75
5.2.1	Leeftyd en geslacht	75
5.2.2	Wenplak	76
5.2.3	Libbensskôging	77
5.3	Underwiis en arbeid	79
5.3.1	Foaroplieding	79
5.3.2	Wurkleazens foarôfgeande oan de JWG	80
5.3.3	Sosjaal-ekonomysk komôf	81
5.4	Ynkommen, konsumpsje en frije tiid	82
5.5	Libbens- en wensituaasje	85
5.6	It Frysk-wêzen	86
	Noaten	91
6	Spoaren en ynfloed fan in eigen kultuer	93
6.1	Ynlieding	93
6.2	Hâlding fan de Achtkarspelen JWG-ers foar ûnderwiis oer	94
6.3	Hâlding foar berop en besibbe attitudes	96
6.3.1	Beropsferwachting	96
6.3.2	Hâlding foar de posysje fan man en frou yn it houlik oer	97
6.4	Regionale woartels	98
6.5	Arbeidsetos	100
6.6	De faktor 'heide' yntrodusearre	101
6.7	Relaasje tusken kulturele eigenskippen en hâlden en dragen op it flak fan wurk	102
6.7.1	Ynlieding	102
6.7.2	It paad sykjen tusken de skalen	103
6.7.2.1	Ynlieding	103
6.7.2.2	JWG-ers út Achtkarspelen	106
6.7.2.3	Fryske jongerein (JIF)	106
6.7.3	Foarriedige konklúzje	107
	Noaten	112
7	Yn petear mei	121
7.1	Ynlieding	121
7.2	It learen	121
7.2.1	Skoalle	121

7.2.2	It learen yn de JWG	123
7.3	It plak fan man en frou	126
7.4	Bining oan de streek	127
7.5	Arbeidsetos	127
7.6	Libben mei de JWG	129
7.6.1	Foarspul	129
7.6.2	Yn kontakt mei de JWG	130
7.6.2.1	It earste kontakt	130
7.6.2.2	In sydpaad: <i>creaming?</i>	131
7.6.2.3	De 'intake'	132
7.6.3	De begelieding	132
7.6.4	It wurk en it wikseljen fan plak	135
7.6.5	Wurdearring fan de JWG	137
7.6.6	Wat smyt it op?	140
	Noaten	144
8	Gearfetting, konklúzjes en besprek	147
8.1	Teoretyske ûnderbouwing, probleemstelling en ûndersyksstrategie	147
8.2	De empiry	152
8.2.1	Yn 'e kunde komme mei de (eks)JWG-ers út Achtkarspelen	152
8.2.2	Spoaren en ynfloed fan in eigen kultuer	152
8.2.3	Yn petear mei	154
8.3	Werom nei de probleemstelling	155
8.3.1	Ynliding	155
8.3.2	It earste kluster: kultuer	156
8.3.3	It twadde kluster: hâlden en dragen op de arbeidsmerk	157
8.3.4	It tredde kluster: JWG	158
8.3.5	It fjirde kluster: yntegraasje	159
8.3.6	Werom nei de probleemstelling	159
8.4	Evaluaasje	160
8.5	Beliedsrelevânsje	162
	Noaten	164
	Samenvatting	165
	Summary	187
	Literatuer	207
	Fragelist	217
	Libbensberjocht	230

Foaropwurd

*Liefde tegen liefdespijn,
vriendschap tegen duizend vrezen,
zoet dat bitter kan genezen –
(ûntliend oan Huub Oosterhuis [1995],
Geestverwant, Kampen: Kok Agora, s. 142.)*

It ferskinen fan in dissertaasje betsjut dat in perioade fan yn-oplieding-wêzen ôfsletten wurdt. In perioade dy't begjint by it oan de hân fan heit en mem nei de beukerskoalle ta rinnen, en dy't dêrnei mei bepaald is troch masters en juffen, en letter dosinten, oant en mei de kollega's dy't jo yn it folwoeksen libben tsjin-komme. De stipe fan myn eardere echtgenoate, Geja van der Meer, moat yn dat ferbân apart neamd wurde.

Wat dizze stúdzje yn it bysûnder oanbelanget, binne der in stikmannich yn-stellings en persoanen dy't oan myn yn-oplieding-wêzen hydroegen ha. Alderearst moatte de Achtkarspeler jongeren neamd wurde dy't, om't hja yn de JWG sieten, troch my mei dit ûndersyk lestich fallen binne. Yndied, sa't ien fan har ris tsjin my sein hat, wie ik immen 'dy't alles witte woe'. 'Alles' is ûnhelber, mar sûnder harren stipe, om my safolle mooglik yn 'e mjitte te kommen, hie dit boek der noait kaam. Ik hoopje dat it dy jonge manlju en froulju goed gean mei, mei of sûnder stipe fan de JWG.

Myn tank giet út nei it gemeentebestjoer fan Achtkarspelen dat my tagong ta de gemeente en 'har JWG-ers' jûn hat. Allyksa nei it bestjoer fan de Fryske Akademy, oant noch net sa lang lyn myn wurkjouwer, dy't my de fasiliteiten en de romte jûn hat, dy't nedich wienen om dit wurk dien meitsje te kinnen.

In bysûnder wurdt fan tank giet út nei John Huizing, fierderop yn dit boek wol oantsjuten as 'lokale autoriteit', foar syn jierrenlange stipe en fertrouwen (ek as de tiden wat de 'plenning' oanbelange de drege kant it neist wienen). Dat John yn syn funksje fan gemeentlike kontaktpersoan foar dit ûndersyk stipe is troch Radjani-Maaike Edel, Jenny Koers en – earder – Rien Hazebroek, is my net ûntkommen.

Ut de wrâld fan de wittenskip binne der gâns minsken dy't my op hokfoar wize ek stipe ha. Ik neam Martijn de Goede, Johan van Ophem, Durk Gorter en benammen LISREL-tsjoender Rudie Missoorten, mar wit fuort dat ik no ek minsken ferjit, *mea culpa*. Dy't ik net ferjitte sil, binne Hindrik Folmer (in man dy't him yn it bysûnder sterk behelle fielt by it *Fryske* karakter fan dit boek, en sa in libbene yllustraasje is fan it belang dat in minske oan syn Fryske identiteit jaan kin) en Jan Douwe van der Ploeg (dy't gauris mei in inkeld wurd in nij finster op it streekeigene fan Achtkarspelen en de JWG-ers iepensette koe).

Ien man hat in wol hiel bysûndere rol spile by myn opliedingstrajekt, al wie it mar om't er der sûnt de simmer fan 1980 aktyf oan hydroegen hat. Earst as universitêr dosint en dêrnei as skripsjebegelieder. Letter as kollega, yn de tiid dat wy tegearre ûnderskate ûndersiken en projekten by de ein hienen. En úteinlik waard Lammert Jansma ek noch begelieder fan dit projekt en ko-promotor. As de formaliteiten aansens oan 'e kant binne, wurdt it heech tiid foar ús om werris (mei in soad wille!) tegearre it fjild yn.

De tiid dêr't dit boek yn makke is, hat lang net altiten maklik west. Begjin jierren njoggentich kaam der in ein oan myn houlik, en yn dyselde snuorje begûn in perioade fan al mar werommkommende besunigingsdrigings. Spitigernôch bleau it net by drigings, mei yngong fan 1 jannewaris 1997 is de strukturele formaasje foar regionaal-ekonomysk ûndersyk oan de Fryske Akademy opdoekt. Sûnder nammen te neamen, wol ik elk dy't yn dy jierren besocht hat wat foar my te betsjutten, tanksizze. Jimme stipe hat sûnder mis bydroegen oan it ta stân kommen fan dit boek, mar gie folle fierder – ik ferwiis nei it fan Huub Oosterhuis liende motto, dêr't dit foaropwurd mei úteinset.

Dat der yndied genêzing mooglik is foar it bittere, haw ik ûnderfûn, en bin ik tankber foar. It *Stoas – Bureau Arbeidsmarktonderzoek* is sûnt oktober 1996 myn nije wurkfermidden, dêr't ik my tige noflik yn fiel. Privee haw ik freonskip krigen, en mear as dat – der is 'A' sein... en dy letter is in goed begjin fan it alfabet.

Ta beslút, formeel ferskynt dit boek op 24 septimber 1997. Dat hat foar my in bysûndere gefoelswearde, mei't op 24 septimber 1897 Cornelis Josephus Petrus Verhaar († 20 oktober 1971) berne is, de *Opa* dêr't ik nei ferneamd bin. Fierder as him kin ik net yn myn ferline weromsjen, dêrom kear ik it each nei myn neiteam: Kees (* 25 jannewaris 1983), Harry (* 14 april 1985) en Peter (* 31 desimber 1987). Yn it opdragen fan dit boek oan harren wurdt oan in sintraal tema út it ûndersyk, de sosjale reproduksje, in eigen foarm jûn.

Ljouwert,
1 maart 1997.

Haadstik 1 Ynlieding

1.1 Oanlieding ta dit ûndersyk

Elk dy't mei in sosjaal-ekonomyske belangstelling nei de Fryske arbeidsmerk sjocht, wurdt konfrontearre mei it grutte maatskiplike probleem fan de hege en oanhâldende wurkleazens.¹ It besef fan de skerpte fan dat maatskiplike probleem kin allinnich mar grutter wurde, as ien wit dat "Research has now demonstrated beyond reasonable doubt that unemployment causes deterioration in mental and physical health for many people."² Dochs waard yn it ferslach fan it Marienthal-ûndersyk, de klassiker op dit mêd, troch Jahoda et. al. yn de jierren tritich al wiisd op de ynfloed dy't in situaasje dêr't *elk* yn de direkte omkriten (ek) sûnder wurk sit op it libben fan minsken ha kin. De foarbylden dy't hja jouwe, wize op de mooglikheid fan in soarte fan positive ynfloed: as ien kear elk sûnder wurk sit, wurdt it eigen lot wat minder swier belibbe.³

Dêrmei is de woartel fan dit ûndersyk oanjûn, nammentlik de noasje dat de *direkte omjouwing* fan in persoan op in sadanige wize fan ynfloed wêze kin, dat der in fan it 'normale' patroan fan de 'larger society' ôfwikende situaasje ûntstiet – taspitst op it tinken oer wurk en wurkleazens: dat minsken oars mei wurk (en bygelyks ek mei learen, mei ynvestearjen yn jo sels) omgeane as de 'trochsneed' Nederlanner.

It idee dat soks op lokaal nivo liede kin ta in ôfwikende kultuer op it mêd fan 'wurk', slút op it each goed oan by wat bekend is fan inkelde spesifike lokale mienskippen yn Fryslân, de saneamde heidedoarpen. De konklúzje fan in foar-ûndersyk dat ik dien haw yn ien fan dy doarpen befêstige itjinge Jahoda op it al-jemint brocht: de grutte en regelmjittich weromkommende (seizoens)wurkleazens hat op doarpsnivo yndied laat ta in akseptaasje fan it ferskynsel. De 'moral acceptance' fan wurkleazens en wurkleazen, sa waard yn it ferslach fan dat foar-ûndersyk úthâlden, hie as gefolch dat it ferskynsel as ynherint oan de doarps-kultuer belibbe waard, dat net op de wurkleazen delsjoen waard (ek net as se al lang thús sieten) en dat de minsken op doarpsnivo kâns seagen om de ekonomyske effekten fan it wurkleas-wêzen minoftemear te beheinen. Dit gehiel waard omskreaun as in 'unemployment culture'.⁴

De beropskar fan de jongerein wie neffens dat foarûndersyk in oarsaak fan de akseptaasje fan wurkleazens – de jongerein hie in sterke foarkar foar wurk yn sektoaren (bou, grûnwurk) dêr't harren heiten en oare foarfaars (tradisjoneel) aktyf yn wienen. Wurkleazens is yn dy sektoaren in gewoan ferskynsel (al is it mar fanwege it seizoen), dat mei dy beropskar waard automatysk ek foar (perioaden fan) wurkleazens keazen.⁵

De wurkleaze jongerein is sûnt 1992 ferplichte om, as hja langer as in healjier sûnder wurk west hawwe, diel te nimmen oan de *JeugdWerkGarantieWet-JWG*. Eindoel fan dy JWG is om de wurkleaze jongerein oan it wurk te krijen en te hâlden. Fia it ferskaffen fan wurkûnderfining op in JWG-plak, gauris yn kombinaasje mei it folgjen fan ekstra opliedingen, moat de kwaliteit fan de wurkleaze jongerein ferhege wurde en moatte har kânsen op de arbeidsmerk ferbettere wurde. Dy útgongspunten fan sa'n algemiene (wetlik festleine en útwurke) maatregel sille yn de praktyk fan Achtkarspelen, dêr't in tal fan dy heidedoarpen ta hearre,

konfrontearre wurde mei in kultuer dy't net op sa'n algemiene manier nei wurk sjocht – alteast, as dy streekeigen kultuer hjoed noch bestiet.

Troch de fokus op dy 'konfrontaasje' te rjochtsjen, kin dizze stúdzje teoretysk sjoen wurde as in oanfolling op it (nei alle gedachten ek oan de JWG ta grûnslach lizzende) sintrale idee fan de *human capital* teory, in teory dy't yn it ekonomysk debat foar master opslacht.⁶ Dat sintrale idee is dat it goed is om te ynvestearjen yn it minsklik kapitaal (kennis en feardichheden, ûnderfining).⁷ Dêrmei soene de kânsen op de arbeidsmerk belangryk tanimme kinne. Hoe evident soks ek liket, dy gedachtegong hâldt gjin rekken mei de fraach oft it yn eltse lokale/regionale kontekst wol mooglik is om foar sa'n oanpak te kiezen – mei oare wurden, it giet om it yn konkrete situaasjes al of net algemien jildich wêzen fan dizze teory. De stelling falt te ferdigenjen dat it net (genôch) omtinken jaan oan regionaal-kulturele faktoaren yn it ekonomysk debat, betsjut dat de ekonomyske teory-foarming op dit stik fan saken amendearre wurde moat mei ynsjoggen út it histoarysk en/of it sosjaal-wittenskiplik ûndersyk (sjoch fierder haadstik 4.1).

Yn de folgjende paragraaf (1.2) komt op it aljemint hoe't út de literatuer yn dy lêstneamde dissiplines de karút foar in lokaal-regionale ynfalshoeke yn dizze stúdzje falt te ferantwurdzjen. Dêrnei (yn paragraaf 1.3) wurdt ien en oar fierder útwurke nei lokaal-regionaal kulturele faktoaren op it flak fan it ekonomysk hanneljen. Oanslutend wurdt besprutsen wêrom't de regio Achtkarspelen sa'n nijsgjirrich gebiet is om út dizze ynfalshoeke wei in ûndersyk op priemmen te setten (1.4). Oanslutend wurdt yn paragraaf 1.5 de gemeente yn in tal kearngegevens koart delset, wylst boppedat yngien wurdt op eftergrûn en opset fan de JWG.

De ynfloed fan regionale kultuer stiet dus sintraal yn dizze stúdzje, mar dat wol net sizze dat mei de ferantwurdiging dêrfan yn dit haadstik, in folsleine teoretyske ûnderbouwing fan it ûndersyk jûn is. Hoe't dy teoretyske ferantwurdiging fierder stal krijt, wurdt yn de slotparagraaf (1.6) fan dit haadstik besprutsen. Dan komt ek de fierdere opbou fan it boek oan 'e oarder.

1.2 Oer regionale kultueren

Der binne ferskillende stúdzjes dy't omtinken jouwe oan regionale kultueren. In koarte ferkennig yn in tal histoaryske publikaasjes jout de yndruk dat yn it debat op dat mêd stadichoan it idee ûntstien is dat yn algemiene sin net in skerp ûnderskied tusken ferskillende kultuurnivo's (fan algemien nei regionaal/lokaal of nei spesifike groep) oan te bringen is. Sa stelt Schutte yn syn boek oer de Hollânske doarpsmienskip de *banne Graft*:

“Hiermee wordt niet ontkend dat binnen de dorpsgemeenschap verschillen in cultuur en ontwikkeling, in normen en waarden, in gedragingen en opvattingen bestonden. Er voltrok zich een disciplineringsproces dat erop gericht was dat iedereen zich naar de officiële normen gedroeg.

(..)

Maar daarom laat de eind-18e-eeuwse dorpscultuur zich niet in het schema van een volks- en elitecultuur persen. De dorpscultuur verhield zich niet als volkscultuur tot de stedelijke elitecultuur en binnen de dorpsgemeenschap was evenmin van die tegenstelling sprake. Het hele concept van twee aan elite en massa

opgehangen culturen lijkt in deze context onbruikbaar. Het lijkt realistischer te spreken van het bestaan, tegelijkertijd, dooreen gemengd en met elkaar verweven, van een aantal cultuurstromen en -tradities of van verschillende cultuurniveaus. Men kan die ook niet aan een bepaalde sociale klasse of laag binden. Mensen en groepen kunnen zich binnen verschillende cultuurtradities bewegen.”⁸

Schutte syn stânpunt ymplisearret dat men hoeden wêze moat: sprekke oer in streekkultuer betsjut net daliks dat it giet om eat dat hiel wat oars is as it troch-sneed patroan (in kwestje dy’t by it besprek fan it kultuerbegryp yn haadstik 4.1.3 wer op it aljemint komme sil). Sa lit er ek sjen dat de ûndersochte doarpsmienskip de ynfloed fan ’bûten’ ûndergie as gefolch fan it wurkjen as ’varensgezel’ of (bgl.) yn ’e hannel fan guon ynweners en fia yn- en útmigraasje.⁹

Tagelyk moat fêststeld wurde dat der wis en wier wol ferskillen tusken (plat-telâns)gebieten mooglik wienen, ferskillen dy’t ek gauris ekonomyske woartels hienen. Sa stelt Van der Zanden yn syn ynlieding op de werútjefte fan in tal rap-porten út 1851 oer ’Den zedelijken en materiëlen toestand der arbeidende bevol-king ten platten lande’:

“Even belangrijk is dat de rapporten verschillende provincies of streken in Neder-land behandelen en dat de toestand van de plattelandsbevolking in Salland een heel andere was dan die in Zeeland. Het feit dat uit de rapporten geen eenduidig beeld omtrent de ’materiëlen en zedelijken toestand’ van de plattelandsbevolking ontstaat, moet in de eerste plaats aan deze regionale verschillen toegeschreven worden; met andere woorden: men werd het niet eens, omdat men over verschil-lende groepen boeren en arbeiders schreef. Het relatief optimistische beeld dat vooral in de rapporten over Salland, de Veluwe en Drenthe wordt geschetst – zelfs de armste keuters hebben hier kansen op een verbetering van hun lot – staat in schril contrast met de verhalen over een toename van de armoede en de uitzicht-loze werkloosheid uit de rapporten uit Zeeland en Friesland.”¹⁰

De fraach dêr’t it no om giet – en dy’t tagelyk in konsintraasje op it spesifike elemint út de ferûnderstelde streekkultuer fan de regio Achtkarspelen ynhâldt – is oft yn dat ramt in ’eigen’ (’ôfwikende’) hâlding foar wurk oer waar te nimmen is. Aansens sil oan de oarder komme dat de earmoed dy’t ferbûn west hat mei de situaasje yn (alleast in part fan) Achtkarspelen, yndied fan grutte ynfloed west hat op de lokaal-regionale kultuer op it stik fan wurk en wurkleazens dy’t foar dat gebiet yn de literatuer beskreaun wurdt. Dêrmei wurdt in brêge lein tusken de niisnearme rapporten út 1851 en it wurk dat Spahr van der Hoek en oaren yn de jierren fyftich fan dizze ieu ferset hawwe.¹¹

1.3 Regionale kultuer en opfettingen oer wurk

Yn de fan Bostyn en Wight beskreaune mienskip ’Cauldmoss’ stiet betelle wurk sintraal:

“Entailed in the crucial role of workers in this community are clear ideas about how individuals should spend their time: if not actually engaged in regular paid employment, then in preparation for it, in retirement from it, or in supporting those involved in the process.”¹²

Cauldmoss, 'an ex-coalmining village in the industrial belt of Scotland', hat yn de tiid dat de ûndersikers der omstappe (1982), te krijen mei in 30 à 40% wurkleazens ûnder de manlike beropsbefolking.¹³ Dochs is it net sa dat wurkleazen yn de mienskip gjin (of better: minder) problemen mei wurkleazens ha soenen. Dat docht bliken út it gehiel fan it ûndersyksferslach: as wurkleaze falle jo der eins bûten en der wurdt ek wol foar soarge dat jo soks goed fernimme. It nei-kommende sitaat lit dúdlik sjen dat soks te krijen hat mei lokaal-kulturele faktoaren:

"In this very conservative community there is consistent informal pressure, through gossip and public opinion, to conform to the norms of 'full employment'..."¹⁴

Ta dy noarmen heart ek it hanthavenjen fan wat omskreaun wurdt as in 'respectable' konsumpsje-nivo, soks heart by in 'good worker'.¹⁵ Wurkleazen ha dêr de middels net foar, en it liket der op dat de saneamde ynformele ekonomy de minsken sûnder wurk út Cauldmoss it measte net te bieden hat. Al mei al ûntstiet in byld fan in mienskip dêr't minsken gjin romte yn ha om it wurkleas-wêzen op ien of oare manier te 'hantearjen'.¹⁶

Mevissen en Renooy litte sjen hoe't struktuer, organisaasje en gewoantes oangeande de lokale arbeidsmerk in sterke ynfloed ha op it al of net foarkommen fan foarmen fan ynformele ekonomy.¹⁷ It is neffens har de pleatslike sosjaal-ekonomyske en kulturele skiednis dy hjir syn útwurking hat. Dêrmei kinne hja begripe dat hja yn Oude Pekela, mei hast 60% fan de beropsbefolking sûnder formele arbeid, dochs "een naar verhouding geringe informele economie" oantroffen.¹⁸ Wylst hja foar in oar plak stelle dat:

"...vanuit de geschetste achtergrond en mentaliteit, waarin zelfredzaamheid, werkzaamheid en creativiteit voorop staan, de aanwezigheid van een informeel circuit (is) te begrijpen."¹⁹

Yn dat lêste plak (Etten-Leur) binne neffens de skriuwers fanút in situaasje fan relative earmoed pendel en tydlik, fan it seizoen ôfhinklik, wurk gewoan wurden, earst yn de agraryske sektor en letter yn 'e bou. Sa't it liket goed te ferlykjen mei (dielen fan) Achtkarspelen (sjoch paragraaf 1.4)

Yn in oersjochsartikel oer it ferskynsel 'ynformele ekonomy' wiist Pahl op it belang fan tradisjonele wurkpatroanen foar it bestean fan de feardigens om op in fleksibele manier mei de ekonomyske situaasje fan hjoed om te gean:

"Those marginal or peripheral areas of Europe that did not attract large-scale mining or industrial activity were more able to keep up pre-industrial patterns of working. These variable mixes of different forms of work have provided better survival strategies in the contemporary world of recession, redundancies and restructuring. *The less people have assimilated the capitalist value of total commitment to wage labour*, the better the chance they have when that wage labour is no longer available." (kursyf fan my, CHAV)²⁰

Pahl docht feitlik in algemiene útspraak oer saken sa't bygelyks Bostyn en Wight of Mevissen en Renooy dy beskreaun ha foar beskate lokaasjes. Hy seit ommers dat de lokale ekonomyske situaasje en de dêroan ferbûne kultuer fan ynfloed

wêze kinne op it omgean mei 'wurk', dat wol sizze betelle wurk of (fanwege it ûntbrekken dêrfan) alternativen foar 'wage labour'.²¹

As oergong nei de paragraaf oer de kultuer fan Achtkarspelen, liket it oars sinfol it ûnderskied tusken wat 'normaal' en wat 'ôfwikend' is te relativearjen: "what was the normal economic behaviour in the eighteenth century is today termed 'the informal economy'..." stelt Pahl nei't er beskreaun hat hoe't bepaalde lokale mienskippen eartiids (en ek no noch) ynformeel-ekonomyske 'survival strategies' hantearje.²² Guon fan de te besprekken stúdzjes oer (dielen fan) Achtkarspelen wize op de histoaryske woartels fan hâlden en dragen dat yn de jierren fyftich fan dizze ieu as ôfwikend problematisearre wurdt (alhiel foar safier't dy publikaasjes in beliedsadvisearjende funksje hienen). Yn de folgjende paragraaf wurdt Achtkarspelen, benammen it 'problematiske diel' fan it gebiet, yntrodusearre.

1.4 Yn 'e kunde komme mei in eigen kultuer yn Achtkarspelen

Der binne yn Fryslân in tal lokale mienskippen dy't al generaasjes mei it ferskynsel wurkleazens konfrontearre wurde. Ien skriuwer sprekt foar 1749 al oer "...een soort structurele werkloosheid of althans (...) een arme-arbeidersoverschot".²³

Trije fan dy mienskippen hearre ta de gemeente Achtkarspelen, nammentlik Boelensloane, De Harkema en Twizelerheide. It giet hjir om trije saneamde 'heide-doarpen', yn oarsprong lytse delsettings fan minsken – benammen fean-arbeiders – dy't yn oare plakken net akseptearre waarden en har dêrom op de heide nei wenjen setten. Hja libben dêr net echt komfortabel, yn ûnderkommens dy't meastal net mear wienen as spitketen dêr't grutte húshâldings (gauris mei wat lyts fee) yn wennen. Fierders wie der in grutte earmoed, wylst yn sosjale termen de situaasje ek aldertreurichst wie. Yn in publikaasje oer ien fan de meast bekende fan de heidedoarpen, De Harkema, wurde de folgjende karakteristiken oan dat doarp taskreaun:

"...de primitieve huisvesting en het lage peil van gezondheidszorg en hygiëne, het ontbreken van geregeld werk, het zwerfend leven van de mannen gedurende een groot deel van het jaar, voorts weinig of geen contact met de buitenwereld, geringe inkomsten en daardoor een slechte voedingstoestand, een hecht onderling contact, weinig verantwoordelijkheidsbesef, drankmisbruik, kindermishandeling, enz."²⁴

Har middels fan bestean fûnen de minsken oan 'e iene kant op 'e heide – tink oan plaggen foar de wenten, brânhout, iten foar har lytsfee, streuperij – en oan de oare kant troch it byinoar skarreljen fan in ynkommen mei help fan losse hanneltsjes, los wurk en sa, en yn it begjin ek fia lytse kriminaliteit. Spahr van der Hoek stelt sels: "Eigenlijk was alles geoorloofd om aan de kost te komen...".²⁵ Der moat op wiisd wurde dat de hjir beskreaune omstannichheden ek yn it betreklik resinte ferline noch wol oanwêzich wienen yn sokke heidedoarpen. Om 1960 hinne, bygelyks, waarden der noch wol wenweinen en pikehokken as wenten brûkt.

Nei de Twadde Wrâldkriich binne inkelde rapporten ferskynd dêr't yn it bysûnder omtinken yn jûn waard oan De Harkema. In publikaasje fan it *Economisch*

Technologisch Instituut voor Friesland (ETIF) út 1953 giet yn op de ekonomyske problemen fan de gemeente en docht in tal beliedsoanbefellings. De wurkgelegenheidssituaasje yn de gemeente wie min (yn kontrast ta de situaasje foar it lân as gehiel) en benammen De Harkema waard sjoen as it probleemgebiet yn 'e gemeente. Sa waard der mei klam op wiisd dat krekt yn dat doarp in 'wurkritme' hearske, dêr't wurkleazens foar in grut part fan it jier (fanwege it seizoen) in gewoan ûnderdiel fan wie.²⁶ Nettsjinsteande de minne ekonomyske situaasje, woenen de minsken net fuort: it (út)migraasje oerskot wie dan ek betreklik leech.²⁷

It ETIF kaam ta de drastyske konklúzje dat it doarp (it grutste fan de gemeente) 'ferdwine' moatte soe fanwege de minne ekonomyske situaasje (benammen wat wurkgelegenheid oanbelanget). Foaral de jongere arbeiders moasten fuort, as soks nedich wie ferplichte. Dêrom waard ek oanrikkemandearre om nijbou yn it doarp (nettsjinsteande de hiel minne wenomstannichheden) ta in minimum te beheinen.²⁸

In oar rapport, ek publisearre yn 1953, stelde de sosjale situaasje yn it algemien oan 'e kaak. Ek hjir wienen hiel negative beskriuwings te lêzen, bygelyks:

"Het dorp komt wat beschaving, ontwikkeling en vooral de hygiënische toestanden betreft, een heel eind achteraan. De bevolking is misschien enerzijds te zorgeloos, maar aan de andere kant was de armoede voor de oorlog zo erg, dat ze met geen mogelijkheid uit de poel konden komen."

Yn dat rapport waard sein dat it persintaazje "gezinnen met a-sociale inslag" 60 of mear wêze soe (sels it sifer 90 waard neamd) en der wie, neffens it rapport, in algemien gefoel fan minderwaardigens.²⁹

Besiden kin der oars op wiisd wurde dat ek dizze publikaasjes hydroegen hawwe oan de minne reputaasje dy't bewenners fan de heidedoarpen – nei alle gedachten benammen dy fan it bekendste plak De Harkema – yn de rest fan Fryslân ha. Foar safier't it om it tema fan dit boek giet, sjogge wy dy reputaasje werom yn de publike opiny dat de 'heidsjers' har op har eigen wize rêde mei wurk en wurkleazens. Sa no en dan barre der saken, dy't dat byld befêstigje. In grutte swart-wurk affêre oan it begjin fan de jierren tachtich, sa grut dat der sels op lanlik nivo omtinken oan jûn waard, is dêr in perfekt foarbyld fan.³⁰

In fraach dy't my fan it begjin oan ynteressearre hat³¹ – analooch oan it bekende boek *Learning to Labour* fan Paul Willis – is wêrom't de jongerein yn sokke doarpen kiest foar wurk dat foar har in grutte kâns (risiko) ynhâldt op (geregelde) wurkleazens of sels op arbeidsûngeskiktens op frij jonge leeftiid.³²

Om mear ynsicht yn dizze matearje te krijen, haw ik doe besletten yn De Harkema in lyts pilot-projekt út te fieren.³³ As it giet om de foarkar foar beskate beroppen, in tige wichtige oarsaak fan de akseptaasje fan (de grutte kâns op) wurkleazens, kin dat doarp neffens de resultaten fan dy pilot as konvensjoneel omskreaun wurde. Neffens de respondenten dy't oan it ferkennende ûndersyk meiwurke ha, is it normaal dat in bern kiest foar it berop fan heit en (dus) wurk siket yn de bou of it grûnwurk (besiden, it wurkjen yn de iepen loft hat de foarkar boppe it wurkjen tusken fjouwer muorren). Under ynfloed fan it âlderlik hûs oan 'e iene en de freonen en maten oan 'e oare kant, jout de jongerein mear wearde oan wurkjen as oan stúdzje en is it har doel sa gau mooglik de skoalle te ferlitten en oan it wurk te gean. It resultaat is dat mannichien sûnder diploma fan

skoalle komt en (dus) as net-skoalle arbeider it wurk yn giet. Krekt yn de sektoaren dêr't de doarpsbewenners har wurk yn fine, de bou en it grûnwurk, hat wurkleazens altiten in normaal ferskynsel west, benammen as it giet om seizoenwurkleazens (yn 'e winter). Om dy reden wurdt soks as gewoan sjoen en akseptearre. Dat wurdt ek ûnderstreke troch it feit dat alle respondinten wurkleazens beskriuwe as in normaal ûnderdiel fan it doarpslibben.

Foar alle dúdlikheid, dy ferkenning hie fansels ek yn ien fan de oare heidedoarpen yn 'e gemeente plakfine kind. Neffens de âldere literatuer is De Harkema it meast 'promininte' foarbyld fan de heidedoarpenkultuer, mar de oerienkomsten sa't dy bygelyks te finen binne yn Bouma syn rapporten oer de beide oare heidedoarpen yn Achtkarspelen, Twizelerheide en Boelensloane, binne dochs wol sadanich dat der fanút gien wurde kin dat yn doarpen nei alle gedachten ferlykbere resultaten boekt wiene.³⁴ Dat is te sizzen, dat ek dêr nei ferwachting twa saken fan belang binne, nammentlik in sterke bining oan it doarp en in foarkar foar spesifike soarten fan wurk.³⁵

De minsken dy't oan it foarûndersyk meidien hawwe, hearre ta de legere sosjaal-ekonomyske strata. Ferskillende fan de saken dêr't op wiisd waard – bygelyks as it giet om de beropskar, de ôfkear fan stúdzje en wurk tusken fjouwer muorren – komme ek op it aljemint yn oare stúdzjes oer it hâlden en dragen foar de arbeidsmerk oer fan jongerein mei in ferlykbere sosjaal-ekonomyske eftergrûn (sjoch haadstik 3).³⁶ Lykwols, yn de kontekst fan dit ûndersyk is it belang fan de pilot de befêstiging fan de relevânsje fan it útgongspunt dat de lokaal-regionale kultuer wolris in ekstra faktor wêze kinne soe as it giet om it finen fan in andert op de fraach wêrom't de jongerein har op it flak fan wurk hâlde en drage op de manier dêr't se dat blykber op dogge. Mei oare wurden, de klam dy't minsken sels lizze op it 'doarpsbewenner-wêzen' as ferklearring foar har hâlden en dragen wat wurk oanbelanget, kin begrepen wurde as in ekstra faktor dy't omtinken fertsjinnet by it tinken oer Willis' syn fraach "why working class kids, do choose working class jobs". It kin dus sels sa wêze dat de minsken har karút as *posityf* wurdearje. Dat docht oars ek yn Willis syn ûndersyk bliken (sj. fierderop), al lit er dúdlik fermnimme dat dy wurdearring net strykt met syn persoanlike opfettings.³⁷

1.5 In neiere yntroduksje fan Achtkarspelen en fan de JWG

Yn dit haadstik is, útgeande fan de histoaryske woartels fan it ûndersyk sels, benammen omtinken jûn oan de sintrale ynfalshoeke fan dizze stúdzje. Dy sintrale ynfalshoeke is it idee dat lokaal-regionaal kulturele faktoaren har ynfloed ha op it hâlden en dragen oangeande 'wurk' en dat soks him uterje kin yn in patroan dat ôfwykt fan it generale byld. Dat it yndied sinfol wêze kin om fan sa'n gedachte út te gean, is om te begjinnen oannimlik makke troch eefkes om te sneupen yn histoaryske stúdzjes dêr't lokaal-regionale kultueren yn behannele wurde. Dy ferkenning is dêrnei útwreide nei ûndersiken mei (mear) sosjaal-wittenskiplike benaderings, taspietst op saken dy't mei 'wurk' gearhingje. Ien en oar sleat oan by itjinge dat op it aljemint kaam yn de paragraaf dêr't it ûndersyksgebiet yn yntrodusearre waard. Dêrnei is – faaks wat implisyt – de karút fan de gemeente Achtkarspelen as ûndersyksregio ek neier ferantwurde.

Achtkarspelen is in gemeente dy't yn it Noard-Easten fan Fryslân leit, oan 'e

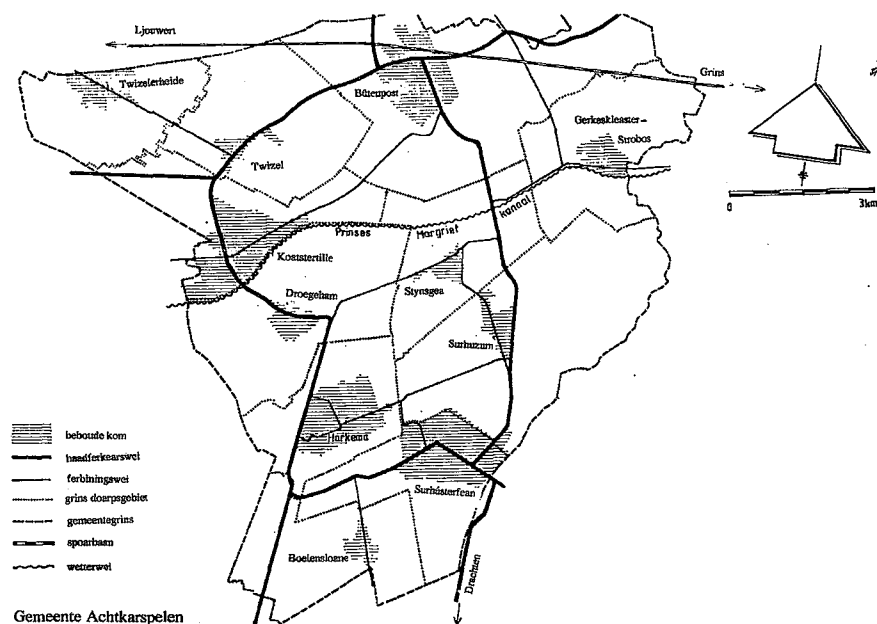
Grins mei Grinslân. Achtkarspelen is in plattelâns gemeente mei in oerflak fan rom 10.000 hektare dy't bestiet út alve doarpen, wêrfan Bûtenpost as sit fan it gemeentebestjoer it belangrykste is.

Tabel 1.1 Achtkarspelen: doarpen en oantallen ynwenners (sifers per 1-1996)

Wenplak	Oantal ynwenners
Boelensloane	1.178
Bûtenpost	5.624
Droegeham	1.718
De Harkema	4.285
Gerkeskleaster-Stroobosk	1.200
Koatstertille	2.550
Stiensgea	1.265
It Surhústerfean	5.855
Surhuzum	1.340
Twizel	1.093
Twizelerheide	1.872
Totaal gemeente Achtkarspelen	27.979

Boarne: Gemeentegids Achtkarspelen '96 '97

Kaartsje Achtkarspelen

De âldste foarm fan namme fan de gemeente (gritenij), *Octo Parrochiae*, is te finen yn in boarne út 1338. De namme tsjut op 8 doarpen (parochys), dy't oarspronklik de gemeente foarme ha. Hokker acht dat krekt binne is lykwols net dúdlik, in opsomming fan in ieu letter komt al ta njoggen doarpen.³⁸ Uteinliks binne it der, nei fúzjes en it ûntstean fan nije plakken as gefolch fan de ferfeaningen, dus alve wurden. It mei sa wêze dat Achtkarspelen yn it Noarden op in geunstich plak leit (oan it spoar, en krekt tusken Grins, Drachten en Ljouwert yn), dochts hat dy lizzing him net fertaald yn in gunstige ekonomyske posysje. Alleast, Achtkarspelen heart al withoe lang ta de gemeenten mei de heechste wurkleazenssifers fan Fryslân (wylst dy provinsje sels ek wer boppe it lanlike gemiddelde sit!). It tal banen de ynwenner leit dêrfoaroer ûnder it Fryske gemiddelde. Ien en oar fertaalt him yn it oanpart fan minsken mei in útkearing: dat leit boppe it Fryske gemiddelde.³⁹ Al mei al heart Achtkarspelen kwa keapkrêft ta de tsien earmste gemeenten fan Nederlân.

Oan it begjin is al sein, dat it yn 'e bedoeling leit de fraach nei de ynfloed fan lokaal-regionale kulturele faktoaren yn dizze stúdzje te beânderjen fia in ûndersyk nei it funksjonearjen fan de JWG yn Achtkarspelen. De JWG kin sjoen wurde as ien fan de foarmen fan it saneamde aktivearjende arbeidsmerkbelied.⁴⁰ Dêrby giet it om maatregels dy't ta doel ha om minsken wer oan it wurk te krijen; de lêste jierren ferskoot it belied fan it passyf ferskaffen fan ynkommensstipe yn de rjochting fan ditsoarte maatregels.⁴¹ Ferskillende kategoryen wurkleazen komme yn 'e beneaming foar ekstra ynset fanút it belied en om't it wurkleazenspersintaazje ûnder de jongerein folle heger is as gemiddeld jildt dat ek foar dizze kategory (Tabel 1.2).

Tabel 1.2 Jongereinwurkleazens yn de OECD, EU, Nederlân en Fryslân

	Algemeine wurkleasheid (1993)	Jongereinwurkleasheid (1993)
OECD	7,8%	15,1%
EU	10,6%	20,6%
Nederlân	8,3%	15,0%
Fryslân	13,5%	17,6%

wurkleaze jongerein = wurkleazen ûnder de 25 jier
 Untliend oan: Bruinsma et al. (1995), s. 298.

It haaddoel fan de JWG is de kânsen fan de wurkleaze jongerein op in baan te fergruetsjen troch har wurkûnderfining opdwaan te litten yn oanfoljende banen en troch it ferbetterjen fan har kwalifikaasjes troch middel fan oplieding. De JWG is ûnderdiel fan it saneamde 'Activerend Arbeidsmarktbeleid voor Jongeren' (AAJ).⁴² Yn 'e earste faze fan it AAJ dy't oant in healjier nei registraasje duorret, besykje de arbeidsburo's hieltyd fûlder om de wurkleaze jongerein oan in reguliere baan of in opliedingsplak te helpen. As it de arbeidsburo's oan 'e ein fan dy saneamde sykperioade net slagge is om te bemiddeljen foar de jongerein, dan wurde se ferwiisd nei de JWG-stiftingen.⁴³ Dy stiftingen nimme de jongerein yn tsjinst en helpe har nei fariabele, koarte oanfoljende banen (de JWG-garânsje-

banen). Elke jongere dy't foldocht oan it leeftydskritearium (as de Wet folslein ynfierd is sille alle wurkleaze jongerein oant 21 jier en wurkleaze skoalferlitters oant 27 jier der ûnder falle) en dy't langer as in healjier sûnder wurk sit hat rjocht op sa'n baan.

De oanfoljende banen wurde fûn troch de JWG-stifting. Foarhinne (en dat jildt ek foar de perioade dêr't dizze stúdzje yn útfierd waard) mochten dy banen al linne yn de publike sektor wêze, sûnt jannewaris 1995 is pleatsing yn de merksektor yn prinsipe ek mooglik. De JWG-ers wurde betelle troch de stiftingen, it oannimmen kostet de ynstellings dêr't hja in plak fine dus neat. Gewoanwei binne JWG-garânsjebanen beneamingen foar 32 oeren wyks en kin jongerein net langer as in healjier op itselde plak oan it wurk; dat tiidrek kin ien kear mei in heal jier ferlingd wurde. Hat ien dan noch gjin reguliere baan fûn, dan folget pleatsing op in oare garânsjebaan. Foar dizze opset is keazen om tefoaren te kommen dat de jongerein hingjen bliuwt yn in oanfoljende baan (doel fan de JWG is ommers trochstreaming nei regulier wurk).

It dielnimmen oan de JWG is ferplichte foar jongerein dy't foldocht oan de kritearia (doer wurkleazens, leeftyd). As JWG-jongeren trije oanbeane garânsjebanen efterinoar wegerje, wurde hja ûntslein troch de stifting. Soks betsjut ek dat hja in fearnsjier lang gjin rjocht ha op in sosjale útkearing. Yn it wurk (en dat jildt nammers ek as de Stifting net bysteat is om in garânsjebaan te finen, dus yn it gefal fan liddichgong) wurdt de jongerein betelle neffens it minimumjeugdlean.

Oant safier de skets fan de opset fan de JWG, foar in gearfetting wurdt ferwiisd nei tabel 1.3.

Tabel 1.3 De JWG-regeling yn 't koart

Namme fan de regeling:	Jeugdwerkgarantiewet
Waard fan krêft yn:	jannewaris 1992
Doel:	trochskowe nei reguliere baan of opliedingsplak
Doelgroep:	wurkleaze (> 6moannen) jongerein (úteinlik alle wurkleaze jongerein oant 21 jier en wurkleaze skoalferlitters oant 27 jier)
Oannommen troch:	JWG-stifting (yn Achtkarspelen Stichting Werkgelegenheid Achtkarspelen), likefolle oft der in gaadlike garânsjebaan is of net
Folge troch:	oanfoljende banen yn 'e publike sektor en (sûnt 1 jannewaris 1995) ek yn 'e merksektor
Banen:	32 oeren wyks, fariearjende koarte-termyn banen (1/2 of maksimaal 1 jier)
Lean:	minimumjeugdlean (by 32-oerige wurkwike)

Mei in tal wizigings ûntliend oan Bruinsma et al. (1995), s. 302.

De fokus op de lokale oanpak fan de JWG betsjut dat de wittenskiplike ynfals-hoeke tagelyk in sterke beliedsrelevânsje hat: is it mooglik algemiene maatregels (lykas dizze wet) oeral op inselde wize te ymplementearjen?

1.6 De fierdere rûte fan dizze stúdzje

Nei dizze globale yntroduksje fan it sintrale tema moat der oars noch wol de nedige literatuer besprutsen wurde, ear't de (oant no ta frij globaal oantsjuten) probleemstelling fan dit ûndersyk útwurke wurde kin yn sub-fragen en ear't der ferwachtings oer de útkomsten fan it ûndersyk formulearre wurde kinne. Dêrby giet it om te begjinnen om literatuer dêr't it hâlden en dragen fan wurkleazen sintraal yn stiet. By it besprek fan dy literatuer, yn haadstik 2, wurdt in ûnder-skied makke nei (Nederlânske) wurkleazen yn it algemien en yn Fryslân, wylst de fokus fansels ek apart op wurkleaze jongerein rjochte wurdt.

De JWG is net de earste maatregel foar wurkleaze jongerein dy't as doel hat har posysje op de arbeidsmerk te ferbetterjen troch it oanbieden fan wurkûnderfining al as net mei ekstra opliedingseleminten. Benammen yn de Ingelske literatuer binne der hiel wat ferslaggen fan ûndersiken dêr't sokke maatregels, har effekten en de faktoaren dy't dêr ynfloed op ha, sintraal yn stean. Yn haadstik 3 komt in karút fan dy literatuer op it aljemint. Dat besprek is fan belang om de probleemstelling en de ferwachtings yn haadstik 4 sa goed mooglik útwurkje te kinnen.

Lykas sein, sil yn haadstik 4 de oant no ta noch mar globaal oantsjutte probleemstelling neier útwurke wurde yn sub-fragen (paragraaf 4.2); dêrby sille ek ferwachtings foar wat de útkomsten fan it ûndersyk oanbelanget formulearre wurde. Foar't soks bart sil lykwols earst noch besocht wurde om op in wat heger teoretysk abstraksjenivo te kommen (4.1). Dêrby spylje benammen de *human capital* teory en de noasje fan sosjale reproduksje (mei in klam op it idee dat de saneamde *culture of poverty* it hâlden en dragen beynfloedzje kin) in rol. De earste ynfalshoeke komt út de ekonomyske wittenskippen, wylst de twadde in mear sosjologysk karakter hat. It ûndersyk stribbet der nei om beide dissiplines te kombinearjen.

Yn haadstik 4 wurdt ek yngien op de ûndersyksstrateezjy. Der sil beskreaun wurde dat foar it ûndersyk materiaal sammele is ûnder dielnimmers en eks-dielnimmers oan de JWG – tegearre tenei omskreaun as de JWG-ers. Boppedat wurdt útlein dat, en wêrom, sawol fan kwantitative as fan kwalitative ûndersyksmetoades gebrûk makke is. By dat 'wêrom' spilet de mooglikheid fan ferliking mei Fryske jongerein in rol; dêr wurdt ek eefkes op yngien.

Nei't ûndersyklusliteratuer, teoretyske ynfalshoeke, probleemstelling en strateezjy behannele binne, is de wei frij foar it presintearjen fan de ûndersyksresultaten. Dy presintaasje set útein yn haadstik 5. Op grûnslach fan it materiaal dat mei help fan in enkête sammele is, wurde de JWG-ers beskreaun neffens skaaimerken as sekse, leeftyd, opliedings, húshâldsituasje en sosjaal-ekonomysk komôf. Ek sosjaal-kulturele skaaimerken, lykas politike foarkar en hâlding foar wurk en ûnderwiis oer komme op it aljemint, likegoed as frije-tiidsbesteging. As lêste wurde gegevens oer dizze jongerein en it Frysk behannele.

Dat tema, 'it Frysk', spilet tegearre mei in tal oare saken in rol yn haadstik 6, dêr't troch in ferliking fan de Achtkarspeler JWG-ers mei de Fryske jongerein besocht wurdt te reflektearjen op de lokaal-regionale ynfalshoeke. Binne der spoaren te finen fan in streekeigen kultuer yn it ûndersyksgebiet? Ek wurdt yn dit haadstik, eksploraarjend, neigien oft de oanbelangjende kulturele eigenskippen in relaasje ha mei it hâlden oangeande 'wurk'. As dy eventuele relaasje ûnder de Achtkarspeler JWG-ers oars is as ûnder de Fryske jongerein, kin dat nammers ek as in ûnderdiel fan it streekeigene beskôge wurde.

Haadstik 6 is basearre op kwantitatyf materiaal. Yn haadstik 7 wurdt mei help fan gegevens, sammele yn petear mei (benammen) de JWG-ers, besocht de ynhâld fan de streekeigen kultuer, dy't neffens haadstik 6 yndied noch bestiet, neier te beskriuwen. Fierders wurde dy kwalitative data (oanfolle mei enkêtemateriaal) brûkt om sicht te krijen op it libjen yn de JWG.

Yn it lêste haadstik sil op it materiaal reflektearre wurde. Dêrby wurdt fansels ek omtinken jûn oan de fraach oft sa'n algemiene maatregel as de JWG 'sa mar' op lokaal-regionaal nivo út te fieren is. Sintraal stiet lykwols de teoretyske oanlieding foar dit ûndersyk – te witten it idee dat lokaal-regionaal kulturele faktoaren it hâlden op it flak fan wurk beynfloedzje. Yn dit ôfslutende haadstik sil besocht wurde om – oanstjoerd troch de probleemstelling, de dielfragen dêr't dy yn útwurke is en de ferwachte antwurden op dy fragen – op dy ynfalshoeke te reflektearjen.

Noaten by haadstik 1

- 1 Dat 'hege' moat sawol begrepen wurde yn de kontekst fan de situaasje yn Fryslân sels, as fia de ferliking fan de Fryske situaasje mei de rêst fan Nederlân. Sjoch bygelyks Verhaar (1990-a) foar sa'n ferliking. Foar in resint oersjoch fan de situaasje yn Fryslân: sjoch Versloot (1996). Oer de wurkleazens as maatskiplik fraachstik, sjoch Alexander (1996) of OECD (1994).
- 2 Fryer (1992), s. 201.
- 3 Jahoda et al. (1975/1933), s. 111. It giet hjir om de ferbettering dy't waarnommen wurdt by de gefallen dy't foarhinne swier te lijen hienen ûnder har wurkleazens, mar dy't doe't de wurkleazens yn it doarp algemien wurden wie kwa belibbing der wat op foarút gienen. Blykber is dy lokale ynfloed yndied wichtich, want sa'n ferbettering kaam noch al ris foar: "Es gibt eine Reihe solcher Fälle in unserem Material."
Fyftich jier letter freget hja op in oare wize omtinken foar de ynfloed dy't fan de direkte omjouwing útgean kin, benammen op de jongerein. Jahoda (1982), s. 93.
- 4 Verhaar (1990-b). Foar alle wissichheid: ek yn sa'n kultuer wiene der minsken dy't it tige dreech hienen mei de gefolgen fan wurkleazens, wylst ek oan it byfertsjinjen (of yn alle gefallen: oan it toanen fan dy byfertsjinsten) grinzen steld waarden.
- 5 Verhaar (1990-b), s. 20.
- 6 Wat benammen ek bliken docht út it feit dat de grûnlizzer fan dy teory, Gary Becker, foar syn wurk de Nobelpriis krigen hat.
- 7 Sjoch foar in besprek fan dizze teory en foar literatuerferwizings haadstik 4.2.
- 8 Schutte (1989), s. 189-190.
- 9 Schutte (1989), s. 177. De kontinuïteit dy't er tagelyk sjocht, liedt dan kenlik ta it eigene yn de pleatslike kultuer.
Ek Meurkens syn opmerkingen oer it etiket 'tradisjoneel' dat gauris oan de Kempense mienskippen op it Brabânske plattelân jûn waard, hâlde inselde warskôging yn: Meurkens (1984), s. 2-3.
- 10 Van der Zanden (1991), s. 4.
- 11 Dizze fokus betsjut nammers dat in tal lokaal-regionale stúdzjes, dy't út in oare ynfalshoeke wei omtinken oan 'wurk' jouwe, foar dit ûndersyk minder relevant is. Sokke stúdzjes slute net oan by it fertrekpunt dat hjir keazen wurdt: in lokaal-regionale bepaalde hâlding foar wurk oer.
Dêrby giet it bygelyks om publikaasjes dêr't it wurk benammen yn besprutsen wurdt yn relaasje ta de ferhâlding tusken wurknimmers en wurkjouwers (legerein-hegerein), eventueel mei spesjaal omtinken foar de ynfloed fan de religieuze faktor. By wize fan foarbylden neam ik Verrips (1983) syn Ottoland en Brunt (1974) syn 'Stroomkerken', wylst ek in stúdzje as de dissertaasje fan Frieswijk *Om een beter leven* (1989) ta dizze kategory rekkene wurde kin. Dêrmei wol ik oars net sein ha, dat sokke stúdzjes foar dit projekt sûnder belang binne. Se litte ommers wol sjen dat ek binnen in regio (dus binnen in regionaal-lokale kultuer) ferskillen mooglik binne, m.o.w. meardere kultueren bestean kinne (sjoch bygelyks Brunt, side 81 en 88). Neffens Verrips ha dy ferskillen ek grif mei it wurk te krijen. Fanwege de tanimmende beropsdifferinsjaasje, ûntstiet in ferskil yn wurksfearen en dêrmei yn kennis oer en fisy op de maatskippij: Verrips (1983), s. 181; de skriuwer ferdielt syn doarpelingen yn dit ferbân yn arbeiders en boeren. Boppedat witte wy dat it 'striid'-aspekt ek noch altiten syn neiwurking hat op arbeiders yn (bgl.) Fryslân. Frieswijk wiist dêr feitliks op as er meldt dat yn de jierren tachtich ferskillende stânbylden delset binne ta oantinken fan protest en stakings yn de foarige ieu: Frieswijk (1989), s. 2; wylst ek it grutte tal aktiviteiten om de betinking fan de ferkiezing fan

Domela Nieuwenhuis ta lid fan de Twadde Keamer yn dit opsicht gâns seit: Bulletin Nederlandse Arbeidersbeweging, 1989, benammen de opsomming op s. 1. Mooglik dat in part fan dy neiwurking te sjen is yn de hâlding foar wurk oer. Ik tink dan oan it idee dat wurk needsaaklik is om in ynkommen te krijen, dus earder ynstruminteel dan (ek) as morele plicht besjoen wurdt. Foarsafier't de skiednis syn spoaren neilitten hat yn in aversy tsjin de hegerein (dy't krekt sa'n klam lizze op dy morele plicht), soe it sels sa wêze kinne dat krekt om't dy groep dy klam leit, dy noarm net dield wurdt. Dat soe oanslute by ûndersyksresultaten dêr't út bliken docht dat wurkleazen muoite ha mei it beskoalmasterjende karakter fan de útspraken fan politisi, of har alteast sawiesa tsjin dy politisi as 'zakkenvullers' en 'smeerkezen' ôfsette: Engbersen en Van der Veen (1987), s. 153-156.

Ek it idee dat de ekonomy fan East-Nederlân faaks te begripen is fia de 'peasant-benadering' kin net it fertrekpunt fan myn oanpak wêze, al soe it mar wêze om't de ûndersochte jongerein nei alle gedachten foaral bern fan arbeiders en net fan (lytse) boeren wêze sille. Sjoch oer de 'peasant-economy' Van der Zanden syn dissertaasje (1985), benammen syn skets op s. 19-25. Belangrike skaaimerken (sj. s. 20) binne: (1) de hûshâlding as basisienheid, (2) de doarpsmienskip mei syn ynfloed op it ekonomyske en sosjale hâlden en dragen en de eigen tradysje (fan de boeren) dy't ôfwykt fan de offisjele, stedske kultuer en (3) it gegeven dat de 'peasants' dochts diel útmeitsje fan en ûnderwurpen binne oan de gruttere maatskippij en dêr (ek) foar produsearje moatte. Stúdzjes dy't sjen litte hoe't in beskate ekonomyske aktiviteit fan (grutte) ynfloed west hat op in lokale of regionale ekonomy en maatskippij binne al likemin brûkber as fertrekpunt: bygelyks: Van Waarden et. al. (1987). En dat jildt ek foar boeken dêr't beskate beropsgroepen sintraal yn steane, sels as it giet om 'skarrelaars': bygelyks: Bovenkerk en Brunt (1977).

12 Bostyn en Wight (1987), s. 153.

13 Bostyn en Wight (1987), s. 138.

14 Bostyn en Wight (1987), s. 139.

15 Bostyn en Daniel Wight (1987), s. 141:

"The clearest example of how self-esteem as a worker is expressed through consumption is in drinking. (...) the heavy drinker often earns the prestige accorded to a good worker. (...) There is also a physiological link here, since what constitutes 'real' work is in general 'thirsty' manual labour."

Inkelde siden fierder wurdt eksplisyt sein dat dit ek oanslút by it belang fan de 'masculinity' yn de pleatslike kultuer.

16 Dêr sit ek in eigen logika efter:

"In fact, we would suggest that many of the unemployed do not really want to fill their days with 'purposeful' activity. Carefully to plug the gap meant for a job is almost to acknowledge that one will never have employment again. (...) Moreover, it is important to display poor adaptation to unemployment since, when jobs are scarce, only those doing so are believed really to deserve work." Bostyn en Wight (1987), s. 151.

17 Mevissen en Renooy (1986), s. 247-249, gearfette yn konklúzje 11 op side 261. It begryp 'ynformele ekonomy' kin oars net gelyk skeakele wurde mei 'swart wurkjen', sjoch noat 19.

18 Mevissen en Renooy (1986), s. 167, sjoch ek side 231-232.

19 Mevissen en Renooy (1986), s. 231.

20 Pahl (1992), s. 211.

- 21 Pahl bringt oars mei klam op it aljemint dat krekt de wurkleazen folle minder aktyf binne op dit stik fan saken, al binne der fansels wol wurkleazen dy't aktyf binne yn it ynformele sirkwy. Foar alle dúdlikheid, de omskriuwing 'ynformele sirkwy' tsjut der op dat it begryp mear omfiemet as allinnich mar it swart wurkjen, dêr't yn it publike debat sa'n klam op lein wurdt. It kin, om Pahl syn ûnderskieding te folgjen, gean om wurk yn de sfear fan de eigen húshâlding (doch-it-sels, grientetún, ensafuorthinne: 'self-provisioning'), wurk bûten de formele ekonomy tsjin betelling foar oaren ('work on the side'), wurk foar oaren bûten de eigen húshâlding dêr't gjin jild foar jûn wurdt, mar dat op in oare manier 'ferrekkene' wurdt (stekwurden: buorljushelp, freonetsjinst: 'unremunerated supportive reciprocity'), en ta eintsjebeslút wurk dat bûten de húshâlding dien wurdt en dat fieding of guod opsmyt (lykas fiskje, jacht – ek streupe – en 'foddesykje' ['scavenging']). Pahl (1992), s. 212, sj. ek Wallace en Pahl (1986), s. 118-199.
- 22 Pahl (1992), s. 210.
- 23 Spahr van der Hoek (1960), s. 64.
- 24 ETIF (1953), p. 86. Foar detaillearre beskriuwings wurdt ferwiisd nei Spahr van der Hoek (1960) en nei Spahr van der Hoek (1969). In oar ferneamd heidedoarp (De Westerein) wurdt beskreaun yn: Sikkema en Sikkema (1954). Fan belang binne ek de oantinkens dy't minsken fêstlein ha, lykas de beskriuwing fan syn bernejerren troch de arbeider Jelle Dam (1857-1935): s.a.; of dy fan in húsdokter dy't yn de twadde helte fan de 19e ieu yn it gebiet wurke hat: Greidanus (1974).
- 25 Spahr van der Hoek (1969), s. 148; foar mear details, wurdt benammen ferwiisd nei: ETIF (1953), s. 86; Spahr van der Hoek (1960), s. 74-87; Spahr van der Hoek (1969), s. 145-148.
- 26 ETIF (1953), s. 90-91.
Der wie in grutte strukturele wurkleazens (om-ende-by 13% fan de manlike beropsbefolking) en boppedat in grutte seizoenswurkleazens: ETIF (1953), s. 68. Bouma neamt foar de perioade fan 1 july 1955 oant en mei 30 juny 1956 foar De Harkema in trochsneed wurkleazens fan 18% fan de manlike befolking. Foar ferliking: de trochsneed sifers foar de gemeente en foar Nederlân as gehiel wienen respektivelik 8 en 1 à 1.5 % fan de manlike befolking. Sjoch: Bouma (1956), s. 6.
- 27 ETIF (1953), s. 13-14 en appendiks 18; sjoch ek: Bouma (1956), s. 18.
- 28 ETIF (1953), respektivelik s. 91, 97-99.
- 29 Bronnenboek (1953), s. 276-293, sitaat: s. 291.
- 30 *Hier en Nu*, televyzje actualiteitenprogramma, 3 febrewaris 1983. Sjoch ek *Friesch Dagblad* (krante), 31 jannewaris en 18 febrewaris 1983.
- 31 It hoecht jin net te ferwûnderjen dat doe't ik begûn te wurkjen yn de Provinsje Fryslân, dizze doarpen (en yn dy tiid benammen De Harkema) al rillegau myn belangstelling oprôpen. Soks slút alhiel oan by de ûndersykstradysje fan de Fryske Akademy, dêr't (benammen wat de sosjale wittenskippen oanbelanget) it wurk fan Spahr van der Hoek (en syn maten fan de Wâldekommissje) sa'n eigen plak yn hat. Sjoch: Spahr van der Hoek (1988) en Van Rijn (1988). Sjoch oer itjinge de Wâldekommissje berikke woe: Sosiaalwittenskiplike Tariedingskommissje (1956).
- 32 Verhaar (1986).
- 33 Verhaar (1990-b).
- 34 Sjoch Bouma (1956), (1958-a), (1958-b) en (1960). Sjoch ek Spahr van der Hoek (1960). Boppedat, it doarp dat op it stik fan reputaasje mei De Harkema konkurrearje kin, De Westerein, is in 'twiling doarp' fan Twizelerheide. Dy twa lizze sa ticht byinoar, dat men (frijwol) sûnder soks te fernimmen fan it iene doarp it oare yngean kin. Foar De Westerein wurdt ferwiisd nei: Sikkema and Sikkema (1954).

- 35 Wat dy sterke bining oan it doarp oanbelanget, waarden der twa ûnderlizzende faktoaren ûnderskieden. Alderearst, it sterke gefoel ta in groep te hearren. Nei de bûtenwrâld ta, fiele de minsken har alderearst doarpsbewenners (wat oars neat seit oer it al as net foarkommen fan ynterne konflikten). De woartels foar dit gefoel lizze nei alle gedachten yn de oarsprong en skiednis fan it doarp ('útskot' dat twongen waard har del te setten op de heide, om't hja yn de 'gewoane' doarpen net wolkom wienen) en yn it negative imago fan it doarp dat oant de dei fan hjoed stân hâlden hat. Nei de bûtenwrâld presintearret it doarp harsels as in ienheid. Soks wurdt ûnderstreke troch de ynwenners, bygelyks wannear't hja grutsk fertelle dat as in reaksje op it E.T.I.F.-rapport, hja sels de bou fan nije wenten fersoarge ha om sa te foaren te kommen dat har doarp 'ferdwine' soe: Bouma (1960). De skriuwer hat my meidield dat de ferbettering dy't er krekt yn dit doarp waarnommen hat (Bouma, 1960, s. 27) ûnder oare sjoen wurde kin as in reaksje op it ETIF-rapport en it Bronnenboek; soks waard troch meardere respondinten befêstige. Wat dat oanbelanget, moat der ek klam lein wurde op it feit dat dit rapport nei mear as fjirtich jier noch altiten 'libbet' yn it doarp. De twadde faktor dy't fan belang is foar de bining oan it doarp, wurdt foarme troch de útwreide famylje-relaasjes dy't dêr waar te nimmen binne. Sa stelde ien respondint (dy't der wol wenne, mar sels net in Harkemaster fan komôf wie) dat as syn dochter mei in jonge út De Harkema trouwe soe, hy daliks besibbe wêze soe oan de helte fan de mienskip. Dy famylje-relaasjes binne fan belang foar it sosjale libben fan de doarpsbewenners. Wat it sosjale libben oanbelanget, wurde freonen en kunde sjoen as in part fan de famylje; boppedat binne, lykas sein, de minsken gauris oan inoar besibbe (it doarp soe as in "cousin community" beskôge wurde kinne). Der is hiel wat ûnderling kontakt, de minsken helpe inoar, koartsein: hja hingje oan inoar. Soks hat fan gefolgen, dat de trochsneed doarpsbewenner net út it doarp wei wol, sels net as soks in baan opsmite soe.
- 36 Willis (1983), bygelyks s. 100, 149; Hendry (1987); Lee en oaren (1990); de libbene beskriuwing fan Stafford (1991), har ûndersyk by in *Job Opportunity Programme* yn Skotlân is yn dit ferbân in rike boarne.
- 37 Soks moat ferlike wurde mei de terminology dy't Willis brûkt om de takomst fan syn (!) 'lads' te beskriuwen: "to be trapped forever", "hell" en "damnation". Willis (1983), respektivelik s. 152, 122 and 174.
- 38 Spahr van der Hoek (1992), s. 14-15.
- 39 De gegevens binne ûntliend oan Versloot (1996), s. 50-56. Neffens syn kaartsjes falt Achtkarspelen:
- * wat wurkleazens oanbelanget yn de kategory 22,1 - 30,0 % (Frysk trochsneed 22,5%),
 - * wat de bane-yndeks oanbelanget yn de kategory 0,8 - 0,9 (Fryslân = 1, wat oerienkomt mei 0.3 baan de ynwenner; in yndeks fan 0.8 - 0,9 is dus gelyk oan 0.24 - 0,27 baan de ynwenner),
 - * wat it oanpart fan minsken mei in útkearing oanbelanget yn de kategory 26,6 - 31,3% (Fryslân yn trochsneed: 26,5%).
- 40 Foar de no folgjende beskriuwing fan de opset fan JWG is gebrûk makke fan Bruinsma et al. (1995).
- 41 Earder rûn Nederlân wat sok aktyf belied oanbelanget efteroan, sjoch De Neubourg (1992), s. 326-327 (tabel 9). In belangrike oanset ta de hjir beskreaune koertswizing is jûn troch de WRR (1987). Sjoch foar it belang fan in aktivearjend arbeidsmerkbelied fierders OECD (1994), s. 37 en s. 43 e.f.
- 42 Sjoch SZW (1990), nû. 3, s. 3 en CCBA (1990).

43 De gemeenten binne ferplichte om sokke stiftingen fan 'e grûn te tillen. As der kâns is dat de jongere meikoarten pleatst wurdt yn in reguliere baan op in opliedingsplak, of as ien al gau yn militêre tsjinst moast, kin de sykperioade útwreide wurde mei nochris in healjier.

Haadstik 2 In moeting mei (jongerein)wurkleazen

2.1 Ynlieding

Dit ûndersyk is rjochte op in beskate kategory wurkleazen, jongerein, dy't dielnimme oan in arbeidsmerkmaatregel. Boppedat giet it om minsken dy't út in spesifike regio ôfkomstich binne. In skets fan de karakteristiken fan dy regio is yn it foarige haadstik presintearre, wylst yn it folgjende haadstik ûnderfinings fan jongerein dy't oan mei de JWG ferlykbere maatregels dielnimme besprutsen wurde sille.

Yn dit haadstik stiet it wurkleas-wêzen op himsels sintraal. Nei't earst in algemien byld sketst is (2.2), dat is te sizzen: sûnder dat spesifyk nei leeftyds-skiften sjoen is, wurdt de fokus rjochte op jongerein (2.3). Yn it algemiene diel wurdt om te begjinnen sjoen nei it hâlden en dragen op de arbeidsmerk fan wurkleazen (2.2.1); ek komt oan 'e oarder hoe't minsken yn har deistich bestean it wurkleas-wêzen ûndergeane (2.2.2). It besprek fan it besykjen om wurk te finen fan jongerein folget yn 2.3.1, wylst har ûnderfinings mei it libjen sûnder wurk behannele wurde yn 2.3.2. Om't de ferskillende ûndersiken de leeftyds-kategory 'jongerein' net gelyk definiearje, wurdt hjir in romme yndieling 'mids tsien – mids tweintich' oanhâlden. Fierders kin noch melden wurde dat wêr't soks mooglik is (d.w.s. by it hâlden en dragen op de arbeidsmerk), gegevens oangeande de Fryske situaasje apart presintearre wurde (2.2.1.2 & 2.3.1.2).

Doel fan dit haadstik, lykas fan it foarige en it kommende haadstik, is om by te dragen oan it krefter formulearjen en oanslutend operasjonalisearjen fan de probleemstelling en it jaan fan eventuele foarriedige antwurden (hypotezes) op de sintrale fraach fan dizze stúdzje. By it besprekken fan in bestean sûnder wurk, wurdt gebrûk makke fan Jahoda har yndieling fan de funksjes fan wurk. Dat fergruttet net allinnich it ynsjoch yn it bestean as wurkleaze en yn de gearhing tusken de saken dy't dêrby in rol spylje, mar lit ek dúdliker sjen hoe't de situaasje fan jongerein ferskilt fan dy fan (sis mar) folwoeksenen.

2.2 Oer alle wurkleazen

2.2.1 *Net in útkearing, mar wurk*

2.2.1.1 Algemien

Der wurdt wol gauris tocht dat wurkleazen har by harren situaasje dellizze om't hja fan in útkearing ek aardich bestean kinne soenen. Yn dat ferbân wurdt wol sein dat wurkleazen har om dy reden minder ynsette om in baan te finen. De ynfloed fan (de hichte fan) útkearings wurdt ûnderboud mei de 'job search' teory. Dy teory seit dat de doer fan wurkleazens langer wurdt as it nivo fan de útkearing heger is. Want dat hegere útkearingsnivo soe de saneamde 'opportunity costs' fan it wurkleas-wêzen ferleegje en it sa nei ferhâlding oantrekliker meitsje om wurkleas te bliuwen.¹

Groot en Jehoel-Gijsbers hawwe neigien oft soks ek yndied opgiet. It Nederlânske materiaal dat hja besprekke (eigen ûndersyk en dat fan oaren) jout soks net oan, likemin as stúdzjes út Grut Brittanje en de Feriene Steaten (yn de gefallen

dat in relaasje fûn waard, wie dy hiel swak).² Hja konkludearje oan 'e ein fan har artikel:

“(…), the assertion that changes in the level of benefit lead to changes in the search behaviour and reentry of unemployed persons as yet lacks any firm scientific support. Perhaps job search theory is more relevant in a situation where there are relatively more job offers to choose from. In a situation with high unemployment (such as in the eighties) it is the demand side of the labour market which to a great extent determines who will find a job.”³

It is (dus) earder sa dat (lang) wurkleazen trochgeane mei it sykjen en sollisitearjen nei wurk mei't hja de neidielen fan wurkleazens *aan den lijve* ûnderfûn hawwe. Foar safier't dy neidielen op it finansjele flak lizze, binne de 'opportunity costs' fan it wurkleas-wêzen blykber hoe dan ek heech: bygelyks Miltenburg en Woldringh wize der op dat (mear) finânsjes foar de troch har ûndersochte wurkleazen in wichtige motivaasje binne by it besykjen om oan wurk te kommen.⁴

Foar wat it sykjen om wurk oanbelanget, kin út ferskillende ûndersiken ôflaat wurde dat Nederlânske wurkleazen yn trochsneed aktyf om wurk sykje, ek as hja al langer sûnder wurk sitte. Sa docht út bygelyks Kloosterman syn ûndersyk ûnder lang wurkleazen bliken dat minsken – dat moat tajûn wurde – minder aktyf wurde op dit stik fan saken as hja langer (benammen tige lang) wurkleas binne, mar dochs giet men troch mei it sykjen en sollisitearjen.⁵ Becker e.o. konkludearje dat (tagelyk mei de groeiende wurkleazens begjin jierren tachtich) yn it bysûnder by wurkleazen de arbeidsoriïntaasje tanimme sil.⁶

Ut gâns ûndersiken út eigen lân (en ek út it bûtenlân) falt dus ôf te liden dat wurkleazen graach (wer) oan it wurk wolle, dat hja besykje om wurk te finen en dat hja har dus yn trochsneed perfoarst net tefreden stelle mei it libjen fan in útkearing.⁷

2.2.1.2 Ek de Fryske wurkleazen wolle oan it wurk

As it globale byld oer it sykjen om wurk dat út in ferskaat oan ûndersiken nei foaren komt gelyk is, soe men fan tinken ha kinne dat de Fryske wurkleazen dêr net fier fan ôfwike sille.

Oft soks yndied sa is, kin besjoen wurde mei help fan materiaal dat yn de perioade 1987-1989 sammele is.⁸ It docht bliken dat fan de Fryske wurkleazen (in represintative stekproef fan alle wurkleazen yn Fryslân yn oktober 1987) sawat 90% yn de direkte perioade (fjirtjin dagen – in moanne) foarôfgeand oan harren meiwurking oan it ûndersyk op syn minst op ien wize om wurk socht hat. Fjirtich prosint hat sels op trije of mear manieren wurk socht. Yn in ferliking mei lanlik sifermateriaal is foar wat dizze enkêtegegevens oanbelanget de konklúzje lutsen dat de Fryske wurkleazen oer it algemien sels noch wat hurder sykje en sollisitearje as har trochsneed lotgenoaten út Nederlân as gehiel.⁹ Dy konklúzje wurdt noch stipe troch de reaksjes op de fraach oft minsken ek ree binne om wurk mei beskate neidielen (bgl. ûnregelmjittige wurktiden) te akseptearjen: (ek) foar dat tema wurdt út it Fryske surveymateriaal ôflaat dat de Friezen reewilliger binne as de trochsneed wurkleaze út it lân.¹⁰

2.2.2 *It wolbefinen as wurkleaze*

Hjirboppe waard al oanjûn dat it ferlet fan mear finânsjes foar wurkleazen in wichtige motivaasje is om te besykjen (wer) betelle wurk te krijen. Dêrmei wurdt tagelyk tsjuttjen op in gegeven dat troch wurkleazen oer it algemien – en soks kear op kear – as it grutste neidiel fan it wurkleas-wêzen neamd wurdt: har finansjele posysje.¹¹

De finansjele gefolgen fan wurkleazens foarmje in spegelbyld fan wat Jahoda omskreaun hat as de manifeste funksje fan it hawwen fan in baan: it fertsjinjen fan in ynkommen. Neist dy manifeste funksje, stelt hja dat de “the structure of employment” ek noch in tal latinte funksjes hat, ek wol oantsjuttjen as:

“... certain categories of experience. These are: it imposes a time-structure on the working day; it enlarges the scope of social relations beyond the often emotionally highly charged family relations and those in the immediate neighbourhood; by virtue of the division of labour it demonstrates that the purposes and achievements of a collectivity transcend those for which an individual can aim; it assigns social status and clarifies personal identity; it requires regular activity.”¹²

It gemis fan dizze foarmen fan ûnderfining is neffens har beskiedend foar de manier dêr't minsken har wurkleazens op ûndergeane.¹³ Dêrmei hat it al as net hawwen fan betelle wurk, fia dy ferskillende funksjes, dus in grutte ynfloed op it wolbefinen.

Dizze yndieling fan Jahoda is tige gongber yn it sosjaal-wittenskiplike ûndersyk nei de gefolgen fan wurkleazens; as rjochtline sil der hjir ek gebrûk fan makke wurde as it omtinken rjochte wurdt op de gefolgen fan wurkleazens yn it deistich bestean.¹⁴ De saken dy't hja oansnien hat, fynt men (al of net eksplisyt yndield neffens har funksjes) ek werom yn in ferskaat oan stúdzjes nei it belibjen fan wurkleazens. Sa wurdt al mei al oantoand dat wurkleazens yn it algemien in negative saak is foar it wolbefinen fan minsken.¹⁵ Foar de Nederlânske wurkleazen kin bygelyks nei de stúdzje fan Becker et al. wiisd wurde. Hja litte sjen dat foar de wurkleazen de finansjele efterútgong it grutste neidiel fan it net-wurkjen is (Jahoda's manifeste funksje), wylst fierders saken as ûnwissichheid oer de takomst, 'je doelloos voelen', 'je nutteloos voelen' en 'gevoel van uitschakeling uit de maatschappij', it sosjale isolemint, 'je voelt je minder waard dan vroeger', 'geen geregeld, normaal leven' troch minimaal in seisdepart fan de ûndersochte wurkleazen neamd wurde – allegear saken dy't krekt oanslute by de latinte funksjes fan betelle arbeid.¹⁶

It materiaal oer de Fryske wurkleazen jout in ferlykber byld. As de meast wichtige neidielen wurde neamd: de finansjele gefolgen (49%), ferfeling (30%), sosjaal isolemint (24%) en doelleazens (12%).¹⁷ Lykas yn oare ûndersyksferslaggen lêzen wurde kin, wurdt ek hjir sichtber dat it bestean as wurkleaze net maklik is. It prominente belang fan de jildkrapte wurdt ûnderstreke troch it feit dat de finansjele konsekwinssjes ek gefolgen ha op de oare oandachtsfjilden dy't hjir boppe neamd binne: sa binne it gauris saken dy't falle ûnder it sosjale ferkear dêr't op besunige wurdt.¹⁸ Sok materiaal stipet Fryer syn stânpunt dat 'poverty' sintraal stean moat as besocht wurdt it belibjen fan wurkleazens te ferklearjen.¹⁹

De beskriuwings út de foarige alinea's liede hast fansels ta de gedachte dat wurkleazen wol hurd besykje sille (en besykje moatte) om oan it wurk te kommen –

en dat is yndied sa, lykas earder yn dit haadstik nei foaren brocht is. Faaks is it goed om der dochs efkes op te wizen dat dit trochsneed byld net automatysk foar eltse wurkleaze opgiet. Wurkleazens kin ek foardielen ha, it kin sels in ferbettering wêze as ien út smoarch, swier wurk of sokssawat weikomt.²⁰ En der binne ek minsken dy't kâns sjogge har goed mei de wurkleazens te rêden ('to cope'). Mar dan giet it dochs om in minderheid.²¹ Boppedat hawwe de mooglike foardielen sa har útfallen: by bygelyks de Fryske wurkleazen oerlaapje dy twa inoar alteast noch wolris: fan de 30% dy't ferfeling as neidiel neamt, stelt tagelyk 46% dat it hawwen fan mear tiid in foardiel is. Boppedat is it ek noch sa dat fan de Fryske wurkleazen 19% gjin inkeld neidiel wit te neamen, tsjinoer 45% gjin inkeld foardiel.²² Koartsein: it mei dan sa wêze dat it byld net as inketswart omskreaun wurde kin, it hat grif in aardich donkere kleur.

2.3 Wurkleaze jongerein

2.3.1 *It hâlden en dragen op de arbeidsmerk*

2.3.1.1 Jongereinwurkleazen yn it algemien

Om de spesifike situaasje fan de jongerein te beskriuwen kinne wy gebrûk meitsje fan de niisneamde stúdzjes, benammen fan dy dielen dêr't ferskillende leeftiids-skiften yn analysearre wurde, en fan spesifyk op de jongerein rjochte ûndersyk. Wy sille hjir parallel oan de foarige paragraaf it earste paad folgje, om dêrnei ek it twadde te berinnen.

Foar wat it hâlden en dragen op de arbeidsmerk oanbelanget, hawwe Becker e.o. û.m. foar de jongerein sjoen nei de ûntjouwing yn de belibbing fan wurkleazens yn de perioade 1974-1982. Hja litte sjen dat foar dy groep (18-24 jier) yn 1982 de neidielen fan wurkleazens nei ferhâlding mear gewicht krigen ha yn ferliking mei 1974.²³

Yn Kloosterman syn ûndersykspopulaasje fan lang wurkleazen, sit ek in tal jongerein (≤ 23 jier). Utgeande fan in noch fleksibel noarmen- en weardenpatroan ferûnderstelt er dat it arbeidsetos by de jongerein wat minder ûntwikkele is. Hy bringt dan as hypoteze op it algemint dat de jongerein nei ferhâlding gau ophâlde sil mei it sykjen om wurk en dat hja earder diel útmeitsje sil fan in wurkleazens-subkultuer. Dy hypoteze moat er lykwols fersmite: "Voor onze hypothese is dus geen enkel bewijs te vinden. Het tegendeel lijkt eerder bij de uitkomsten aan te sluiten."²⁴

Dy lêste konklúzje slút oan by it stânpunt dat De Witte ynnimt op grûn fan in literatuerûndersyk: "Several investigations reveal that the confrontation with unemployment does not affect the traditional work ethic of youngsters, but on the contrary, even strenghtens it."²⁵ Ek de jongerein dy't yn 'e beneaming komt foar YTS (sj. fierderop) wurdt, alteast yn in ûndersyk yn Súd-East Ingelân, skaaimerke troch in konvinsjoneel, op wurk oriïntearre yndividualisme.²⁶

Undersyk fan Ullah et. al. nuânsearret de saak wer wat, alteast yn de sin dat hja fêststelle dat wurkleaze jongeren (yndied) in grut belang oan wurk takenne, mar tagelyk yn har hâlden en dragen somtiden wat minder hurd sykje – bygelyks fanút de kennis fan de (lokale) arbeidsmerk: der is gjin wurk.²⁷ Foar guon kin dat minder hurd sykjen sels in 'coping strategy' wêze om de betsjutting fan wurk yn har libben te ferminderjen.²⁸ Dochts sjogge wy ek dat de jongerein, om it sa mar te sizzen, ta fleksibiliteit twongen wurdt. It docht nammentlik bliken dat de

betingsten dy't oan wurk steld wurde, ôfnimme: de jongerein is ree om 'just any job' oan te nimmen; soks betsjut ek dat hja wurk mei in ferskaat oan negative aspekten (ploegetsjinst, tydlik wurk, lange reistiden) makliker akseptearje.²⁹

2.3.1.2 De Fryske jongerein

Foar wat de Fryske jongerein-wurkleazen oanbelanget, kinne wy wer gebrûk meitsje fan it ûndersyk ûnder in stekproef fan alle Fryske wurkleazen. Yn dy stúdzje is neigien oft de yntinsiteit dêr't de Fryske wurkleazen mei om wurk sykje ek gearhinget mei beskate skaaimerken. Dêrby hat bliken dien dat leeftyd de grutste gearhing opsmyt: de jongerein (o/m 24 jier) siket hurder om wurk as de âldere leeftydsskiften fan wurkleazen. De oarsaak dêrfan liket te lizzen yn it gegeven dat in grutter part gebrûk makket fan elk fan de ûnderskieden metoades fan sykjen/sollisitearjen.³⁰

Der is ek sjoen nei de akseptasje fan wurk mei beskate neidielen. It rapport seit dêroer:

“Het meest in het oog springend (is) de grotere acceptatiebereidheid onder jongeren, in vergelijking met de groep van 25 jaar en ouder. Bij elk van de voorgelegde alternatieven is een groter deel van de jongeren bereid dit alternatief te aanvaarden dan in de categorie 25 jaar en ouder”.³¹

Al mei al liket it der dus op dat de Fryske jongerein goed yn it algemiene byld past. It finen fan wurk is foar har fan belang en hja sette har der foar yn om dat ek te krijen, û.m. troch fleksibel te wêzen foar wat wurk mei neidielen oanbelanget. Op de fraach hoe't hja fierder yn it deistige bestean mei it wurkleas-wêzen omgeane, wat foar har de nei- en foardielen der fan binne, en op soartgelikense fragen jout it beskikbere materiaal spitigernôch gjin andert.

2.3.2 *It wolbefinen*

2.3.2.1 Jongereinwurkleazen

Yn har sosjaal-psychologyske analyze fan wurk en wurkleazens wiist Jahoda der op dat der in ûnderskied makke wurde moat tusken “...those who have lost a job and those who never had one.”³² Foar de jongerein liket soks yndied in sinfol ûnderskied, want soene de jongerein dy't noait in betelle baan hân ha, op inselde manier as oare wurkleazen te lijen ha fan it gemis fan de funksjes fan wurk? Mei oare wurden, kinne hja eat dat hja noait hân ha, eins wol misse? Ut in wat oare ynfalshoeke wei, komt oars ek de fraach op oft de jongerein dy't net oan in betelle baan komme kin, yn har ûntjouwing behindere wurdt en wat dêr dan faaks de gefolgen fan binne, sawol foar harsels as foar de fierdere omjouwing – en úteinlik foar de maatskippij as gehiel.

Warr hâldt yn syn oersjochstúdzje út dat de jongerein der wat better foar stean soe:

“The position of unemployed teenagers is rather different. As a group they show significantly less impairment in well-being than do middle-aged people, and this may be interpreted principally in terms of (...) availability of money, physical security, opportunity for inter-personal contact and valued social position. In each

case, the environments of unemployed teenagers are likely to be relatively less problematic than those of middle-aged people.”³³

As ferklearrings wiist er op materiële stipe fan âlden en de 'physical security' fan it noch thús wenjen en op it netwurk oan (frije-tiids-)kontakten dat oerhâlden wurdt fan de skoalletiid. Hy ferwiist sels nei ûndersiken dêr't út bliken docht dat manlike tsieners in opfallende grutte ferheging oan sosjale ynteraksje rapportearren nei't hja har baan ferlern hienen.³⁴ Foar wat status oanbelanget stelt Warr dat der minder kâns is dat de jongerein har wurkleazens oan harsels ferwite om't der safolle jongerein sûnder wurk is. Ullah wiist der op dat jongerein yn de earste jierren nei't hja fan skoalle kaam binne gauris wikseljende posysjes ynnimme (oan it wurk, wurkleas, yn 'youth training', mei in oplieding oan 'e gong). Soe dat yn dit ferbân net (mei)ferklearje kinne dat hja – lykas Warr stelt – minder muoite mei wurkleazens ha?³⁵

Jahoda ferwurdt it sa:

“To the extent that the psychological consequences of youth unemployment have been described, boredom, inactivity and lack of purpose are most often documented, while social contacts in that age group are apparently more easily maintained than among older unemployed.”³⁶

Foar safier't der problemen binne, sjocht hja dy dus benammen op it mêd fan inkelde fan de latinte funksjes. Der binne wol stúdzjes dy't it belang fan dy funksjes yndied yllustrearje, mar dochs soe ik úthâlde wolle dat ek jildsoargen (de manifeste funksje) net ûnderskatten wurde meie.

Foar dy latinte funksjes kin by wize fan foarbyld wiisd wurde op in Nederlânsk etnografysk ûndersyk ûnder wurkleaze jongerein dat in ferskaat oan detaillearre fragminten jout dy't de lêzer bygelyks dy ferfeling hast letterlik meibelibje lit. Fierders wurdt dêr it belang fan de sosjale kontakten ('de groep') yllustrearre, lykas ek yn de stúdzje fan Hazekamp mei de sprekkende titel *Rondhangen als tijdverdrijf*. Krekt fanwege dy sosjale kontakten (it meiïnoar troch de tiid kommen), is it bestean as wurkleaze noch wat út te hâlden, sa liket it wol.³⁷ Dúdlik wurdt lykwols ek dat it wurkleas-wêzen dochs net echt as sinfol belibbe wurdt, der is ommers gjin perspektyf, want wurk is belangryk: “... Nou, voor je toekomst. Je moet toch later ook een huis hebben voor je vrouw en kinderen, die moet je toch ook de kost geven. Heb je geld nodig.” Dat fragmint út in fraachpetear lit oars ek daliks sjen dat it ûntbrekken fan datjinge wat levere wurdt troch de manifeste funksje fan arbeid – jild – skerp as in gemis belibbe wurdt.³⁸

Dat belang fan jild komt ek werom yn de krytyk dy't Coffield, Borrill en Marshall ha op útspraken lykas dy fan Warr, oer it der wat better foarstean fan de jongerein. Op grûn fan wat hja yn twa-en-in-heal jier fjildwurk yn it Noardeasten fan Ingelân fûn ha, stelle hja dat wurkleazens yn it begjin (krekt nei it ferlitten fan skoalle) troch de jongerein net as in probleem sjoen wurdt. Lykwols:

“... this was *only* during their early days on the dole. As periods of unemployment lengthened the women and men in our study began to experience real and substantial problems, particularly if they took on the financial responsibilities of marriage and children.”³⁹

Hja nimme ôfstân fan de relativearjende suggestjes fan bygelyks Warr. Yndied, de jongerein hâlde oan de skoalle in hiel netwurk fan freonen oer, mar as hja yn de bystân sitte, kin it der net fan ôf om dêr faker as ien of twa kear yn 'e wike mei om te gean ('to socialize'); faak sakje hja ôf yn sosjale isoalaasje. Op inselde wize besprekke de skriuwers it idee dat stipe fan it âlderlik hûs de problemen beheine soe. Op grûn fan har fynsten stelle hja dat famyljes muoite hawwe soenen mei it oant yn it 'ûneinige' ('indefinitely') stypjen fan de jonge folwoeksenen. Boppedat:

"Parents should not be expected to, nor should the young be denied the opportunity to become financially independent. How can full adult status be achieved while women and men depend on their parents to buy their clothes and pay for their entertainment?"⁴⁰

Mei it neamen fan status, ien fan de latinte funksjes fan wurk, komme der ferskate problemen op it aljemint. Coffield, Borrill en Marshall sjogge de jongerein-wurkleazen as dûbeld stigmatisearre: hja sitte yn de bystân en hja sitte yn it 'nimmenslân' fan de adolesinsje sûnder de status fan bern of fan folwoeksene.

Sels al wurdt de útkearing as in *rjocht* sjoen, en net as woldiedegens ('charity'), de jongerein sjocht harsels dochs as striejonkers ('scroungers'). De behandeling dy't hja op dit stik fan saken ûndergean moatte fan âldere folwoeksenen, amtners fan de sosjale tsjinst en fan de media is dêr nammers net frjemd oan.⁴¹ Ek wat identiteit (hjr tagelyk sjoen as in elemint fan status) oanbelanget, sitte hja yn de min. De jongerein dy't noait wurke hat, "have no occupational identity at all – they are not even an unemployed shop assistant or joiner, they are simply *unemployed*."⁴²

De jongerein hat dus belang by de status en fertsjinsten fan in jonge wurker.⁴³ Ullah syn opmerkingen slute hjir by oan. Neffens him sjocht de jongerein in projekt ('a scheme') as feitliks it maksimale dat hja nei skoalle ferwachtsje kin. Echt *doel*, yn termen fan it fergrutsjen fan de kâns op in baan, ha sokke programma's neffens syn respondinten net. It binne dan ek benammen finansjele redenen dy't har der ta bringe om dochs mei te dwaan.⁴⁴

Oan it begjin fan dizze paragraaf waard in bytsje suggestyf frege oft de jongerein eat dat hja noait hân ha, eins wol misse kinne. Dy suggestje waard fuortsterke troch inkelde skriuwers (Warr, Jahoda) dy't miene dat wurkleazens foar de jongerein nei ferhâlding wat minder problematysk is (wêze kin) as foar folwoeksenen. It hear oersjend, kin no dochs wol konkludearre wurde dat sa'n byld te roaskleurich liket. Wurkleazens konfrontearret (ek) de jongerein mei dúdlike beheiningen yn har deistich bestean en yn har ûntjouwing.

2.3.2.2 In ferliking mei wurkjende of learende jongerein

Evans en Banks hawwe jongerein yn ferskillende arbeidsmerkposysjes – dwaande mei in (ferfolch)oplieding op skoalle, dielnimmend oan it *Youth Training Scheme*, wurkjend en wurkleas – meiïnoar ferlike foar wat de tagong ta de latinte funksjes ("categories of experience") oanbelanget. Hja konkludearre dat de wurkleaze jongerein op ien útsûndering nei minder tagong hat ta "the psychologically supportive categories of experience *assumed* to be inherent in employment" (kursyf fan my, CHAV).⁴⁵ Dy útsûndering is status, in kategory dêr't de wurk-

leaze jongerein net yn ferskilt fan de oare groepen – neffens har faaks in teken dat wurkleazens hjoed minder as stigma belibbe wurdt?⁴⁶

Ullah suggerearret lykwols dat sokke latinte funksjes lykas:

“... shared social contacts, purposeful activity and a time structure may also be met by day centres such as the Globe and the Arrow Centres, leaving financial reward as the main, and often only, motivation for attending a YOP scheme.”⁴⁷

Dat soe dus ynhâlde dat *alle* latinte funksjes ek op oare manieren as fia betelle wurk beskikber komme kinne. Dan soe it iennichste nut fan wurk (of fan in substitút) it ynkommen, dus de manifeste funksje wêze! Hendry giet net sa fier, dat wol sizze dat neffens him wurk mear funksjes hat, al stelt er dat der foar de jongerein hast gjin yntrinsike befrediging yn wurkjen siet: “... work was acceptable only as a source of income, as a chance to be with friends, and as an alternative to the boredom of unemployment.”⁴⁸

Der binne dus twa redenen om de útdrukking ‘assumed’ klam te jaan, lykas ik niis dien haw. De earste is om’t Evans en Banks sjen litte dat ek oare arbeidsmerkposysjes dan allinnich betelle wurk tagong jaan kinne ta de latinte funksjes fan Jahoda – eat wat hja sels net ferwachte hiene.⁴⁹ Mar de twadde is, dat it ek mooglik is dat it foar de jongerein by wurk feitliks mar – of oars dochs foaral – om ien funksje giet, it ynkommen.

Ien fan de befiningen fan Schaufeli makket dúdlik dat it yn dit ferbân doel hat om ûnderskied te meitsjen tusken ûnderskate kategoryen (wurkleaze) jongerein. Foar skoalleferlitters mei in leech opliedingsnivo fynt er dat wurkleazens “... leads to a deterioration in mental health, whereas employment or continuing education leads to better mental health.” Foar skoalleferlitters mei in heger opliedingsnivo docht dit effekt him net foar “Quite to the contrary, it looks as if leaving school has a beneficial effect (...), no matter their current employment status.”⁵⁰ Syn fynsten binne benammen foar de earste kategory fan belang, al least foar wat dit ûndersyk oanbelanget, want de wurkleazen dy’t ûnder it JWG falle, hearre ornaris ta dizze leger oplate groep.

2.3.3 *In rem op fierdere persoanlike ûntjouwing*

Ut itjinge dat oant no ta behannele is, docht bliken dat de wurkleaze jongerein (yn alle gefallen dy mei in leger opliedingsnivo) har yn in mindere posysje befynt kwa tagong ta de latinte funksjes fan betelle wurk, en (dêrmei) kwa wolbefinen, as net-wurkleaze jongerein. Betsjut soks no ek dat hja har oars ûntjouwe, faaks sels efter rinne by dy oare jongerein? Hjirboppe hat al op it aljemint west dat soks foar harren hâlding foar wurk oer (it arbeidsetos) yn alle gefallen net jildt, earder krektsoarsom (sj. ûnder mear it oanhelle materiaal dat De Witte sammele hat).

“However, the harmful impact of teenage unemployment on autonomy and competence is likely to be substantial”, sa konkludearret Warr – nettsjinsteande syn eardere ‘skaplikere’ opmerkings; en in linea earder stelt er: “Autonomy is thus liable to be *retarded* by joblessness after leaving school.” en “The development of competence may also be *inhibited* (...) to the schoolleaver who fails to obtain paid work.” (kursivearrings fan my, CHAV).⁵¹ Jahoda makket har grutte soargen oer dizze jongerein oan wa’t “the ordinary transition to adulthood is thus

denied”, sawol foar de persoanen yn kwestje as foar de maatskippij as gehiel, want it is dizze leeftydskategory “on whose skills, motivation to work and general outlook on the world in which they live the future of the country will depend in the next decades.”⁵²

It binne ditsoarte fan oerwagings dy’t, sa kin feilich oannommen wurde⁵³, mei te’n grûnslach lizze fan maatregels dy’t ta doel ha foar de wurkleaze jongerein as noch in goede oergong nei de wrâld fan wurk ta stân te bringen. Yn it folgjende haadstik wurdt besjoen hoe’t de jongerein tsjin sokke maatregels oansjocht.

Noaten by haadstik 2

- 1 Sjoch foar dizze riddenearring bygelyks: Groot en Jehoel-Gijsbers (1992), s. 70-71.
- 2 Groot en Jehoel-Gijsbers (1992), s. 81-82. It ferskaat oan stúdzjes dat hja besprekke, bestrykt in perioade fan in lytse tweintich jier.
- 3 Groot en Jehoel-Gijsbers (1992), s. 82.
- 4 Miltenburg en Woldringh (1989), s. 166.
Om ek noch op in oar foaroardiel yn te gean: krekt dy finansjele situaasje beheint faak ek de mooglikheden om yn de tiid dy't troch it sûnder wurk sitten beskikber is, oare produktive aktiviteiten te ûntploaien – likegoed legale (doch-it-sels) as minder legale (lykas 'swart wurkjen') foarmen fan ynformeel wurk. Sjoch Wallace en Pahl (1986), s. 121 en Pahl (1992), s. 211-212.
- 5 Kloosterman wiist sels op inkelde respondinten út de kategory 'langer as fiif jier wurkleas' dy't yn it jier foar it ûndersyk mear as sechstich kear sollisitearre hawwe! Kloosterman (1987), s. 30-35. Foar in globale yndruk fan syn resultaten, haw ik de folgjende gegevens oernommen:

	2-3 jier wurkleas	mear as 5 jier wurkleas
Socht om wurk yn it lêste jier	91,3%	75,6%
Sollisitearre yn it lêste jier	82,4%	55,9%

Sj. respektivelik tabel 8 (s. 31) en tabel 11 (s. 33) fan Kloosterman.

- 6 Becker et al. (1986), s. 61-69. As taljochting op it brûken fan de útdrukking 'yn it bysûnder' yn de konklúzjes fan de skriuwers (sj. s. 69), wurdt der op wiisd dat hja mei har materiaal de wurkleazen mei wurkjende minsken ferlike ha. Neffens har sil by dy lêste groep de arbeidsoriïntaasje yn alle gefallen net ôfnimme.
Ut it kwa metoade wat mear kwalitatyf oriïntearre *Een tijd zonder werk*-ûndersyk ûnder lang wurkleazen komme resultaten foar it ljocht dy't globaal oerienkomme mei itjinge yn dizze alinea yn de haadtekst sein is. Kroft et. al. (1989), s. 154-155. De skriuwers fan dizze publikaasje wize der nammers terjochte op dat de definysjes fan syk- en sollisitaasjegedrach yn de ferskillende stúdzjes gauris ferskille, bygelyks wat de perioade dêr't oer frege wurdt oanbelanget, en dat soks in ferliking der net makliker op makket.
- 7 Sj. foar dat lêste punt bygelyks Groot en Jehoel-Gijsbers (1992), dy't mei help fan eigen ûndersyk en troch in ferliking mei Ingelske en Amerikaanske stúdzjes dúdlik sjen litte dat de hichte fan 'e útkearing gjin (negative) ynfloed hat op it hâlden en dragen op de arbeidsmerk.
Om redenen fan effisjinsy haw ik it betooch koart hâlden, foar mear details ferwiis ik nei de oanhelle publikaasjes en nei de wurken dêr't de ferskillende skriuwers nei ferwize.
- 8 Foar dat projekt binne oan in stekproef út it bestân fan alle Fryske wurkleazen twa fragelisten foarlein, de earste telefoanysk en yn ferfolch dêrop de twadde per post. Fierders binne yn fiif regio's yn Fryslân djiptefraachpetearen fierd mei lang wurkleazen. De resultaten binne dellein yn rapporten, it dielprojekt en yn in gearfetsjende oersjochstúdzje, respektivelik Verhaar, Van Ophem en De Goede (1989) en Verhaar et.al. (1990).
- 9 Verhaar (1990-a), s. 32-33.

10 Verhaar (1990-a), s. 29.

It materiaal dat foar dit ûndersyk sammele is yn djiptefraachpetearen mei lang wurkleazen út fiif regio's fan de provinsje, jout globaal in ferlykber byld as itjinge hjirboppe beskreaun is. Besiden kin hjir wol opmurken wurde, dat út guon mûnlinge taljochtings op fragen nei bygelyks it sollisitearjen (dy't dus posityf beândere binne) bliken docht dat sa'n posityf andert noch net hoecht te betsjuten dat minsken ek hiel yntinsyf of (yn inkelde gefallen) hiel serieus sykje en sollisitearje. Harren hâlden en dragen hat sa't it liket ek in elemint fan beântwurdzjen oan de noarm yn him. It belang fan kwalitatyf ûndersyk yn relaasje ta mear kwantitatyf (standaardisearre) ûndersyk dat mei dizze nuânse oantsjuten wurdt, sil by it besprek fan de ûndersyksresultaten op 'e nij op it aljemint komme. Verhaar (1990-a), s. 31-32.

11 Sj. bygelyks Becker et al (1986), s. 85 en foar de Friezen Herberigs (1989), s. 94.

12 Jahoda (1982), s. 83.

13 Yn har boek oer dit tema, dat yn 1982 publisearre waard, lit Jahoda frij wiidweidich sjen dat soks foar de wurkleazen fan de jierren tritich opgiet, mar hja stelt dúdlik dat ek hjoed fanwege it net hawwen fan wurk, dy seis funksjes (1 manifest, 5 latint) net ferfolle wurde. Yn dat ferbân makket hja de kantekening dat de finansjele gefolgen tsjintwurdich faaks minder abslút binne, mar dêrom noch net minder yngripend:

“There can be no doubt that unemployment now, as it did then, involves financial hardship for most individuals and their families. But while the unemployed half a century ago suffered absolute deprivation, the experience now is relative deprivation. (...) Nonetheless much of the current literature on unemployment emphasises the fact that despite significantly improved welfare provisions, the link between current unemployment and poverty is for many not broken, so it seems impossible to disentangle psychological responses to the one from those to the other.” Jahoda (1982), s. 58.

It komt my foar dat Fryer syn krityk op it net genôch omtinken jaan oan de ynfloed fan earmoed yn de mear resinte publikaasjes yn ferliking ta dy út de jierren tritich, alteast foar wat Jahoda oangiet in bytsje te swier oanset is. Sjoch: Fryer (1992), s. 196-198.

14 Dat sil him ek fertale yn de opbou en ynhâld fan de itemlist foar de fraachpetearen (sj. haadstik V).

Der binne oars ek wol oare yndielingen yn gebrûk om dy gefolgen te beskriuwen, mar foar dit ûndersyk wurdt it tinken oer de gefolgen fan wurkleazens, rjochte troch de yndieling dy't Jahoda gearstald hat. De measte stúdzjes brûke dy (wat ferliking makliker makket) en boppedat giet it hjir om it rjochtsjen fan it omtinken en net om it sels opsetten fan in yndieling en dan binne de ferskillen tusken bygelyks Jahoda en Warr net fan in aard dat it doel hat om harren modellen yngeand te ferlykjen en te hifkjen. Sjoch Warr's *Work, Unemployment and Health* (1989, earste printinge 1987).

Fryer's ferliking fan beide skriuwers ûnderstretet nochris it stânpunt dat hjir ynnommen wurdt: “It can be seen that Warr's account is very similar to Jahoda's. (...) Warr's nine features also largely mirror Jahoda's six consequences, with slight variation on themes.” Sjoch: Fryer (1992), s. 196.

15 Sjoch foar in literatueroversjoch bygelyks Fryer (1992), benammen s. 191-193.

16 Becker et al. (1986), s. 81 e.f.

17 Herberigs (1989), s. 94.

18 Verhaar (1990-a), s. 46-47.

19 Fryer (1992) s. 201.

20 Sjoch opmerkings yn dy rjochting fan Warr (1989) en Jahoda (1982).

21 Fryer en Payne (1984).

- 22 Herberigs (1989), s. 93-96.
- 23 Becker e.o. (1986), s. 67, figuer 3.4.
- 24 Kloosterman (1987), s. 49-50.
- 25 Witte, de (1992), s. 300. Hendry stelt yn mear algemiene sin dat der gjin grutte ferskillen binne tusken bern en har âlden: "Where morality, political views, religious beliefs, or sexual attitudes are concerned, adolescents appear to be largely in agreement with their parents.": Hendry (1987), s. 197. Fierders merkt dizze skriuwer op dat it bewust-wêzen fan de problemen om wurk te finen (=kâns op wurkleazens), en de klam dêrop fan skoalle, by jongerein op skoalle it belang fan wurk fergruttet: Hendry (1987), s. 205.
- 26 Lee et al (1990), s. 127. Sjoch yn dat haadstik (10) ek de miening oer wurkleazens en wurkleazen, dy't hjir krekt by oanslút. Benammen s. 133 is in iepenbiering: "Even YTS was of a higher status than unemployment and seemed to provide a platform from which trainees felt able to distance themselves from the jobless by blaming them for their lack of effort."
- 27 Ullah (1987), s. 125.
- 28 De 'salience of employment in their lives', Ullah (1987), s. 127. Earne oars yn dizze publikaasje wurdt mei op grûn fan oare literatuer oannimlik makke dat it oannimmen fan in fatalistyske hâlding sawol foar swarte as blanke jongereinwurkleazen "represents a way of coping, albeit passively, with unemployment" (s. 140). Ullah ferwiist benammen nei Stokes, G. (1983), 'Out of school – out of work: the psychological impact', *YN: Youth and Policy*, 2, s. 27-29.
- 29 Witte, de (1992), s. 301. Foar wat de Nederlânske jongerein oanbelanget, makket de skriuwer ûnder mear gebrûk fan Ten Have en Jehoel-Gijsbers (1985).
- 30 Herberigs (1989), s. 73. In fierdere analyze fan De Goede en Van Ophem jout nochris oan dat foar wat de Fryske wurkleazen oanbelanget leeftyd benammen fan belang is foar it sollisitearjen: De Goede en Van Ophem (1990), benammen s. 95 en 97. Dat wurdt befêstige yn noch wer in oare analyze dy't hja, tegearre mei Van Dijk, útfierd ha. Neffens dy analyze leit de grins nammers by 40 jier, wat ynhâldt dat minsken dy't âlder as 40 jier binne signifikant minder faak sollisitearje as dejingen dy't 40 jier of jonger binne: Van Dijk, De Goede en Van Ophem (1996), s. 132.
- 31 Herberigs (1989), s. 76.
- 32 Jahoda (1982), s. 91.
- 33 Warr (1989), s. 227.
- 34 Warr (1989), s. 227.
- 35 Ullah (1987), s. 114.
- 36 Jahoda (1982), s. 50.
- 37 Brands et al (1986), Hazekamp (1985). It ûndersyk fan Hazekamp is nammers net spesifyk op de wurkleaze jongerein rjochte.
- 38 Brands et al (1986), s. 59. It belang fan jild yn de belibbing fan it wurkleas-wêzen komt eins kontinu nei foaren yn dizze stúdzje, sjoch bygelyks ek de folgjende útspraak: "Geld speelt een belangrijke rol. Geldgebrek is de oorzaak van de verving." (s. 104).
- 39 Coffield et al. (1986), s. 81.
- 40 Coffield et al. (1986), s. 81.
- 41 Ferlykje Engbersen en Van der Veen (1987), haadstik 5.
- 42 Coffield et al. (1986), s. 81.
- 43 Hendry (1987), s. 200. Hendry sitearret ('the status and perquisites of a young worker') Carter, M. (1971), *Home, school and work*, London: Pergamon.
- 44 Ullah (1987), s. 120, 121.
- 45 Evans & Banks (1992), s. 288.

- 46 Ferlykje: Maassen en de Goede (1988).
Evans en Banks litte nammers op 'e nij sjen dat dy tagong wichtich is: der bestiet in gearhing tusken de tagong ta de ûnderskate kategoryen fan ûnderfining en it psychologysk wolbefinen. Evans & Banks (1992), s. 287-288.
- 47 Ullah (1987), s. 122.
- 48 Hendry (1987), s. 207.
- 49 Sj. Evans & Banks (1992), s. 281-284.
- 50 Schaufeli (1992), s. 262 en s. 263.
- 51 Warr (1989), s. 228.
- 52 Jahoda (1982), s. 91.
- 53 Ferlykje Alexander (1996) en OECD (1994) oer de 'harmful impacts of unemployment'.

Haadstik 3 Programma's foar de wurkleaze of kânsearme jongerein

3.1 Ynlieding

Dit ûndersyk is rjochte op de jongerein yn de JWG. JWG-ers hawwe in minne posysje op de arbeidsmerk. Dat wurdt yllustrearre oan it gegeven dat hja op eigen manneboet gjin wurk fine koenen – want in perioade fan wurkleazens is ommers in betingst om yn 'e (ferplichte) benaming foar de JWG-maatregel te kommen. Yn haadstik 1 hat al koart omtinken west foar de fraach hoe't it komt dat arbeidersbern der foar kieze om yn arbeidersbaantsjes telâne te kommen.¹ Willis syn *Learning to Labour*, dêr't dizze fraach sintraal yn stiet, sil no earst wat ekstra omtinken krije (paragraaf 3.2). De reden dêrfoar leit him yn it feit dat syn etnografyske materiaal mei oan de widze stien hat fan it tinken oer dit ûndersyk. Dêrnei sil it omtinken rjochte wurde op in ferlykbere publikaasje, dy't as foardiel hat dat – yn oanfolling op Willis' syn 'lads' – de fokus mei klam (ek) rjochte wurdt op jonge froulju en de kar dy't hja dogge as it om de arbeidsmerk giet. De stúdzje dy't yn 3.3 sintraal stiet, waard útfierd by in 'Youth Opportunities Programme'. Dat bringt ús by de kearn fan dit haadstik, paragraaf 3.4, dêr't ûndersyk nei opliedingsprogramma's foar de (wurkleaze) jongerein sintraal yn stiet. It giet dêr oars benammen om ûndersyk mei in etnografyske ynslach, om't sokke stúdzjes nei alle gedachten it meast direkt ynsjoch jouwe yn de faktoaren dy't neffens de ûnderfining fan de jongerein fan belang binne as der omtinken jûn wurde sil oan sokke projekten.²

3.2 'Working class kids' en 'working class jobs'

Om in andert op syn fraach te krijen, hat Willis tolve 'net-akademyske' *working class kids* bestudearre. Hja wennen yn in plak dêr't er de skúlnamme *Hammer-town* oan jûn hat en wienen learling fan in skoalle mei de namme *Hammertown Boys*. Dizze groep hat er yn de tiid dat hja noch op skoalle sieten mei in kwalitative ûndersyksoanpak folge, op skoalle likegoed as yn de frije tiid. Boppedat hat er de groep 'it wurk yn' folge.³ Ien en oar resultearre yn in etnografysk ferslach, dêr't de wearde fan is dat in hiel tal faktoaren oantsjuten wurde dy't in rol spylje yn it deistich bestean, de kultuer en yndied de beropskar fan de ûndersochte jongerein.⁴

Yn de skets dy't Willis jout, binne inkelde dúdlike linen waar te nimmen. Syn 'lads' wike op skoalle ôf, hja hearre by de 'counter-school-culture'. Troch it brûken fan it begryp kultuer, ymplisearret Willis dat de jongerein in gehiel fan noarmen en wearde dielt – en soks blykber as in ôfspiegeling fan de kultuer fan de folwoeksenen, want hy lûkt in line nei de wrâld fan wurk, as er seit dat de kultuer fan de wurkflier op in selde wize organisearre is, nammentlik troch de ynformele groep. Dêrby ûnderskiedt er de kultuer fan de wurkflier eksplisyt fan de wurkkultueren fan 'e middenklasse, mei oare wurden: it giet om in kultuer fan de 'working class'.

Syn jongerein identifisearje har mei dy kultuer, hja wolle der diel oan ha – wat bygelyks ek ynhâldt dat foar skoalle en learen gjin plak is. Willis hat it yn

ferbân mei dizze identifikaasje oer in proses fan differensjaasje, fan in weromkear nei en regeneraasje fan working class tema's. In jongfeint "becomes not so much like his father as of the same world: working class male world of independence, physicality and symbolic intimidation."⁵ En in bytsje earder: "...there is an undoubted sense in which working class values and feelings – importantly though not always borne by parents – work against the school and provide concrete materials for *differentiation*." (kursyf Willis).⁶

Skoalle, dat wurdt wol hiel dúdlik, dat is it net. Skoalle wurdt omskreaun as in erfaring dêr't de 'lads' mei klam oan ûntkomme wolle.⁷ Wurk, dat is it! Yn syn wurden: "the overwhelming feeling that work is something to look forward to."⁸ Fansels, it foarútsjoch jild fertsjinje te kinnen is fan (grut) belang, mar ek jin oanslute te kinnen by de wrâld fan echte manlju ('real men').

It soarte fan wurk dat neistribbe wurdt, soks yn it ferlingde fan de foarige opmerking, is kultureel fan grutte betsjutting: manljuswurk jout identiteit en status yn it ramt fan de ynformele groep, yn oansluting op de "working class culture and especially its themes of masculinity and toughness".⁹ Hjirmei ûnderskiede de troch Willis ûndersochte bern har yn har eigen eagen op in *positive* manier fan de 'ear'oles', want "'The lads' feel that they are going to do work in the real adult world of which the 'ear'oles' are incapable."¹⁰ Wurk, 'working class jobs', wurdt belibbe as eat dat eigenwearde jout: "The toughness and awkwardness of physical work and effort (...) takes on masculine lights and depths and assumes a significance beyond itself."¹¹

Mei de troch Spahr van der Hoek, Bouma en oaren beskreaune karakteristiken fan de heidedoarpen yn 'e holle (sjoch haadstik 1), sil it jin net fernuverje dat it gefoel ûntstie dat Willis syn etnografyske analyze foar it ûndersyk yn Achtkarspelen net sûnder belang wie. Dêrby giet it benammen om syn oardening fan relevante faktoaren (ôfkear fan skoalle & learen, belang fan 'echt wurk', identiteit/selsbewustens). Yn haadstik 1 is al oanjûn dat it sintrale idee dat oerbliuwt út dit boek is dat it andert op de fraach wêrom 'working class kids' foar arbeidersbaantsjes kieze, wolris wêze kinne soe dat hja ta in kultuer hearre dêr't dy karút (nettsjinsteande de arbeidsmerkfoarútsichten) as in *positive* karút sjoen wurdt.

It 'byspikerjen' fan de wurkleaze jongerein yn it ramt fan de JWG-regeling, fynt benammen plak fia it ferskaffen fan wurkûnderfining yn 'e foarm fan in tydlike baan en (eventueel) dêroan keppele kursussen. Ut it foargeande falt ôf te liden dat om by de jongerein in kâns op sukses (akseptaaasje) te hawwen, dat baantsje *echt* wurk (sa't hja dat definearje) wêze moat, en dat it learen perfoarst net teoretysk, skoal-efitich wêze mei. Hjirûnder (benammen yn paragraaf 3.4) sille wy sjen wat de resintere literatuer hjiroer te melden hat.

3.3 Omtinken foar jonge froulju

In probleem mei Willis syn analyze (lykas it measte ûndersyk op dit mêd¹²) is syn gender-bias: it giet oer jonge manlju. Oft wy foar froulju yn deselde termen tinke kinne, is in fraach dy't omtinken ha moat, al wie it mar om't froulju de mearderheid foarmje fan de JWG-ers yn Achtkarspelen. Stafford hat har *Trying Work – Gender, youth and work experience* skreaun om yn dat tekoart te foarsjen.¹³ Dat docht hja troch it brûken fan in mei Willis syn oanpak ferlykbere metoade, partisipearjende observaasje, by it ûndersykjen fan in groep dielnimmers

oan de *Manpower Services Commission's (MSC) Youth Opportunities Programme (YOP)*, in foargonger fan it YTS (sjoch paragraaf 3.4). Dat hja har ûndersyk op it YOP rjochtsje koe, markearret nammers noch in belangryk ûnderskied mei Willis' syn stúdzje, in ûnderskied dat grif ek foar it ûndersyk fan hjoed fan belang is:

"His 'lads' were confident they could find manual jobs – his question was why they embraced them. For their younger brothers who took part in my study in the early 1980s, even these 'dead-end jobs' had moved completely out of reach."¹⁴

It projekt dat Stafford ûndersocht hat, wie in opliedingswurkpleats yn in Skotsk plak, 'Seafield'. Dy workshop omfieme trije ôfdielingen: breidzjen, dat eksklusyf foar froulju wie, fierders foar de jongens de skildersôfdieling en de timmerôfdieling.¹⁵

Wat hjir fan belang is, is dat de konklúzjes fan Stafford foar sawol jonges as famkes (sij it dan op in wat oare manier) oanslute by wat Willis fûn hat. De skildersôfdieling foldie de jongerein goed, want hja krige dêr de mooglikheid

"...to build up and reinforce images of themselves which they had of being *real workers with real jobs*. This was what they *desperately* wanted and they were largely well-behaved. Disruption, when it occurred, was not confrontational or threatening to the running of the workshop. In the absence of real jobs, at least for boys, schemes which most *replicated work* gave them most confidence." (kursivearrings fan my, CHAV).¹⁶

De timmerwinkel slagge it net om in atmosfear ta stân te bringen dy't de jongens de mooglikheid joech de yllúzje fan *echt wurk* te kreëarjen, mei as gefolch dat dizze ôfdieling der yn de eagen fan de jonges minder ta die, en dat hja mear 'ôfwikend' gedrach fertoanden.¹⁷

Analooch oan wat út Willis syn stúdzje ôflaat wurde koe, docht it grutte belang fan *echt wurk* foar jongens bliken. Mar hoe siet dat by de froulju? Dêr spylje trije faktoaren in rol, en alle trije wurkje se negatyf út foar dit spesifike YOP-projekt oer. "Knitting as job for girls was a non-starter."¹⁸ Dat kin te krijen ha mei it feit dat it gie om in feardichheid dy't op de lokale arbeidsmerk fan beheinde wearde wie – en dêrmei soe in earste faktor oantsjuten wêze: arbeidsmerk-mooglikheden. Mear eksplisyt wurdt der op wiisd dat it om in aktiviteit giet dêr't de famkes kultureel in grut tsjinsin yn hienen, it wie

"unable (...) to provide them with any image of themselves that they wanted. (...) Girls' cultural identities were less about work than about the pursuit of romance and glamorous lives. Knitting in no way fitted this image of themselves. They rejected it."¹⁹

Der soe sein wurde kinne, dat wy hjir op 'e nij sjogge dat it wurk yn de eagen fan de jongerein *echt* wêze moat, mar dan moat wol dúdlik foar eagen hâlden wurden dat dat 'echte' sit yn de needsaaklike oansluting by it selsbyld (sa't men wol: de kulturele identiteit) fan de jongerein. By de jonge manlju wie dat selsbyld hiel sterk op de arbeidsmerk rjochte, by de froulju is dat minder. Yn dy sin rint dizze twadde faktor – dus as it giet om it minder op wurk rjochte wêzen – út yn in tredde, dy't wer grutte oerienkomsten hat mei Willis' syn ferslach fan it hâlden

en dragen fan syn lads op skoalle. Yn de workshop fan it breidzjen wie namentlik – it etnografyske ferslach lit dêr mear as ien foarbyld fan sjen – it measte fan de tiid praat fan konfrontaasje tusken de dielnimmers en de kursuslieders. En op dat stik fan saken wienen de froulju ûndernimmend genôch:

“In relation to authority in the workshop, girls were as enterprising and assertive as any of the lads in Paul Willis’s study. What was different was that girls here built the space they so cleverly created for themselves around boys. And ultimately it locked them not into a lifetime of manual work (like Willis’s ‘lads’) but into something worse – a lifetime of domesticity and dependence on men.”²⁰

By in yn Noardeast Fryslân útfierde stúdzje foel it op dat jonge froulju der fan útgienen dat it houlik in ein makke oan it wurkleas-wêzen.²¹ It lokale ûndersyk fan Stafford lit in ferlykbere ‘karriêre’ sjen. Dêrmei jout hja tagelyk in ynfolling oan dit patroan yn de libbensrin sa’t dat yn grutskalich ûndersyk sichtber makke is.²² Ien en oar betsjut dat oan de faktor takomstperspektyf in nije ynfalshoeke taheakke wurdt, yn dit ferbân benammen foar froulju: wolle hja it betelle wurk fan de arbeidsmerk yn of krekt it tradisjonele húshâldlike wurk fan de troude frou?

Yn (oar) ûndersyk nei it funksjonearjen fan opliedingsprojekten fine wy guon fan de tema’s dy’t hjirboppe neamd binne werom. Coffield et al. sjogge ferskillen yn de saken dy’t manlju en froulju op it wurkplak belangryk fine. De lêsten lizze de klam op de sosjale relaasjes (posityf: de winsk om mei inoar te praten, negatyf: sekse-ûnfreonlik hâlden en dragen), wylst manlju wearde jouwe oan de manlike eigenwearde dy’t hja ûntliene oan de swiere fysike kondysjes fan harren wurk.²³ Yn de folgjende paragraaf steane de fynsten fan oar ûndersyk nei sokke projekten sintraal.

3.4 Undersyk nei it funksjonearjen fan opliedingsprojekten

3.4.1 ‘Cheap labour’: eksploitaasje

Yn it ûndersyk nei it funksjonearjen fan opliedingsprojekten komt de lege be-
leanning en ek gauris de wjerstân dêrfoaroer geregeld op it aljemint, it begryp
eksploitaasje (yn de betsjutting fan it misbrûken fan arbeidskrêft) falt mear as ien
kear.²⁴ Sa stelle Lee et al. dat der ûnder it ferskaat oan ‘schemes’ dat yn it ramt
fan it YTS oanbean wurdt, ek in tal sitte dy’t net in beskate mjitte fan trening of
kâns op wurk biede, hja sprekke yn guon gefallen sels fan “sheer exploitation.”²⁵
Harren respondinten binne oer de projekten dêr’t gjin kâns op wurk yn sit ek
aardich negatyf. Hja fiele harsels as ‘dogsbodies’, dy’t ‘slave labour’ dwaan
moatte, hja wurde ‘exploited’ op de plakken dêr’t it wurk as ‘sheer drudgery’
belibbe wurdt. En dan is de betelling yndied de lege kant it neist!²⁶ Allinnich
yn de gefallen dat it om echte trening gie, wie de hâlding positiver – ek foar de
lege betelling oer.²⁷

Ullah makket hjir in nijsgjirrich ûnderskied. Hy stelt dat de fan him ûnder-
sochte (swarte) jongerein de programma’s sûnder mis as in foarm fan ‘cheap
labour’ seagen.²⁸ Lykwols, nettsjinsteande dy negative hâlding, namen hja dochs
it beslút om oan sokke projekten mei te dwaan. Neffens Ullah kin hjiryn de

reproduksje waarnommen wurden fan in sintraal tema út de widere kontekst fan de 'working class culture' dêr't dizze jongerein ek ta hearde, nammentlik it ferlet fan in direkte finansjele beleaning.²⁹ Hy lûkt in parallel mei de analyse fan Willis, foar wa't syn jongerein de 'overwhelming need for instant money' ek sa belangryk wie. Al mei al stelt er (alleast foar swarte jongerein) dat it proses fan reproduksje net (yn bredere sin faaks: net mear) plakfynt fia de tradisjonele patroanen fan wurkjen ('employment'), mar fia jongerein treening programma's.

"Hence at one level YOP schemes were seen as a form of exploitation, in much the same way as labouring was seen as menial by Willis' 'lads', and at another level it was desired as a means of increasing one's income. This ambivalence is clearly reflected in the fact that YOP schemes were seen principally as a form of cheap labour and yet the main reason for many of those attending the scheme at the Globe was the extra money it afforded them."³⁰

It wol my nammers wol oan, dat it finansjele belang fan dielname grutter (en faaks ek oars fan karakter) is yn de situaasje dat net-dielnimmen oan sokke programma's direkte finansjele konsekwinsjes (it koartsjen op of it ynhâlden fan útkearingen) ha kin.

It is goed om op te merken dat it eksploitearjende elemint meardere kanten hat. Alderearst de hjir al beskreaune situaasje dat de wurkkrêft fan de jongerein brûkt waard, sûnder dat der feitliks wat dien waard oan it ûntwikkeljen fan harren kapasiteiten (en dus harren kânsen op de arbeidsmerk) – wat boppedat geregeld liket yn te hâlden dat it om nochal min wurk giet. YTS as programma kin lykwols ek op in oare manier misbrûkt wurde, nammentlik wannear't (tsjin de eksplisite bedoelings yn) de jongerein mei finansjele stipe fan it YTS ynhierd wurdt om wurk te dwaan dat dochs dien wurde moat – it giet dan dus om ferkringing.³¹

In tredde aspekt dat noch neamd wurde moat as it om eksploitaasje giet, is dat de jongerein sels ek wol yn 'e gaten ha dat hja as substituten foar oaren tsjinje – en dat as hiel ferfelend ûndergeane. Ferfelend nei it reguliere personiel ta, mar ek foar harsels: it is net sa'n noflik foarútsjoch om dyn wurk nei ferrin fan tiid ferlitte te moatten, mei de wittenskip dat in nije YTS-er it oernimme sil, om't dat wurk wol dien wurde moat.³²

3.4.2 *Wolbefinen troch partisipaasje*

Likegoed, al sjogge de jongerein YOP-schemes as in foarm fan 'cheap labour' en al ferwachtsje hja net dat sa'n projekt harren kânsen op de arbeidsmerk fergruttet, dochs wurdt it dielnimmen preferearre boppe wurkleazens en hat it beskate psychologyske foardielen. Ut in ferliking fan YOP-dielnimmers mei wurkleazen docht alleast bliken dat dy earsten in behoarlik hegere mentale sûnens en self-esteem hienen, wylst hja hiele lege skoares hienen op dizze saken doe't hja noch wurkleas wienen. Neffens de ûndersikers is YOP oant op in hichte ferlykber mei medisyn: "You do not have to like it for it to do you good."³³ Yn dit ûndersyk komt nammers ek it begryp 'echt' wer op it aljemint. Der wurdt yngien op de persepsje fan 'real' yn de eagen fan dejingen dy't by it YOP behelle binne. Dêrby wurdt sichtber dat de jongerein, har begelieders en de oerheid, de *Manpower Services Commission* en meardere fakbûnen de wurkûnderfiningsplakken net as *real work* sjogge, mar de wurkjouwers wol.³⁴

Belangriker is lykwols dat bliken docht dat it krijen fan in YOP-plak hast in like posityf effekt op self-esteem en mentale sfinens hat as it krijen fan in echte baan. De ferklearring dy't dêrfoar suggerearre wurdt is dat:

"Most people distinguish between a YOP and real work in terms of the monetary rewards and security that are absent from YOPs. Yet the real jobs occupied by unqualified, unskilled young people are mainly marked by low wages and high turnover. So perhaps YOPs and real work are not so different for young people. This may be why the psychological effects are so similar."³⁵

3.4.3 *It lear-elemint*

Oer it lear-elemint dat oan de projekten ferbûn is, falt fan trije kanten wat te sizzen. Twa dêrfan – it nivo dat frege wurdt en (benammen) de oansluting op de praktyk fan it wurk – komme yn dizze paragraaf op it aljemint. De betsjutting fan de tredde ynfalshoeke is sa grut, it giet dan nammentlik om it rendemint fan it learen (en dêrmei ek fan de projekten) dat dy yn in aparte sub-paragraaf behannele wurde sil.

De earste ynfalshoeke is (in oardiel oer) it nivo dat de dielnimmers oan de opliedingen berikke moatte. Dat liket yn it algemien net sa heech, want de taken dy't hja ferfolje moatte binne hiel simpel "For most (...) boring, repetitive tasks, numbing to both brain and body."³⁶ Lee et al. besprekke ek de situaasje nei't it YTS útwreide is ta in twa-jierrich projekt. It byld is dan noch slimmer, om't der yn it twadde jier (yn trochsneed) feitliks neat mear by te bringen is, alteast net yn de funksjes dy't foar de wurkûnderfiningsplakken beskikber binne.³⁷ Soe soks oars net sawiesa jilde foar jongerein dy't langere tiid yn it YTS omstappe moatte?

Foar safier't de projekten ek in wyklikse dei op skoalle (of in treningssintrum) omfiemje, komt gauris foar it ljocht dat de dielnimmers dêr net oer te sprekken binne. Redenen dêrfoar binne (op 'e nij) it nivo dat frege wurdt en de oansluting op de praktyk fan harren wurk – it lêste soe faaks as in wjerspegeling fan de al by Willis neamde ôfkar fan learen sjoen wurde kinne. Earne oars is praat fan in wjersin foar de wearden fan skoalle en it proses fan learen op skoalle oer. Dat tsjinsin wurdt as in nei ferhâlding faak foarkommend ferskynsel ûnder Britske adolesinten omskreaun.³⁸

"The young adults in Shipton all enjoyed the 'Life and Social Skills' element of their (...) schemes, but were highly critical of the practical skills courses they had to attend as part of the training day away from the employers' premises. They considered the presentation an insult to their intelligence and found the sessions irrelevant to their Work Experience. Their jobs were so poor that they could be learnt on placement, in a few days if not a few hours."³⁹

Lee et al. fermelde ek dat de jongerein yn har stúdzje muoite hie mei de tiid dy't hja op skoalle trochbringe moasten. Hja kritisearren de minne oansluting mei it wurk, en dat tekoart die de autoriteit fan de leararen ek gjin goed. It komt der op del dat it *college*-diel fan de tiid dy't de fan Lee et al. ûndersochte jongerein yn it YTS trochbrocht neffens har krektlyk as skoalle wie – en dat waard net posityf bedoeld.

It begryp 'echt' komt ek by dizze skriuwers op it aljemint as hja ien fan dy

jongerein sitearje: “Work is real, college isn’t.”⁴⁰ Earne oars yn harren stúdzje komt nammers oan it ljocht dat net allinnich de jongerein net sa posityf oer it op-
liedingsselemt fan it YTS is, mar ek gauris dejingen dy’t har in wurkûnderfi-
ningsplak plus trening oanbiede moatte. Wat bybrocht wurdt, moat in direkte rele-
vânsje ha foar it wurk dat op dat stuit útfierd wurdt en mear is net nedich. Foar
alle dúdlikheid, ûnder dat ‘mear’ falt ek te rekkenjen it nei ferrin fan tiid troch-
skowen nei in oar wurkûnderfiningsplak (al of net yn deselde organisaasje).
Sprekkende yllustraasjes út harren boek:

“So for the managing agent there was a trade-off between attempting to provide
varied training – which might mean finding an extra placement – and upsetting
both employer and trainee by forcing a move.”

“But the out-of-house trainees became restless if College training did not match
their placements. Flourishes’ trainees still found College ‘very like school’ and the
training was valued neither by the managers nor the trainees, half of whom never
completed.”⁴¹

Fan de lytsere wurkjouwers wurdt sels sein, dat dy it opliedingsdoel fan it pro-
gramma net iens seagen, mar gewoan it gefoel hienen dat hja troch mei te dwaan
de jongerein in tsjinst bewiisden. Dat sleat dan wol wer aardich oan by wat guon
fan har der fan tochten, want sokken “don’t want to know. They just *love being
at work*.”⁴² Dy klam op it belang fan wurk, makket ek in útspraak as soe it
kearnprobleem fan de wurkleaze skoalleferlitter net wêze “the trauma of job loss,
but the frustration and identity confusion of having entry into adult work de-
layed.”⁴³ Dat ûnderstrekke tagelyk it andert dat jûn is op in fraach dy’t earder
op it aljemint west hat: de jongerein kin yndied eat misse dat se noch nea hân ha!
Fierders is yn dit ferbân it begryp ‘echt’ op ‘e nij fan belang, Lee et al. lizze der
alleast nochal wat klam op dat de fan har ûndersochte jongerein as *echte wurkers*
mei *echt wurk* sjoen en akseptearre wurde wolle troch kollega’s en wurkjouwers.
Dat jildt foar manlju likegoed as foar froulju:

“Insecure trainees, particularly girls whose placements more often involved dealing
with people, valued acceptance because any special attention usually marked
inferior status” (...)

“Janet said that at Flourishes, ‘We have to wear a badge with “trainee” on it, and
everyone knows that means YTS. When I serve people I try to hide it. It’s not sur-
prising ... with that thing pinned on you ... We had one department manager and
she used to say, ‘YTS girl, could you come here!’ I was really annoyed ‘cos you
don’t want everyone to know you’re on YTS.”⁴⁴

Dy niisneamde ‘Life and Social Skills Courses’ binne yn guon gefallen ek wol
hurd nedich, der wurde foarbylden neamd fan de jongerein dy’t noch noait in
nacht bûten it âlderlik hûs trochbrocht ha, noch noait nei de grutte stêd (London)
west ha en sels noch noait in stikje bôle bebûtere ha.⁴⁵ It mei nammers dúdlik
wêze dat it dan gauris giet om minsken mei de swakste útgongsposysje op de
arbeidsmerk. It bybringen fan sokke feardichheden soe wolris it iennichste wêze
kinne dat YTS har biede kin – en dat is dan al hiel wat. Mear yn it algemien (en
oars as de jongerein út Shipton fan Coffield et al.) binne de respondinten út it
ûndersyk fan Lee et al. dochs aardich negatyf oer dit diel fan it opliedingspakket:

“They also found that the compensatory personal and life skills training combined what they most hated, similarity to school and lack of relevance or marketability. ‘It’s just talking.’ ‘We don’t do nothing.’ ‘It’s all writing and talking.’ They felt insulted by tasks like ‘looking telephone numbers up in a book’, playing silly games’, ‘acting plays ... the sort of thing we should have done at school, not now. The only time I realized I was on a scheme was when we had those courses.’⁴⁶

3.4.4 Arbeidsmerkrelevânsje

Yn it sitaat dêr’t de foarige paragraaf mei ôfsluten waard kaam ek it begryp ‘marketability’ foar. Dat bringt ús daliks by de lêste (3e) – en net minst belangrike – ynfalshoeke: dy fan de arbeidsmerkrelevânsje fan de bybrochte feardichheden. Dêr heart ek de fraach by oft de ynvestearing yn it krijen fan kwalifikaasjes, rendemint yn ‘e foarm fan in baan opsmite kin, ommers: “Describing skills as ‘transferable’ does not guarantee that these skills will actually be transferred.”⁴⁷ Foar alle dúdlikheid: itselde probleem spilet fansels ek as it giet om itjinge jongerein op skoalle ûnder de neamer fan ‘beropskwalifikaasjes’ bybrocht wurdt:

“When employment is then denied to the young school-leaver with his or her scroll of ‘qualifications’ the reaction is naturally one of shock and disappointment, personal crisis and social dislocation.”⁴⁸

Wat de ‘merkwearde’ fan de bybrochte feardichheden oanbelanget, is der gjin reden foar optimisme as it giet om feardichheden dy’t sa ienfâldich binne as yn de beskriuwings hjirboppe suggerearre wurdt: dy kin ommers elk yn koarte tiid wol oanleare. Sels de stêf fan *Careers Service* lit har net ûnferdiel posityf út oer it YTS, en dêrmei ek net oer de kânsen dy’t it programma biedt. Fansels, der binne positive lûden, mar yn it ferslach fan Lee et al. oerhearsket wifeling, wylst ek streekrjocht negative reaksjes foarkomme. Inkelde útspraken by wize fan yllustraasje:

“The opportunities available for a 16-year old school leaver are phenomenal”, mar neffens in oar:

“It *probably* is a very good scheme – but I’m glad I missed it. *I’d* never go on a scheme, I’d hate it”

en sels

“There’s a lot of crap schemes with crap placements ... and we’re faced with selling the scheme to young people who, quite rightly ... don’t see the benefit of the training”

en as meast tekenjende útspraak de opmerking fan in pensjonearre ‘nursing sister’ dy’t les oer sûnens en feilichheid joech:

“If you steal you go to prison, if you can’t get a job you go on to YTS. I’d rather teach in a borstal, at least they’ve done something wrong to be there.”⁴⁹

Los fan de kwaliteit fan itjinge dat bean wurdt yn sa’n programma (hoewol’t it nei de foarige opmerkingen eins net goed mooglik is om soks ‘los’ te besjen), moat ek foar eagen hâlden wurde dat it simpele feit dat ien fia it YTS de arbeidsmerk op komt in neidiel wêze kin. Jongerein mei mear feardichheden, en dus de mooglikheid om út ferskillende opsjes te kiezen, sjogge it YTS as eat mei

in lege status en mi je it projekt om dy reden: “Clearly, in Southwiche YTS lacked credibility among the better-qualified.”⁵⁰ Wurkjouwers hawwe it programma stigmatisearre om’t “YTS contained few of the kind of young people they wanted to employ.”⁵¹

3.4.5 *Beheiningen fan 'e lokaal-regionaal ekonomyske situaasje*

De mooglikheden om in baan te finen nei it dielnimmen oan in opliedingsprojekt binne bot ôfhinklik fan de ekonomyske situaasje yn it algemien en fan de lokaal-regionale arbeidsmerk yn it bysûnder. By it ûndersyk fan Coffield et al. yn it noardeasten fan Ingelân bringt dat de skriuwers ta de konklúzje dat “even those on a good scheme in the North East would be less likely to find subsequent employment than those on a mediocre scheme in London.”⁵² De arbeidsmerksituaasje yn it gebied dêr’t Lee et al. aktyf west hawwe (súd-east Ingelân) wie yndertiid (mids jierren 80) geunstiger. As de lju dêr’t har ûndersyk him op rjochtet al wurk fûn ha, wurdt dat troch de ûndersikers lykwols net taskreaun oan itjinge harren yn har tiid by it YTS bybrocht is, mar benammen oan it simpele feit dat hja fia de wurkûnderfiningsplakken ûnder eagen fan (takomstige) wurkjouwers kaam binne.⁵³ Yn dat ferbân is ek fan belang dat neffens har befinings de wurkjouwers it YTS benammen brûke as rekrutearingsmeganisme – de oplieding dy’t fia YTS krigen wurdt is dan op himsels dus net werklik fan belang:

“Thus, the main contribution of YTS-1 to trainees’ later job success, despite the recovering labour market, seemed to be through job opportunities in placements, and the value of even established training seemed at best ambiguous or at least not proven. At worst some Mode A entrepreneurial and Mode B schemes showed no positive effect on trainees’ chances of jobs at all.”⁵⁴

Los fan de trening yn feardichheden (‘skills’), hat it YTS ek de pretinsje de motivaasje fan minsken te fergrutsjen en harren goede wurkgewoanten by te bringen. Dat soe der ta liede moatte dat de jongerein mear kânsen op wurk krije (‘make trainees more employable’). De ûndersikers fine gjin oanwizing dat soks ek bard is – dat betsjut dat it hiele sukses fan it projekt ôfhinklik is fan de lokale ekonomy – en fan it yn kontakt kommen mei mooglike banen, itsij fia in ûnderfiningsplak, itsij fia relaasjes.⁵⁵

Noaten by haadstik 3

- 1 Foarearst liket it ferantwurde om de dielnimmers oan de JWG-maatregel yn Achtkarspelen kwa komôf ek as arbeidersbern te omskriuwen. Boppedat, al is dat miskien wat ûnnuansarre, sjoen har opliedingsnivo kin ek noch wol steld wurde dat hja sels ek yn 'e beneaming komme foar plakken op de arbeidsmerk dy't hjir foar it gemak oantsjuten wurde sille as 'arbeidersbaantsjes'. Dizze omskriuwings is de rûge kant it neist, en kin troch guon faaks sels wol as in bytsje elitêr en denigrearjend belibbe wurde. Fansels is dat alhiel de bedoeling net, it giet der hjir om de tinzen te rjochtsjen op it gegeven dat de mooglikheden fan de jongerein yn kwestje (as hja al mooglikheden hawwe – want dat is ek noch tige de fraach) oan de absolute ûnderkant fan de arbeidsmerk socht wurde moatte. As dat idee mei de keazen formulearring skerp oanjûn wurdt, foldocht dy omskriuwing.
- 2 Fgl. Veenman en Jansma (1981).
De klam leit oars op stúdzjes út it Feriene Keninkryk. Soks hat te krijen mei de kenlike oerienstimming yn oanpak tusken de JWG en programma's lykas it YTS (sjoch letter), wylst ek de teoretyske ynstek fia Willis hast automatysk ta in klam op de Ingelske literatuer laat hat.
- 3 Willis (1983), s. 4-5.
- 4 De omskriuwing 'beropskar' is eins net krekt genôch, mei't Willis rapportearret: "The following accounts of how jobs were chosen are typical. For 'the lads' all jobs mean *labour* (kursyf Willis): there is no particular importance in the choosing of a site for its giving ... (folgje in tal foarbylden oan 'e hân fan fragminten út in groepsdiskusje en in yndividueel petear): Willis (1983), s. 101.
- 5 Willis (1983), s. 74-75.
Willis omskriuwt "differentiation (as) the process whereby the typical exchanges expected in the formal institutional paradigm are reinterpreted, separated and discriminated with respect to working class interests, feelings and meaning." Hy stelt yn dat ferbân ek "Its dynamic is opposition to the institution ...".
Dúdlik yn syn benadering is dat der in ûnderskied *belibbe* wurdt tusken de eigen groep, the working class, en oaren, benammen the middle-class bern dy't har konformearje oan it systeem. It ûnderskied yn klassen as in sintraal elemint yn de maatskippij en de aktive belibbing dêrfan foarmet in kern yn Willis syn betooch (en ek yn dat fan oare Britske skriuwers).
- 6 Willis (1983), s. 73.
- 7 Willis (1983), s. 77.
- 8 Willis (1983), s. 100.
- 9 Willis (1983), s. 102.
- 10 Willis (1983), s. 103.
- 11 Willis (1983), s. 150.
- 12 Fryer (1992), s. 193.
- 13 Stafford (1991), s. 3-4.
- 14 Stafford (1991), s. 3.
- 15 By dy lêste twa kin de oantsjutting 'eksklusyf' net brûkt wurde, want in belangryk (en spannend) diel fan it ferslach lit sjen hoe't in famke besocht om ek as skilder oplaat te wurden. Op dy skiednis, en de fan dat famke ôfhinklike rol fan de ûndersykster dêryn, wurdt hjir lykwols net yngien.
Stafford lit oars dúdlik fermimme dat hja har hiel ôfhinklik en swak opsteld hat, benammen by it partisipearjen yn de 'paintshop' (dêr't hja as frou frjemd wie en – sa

- liket it – eins allinnich mar as trainee 'binnen' komme koe om't dat iene famke perfoarst ta skilder oplat wurde woe), mar bygelyks ek ûnder de froulju yn 'knitwear'. Har betooch suggerearret dat dy kwetsberens echt wie en yn de perioade fan har fjildwurk net in metodologyske karút. It yllustrearret tagelyk dat hja sa, al wie se ûndersykster, gjin 'bedriging' wie (dêr is se aardich yn slagge, de jongerein sjogge har kenlik yndied net as bedriigjend, atleast as ôfgien wurde mei op in útspraak lykas "God, Anne, yer slow on the uptake", s. 64) dat it har mooglik makke om har waarnimmings út te fieren: "And once again I participated as someone who was young, naïve, neither knowledgeable about nor into boys." (s. 66). Fgl. Mieke de Waal (1982).
- 16 Stafford (1991), s. 112.
 - 17 "This workshop was less relevant to the boys who were less accepting and more disruptive." Stafford (1991), s. 112.
 - 18 Stafford (1991), s. 84.
 - 19 Stafford (1991), s. 113.
 - 20 Stafford (1991), s. 113.
 - 21 Fan dat ûndersyk wurdt ferslach dien yn Verhaar (1989). Datsoarte fan opmerkings binne werom te finen yn it materiaal fan de fraachpetearen, wylst in konkreet gefal yn de tekst beskreaun wurdt (in jonge frou dy't mei opsetsin fanwege har houlik har ynskriuwing ferrinne litten hat).
 - 22 Bynner (1996).
 - 23 Coffield et al. (1986), s. 109-110. Ek Lee et al. jouwe foarbylden dêr't út bliken docht dat "low-achieving working class boys (...) usually preferred more 'manly' labouring jobs." Lee et al. (1990), s. 93. Sjoch yn dat ferbân ek harren betooch dat de jongerein as *real workers* akseptearre wurde wol: s. 104-106. Sjoch foar Nederlân bygelyks: Spies (1996).
 - 24 Bygelyks: Coffield et al. (1986), s. 106-109.
 - 25 Lee et al. (1990), s. 78, sj. s. 67 foar in foarbyld yn 'e fersoargingssektor. De gefallen dêr't it om giet ha hja ûnderbrocht yn in saneamde 'box D'.
 - 26 Lee et al. (1990), s. 101-104.
 - 27 "Trainees who were manifestly being trained were more likely to accept the training rationale for the low YTS allowance." Lee et al. (1990), s. 101.
 - 28 Ullah (1987), s. 123: "There was no doubt in the minds of all those young people that YOP schemes in general were simply a form of cheap labour."
 - 29 'that of instant financial gratification', Ullah (1987), s. 124.
 - 30 Ullah (1987), s. 124.
 - 31 De kwestje fan (mooglike) ferkringing hat ek yn it Nederlânske debat oer de JWG in sintraal plak ynnommen.
 - 32 "Trainees were most likely to feel exploited where they were substituting for full-time workers or acting as dogs-bodies with no job prospects." Sj. Lee et al. (1990), s. 105-107.
 - 33 Breakwell et al. (1982), s. 495.
 - 34 De oerheid kin dy plakken net as 'real work' definiearje, om't dan de rasjonale foar de lege bealanning weifalle soe. Boppedat is it koarte-termyn karakter fan de plakken yn striid mei in 'real work'-karakter. Ik doar te ferûnderstellen dat yn de Nederlânske kontekst itselde spilet, mar dan fia in ferkringingsriddenearring. As in plak ècht *real work* wêze soe, soe der ek in èchte baan fan makke wurde moatte, no?
 - 35 Breakwell et al. (1982), s. 495.
Sjoch ek Evans en Banks (1992, s. 288): "The virtual equivalence of both YTS and full-time education to full-time employment, in terms of their ability to confer most of the categories of experience, is another interesting outcome of this study." en "...whilst YTS differs from employment in many ways (e.g contractual and training arrangements),

- the apparent psychological outcomes are the same.” (s. 289). De ferklearring dy’t Evans en Banks jouwe foar de oerienkomst op dit stik fan saken tusken jongerein mei wurk en yn de YTS slút krekt oan by dy fan Breakwell et al. (sj. s. 288).
- 36 Coffield et al. (1985), s. 110.
- 37 Lee et al (1990), sj. haadstik 11 en benammen 12. Yn algemiene sin wjerspegelje de opmerkingen om YTS-2 hinne, it wiidweidige besprek fan YTS-1. Yn myn tekst leit de klam op de gegevens dy’t om it ien-jierrige YTS hinne presintearre wurde.
- 38 “Over the past twenty years a relatively high percentage of British adolescents have appeared eager to leave school at the earliest possible opportunity and to be indifferent or even hostile towards the values of school and the process of schooling.” Hendry (1987), s. 198.
- 39 Coffield et al. (1986), s. 112.
- 40 Lee et al. (1990), s. 29-32. Sitaat op side 31.
- 41 Lee et al. (1990), s. 68 & 70, sjoch ek s. 107-108.
- 42 Lee et al. (1990), s. 69 en 71 (sitaat).
- 43 Hendry (1987), s. 210. Hendry ferwiist hjir nei Gurney, R.M. (1980), ‘The effects of unemployment on the psycho-social development of school-leavers’, YN: *Journal of Occupational Psychology*, 53, s. 205-213. Sjoch yn dit ferbân ek Hendry syn útspraak (s. 208), einigjend yn in sitaat fan Kitwood: “Thus the major impact of unemployment on adolescents may be its ultimate effect on the transition from adolescence to adulthood: ‘When a boy or a girl personally accepts the label ‘unemployed’ the subjective environment changes; it becomes a state of inactivity and lassitude, where personal powers cannot be adequately used or expressed’.” Kitwood, T. (198), *Disclosures to a stranger: adolescent values in an advanced industrial society*, London: Routledge and Kegan Paul, s. 238-239.
- 44 Lee et al. (1990), s. 105. Sjoch ek Spies (1996) foar ferlykbere opmerkingen oangeande de Nederlânske situaasje.
- 45 Lee et al. (1990), s. 73.
- 46 Lee et al. (1990), s. 109.
- 47 Jones, P. (1984), *What opportunities for youth? Deteriorating employment prospects for school leavers and the role of government schemes*, Youthaid Occasional Paper no. 4, London, s. 5. Sitearre by Coffield et al. (1986), s. 113.
- 48 Hargreaves, D.H. (1981), ‘Unemployment, leisure and education’, YN: *Oxford Review of Education*, 7 (3), s. 197-210, sitaat s. 199. Sitearre út Hendry, Leo B. (1987), s. 200.
- 49 Lee et al. (1990), de earste trije opmerkings: s. 60, de lêste: s. 167.
Yn de Ingelske kontekst spilet hjir ek noch mei dat de ynfiering fan it YTS (mei in feitlik ferplichte dielname) kwa nivo in efterútgong ynhâlde kin yn ferliking ta itjinge yn it ferline yn opliedingsprojekten oanbean waard. Lee et al. stelle dat der yn de pre-YTS projekten wol echte, ferkeapbere feardichheden bybrocht waarden. Yn de nije situaasje is der lykwols (ek) praat fan guon ‘expanded and deskilled schemes’, foar in part sels op mêden dêr’t de fereaske feardichheden noch net omskreaun binne en dêr’t de wurkjouwers it der sels net oer iens binne oft der wol treening nedich is. Lee et al. (1990), s. 75.
- 50 Lee et al. (1990), s. 85.
- 51 Lee et al. (1990), s. 75. De skriuwers ferwize foar dizze stelling nei: Raffe, D. (1987), ‘The context of the Youth Training Scheme – an analysis of its strategy and development’, YN: *British Journal of Education and Work* 1, 1, s. 1-31.
- 52 Coffield et al. (1986), s. 113. Sjoch ek: Brown en Behrens (1996).
- 53 Lee et al. (1990), haadstik 9, s. 111-125.

- 54 Lee et al. (1990), s. 114. Lykas earder yn 'e tekst ek al melden waard, in earste ferzje fan YTS (=YTS-1) is letter ferfongen troch in twadden, dy't net ien mar twa jier omfiemet.
- 55 Dat lêste haw ik hjir net behannele.

Haadstik 4 Probleemstelling en ûndersyksfragen

4.1 Teoretyske refleksje

4.1.1 Ynliding

Foar't no de probleemstelling neier formulearre en yn dielfragen en hypotezen útwurke wurdt (4.2), hat it doel te besykjen ien en oar earst fan in heger abstraksjenivo ôf te besjen. Yn haadstik 1 is al oankundige dat soks barre sil fia de human capital teory dy't yn de ekonomyske wittenskippen op dit stik fan saken sa'n sintraal plak hat (4.1.2), wylst fanút de (oare) sosjale wittenskippen it tema fan sosjale reproduksje fan kultueren oppakt wurde sil (4.1.3).

4.1.2 Ekonomyske ynfalshoeke

Der is wol faker op wiisd, dat Adam Smith yn syn *An inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* al sjen litten hat hoe't troch middel fan arbeidsferdieling ('division of labour') in gruttere maatskiplike produksje berikt wurde kin. Dat betsjut dat minsken yn hiel ferskillende beroppen emploai fine moatte en dat se har (talinten) dus yn hiel ferskillende rjochtingen ûntwikkelje moatte.¹ It totaal fan "... the acquired and useful abilities of all the inhabitants or members of the society" makket diel út fan de kapitaalfoarried fan de maatskippij. Smith seit dan:

"The acquisition of such talents, by the maintenance of the acquirer during his education, study or apprenticeship, always costs a real expence, which is a capital fixed and realized, as it were, in his person. Those talents, as they make a part of his fortune, so do likewise of that of the society to which he belongs. The improved dexterity of a workman (...) repays that expence with a profit."²

Mei dizze omskriuwing lit Smith sjen dat minsklik kapitaal in munt is mei twa siden: ien dêr't de wearde fan dat kapitaal foar de maatskippij op oanjûn is en de oare dy't fermeldt wat it yn in persoan fêstleine fermogen oan kapasiteiten foar dy persoan sels wurdich is (wêze kin). Fierders wiist er der op dat ynvestearings yn dat kapitaal doel ha, om't dy ta winst liede kinne.

Yn it ramt fan dizze stúdzje soe men sizze kinne dat in maatregel lykas de JWG ta doel hat de wearde fan beide siden fan dy munt te ferheegjen. Ommers, troch it dielnimmen oan de JWG fergrutsje de dielnimmers har minsklik kapitaal (bygelyks fanwege de wurkûnderfining dy't opdien wurdt), wat idealiter betsjut dat se nijsgjirriger wurde foar de fregers fan arbeid. Tagelyk, en dêr leit gauris de klam op, nimme dêrmei de kânsen as aanbieder (op 'e nij: idealiter) ta.

Yn de no folgjende twa subparagrafen sil oan de fraach- en oanbod-ynfalshoeke omtinken jûn wurde. Nei't koart stilstien is by it earstneamde tema (4.1.2.1), wurdt de klam lein op de behanneling fan it oanbod fan arbeidskraft, paragraaf 4.1.2.2, om't it dan giet om de fraach wat wy op grûn fan de *human capital* teory oan hâlden en dragen fan de oanbelangjende jongerein foar de JWG oer ferwachtsje meie.

4.1.2.1 De fraach nei arbeid

It ferlet oan arbeid by bedriuwen fynt syn grûn yn de needsaaklike bydrage fan arbeid oan de produksje fan guod en tsjinsten.³ As der gjin of minder ferlet is fan de produkten fan in bedriuw, dan hat dat bedriuw ek gjin of minder ferlet fan arbeid. Op in wat heger abstraksjenivo betsjut soks dat de (yn ús gefal benammen: lokaal-regionaal) ekonomyske situaasje fan belang is en yndied (sjoch paragraaf 3.4.5) in beheining wêze kin foar it slagjen fan it stribjen wurkleaze jongerein fia de JWG wer nei de arbeidsmerk ta te lieden. Ekonomysk ûndersyk nei it sykjen om wurk troch jongerein befêstiget it belang fan de fraach nei arbeid as beheining by it finen fan wurk.⁴

It giet hjir fierder net om de fraach hoefolle arbeid frege wurdt troch de wurkjouwers, mar op hokker grûn der besluten wurdt arbeid (lês: immen) yn te hieren. Yn de ekonomyske teory stiet yn dat ferbân it begryp (marzjinale) produktiviteit sintraal. Wat oars sein: de marzjinale (ekstra) kosten dy't gearhingje mei it yn tsjinst nimmen fan ien, moatte leger (of maksimaal gelyk) wêze oan de marzjinale opbringsten dy't opsmiten wurde troch it wurk dat dy nije arbeidskrêft dwaan sil. Wannear't al it oare gelyk ferûndersteld wurdt, sil in wurkjouwer by de kar tusken twa potinsjele wurknimmers dy persoan kieze dy't de heechste produktiviteit hat.⁵ Dus: dy persoan dy't de heechste (ekstra) bydrage oan de produksje jaan kin, *ceteris paribus*, krijt de baan.

Probleem is lykwols, dat "...the productivities of job-searchers are less easy for the searching employer to assess."⁶ No mei oannommen wurden, dat de persoanen dy't foar de JWG yn 'e beneaming komme, foarôfgeande oan har dielnimmen troch wurkjouwers dy't om personiel sochten net sjoen waarden as potinsjele wurknimmers mei in nei ferhâlding hege produktiviteit. Eefkes ôfsjoen fan de mooglik negative wurking fan de regionaal-ekonomyske situaasje, wie it oars ommers net sa fier kaam dat se ûnder de JWG falle soenen. Dat soe dus betsjutte dat it oardiel oer har *human capital* oant no ta, om hokfoar reden ek, net posityf útfallen is by it sykjen fan en sollisitearjen nei fakatueres.

As it wier is, dat oplieding en ûnderfining de belangrykste standertfariabelen fan ien syn minsklik kapitaal binne⁷, leit it foar de hân dat besocht wurdt om de kwaliteit fan dy twa faktoaren te ferbetterjen. Dat is eksakt wat mei de JWG besocht wurdt. Fansels kin it sa wêze dat oare faktoaren (ek) fan belang binne foar it wolslagjen fan ien op it wurkplak. Mooglik is it sels sa, dat oplieding en ûnderfining "...may only serve as proxies for other unobserved characteristics and education can be seen as a signal for these unobserved characteristics".⁸ Sa besjoen, soe sein wurde kinne dat it dielnimmen oan de JWG ek fan belang is om't it in sinjaal is fan positive eigenskippen: ien wie ommers ree om sels wat oan de situaasje te dwaan. De literatuer omskriuwt yn dit ferbân bygelyks dat dielnimmen as in 'screening device'. Lykwols, it is mar tige de fraach yn hoefier't sa'n riddenearring (noch) opgiet no't de maatregel ferplichte wurden is. Fierders moat der rekken mei hâlden wurde dat de JWG stigmatysearjend wurkje kin, dus as 'screening device' krekt it tsjinoerstelde effekt ha kin, benammen (sa ûnderstel ik) foar persoanen dy't der langere tiid yn sitte.⁹

Fanút de *human capital*-oanpak wei kinne der ek oare redenen betocht wurde om te ferklearjen dat de maatregel *grosso modo* gjin effekt hat. Fansels kin it sa wêze dat de (lokaal-regionale) fraach nei arbeid sawiesa minimaal is, wylst it fierders mooglik is dat wolriswier it minsklik kapitaal fan de dielnimmers fer-

grutte wurdt, mar (1) net genôch of (2) net yn de goede rjochting. Benammen yn it lêste gefal, soe soks ynhâlde dat der yn de opset fan it projekt in ferkearde kar makke is.

4.1.2.2 It oanbod fan arbeid

Neffens De Galan en Van Miltenburg is arbeid in hiel heterogene produksjefaktor. Elk dy't arbeid oanbiedt hat in oan de eigen persoan bûne bondel kapasiteiten yn him/har en stiet foar de fraach hokker potinsjele kapasiteiten te ûntwikkeljen en ta hokker nivo. Oarssein, aldus De Galan en Van Miltenburg, elk stiet foar de fraach hokker ynvestearings yn it (eigen) minsklik kapitaal te dwaan.

“Wezenlijk bij de beslissing om zich bepaalde vaardigheden te verwerven – te investeren in kennis en kunde, bijvoorbeeld door het volgen van onderwijs – is de verwachting dat de kosten worden goedge maakt door toekomstige opbrengsten. Dit soort beslissingsprocessen en daaraan verbonden maatschappelijke consequenties worden bestudeerd door de 'human capital'-theorie.”¹⁰

Fansels is de fraach nei oplieding/ûnderwiis net allinnich in ynvestearingskwestje, aldus bygelyks Sapsford en Tzannatos, ûnderwiis kin ommers ek in konsumpsjegood wêze. Yn dat ferbân ha hja it oer de 'social demand for education', wylst dêrfoaroer “...the economic demand for education is seen as reflecting people's decision to undertake education with a view to maximising their lifetime earnings.”¹¹

Al wurdt der yn oersjochpublikaasjes aardich wat krytyk jûn op de *human capital* teory – bygelyks fanwege it belang fan oare karakteristiken as oplieding en ûnderfining¹², of fanwege de fraach oft oplieding in 'ynhâldlik' effekt hat of as 'screening device' tsjinnet (sjoch boppe) – dochts is it oardiel oer de teory posityf:

“De conceptie van 'human capital' als bundel van produktieve eigenschappen is waardevol. En van de 'human capital'-gedachte blijft overeind staan, dat de individuele aanbieder alle kosten en baten, ook immateriële, van zijn beslissingen zal afwegen en dan een optimale keuze zal trachten te doen, waarbij rekening moet worden gehouden met allerlei versturende elementen. De theorie geeft, zoals zo vaak, een gestileerde, aanschouwelijke voorstelling van het keuzeproses.”¹³

Sa'n posityf oardiel kin fansels allinnich makke wurde as der yn 'e empiry reden foar is. Dat liket yndied sa te wêzen, alteast as wy Freeman leauwe meie wannear't er stelt dat de sintrale ferûnderstelling oangeande it gedrach fan ien dy't beslute moat al of net in oplieding te folgjen (nammentlik, de ferûnderstelling dat it yndividu reagearret op 'incentives') oer it algemien yn ûndersyk befêstige wurdt.¹⁴ In belangrike rânebetingst dêrby is dat dejingen dy't sa'n beslút nimme moatte, op 'e hichte binne fan de merk-kondysjes. Freeman kin dan melde dat oan dy betingst foldien liket te wurden, want enkêtes ûnder inkelde tûzenen *college students* ha sjen litten dat hja op 'e hichte binne fan de “...ranking of fields by salary, of differences of lifetime income profiles, and of recent changes in salaries...”¹⁵

De jongerein dy't der foar kiest om net in *college*-oplieding te folgjen, binne

neffens Manski en Wise ek dejingen dy't wierskynlik it minste profyt fan sa'n oplieding hân hienen en dy't earder útfalle soenen as dat hja de oplieding dien meitsje soenen.¹⁶ Al mei al komt Freeman ta de konklúzje dat "An important outcome of the human capital revolution has been the finding that, in fact, youths respond significantly to economic incentives in their educational decisions."¹⁷

Earder kaam al op it aljemint dat de regionale arbeidsmerksituaasje ek syn ynfloed ha kin. Dat wurdt noch wer ris pregnant oantoand troch Van Dijk en Folmer, dy't sjen litte dat de faktor regio (regionale wurkleazenssituaasje) ek fan ynfloed is op 'e hichte fan it lean dat ien fertsjinnet (yn de perifery is it minder).¹⁸ Yn Achtkarspelen is de arbeidsmerksituaasje net geunstich, en dat hat eins altiten sa west. In sekere skepsis of soarch oer it effekt fan de JWG kin ferwachte wurde wannear't de jongerein de pleatslike ekonomyske situaasje meirekenet. Oars, algemiener, sein: de blik op de arbeidsmerk wurdt lokaal bepaald en kin yn in regio lykas Achtkarspelen liede ta in ûntmoedigingseffekt.

En dochs, fan de jongerein dy't yn beneaming komt foar de JWG meie wy op grûn fan de human capital teory in sadanige rasjonaliteit ferwachtsje, dat hja posityf foar de JWG oer steane. Hja soenen dan dus meistimme moatte mei it 'offisjele boadskip' fan de maatregel, dat har wearde benammen leit yn de wurkûnderfining dy't opdien wurdt en yn it nut fan (eventuele) opliedingseleminten.

Boppedat kin feilich oannommen wurde dat jongeren op skoalle troch leararen en dekanen geregeld wiisd binne op de arbeidsmerkrelevânsje fan it ynvestearjen yn it eigen, minsklik kapitaal.¹⁹ Dochts ha wy earder sjoen dat yn oar ûndersyk bliken dien hat, dat guon jonge wurkleazen net sa posityf foar mei de JWG ferlykbere maatregels oer steane. Fierders is ek de ferwachting útsprutsen dat de jongerein yn Achtkarspelen in foarkar hawwe soe foar de âlde tradisjonele beroppen. Dochts witte hja ek wol dat dy beroppen lang net altiten in ekonomysk wisse takomst biede kinne. Wêrom dan dochts dy karút, dat strykt ommers net mei de niis formulearre teoretyske ferûnderstelling.²⁰ Bowles en Gintis ha der yn in bydrage oan de *American Economic Review* al op wiisd dat "the error in the human capital approach lies in (...) its abstraction from social reproduction."²¹ Om dy reden sille yn de folgjende paragraaf teoryen behannele wurde dêr't krekt dy sosjale reproduksje sintraal yn stiet. It mei dúdlik wêze dat troch de konfrontaasje fan de *human capital* teory mei dizze ynfalshoeke, yn potinsje de algemiene jildichheid fan dy teory nuansearre wurdt – dit ûndersyk giet dus ek oer it berik fan de *human capital* oampak.

4.1.3 *Kulturele ynfalshoeke*

Fan it begjin ôf oan, hat it begryp 'kultuer' foar my sintraal stien by it besykjen eat te begripen fan it hâlden en dragen foar de arbeidsmerk oer fan de minsken yn it ûndersyksgebiet.²² Yn line mei bygelyks Mevissen en Renooy gie ik der fan út dat de "lokaal aanwezige traditie en mentaliteit, voortkomend uit de sociaal economische en culturele geschiedenis..." ynfloed hat op dat hâlden en dragen.²³

It brûken fan de term 'kultuer' yn de kontekst fan wurk en wurkleazens, hâldt yn de sosjaal-wittenskiplike ûndersykstradysje hast fansels in ferwizing yn nei it begryp 'culture of poverty' dat troch Lewis yntrodusearre is. Dat begryp stiet sintraal yn it ûndersyk fan Te Grotenhuis nei de posysje fan bystânsbern. Dêrby wiist hja der mei klam op, dat allinnich it foarkommen fan de troch Lewis

omskreaune skaaimerken net genôch is om fan in kultuer te sprekken: “Van een cultuur is pas sprake zodra de onderliggende normen en waarden en het daaruit voortvloeiende gedrag worden overgedragen van generatie op generatie.”²⁴

Te Grotenhuis konkludearret dat by in grut tal fan har respondinten skaaimerken te finen binne dy't ta de kultuer fan earmoed rekkene wurde kinne soenen. Mar, útgeande fan it kritearium fan in yntergenerasjonele oerdracht, komt hja by eintsjebeslút ta de konklúzje dat der by minder as in tredde fan har ûndersyksgroep praat is fan in kultuer fan earmoed. Foar dat tredde part wol dat ûnder mear sizze dat de kâns op yntergenerasjonele fuortsetting fan wurkleazens grutter is as de kâns op omheechgeande yntergenerasjonele mobiliteit.²⁵ It eardere besprek fan de sosjaal-histoaryske stúdzjes oer it libben yn de Wâlden en benammen yn de heidedoarpen, sil dúdlik makke ha dat dizze noasje fan kultuer yn dit ûndersyk nei alle gedachten in sintraler plak ha moat as yn de fan Te Grotenhuis ûndersochte buerten.

Mei dat oerdragen fan noarmen, wearden en hâlden en dragen fan generaasje op generaasje binne wy útkaam by it fenomeen fan de sosjale reproduksje. Dêrby giet it my oars net om de fraach hoe't de sosjale klasse-struktuer al of net hant-havene wurdt.²⁶ Dochs sil ('Learning to labour' en ferlykbere publikaasjes ha de needsaak dêrfan wol dúdlik makke) it klasse-begryp wol geregeld oansnien wurde.

Nei oanlieding fan it eardere besprek fan de literatuer oer de regio respektive-lik oer wurkleaze jongeren (al as net dielnimmend oan projekten lykas it JWG), kin nammers sein wurde dat der in oerlaping bestiet tusken de eigenskippen dy't as streek-eigen en tusken de karakteristiken dy't as klasse-eigen beskreaun wurde. Boppedat, it hat ek bliken dien dat wurkleaze jongerein eigenskippen ha kin, dêr't hja net yn ferskille fan it gruttere gehiel fan de maatskippij – bygelyks as it giet om it belang dat oan wurk takend wurdt.

Feitlik komt op dit punt ek in belangrike krytyk op it 'culture of poverty'-begryp nei foaren. Valentine hat der nammentlik op wiisd dat it kultuer-tinken yn de jierren sechstich sa'n moade-ferskynsel wie, dat it begryp net krekt brûkt waard.²⁷ Sa stelt er dat oer de holle sjoen waard dat de kulturele wearden fan de 'poor' mooglik deselde binne as dy fan de midden-klasse, allinnich oanpast yn 'e praktyk fanwege situaasjele omstannichheden.²⁸ Dêrmei is it noch ien stapke nei it ûnderskied kultuer-subkultuer. Valentine makket dúdlik dat it etiket 'kultuer' fierstente maklik brûkt wurdt, alteast yn 'e sin dat der te folle klam lein wurdt op eigenskippen fan beskate sosjale kategoryen dy't oars binne as sljochtwei-hinne. Lykwols, dy kategoryen meitsje tagelyk diel út fan it gehiel – it ferskil is dus net abslút en totaal:

“While most discussions of such units emphasize their distinctness, it is obvious that structural articulations to the rest of the system, attributes with other subunits, and elements common to the society as a whole are equally real aspects of all subsocieties. It is perhaps reasonable to assume that any subsociety may have a configuration of more or less distinguishable lifeways of its own. This configuration constitutes a subculture that is distinct from the total culture of the whole society only in a correspondingly special and limited sense. The wider sociocultural system has its own coherence to which subsocieties and subcultures contribute even with their distinctiveness.”²⁹

en

“In particular, formulators of poverty cultures would have done well to follow

Kroeber's stress on the complementarity of subcultural distinctness and total-culture coherence."³⁰

It giet yn dizze stúdzje dus, om de sosjale reproduksje fan in beskaat hâlden en dragen dat as in lokaal-regionale subkultuer sjoen wurde kin.³¹ Lykwols, dy sub-kultuer makket diel út fan in grutter gehiel (sjoch de eardere krityk op it 'romme' gebrûk fan it kultuerbegryp) – sis mar Fryslân en benammen Nederlân.³² Oarssein: op tal fan punten mei grutte oerienstimming mei it provinsjale/lanlike kultuerpatroan ferwachte wurde. Boppedat spilet der noch in oare subkultuer in rol, nammentlik dy fan de 'working-class'. It is de baas en hâldt de algemiene karakteristiken dy't dêrby hearre goed skieden fan de lokaal-regionale eigenaardichheden.³³

4.2 Probleemstelling en ûndersyksfragen

It probleem dat yn dizze stúdzje by de kop pakt wurdt, is al in pear kear oantsjuten:

Binne der yn Achtkarspelen lokaal-regionaal kulturele faktoaren dy't it hâlden en dragen op it flak fan wurk op sa'n wize beynfloedzje dat soks sichtber makke wurde kin oan de ymplementaasje fan in algemiene arbeidsmerkmaatregel?

Op grûn fan itjinge earder presintearre is, wurdt it mooglik dizze fraach yn in tal dielfragen út te wurkjen, dat bart hjirnei. Boppedat sil omtinken jûn wurde oan de teoretyske relevânsje fan de probleemstelling.

Nettsjinsteande it eksplorative karakter fan it ûndersyk, is it dochs sa dat der beskate ferwachtings oangeande de anderten op dizze fragen besteane. Dy ferwachtings wurde neffens de dielfragen eksplisitearre.

4.2.1 Kultuer

In earste ferbysûndering is al yn de probleemstelling opnommen: it ûndersyk is rjochte op Achtkarspelen. Boppedat witte wy dat de minsken dy't yn dy regio mei de te ûndersykjen maatregel te krijen ha benammen ta de 'working class' hearre. Dat kin syn konsekwinssjes nei de ynhâld fan dy (streekeigen) kultuer ha. In dielfraach dy't dus steld wurde moat, is:

- 1 Binne der yn it ûndersyksgebiet foar wat de te ûndersykjen populaasje oanbelanget spesifike kulturele faktoaren, yn it bysûnder as it giet om 'wurk', oan te wizen? Sa ja, hokker?

Op grûn fan it foarûndersyk mei ferwachte wurde dat it andert op de dielfraach oer kulturele faktoaren befêstigjend wêze sil. Lykwols, dêrby moat al in ûnderskied makke wurde tusken faktoaren dy't oan de streek en eigenskippen dy't oan de klasse bûn binne. De folgjende ferwachtings wurde útsprutsen:

- 1a Bining oan de streek sil him foardwaan as in spesifike lokaal-regionaal kulturele faktor.

It mei sa wêze dat 'bining oan de streek' in eigenskip is fan mear plattelâns-

gebieten yn Fryslân,³⁴ mar der wurdt ferwachte dat dy karaktertrek ûnder de ûndersochte jongerein yn de regio Achtkarspelen fan mear gewicht is as trochstrings. De bining oan de saneamde heidedoarpen kin dêrfoar as ferklearring jilde.

- 1b As mear klasse-eigen kulturele faktoaren wurdt in konvensjonele beropskar ferwachte en in ôfkear fan learen. Foar froulju kin him dy beropskar ek uterje yn in foarkar foar it houlik en it krijen fan bern.
- 1c In foarkar foar wurk bûtendoar sil him, benammen ûnder manlju, foardwaan as in streek-eigen ynfolling fan de konvensjonele beropskar (oars sein: as in streekeigen ynfolling fan de foarkar foar tradisjonele, *working class jobs*).

As der ûnder jongerein noch spoaren fan dy yn de âldere literatuer omskreaune streekeigen kultuer te finen binne, is soks in dúdlike oanwizing dat dy kultuer noch 'libbet' en faaks sels noch in takomst hat. Wat dat lêste punt oanbelanget, is it lykwols net sûnder belang dat jongerein dy't al wat langer wurkleas is troch it belied ta aktiviteiten oanset wurdt dy't mooglik botse mei dy kultuer.

4.2.2 Hâlden en dragen op de arbeidsmerk

It ûndersyk is dus rjochte op wurkleaze jongerein. Dat betsjut dat ek omtinken jûn wurde moat oan it hâlden en dragen fan jongerein op en om de arbeidsmerk hinne. Ut wat earder beskreaun is, leit it foar de hân en formulearje fragen oer it belibjen fan wurkleazens en it sykjen om wurk.

- 2 Hoe ûnderfynt de jongerein har wurkleazens? Hokker aspekten binne yn har belibbing fan belang?
- 3 Siket de jongerein om wurk? Sa ja, wat foar wurk soe dat wêze moatte en hoe siket hja dan? Sa nee, hoe stelt hja har dan op foar de arbeidsmerk oer?

Wat it belibjen fan wurkleazens oanbelanget, wurdt oansluting socht by de literatuer dy't de klam leit op de negative aspekten fan it net hawwen fan in betelle baan.

- 2a Wurkleazens wurdt negatyf belibbe. It tekoart oan finânsjes stiet dêrby sintraal. Fierders sille saken lykas ferfeling en doelleazens har foardwaan, wylst ek it gebrek oan takomstperspektyf fan belang wêze sil. Wat dat lêste oanbelanget, wurdt ferwachte dat manlju der mear hinder fan ha as froulju. De manlju sille ommers net oan har tradisjonele kostwinnersrol foldwaan kinne, wylst de froulju noch hoopje kinne op in partner dy't de kost fertsjinje sil.
- 3a De jongerein siket om wurk. Dat wurk sil *echt* wêze moatte, d.w.s. dat it oanslute moat by har selsbyld (sjoch ek hypotezes 1b en 1c).
- 3b Foar safier't der net om wurk socht wurdt, sil him dat benammen foardwaan ûnder froulju dy't oant dy partner foarby komt in foarkar ha foar it 'sêfte sit' fan de JWG.³⁵
- 3c It wurk sil benammen yn de eigen streek socht wurde. De reewilligens ta it fuortgean út de regio sil lyts wêze (sjoch ek hypoteze 1a).

4.2.3 JWG

It giet yn dizze stúdzje om jongerein dy't al langer sûnder wurk sit en dus komt hja mei de JWG yn kontakt. In maatregel dy't har nei regulier wurk taliede wol, fia it oanbieden fan wurkûnderfining en opliedingseleminten. Troch yn de fraachstelling de rûte troch de JWG te folgjen, kinne alle relevante aspekten foar it ljocht komme.

- 4 Hoe is de wurkleaze jongerein mei de JWG yn kontakt kaam en hoe is hja oanslutend yn de maatregel opnommen? Wat wie op dat stuit har ferwachtings? Mei hokker aktiviteiten (d.w.s. wurk, mooglik op meardere plakken, en opliedingseleminten) hat hja te krijen hân? Hoe wurdearret hja dy aktiviteiten?

Earder ûndersyk makket it oannimlik dat de ferwachtings fan de JWG net botte posityf wêze sille, alhiel net yn de ekonomyske kontekst fan Achtkarspelen. Boppedat kin ferûndersteld wurde dat de jongerein net sa posityf oardiele sil oer de maatregel, benammen de leareleminten, al sil hja it belang fan wurkûnderfining wol mei ynstimme.

- 4a Wat betreft (de ferwachtings fan) it rendemint fan de JWG sil wiisd wurde op de beheiningen fan de ekonomyske situaasje yn en om Achtkarspelen. It belang fan wurkûnderfining sil ûnderstreke wurde.
- 4b Alle aktiviteiten dy't neffens de jongerein net direkt oanslute by (har byld fan) de wrâld fan *echt* wurk wurdt negatyf wurdearre, benammen skoaleftige leareleminten. Yn dat ferbân is ek fan belang dat de jongerein it etiket fan JWG-er (dus net dy fan echte wurknimmer) net op priis stelle sil.

4.2.4 Yntegraasje

Nei't de boppesteande fjouwer klusters fan fragen beändere binne, sil besjoen wurde moatte oft dy ferskillende anderten meiïnoar de mooglikheid jouwe in antwurd op de sintrale probleemstelling te formulearjen.

As wittenskiplik produkt soe dizze dissertaasje lykwols net folslein wêze as net besocht waard om de fynsten ek teoretysk te pleatsen. Dat betsjut yn oansluting op it besprek fan paragraaf 4.1 dat de anderten op de dielfragen en de konklúzjes oangeande de sintrale probleemstelling brûkt wurde moatte wannear't de folgjende fragen op it algemint komme.

- 5 Wat is de relevânsje fan de útkomsten fan it ûndersyk yn it ljocht fan de *human capital* teory? Wat leare dy útkomsten ús foar de teoretyske benadering dêr't it begryp 'sosjale reproduksje' sintraal yn stiet? Is it foar wat de ynfalshoeke fan dizze stúdzje oanbelanget ek mooglik útspraken te dwaan oer de relaasje tusken dy twa teoretyske benaderings?

It is wat al te maklik en stel no al op grûn fan de hjir boppe formulearre ferwachtings dat de algemiene probleemstelling mei 'ja' beändere wurde moat. Want sels al mei dat sa wêze, dan noch bestiet der in ferlet fan refleksje, krekt om't de JWG ornearre is om de oarsaken fan de lang wurkleazens fan de dielnimmers (en dy kinne hiel goed lizze yn bygelyks in ôfkear fan learen of in foarkar foar konvinsjonele *working class jobs*, gauris beroppen dy't hjoeddedei net it measte ekonomysk perspektyf biede) wei te nimmen.

Oangeande de teoretyske relevânsje fan it ûndersyk, liket it al krekt en bring in hypoteze ûnder wurden.

- 5a It útgongspunt fan de *human capital* teory – ynvestearje yn it eigen minsklik kapitaal smyt rendemint op – sil wolriswier ûnderskreaun wurde (sjoch 4a), mar it hanneljen sil him dêr net neffens rjochtsje.
- 5b Dat hanneljen sil bepaald wurde troch tradysjes en gewoanten, foar in part bûn oan de streek en foar in oar part oan de sosjale klasse. Mei oare wurden: de fynsten sille oanslute by de teoretyske benadering fan de sosjale reproduksje.
- 5c Dat betsjut dat de *human capital* teory fanút de teory fan de sosjale reproduksje amendearre wurde moat.

4.3 Undersyksstrategie

4.3.1 Ynlieding

It besprek oant no ta foarmet de delslach fan in literatuerûndersyk, oanfolle mei in 'pilot'-stúdzje. Dy pilot wie ornearre om sicht te krijen op de fraach oft it ek hjoed noch sinfol wêze soe om dizze stúdzje út de ynfalshoeke 'lokale kultuer en arbeidsmerk' wei op te setten. It ferskaat oan materiaal dat yn haadstik 1 presintearre is, hat der ta laat dat dy fraach posityf beändere wurde koe, sawol mear yn it algemien as foar it ûndersyksgebiet yn it bysûnder. Nei't sa de boaiem ûnder de probleemstelling lein is, is dy op grûn fan itjinge yn de literatuer fûn is neier útwurke yn dielfragen. Dy dielfragen wjerspegelje ûnder mear de prosessen en faktoaren dêr't fan ferwachte wurde mei, dat se fan belang binne by it beantwurdzjen fan de probleemstelling – wat in ekstra aksint krigen hat, mei't dy ferwachtings yn de foarm fan hypotezen getten binne.

Hoe 'goed' dy ferwachtings binne, en úteinlik wat 'it' antwurd op de probleemstelling is, moat bliken dwaan yn de empiry. Yn de kommende paragraaf wurdt ferantwurde hoe't dy empiry benadere is, oars sein: hoe't it ûndersyksmateriaal sammele is. Dy behanneling sil út ferskillende ynfalshoeken wei plak fine. By de earste dêrfan stiet it tema 'komparatyf' sintraal (4.3.2). Oanslutend giet it om de kombinaasje 'kwantitatyf-kwalitatyf' (4.3.3). In tredde ynfalshoeke is dat besocht wurdt om sicht op de ynfloed fan lokale kultuer op it hâlden en dragen foar wurk oer te krijen troch it ûndersyk te rjochtsjen op de konfrontaasje mei in arbeidsmerkmaatregel. In refleksje op de ûndersyksstrategie wurdt bewarre foar it ôfslutende haadstik.

4.3.2 It komparative elemint

Yn it foargeande hat bliken dien dat it noch net ienfâldich wêze sil om de mooglik relevante kulturele faktoaren te isolearjen. Soks is benammen in gefolch fan it feit dat de regio diel útmakket fan gruttere gehielen, Fryslân en Nederlân, wylst boppedat klasse-spesifike eigenskippen nei alle gedachten ek in rol spylje sille.

Ien en oar betsjut dat it needsaaklik is om de fynsten oangeande de ûndersochte JWG-ers te hifkjen oan oar materiaal – sa kin it eigene útdistillearre wurde

en idealiter ûnderskieden wurde yn regio- en klasse-spesifyk. It leit yn 'e reden om de data yn alle gefallen te hifkjen oan de literatuer. Lykwols, benammen binnen Fryslân soe dat te min romte jaan om de regio te ûnderskieden, de fak-literatuer biedt ommers frijwol gjin ynformaasje oer Fryske jongerein. Lokkiger-nôch die ein 1992 bliken dat by de Fryske Akademy yn opdracht fan de Provinsje Fryslân in ûndersyk útfierd wurde soe ûnder Fryske jongerein fan 16 oant 'e mei 26 jier. Dat ûndersyk soe rjochte wêze op ûnderskate domeinen dy't ek relevant wienen foar dizze stúdzje, lykas arbeid en ûnderwiis en it Frysk (ynklusyf binning oan de streek). Dêr lei in unike kâns foar ferliking, te mear om't dit *Jongeren in Friesland*-(JIF)-projekt fuortbouwe soe op it lanlike ek op jongerein rjochte *Wendingen in de Levensloop*-ûndersyk.³⁶

Om dy reden is besletten om parallel oan de JIF-enkête, in JWG-fragelist te meitsjen. Dizze fragelist is middels telefoanyske ynterviews, útfierd troch it ûndersyksburo Ipsos-FACTO út Houten, foarlein oan elk dy't op dat stuit (maaie 1993) yn de JWG-Achtkarspelen siet, of der earder ynsitten hie. Ofsjoen fan de tema's dêr't ferliking mei de Fryske fragelist socht waard (sjoch fierders paragraaf 4.3.3), is ek in fragebatterij ûntwikkele dy't spesifyk mei de JWG te krijen hie.

Besiden, yn it ljocht fan de probleemstelling kin noch in ferliking fan belang wêze, nammentlik dy tusken JWG-ers út de saneamde heidedoarpen en dy út de oare plakken yn de gemeente. It kin ommers sa wêze, dat krekt ûnder de 'heidsjers' de sterkste spoaren fan dy eigen kultuer fûn wurde. Om dy ferliking mooglik te meitsjen is ek frege nei it wenplak fan de JWG-ers.

4.3.3 *Kwantitatyf en kwalitatyf*

Mei de JWG-enkête ûntstie de mooglikheid om de folsleine JWG-populaasje yn it ûndersyk te beheljen. Op it stuit dat de enkête útfierd is gie it om 159 persoanen. Fan dy groep ha 97 ek yndied meiwurke, wat in respons fan 61% fan de populaasje ynhâldt.³⁷ Ofsjoen fan it komparative elemint, hie de enkête ta doel in beskriuwing fan de (eks-)JWG-ers op in tal neffens de probleemstelling relevante kritearia mooglik te meitsjen. Dêrby moat oars al foar eagen hâlden wurde, dat (útsein de JWG-fragen) de fraachstelling dy fan it JIF-projekt folgje moast om redenen fan ferlykberens.³⁸ Hjirûnder folget in oersjoch fan tema's dêr't gegevens oer sammele binne (de komplette fragelist is as taheakke opnommen). Tusken heakjes wurdt ferwiisd nei de meast direkt (oerlaap mei oare fragen is ommers mooglik) oanbelangjende ûndersyksfragen en hypotezen (sjoch paragraaf 4.2).

- * skoallekarriêre en opliedingsethos (1; 1b)
- * wurk, wurkleazens, sykjen om wurk (2 en 3; 1c, 2a, 3a, 3b, 3c)
- * JWG-ûnderfining en -oardiel (4; 4a en 4b)
- * libbens- en wenomjouwing (1, 1a)
- * eftergrûnsfariabelen (algemien)
- * frije tiid (gjûn direkte relaasje ûndersyksfragen/hypotezen)
- * finansjeel management (idem).

It ûndersyk is rjochte op by tiden dreech te 'gripen' saken. Boppedat giet it gauris om kwestjes dêr't in persoanlik oardiel oer minsken en situaasjes fan belang is (bygelyks as in oardiel fan it funksjonearjen op in beskaat JWG-plak frege wurdt) – mei oare wurden, om fertrouenskwestjes. Faaks soe it noch mooglik wêze om

foar de tema's dy't net sa maklik yn standert-andertkategoryen te ferwurdzjen binne, iepen fragen te formulearjen en dy yn in enkête te ferwurkjen. Der moat lykwols fan útgien wurde, sjoen it opliedingsnivo, dat de trochsneed JWG-er net 'sa mar' bysteat wêze sil om ien-twa-trije in andert op sokke fragen te formulearjen. Dêrmei kin de wurkwize fan it stellen fan iepen fragen yn in enkête net brûkt wurde om it detail en de nuânse – nedich om bygelyks te bepalen wat eigen is oan de streek en wat spesifyk is foar de sosjaal-ekonomyske klasse – boppe wetter te krijen.

Ditsoarte fan oerwagings ha der ta hydroegen dat der foar keazen is om in belangryk diel fan de data te sammeljen mei help fan saneamde djippe-fraachpetearen. Dy needsaak waard oars net allinnich fanút it eigen ûndersyk wei field. Eardere stúdzjes ha ommers oantoand dat de ynterpretaasje fan standert-andertkategoryen troch respondinten in hiel ein ôflizze kin fan de 'face value' dêr't ûndersikers gewoanlik fan útgeane.³⁹

Yn it petear is oan de hân fan de libbensrin fia komôf, skoalle en eventuele wurkûnderfining it paad nei de JWG ta bepraten. Boppedat is frege nei de ferwachtings foar de perioade nei de JWG, wylst fansels ek it funksjonearjen yn en fan de JWG op it aljemint kamen. Fierder is frege nei takomstferwachtings en ideaal, wylst foar safier't fan tapassing omtinken jûn is oan de feitlike tiid nei de JWG. Yn totaal is mei 19 jongeren peteare. Hja binne by tafal selektearre út de listen fan (eks-)dielnimmers per maaie 1993, d.w.s. deselde listen dy't brûkt binne foar it yn it ramt fan de enkête benaderjen fan de JWG-populaasje.

Dêrneist is gearwurking socht mei de gemeente. Troch de jierren hinne hat der fanút de foar de JWG ferantwurdlike ôfdieling in regelmjittich kontakt west. De amtner dy't de deistige lieding hat, hie boppedat in sit yn de begeliedingskommisje. Dat kontakt is brûkt om op 'e hichte te bliuwen fan nije ûntjouwings en om de fynsten oan te toetsen. Dêrby is der fansels foar soarge, dat de ûnôfhinklike posysje fan de ûndersiker hanthavene is.

Fierders ha der petearen west mei de minsken dy't ferantwurdlik wienen foar de útfiering fan de maatregel (benammen de amtners dy't 'intake', pleatsing en begelieding fersoargen). De ynformaasje dy't sa ferkrige is, is brûkt as oanfolging op de data dy't streekrjocht by de jongerein wei komt.

De ûndersyksstrateezjy jout de mooglikheid om by de analyze kwantitative en kwalitative data te brûken. Soks sil yn it algemien betsjutte dat it sifermateriaal mei help fan de ynformaasje dy't yn petear mei de respondinten garre is neier ynkleure wurde kin – wat, sa sil bliken dwaan, in ekstra bydrage oan it ynsjoch yn de matearje jout. Dêrby is it goed foar eagen te hâlden dat it net mooglik is om de minsken dy't dielnommen hawwe oan de djiptefraachpetearen werom te keppeljen nei harren eventuele reaksjes op de enkête. De reden dêrfoar is dat it net bekend is, oft hja oan dy enkête meiwurke ha, en al soe dat bekend wêze (guon wisten der noch wol fan), dan kin sa'n keppeling noch net plakfine om't de anderten fan de jongerein dy't oan de enkête meidien hat anonym ferwurke binne. It seit himsels dat ek by de djippe-ynterviews anonimiteit tasein is. Soks is in minimale betingst om it betrouwen fan minsken te krijen. Om dêr fierders oan by te dragen, is der foar keazen de petearen te fieren op in plak dat de minsken fertroud wie, op it wurk of thús. Allyksa it besykjen empathy te toanen foar it ferhaal fan minsken.⁴⁰ Boppedat mei it belang fan it feit dat de respondinten yn har eigen taal, it Frysk, benadere wurde koenen net ûnderskatten wurde.⁴¹

Noaten by haadstik 4

- 1 Smith (1976), Boek I, sjoch haadstik 1 ('Of the Division of Labour') foar it algemiene prinsipe fan de arbeidsferdieling, yn haadstik 2 wurdt omtinken jûn oan de ûntwikkeling fan persoanen har talinten.
- 2 Smith (1976), Book II ("Of the Nature, Accumulation, and Employment of Stock"), haadstik 1, alinea 17 (s. 282 yn de fan my brûkte edysje).
- 3 Om dy reden is sa'n bytsje de earste opmerking dy't Sapsford en Tzannatos yn har *The economics of the labour market* oer de fraach nei arbeid meitsje, dat it hjir om in ôflate fraach giet. Sapsford en Tzannatos (1993), s. 109.
- 4 "All of these results suggest that young workers are affected by the probability of receiving a job offer at least as much as by the probability of accepting a job offer. The image of young workers choosing 'a life on the dole' and turning down numerous job offers is not supported by the data." Lynch (1983), s. 280.
- 5 Yn it ideaalbyld is it sa dat de kosten fan de lêste wurknimmer dy't oannommen wurdt (de ekstra, marzjinale, kosten dy't de ûndernimmer kwyt is om dy persoan yn tsjinst te nimmen) gelyk binne oan de ekstra, marzjinale, oprbringsten dy't mei de produksje fan dy persoan behelle wurde kinne.
- 6 Sapsford en Tzannatos (1993), s. 347.
- 7 Sapsford en Tzannatos (1993), s. 87.
- 8 Sapsford en Tzannatos (1993), s. 87-88, sjoch ek 89-90.

Letter sil noch weromkommen wurde op de ynfloed dy't 'family background' ha kin (Welch, 1975, s. 69). Fierders is it neffens Bowles en Gintis in grut probleem dat de human capital oanpak gjin rekken hâldt mei it aspekt fan de sosjale reproduksje (yn dit ferbân fan belang om't it ek dan om hiel oare eigenskippen as oplieding en ûnderfining giet), in tema dat ek letter noch op it aljemint komt: Bowles en Gintis (1975), benammen s. 81-82.

Ek troch sosjale wittenskippers wurdt op de sinjaalfunksje fan it diploma wiisd. Te Grotenhuis brûkt om dy reden de term *credentials*. Hja wol dêrmei ta utering bringe dat

"... een diploma meer is dan een proeve van bekwaamheid in een aantal schoolse vakken. Een diploma is een getuigschrift dat een werkgever niet slechts een indruk geeft van iemands intellectuele capaciteiten, maar ook van zijn doorzettingsvermogen, zijn aanpassingsvermogen, zijn vermogen om zich aan een autoriteit te onderwerpen. Als een jongere in het schoolsysteem heeft gefaald, is hij voor een werkgever een onbetrouwbare, riskante en daarmee ongeschikte kandidaat, tenzij het om 'onbetrouwbaar', 'riskant' en voor het opbouwen van een toekomst 'ongeschikt' werk gaat."

Sjoch: Te Grotenhuis (1993), s. 181-182.

- 9 Becker sels stelt dat "Credentialism obviously exists", mar relativearret dochs de betsjutting dêrfan:

"A cheaper and more efficient way to provide information to employers is for teenagers to enter directly the labor force, as they did prior to the industrial revolution. Far more would be learned about their work-related attitudes and other characteristics after six years of work experience than after six additional years of schooling. High school and college education has spread extensively in modern economics because the additional knowledge and information acquired

in school is so important in technologically advanced economies.” Sjoch Becker, Gary S. (1993), s. 20.

Fraach bliuwt fansels oft soks op it nivo fan de JWG ek opgiet. Op dit stuit kin net útsluten wurde dat partisipaasje oan de JWG dochs ek in sinjaal-funksje hat, itsij posityf, itsij negatyf.

- 10 De Galan en Van Miltenburg (1991), s. 78.
- 11 Sapsford en Tzannatos (1993), s. 70.
- 12 Sa wize Sapsford en Tzannatos (1993, s. 107) der op dat “...earnings functions are found to explain typically about one-third of the variance of earnings, while the rest can be due to anything.”
- 13 De Galan en Van Miltenburg, 1991, s. 85.
- 14 Freeman (1986), s. 370.
- 15 Freeman (1986), s. 374.
- 16 Manski, C.F. en D. Wise (1983), *College choice in America*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press. Oantroffen by Freeman (1986), s. 375.
- 17 Freeman (1986), s. 375. Sjoch ek de bydrage fan Robert J. Willis oan it *Handbook of Labor Economics*. Nettsjinsteande in tal krityske kanttekenings sprekt er op side 549 sels oer “..one of the major success stories of modern labor economics.”
- 18 Van Dijk en Folmer (1992).
- 19 Doe’t ik sels noch learaar wie oan it Titus Brandsmacollege yn Dordrecht, ha ik dat yn alle gefallen geregeld dien – sij it sûnder it brûken fan in etiket as ‘human capital’. Oft it holpen hat, wit ik spitigernôch net.
- 20 Foar ‘t gemak lit ik hjir bûten beskôging it mooglike effekt fan ‘spytoptantisme’: d.w.s. it effekt fan it troch skea en skande wiis wurden-wêzen, en it as gefolch dêrfan no al erkenne fan it nut fan it ynvestearjen yn it eigen minsklik kapitaal.
- 21 Bowles en Gintis (1975), s. 82.
- 22 Verhaar (1990-b).
- 23 Mevissen en Renooy (1986), s. 261.
- 24 Grotenhuis, te (1993), (û.m.) s. 178. Sjoch dêr ek foar in útwurking fan de skaaimerken dy’t hearre by de ‘kultuer fan earmoed’ sa’t Lewis dy definiearre hat. Sjoch ek Lewis (1968), s. 4: “...passed down from generation to generation along family lines.”
- 25 Te Grotenhuis (1993), s. 178-179.
- 26 Bowles and Gintis ferwite de human capital teoretisi dat gjin omtinken jûn wurdt oan sosjale reproduksje troch it ûnderwiis (‘education’). Dêrby giet it har lykwols foaral om de “reproduction from period to period of the capitalist class structure”, om de “capitalist order as a whole”. Yn dat ferbân sizze hja:

“The relationship between schooling and the distribution of income cannot be understood with a model which lacks a theory of reproduction, for a central aspect of this relationship is the role played by the school system in legitimating economic inequality.” Bowles en Gintis (1975), respektivelik s. 75, 80 en 81.

Merk op dat hja fierders stelle dat in oanpak sa’t de human capital teory dy foarstiet fia it rendemint fan ynvestearings yn it folgjen fan in oplieding fierstente beheind is:

“We may add that, because of the essential role of education in reproducing the capitalist order as a whole, the capitalist class has an interest in schooling which transcends any narrow calculation of marginal revenue products at the enterprise level. Because the capitalist class pursues its long-run interests through the state, and in important measure through its influence on educational policy, the

structure of rates of return to education will reflect the often contradictory requirements of capitalist production and of the reproduction of the class structure. It follows immediately that there is no reason at all to expect equality in rates of return, either amongst different types of schooling or between schooling and other forms of investment.” (s. 80).

Wat sa'n opmerking yn alle gefallen dúdlik makket, is dat de relativearring fan De Galan en Van Miltenburg dat de human capital teory in 'stilearre' beskriuwing fan de wurklikheid is, op syn plak is.

- 27 Valentine praat fan in “...intellectual fad of attributing a 'culture' or 'subculture' to almost any social category.” Valentine (1972), s. 15.
- 28 Valentine (1972), s. 17.
- 29 Valentine (1972), s. 106.
- 30 Valentine (1972), s. 108.
- 31 Valentine (1972, s. 3) jout de folgjende omskriuwing fan it kultuerbegryp:

“This means that culture includes all socially standardized ways of seeing and thinking about the world; of understanding relationships among people, things, and events; of establishing preferences and purposes; of carrying out actions and pursuing goals. In a general sense, then, culture consists of the rules which generate and guide behavior. More specifically, the culture of a particular people or other social body is everything that one must learn to behave in ways that are recognizable, predictable and understandable to those people.”

Dizze beskriuwing makket eins al dúdlik dat it wol hiel apart wêze soe as in streek as ûnderdiel fan in grutter gehiel in *folstein* eigen kultuer ha soe (sjoch it ferfolch fan it betooch yn 'e haadtekst). Tagelyk tsjut de lêste sin op it belang fan de reproduksje fan gedrachswizen ensfh.

- 32 Foar alle dúdlikheid: de subkultuer sa't ik dy no tink ûnderskiede te kinnen, hat perfoarst net it 'cross-societal' karakter dat Lewis oan syn 'subculture of poverty' taskriuw: Lewis (1968), s. 19.

Boppedat freegje ik my ôf oft it wol mooglik is sa'n 'cross-societal' ferskynsel mei it karakter fan in subkultuer te ûnderskieden. Is it dan net nedich dat de 'cross-societal' kultuer op haadlinen gelyk is – en is soks in reeële opsje?

- 33 It is oars goed ek eefkes nei foaren te heljen dat sa'n subkultuer neffens Valentine in kreative oanpassing oan de omstannichheden is (f.m. s. 5, 6 en 143). Dat slút kreas oan by de histoaryske beskriuwings oer it ûntstean fan en it deistich bestean yn de heide-doarpen, likegoed as by de mear resinte skiednis fan in plak as De Harkema as it giet om de reaksje op it ETIF-rapport en it rapport oer de maatskiplike ferwyldering fan de jongerein (beiden ferskynd yn 1953, sj. haadstik 1).

Fierders wol ik de troch Lewis opsmiten komplikaasje (1968, s. 11; sj. ek 1961, s. xxiv) dat ien fan de skaaimerken fan de 'culture of poverty' is dat minsken dy't diel útmeitsje fan sa'n kultuer provinsjaal of lokaal oriïntearre binne bûten de diskusje stelle, al wie it mar om't yn ús lân yn prinsipe elk fia de media wol eat fernimt oer de 'gruttere' wrâld, sawol nasjonaal as ynternasjonaa. Dizze karút liket ek oan te sluten by Lewis (1961, s. xxii) syn opmerking “Moreover, in this day and age (1961!, CHAV), even illiterate slum dwellers pick up advanced ideas and terminology from TV, radio and movies.” Hjirút docht daliks bliken dat der wolris wat tsjinstridichheden yn it betooch fan Lewis sitte – alteast dat de lokale oriïntaasje dochs beynfloede wurdt troch lûden út de gruttere wrâld.

- 34 Ferlykje Gorter en dy (1984).
 35 Ferlykje Bruinsma et al (1995).
 36 Sjoch Fierders De Goede et al. (1994-1), benammen haadstik 1.
 37 It totaal-oersjoch fan de respons sjocht der sa út:

Ynterviews	97
Wegeringen	18
Wegering yn it foar, fia Fryske Akademy	1
Hoarn op 'e heak	2
Sub-totaal respons & non-respons	118
Net te ferstean	1
Gjin telefoan/fout telefoannûmer/ geheim nûmer/ferhuze	25
Net thús/net te berikken	15
Sub-totaal oare 'útfal'	41
Totaal populaasje	159

Hjirút docht bliken dat de feitlike non-respons, d.w.s. de aktive wegeringen, mar 13% fan de totale populaasje is. Dat komt del op 18% (21/118, de persoan dy't net te ferstean wie is net meirekkene) fan dejingen mei wa't kontakt ta stân kommen is. Yn ferliking mei it JIF-ûndersyk, dêr't it ferlykbere sifer 25% (237/944) is, kin soks as in goede respons oantsjuten wurde. Mooglik dat it feit dat de JWG-ers yn it foar mei in brief oer de enkête ynformearre binne (mei dêrby ek de mooglikheid om troch te dwaan dat hja net meiwurkje woenen), bydroegen hat oan de wat hegere respons yn Achtkarspelen. De JWG-ers dogge it kwa respons better as de WIL-jongerein, de skoare fan JIF kin ek lanlik sjoen as hiel behoarlik omskreaun wurde (non-respons WIL 22% ta 36%). De Goede et al (1994-1), taheakke 1; Meeus en 't Hart (red.) (1993), s. 20-21.

- 38 Ek om finansjele redenen wie it net mooglik foar de JWG-enkête mei in hiel oare, of mear útwreide fragelist te wurkjen. Under JIF-fers sieten (fansels) ek skoalgeande jongerein. Foar dy kategory wie yn de JIF-enkête in blok fragen oer skoalle opnommen. Dy fragen binne net opnaam yn de JWG-enkête, wat romte joech foar de spesifike JWG-fragen.
- 39 Sjoch Jansma, (1988) en (1990).
- 40 Ferlykje Mieke de Waal (1982) har opmerkings oer 'meezoemen'.
- 41 Mei minsken dy't hegere funksjes útoefenje (en dus in wat hegere status hawwe) wurdt troch Frysktaligen minder Frysk praten. Gorter en dy (1984), s. 189 (konklúzje 10). Hjirby wol ik in persoanlike kanttekening kwyt. Neffens myn eigen ûnderfining yn alve jier Fryslân wurdt ien mei in universitêre oplieding gauris sa'n wat hegere status taskreaun en dan falt it minsken op dat se mei sa'n persoan Frysk prate kinne, sels (!) al giet it om meiwurkers fan de Fryske Akademy. Dat de yn Fryslân ymportearre ûndersiker it Frysk brûkt, wurdt ek tige wurdearre – en stipet op dy manier it krijen fan tagong ta it ûndersyksfjild – al moat it my fan it hert, dat de mjitte fan dy wurdearring (hoe 'lekker' ek) by my wolris in seker gefoel fan sjêne oproppen hat....

Haadstik 5 Yn 'e kunde komme mei de (eks)-JWG-ers út Achtkarspelen

5.1 Ynlieding

Gegevens oangeande JWG-ers út Achtkarspelen dy't mei help fan de enkête garre binne, foarmje de rêchbonke fan dit haadstik. Dêrmei wurdt it mooglik in kwantitatyf byld te sketsen fan dizze jongerein: wa binne hja? It brûken fan it begryp 'kwantitatyf' tsjut op it folgjende. Om't oan alle dêrta yn 'e beneaming kommen-de persoanen (159) frege is oan de enkête mei te wurkjen, kin by in foldwaande respons sein wurde dat der mei help fan de resultaten fan dy enkête in ridlik betrouber totaalbyld sketst wurdt fan de groep as gehiel en/of fan dielkategoryen. Op de respons wurdt yn in taheakke by dit haadstik neier yngien.

It byld dat yn dit haadstik sketst wurde sil, hat in sterk beskriuwend karakter.¹ De strateezy fan it betooch is om earst yn de folgjende haadstikken te kommen ta mear yngeande analyzes. Sa wurdt bygelyks al oanjûn hoevolle fan de JWG-ers it Frysk machtich binne, wylst earst yn it folgjende haadstik in relaasje tusken de Frysktaligens en de streekeigen kultuer ûndersocht wurdt.

It besprek makket benammen gebrûk fan it enkête-materiaal dat sammele is ûnder de (eks)JWG-ers. It is lykwols al de bedoeling om dizze jongerein sa no en dan, benammen as it giet om tema's dy't fierderop net oan 'e oarder komme, te ferlykjen mei de Fryske jongerein. Yn paragraaf 5.2 wurdt de jongerein yntrodusearre troch in tal eftergrûnsskaaimerken by lâns te rinnen. Dêrnei komt yn 5.3 it tema 'arbeid en ûnderwiis' op it aljemint. Der is mear yn it libben as wurkjen en learen, dat yn 5.4 steane ynkommen en konsumpsje sintraal, tagelyk mei de frije tiid. Oanslutend komt yn 5.5 de libbens- en wensituaasje oan 'e oarder, wylst yn 5.6 yngien wurdt op de Fryske taal.

5.2 Eftergrûnsskaaimerken

5.2.1 Leeftyd en geslacht

Oan de enkête hawwe 97 persoanen meiwurke. De measten wienen tusken de 19 en 23 jier âld (84%), in lytse groep wie jonger en fjouwer persoanen wienen op it stuit fan de enkête âlder (Tabel 5.1). Hjir moat by opmurken wurde, dat yn de eksperimintele faze fan de JWG de leeftydsgrinzen minder strikt wienen as nei it offisjeel fan krêft wurden fan de JWG-wet. Dy wet twingt de autoriteiten om foarearst de klam te lizzen op de nei ferhâlding jonge potinsjele JWG-ers. De âldere kohorten (úteinlik oant de leeftyd fan 27 jier) soenen pas yn lettere jierren ûnder it ferplichte karakter fan de wet falle. Neffens lokale autoriteiten hat soks fan gefolgen dat op it stuit fan de enkête de âldste dielnimmer 22 jier wie.²

Tabel 5.1 Respondinten JWG-enkête nei leeftyd

Leeftyd	Abslút oantal
17	3
18	8
19	15
20	17
21	17
22	19
23	13
24	1
25	2
26	1
Totaal	96

Fan ien respondint is de leeftyd ûnbekend, dat $n=96$.

Hast trije fearn fan de respondinten hearde ta it froulike geslacht (70 persoanen), wylst der ûnder har 26 manlju wienen. Dy iene persoan dy't kenlik ta in neutrale sekse hearde, is hjir net meirekkene (dus $n=96$).

5.2.2 Wenplak

Wêr komme de respondinten wei? Tabel 5.2 jout in oersjoch nei wenplak. Opfallend is dat 13 fan de 96 persoanen fan wa't it wenplak bekend is, fan bûten de gemeente komme. Neffens ynformaasje dy't de lokale oerheid jûn hat, hat soks te krijen mei de eksperimintele perioade. Yn dy tiid binne der ek minsken út de grinsdoarpen ta de TV-JWG fan de gemeente Achtkarspelen talitten.³ Nei de yntroduksje fan de JWG-wet, binne sokken trochstjoerd nei de gemeenten dêr't hja ek wennen. Dy ynformaasje liket ek oerien te kommen mei de listen 'JWG-ers in dienst' en 'JWG-ers útgestroomd vanaf 01-01-'91' dy't brûkt binne om minsken te benaderjen. Dat is te sizzen dat op de earstneamde list gjin thúsadressen bûten de gemeente fermeld wurde, en op de oare wol.⁴

Tabel 5.2 Respondinten JWG-enkête neffens wenplak

Wenplak	Abslút oantal
Gemeente Achtkarspelen:	
Boelensloane	3
Bûtenpost	16
Droegeham	4
De Harkema	12
Gerkeskleaster-Stroobosk	3
Koatstertille	14
Stiensgea	8
It Surhústerfean	11
Surhuzum	3
Twizel	5
Twizelerheide	4
Totaal gemeente Achtkarspelen	83
Oare gemeenten	13
<hr/>	
Totaal	96

Fan ien respondint is it wenplak net bekend, dat n=96.

5.2.3 Libbensskôging

As lêste mear algemien eftergrûnsskaaimerke wurdt hjir yngien op de libbensskôglike oriïntaasje fan de JWG-ers. Der binne fragen steld oer it al of net hearren ta in tsjerkegenoatskip (en sa ja, hokker) en oer de politike foarkar. De reaksjes op dy fragen binne ferwurke yn tabel 5.3. Mei't der wol sein wurdt, dat de libbensskôglike oriïntaasje op it plattelân ôfwykt fan de trochsneed (en dus alhiel fan 'de stêd') binne yn tabel 5.3 foar ferliking sifers opnommen fan alle Fryske jongerein (16-26 jier) en fan de Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet.

By it oereagjen fan de tabel, docht al rillegau bliken dat ien ferliking net ta botte nijsgjirrige fynsten liedt, nammentlik dy oer it al of net fan doel wêzen in stim út te bringen by de kommende ferkiezings foar gemeenterie of Provinsjale Steaten. Net allinnich binne de ferskillen tusken de JWG-ers, de Fryske jongerein yn it algemien en de Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet frij beheind, dy ferskillen ferlieze ek noch oan betsjutting wannear't der rekken mei hâlden wurdt dat de 'partij' mei de grutste oanhing ûnder dejingen dy't fan doel binne te stimmen 'wit noch net' is (bygelyks 44% fan de JWG-ers dy't fan doel wiene diel te nimmen oan de ferkiezings).

Tabel 5.3 Libbensskôglike eftergrûn JWG-ers Achtkarspelen, Fryske jongerein (16-26 jier; JIF) en leech oplate Fryske jongerein (16-26 jier; JIF-plat) dy't op it plattelân wennet, alle respondinten, persintaasjes (abslút oantal)

Variable	JWG			JIF			JIF-plat		
	A	M	F	A	M	F	A	M	F
* heart ta in tsjerkegenoatskip									
+ ja	45	46	44	35	28	41	42	36	54
+ nee	55	54	56	65	72	60	59	64	47
(n)	(96)	(26)	(70)	(704)	(327)	(375)	(479)	(224)	(253)
* sil stimme									
+ ja	52	54	51	58	61	56	56	59	54
+ nee	43	42	43	34	33	35	35	35	35
+ wit net	5	4	6	7	6	9	9	6	11
(n)	(96)	(26)	(70)	(702)	(327)	(373)	(478)	(225)	(251)
* politike foarkar (links-rjochts),									
+ gemiddeld	5,5	5,4	5,5	5,1	5,0	5,3	5,2	5,1	5,3
+ standertdeviaasje	1,9	2,2	1,8	1,6	1,6	1,6	1,6	1,5	1,6
(n)	(76)	(20)	(56)	(621)	(299)	(320)	(416)	(202)	(212)

Noaten:

- = A = alle respondinten, M = manlju en F = froulju.
- Fanwege ôfrûning telle de persintaazjes net altiten op ta 100.
- Plattelân betsjut dat allinnich de respondinten oan it JIF-ûndersyk dy't *net* yn Ljouwert, Drachten, It Hearrenfean of Snits wenje yn de analyse ferwurke binne.
- Om't fan guon respondinten it slachte net bekend is, stimt it totaal fan jonges plus famkes net oerien mei it totaal tal respondinten.
- Fanwege de lokaal-regionale ynfalshoeke is by it JWG-ûndersyk by de fraach oer it al of net stimmen ferwiisd nei ferkiezings foar de gemeenteried, wylst by it ûndersyk dat oer de hiele provinsje hâlden is (JIF) frege is nei it al as net fan doel wêzen te stimmen by ferkiezings foar Provinsjale Steaten.
- De links-rjochts skaal oangeande politike foarkar rint fan 1 o/m 10, dêrby stiet 1 foar ekstreem links en 10 foar ekstreem rjochts.

Oan de respondinten is ek frege harsels in plakje te jaan op in skaal dy't stean soe foar har politike hâlding yn termen fan links of rjochts. Op 'e nij binne de ferskillen lyts, al is it wol sa dat it ferskil tusken de JWG-groep as gehiel en de JIF-groep as gehiel noch krekt signifikant is. Al mei al soe der dus sein wurde kinne, dat de JWG-ers krekt in bytsje rjochtser binne as de Fryske jongerein yn trochsneed, alteast neffens har eigen yndieling.

Dat slút ek wol aardich oan by de resultaten oangeande it al of net hearren ta in tsjerkegenoatskip. Yn it algemien rint it nivo fan ûntsjerklikens ûnder Fryske jongerein ûngefear gelyk op mei it lanlike nivo.⁵ De sifers foar de Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet (de kategory JIF-plat) meitsje oannimlik dat de ûntsjerklikens ûnder jongerein op it plattelân wat leger is as sljochtweihinne, wat grif ek bydraacht oan de yn de Fryske ferhâldingen frij hege tsjerklikens ûnder de JWG-ers yn Achtkarspelen (benammen de skoare foar manlju springt yn it each). No giet it foar dy JWG-ers mar om frij lytse oantallen, dat in sekere hoe-

denens is op syn plak, mar har nivo fan tsjerklikens krijt dochs wol reliëf as ek de skoare foar Fryske jongerein dy't yn 'e stêd wennet (= Ljouwert, Drachten, It Hearrenfean of Snits) besjoen wurdt. Fan dy stedsjers rekkenet 20% him of har ta in tsjerkegenoatskip; ûnder de jonge manlju is dat sifer 11% (ferlykje de skoare fan 46% fan de JWG-jonges) en foar de froulju yn dizze kategory 29%. Soe it sa wêze dat it leauwe yn in tsjerke yn 'e heine takomst eat fan it plattelân wurdt?⁶

5.3 Underwiis en arbeid

5.3.1 Foaroplieding

Oer it algemien wurdt der fan útgien dat der in sterke relaasje bestiet tusken opliedingsnivo en kânsen op de arbeidsmerk. It feit dat de respondinten yn 'e beneaming komme foar de JWG, betsjut automatysk dat hja wurkleas west hawwe. Dat bringt jin ta de ferûnderstelling dat it opliedingsnivo fan de respondinten nei alle gedachten net sa heech wêze sil. Dat liket yndied it gefal te wêzen (Tabel 5.4): hast net ien hat in wat heger opliedingsnivo (ien persoan hat VWO en is dêrmei de top ûnder de respondinten). De measten binne net boppe de alderleechste opliedingsnivo's útkommen, in lyts tal (9) fan har hat yn it ferfolch op it basisûnderwiis de middelbere skoalle sûnder diploma ferlitten. Lykwols, der moat ek op wiisd wurde dat in behoarlik oantal persoanen in diploma yn it reguliere middelbere beropsûnderwiis helle hat (23%), dan wol foar it koartere alternatyf foar sa'n oplieding (KMBO, 14%); fierders binne der ek noch in pear dy't it hegere algemien foarmjende ûnderwiis dien ha (HAVO, 3%), wylst dy iene VWO-er ek boppe de alderleechste ûnderwiisnivo's útkaam is.

Ofgeande op it opliedingsnivo soe dochs al mei al wol ferwachte wurde kinne dat dizze jonge minsken (mei MBO, KMBO, HAVO of VWO) op syn minst geskikt binne foar de banen fan in leger nivo. It liket dus ridlik om te konkludearjen dat, neist eventuele persoanlike eigenskippen of it oplaat wêzen yn sektoaren fan it beropsûnderwiis dy't minder mooglikheden op de arbeidsmerk biede, de wurkleazens foarôfgeande oan de JWG ek wat te krijen hat mei de arbeidsmerksituasje yn Achtkarspelen en omkriten.

Tabel 5.4 Respondinten JWG-enkête neffens opliedingsnivo

Opliedingsnivo	Abslút oantal
* fan skoalle kaam sûnderdiploma (drop-out)	9
* LBO/VBO	37
* MAVO	4
* KMBO	14
* MBO	22
* HAVO	3
* VWO	1
* moat noch eksamen dwaan	1
* oars	6
Totaal	97

5.3.2 Wurkleazens foarôfgeande oan de JWG

Om foar de JWG yn 'e beneaming te kommen, moat ien in perioade fan seis moannen wurkleas west ha. Fiifenfjirtich fan de respondinten wienen op it stuit fan de enkête fia de JWG oan it wurk; de measten (33) wienen koarter as 6 moannen wurkleas foar't hja by de JWG kamen. Mar trije sieten langer as in jier sûnder wurk. Fyftich fan de 52 persoanen dy't earder yn de JWG sitten ha, ha ynformaasje jûn oer de tiid dat se wurkleas wienen foar't se yn de JWG bedarren. Op 'e nij docht bliken dat de koart wurkleazen yn de mearderheid binne: 31 minsken út dizze groep wiene koarter as 6 moannen wurkleas. Dochs, yn ferliking mei de dielnimmers op it stuit fan de enkête, is der ek in belangryk part dat earder lang wurkleas west hat, want 10 persoanen (20%) dogge te witten dat se mear as in jier thús sitten ha (sjoch Tabel 5.5).

Tabel 5.5 Doer fan wurkleazens foarôfgeande oan dielname JWG

Doer fan wurkleazens yn moannen	Dielnimmers		Eks-dielnimmers	
	Abslút Oantal	Persintaazje	Abslút Oantal	Persintaazje
0 - 6	33	73	31	62
6 - 12	9	20	9	18
12 - 24	1	2	7	14
mear as 24	2	4	3	6
Totaal	45=n	100,0	50=n	100,0
net bekend			2	

Op it arbeidsferline fan de respondinten wurdt yn haadstik 7 wiidweidiger yngien. It besprek fan dat tema beheint him dêrom no ta in oantsjutting fan dat arbeidsferline. Tabel 5.6 lit sjen dat de measte respondinten foar't hja by de JWG kamen noch gjin wurk hân hienen (n.b. fakânsjebaantsjes en sa wurdt hjir fansels gjin rekken mei hâlden).

Fan de minsken dy't gjin skoalferlitter binne (dus earder wol wurk hân ha), hat in nei ferhâlding opfallend grut oantal sels ûntslach nommen (9 fan de 21 persoanen út dy kategory dêr't wat fan bekend is). Oer de redenen foar dy hannelwize is neat bekend.

Tabel 5.6 Reden foar de wurkleazens foarôfgeande oan de JWG

Reden	Dielnimmers		Eks-dielnimmers	
	Abslút Oantal	Persintaazje	Abslút Oantal	Persintaazje
skoalferlitter	28	62	37	71
kollektyf ûntslach	1	2	-	-
kontrakt ôfrûn	3	7	4	8
gewoan dien krigen	2	4	2	4
sels ûntslach nommen	4	9	5	10
 oars	 7	 16	 4	 8
Totaal	45=n	100,0	50=n	100,0

5.3.3 Sosjaal-ekonomysk komôf

Oer it algemien kin sein wurde dat wat it opliedingsnivo oanbelanget in stiging fêststeld wurde kin as de kategoryen âlden en bern meiïnoar ferlike wurde (Tabel 7 ferlike mei Tabel 4), al binne der wol âlden (dejingen dy't in heech opliedingsnivo berikt ha) dy't libje moatte mei it feit dat har neiteam it yn termen fan skoalleprestaasjes minder docht as dat hja it sels dien ha. Fierders moat der rekken mei hâlden wurde, dat it hege persintaazje âlden dat net fierder kommen is as it primêre ûnderwiis (legere skoalle) ek gearhingje sil mei it feit dat bern eartiids minder lang learplichtich wienen as no.

Tabel 5.7 Alden fan de respondinten neffens opliedingsnivo

Opliedingsnivo	Heiten	Memmen	Abslút Oantal	Persin- taazje
	Abslút Oantal	Persin- taazje		
* legere skoalle	20	25	19	23
* LBO	26	33	46	55
* MAVO	6	6	9	11
* MBO	12	15	5	6
* HAVO	2	3		
* VWO	1	1		
* HBO	3	4	1	1
* Universiteit	1	1		
 Oars	 9	 11	 4	 5
Totaal	80	100,0	84	100,0

Wat fierder it sosjaal-ekonomyske komôf oanbelanget, der is frege nei it berop fan de âlden. De beroppen fan de heiten en memmen slute foar in part (sjoch aansens de nuansearring oangeande de memmen) oan by har opliedingsnivo. Op in inkelde baan nei (heechút 6) dêr't in hegere of in akademyske oplieding foar ferwachte wurde mei⁷, giet it by de heiten (n=91) foaral om legere (bygelyks grûnwurk, boere-arbeider, magasynmeiwurker, tûnman) of middelbere (foarman, ferpleger, amtner) funksjes. De beroppen fan de memmen (n=92) sitte op miskien ien útsûndering nei allegear yn de legere regionen fan de arbeidsmerk. Soks mei de kantekening dat foar de memmen it faakst neamde berop gjin dúdlike relaasje hat mei de foaroplieding, wylst it ek mar de fraach is op hokker nivo it ynskaald wurde moat. Wy ha it hjir fansels oer it fak fan húsfrou, dat foar 66 memmen as berop opjûn is.

5.4 Ynkommen, konsumpsje en frije tiid

Yn Tabel 5.8 wurdt in oersjoch jûn fan it ynkommen fan de belangrykste kostwinner yn de húshâlding dêr't de ûnderfrege persoanen diel fan útmeitsje (foar 65% fan de respondinten is dat de heit, foar 5% de mem, foar 17% de partner, wylst net mear as 9% sels de belangrykste kostwinner is [n=94]).

Tabel 5.8 Netto ynkommen fan de haadkostwinner

Ynkommensnivo yn gûnen	Abslút Oantal	Persintaazje
- 1,500	10	28
1,501 - 1,750	5	14
1,751 - 2,000	14	39
2,001 - 2,250	2	6
2,251 - 2,500	1	3
2,501 - 3,000	3	8
3,001 -	1	3
Totaal	36=n	100,0

Foar ferliking:

it netto minimum lean, foar net-troude minsken, dy't allinnich wennen, en dy't 23 jier of âlder wienen, wie op it stuit fan de enkête f 1.602,- de moanne. Foar net-troude jongerein rûn it netto minimum lean fan f 608,- oant en mei f 1.390,- de moanne (foar jongerein dy't respektivelik 15 en 22 jier âld wienen). Boarne: Sociaal Info, july 1993, s. 139.

Spitigernôch is foar wat it ynkommen fan de haadkostwinner oanbelanget mar fan in tredde part fan de respondinten ynformaasje beskikber. Mar foarsafier't der sifers beskikber binne befêstigje dy de yndruk dat de minsken hearre ta de legere sosjaal-ekonomyske lagen.

It eigen netto ynkommen sit by de measte respondinten ûnder de f 1.500,- de moanne, alteast neffens har eigen opjefte. Der moat fansels rekken mei hâlden wurde, dat krekt de JWG-ers op it minimumlean sieten, en dat dan noch wer neffens in part-time baan. Mei oare wurden, it liket net ferantwurde om op grûn

fan it oersjoch út Tabel 5.9 te sizzen dat de jongerein yndied ûnder de beropsklassen mei de leechste beleanningen rekkene wurde moat, al wurdt wol dúdlik dat der mar in inkeling boppe it trochsneed sifer foar wurkjende jongerein (16-26 jier) yn Fryslân (f 1.827,- netto) útkomme sil.⁸ It gegeven dat, yn ferliking mei de Fryske jongerein, wat minder JWG-ers oanjouwe dat hja it ôfrûne jier op fakânsje west hawwe, slút hjir op oan (JIF: 69%, JWG 51%).⁹

Tabel 5.9 Achtkarspelen JWG-ers neffens netto-ynkommen de moanne (eigen opjefte)

Ynkommen yn klassen	Abslút Oantal	Persintaazje
< f 1.500	63	76
f 1.501 - f 1.750	7	8
f 1.751 - f 2.000	9	11
f 2.001 - f 2.250	2	2
f 2.251 - f 2.500	1	1
f 2.501 - f 2.750	-	-
f 2.751 - f 3.000	-	-
f 3.001 -	1	1
Totaal	83=n	100

Dy minder goede ynkommenssituaasje – yn ferliking mei in trochsneed foar de Fryske jongerein, dêr't yn it JIF-rapport oer sein is "...dat het merendeel van de (Fryske, CHAV) jongeren aan te treffen is (...) in de laagste inkomenscategorieën in Nederland" – sil, sa kin men fan tinken wol ha, syn effekten ha op it omgean mei jild.¹⁰ Dat wurdt sichtber yn de skoares op de skaal 'omgean mei jild', dy't yn Tabel 5.10 foar sawol de JWG-ers as foar de Fryske jongerein presintearre wurdt.¹¹

It nijsgjirrige is, al kin der fanwege it lytse ûnderlinge ferskil net al te folle wearde oan takend wurde, dat it de JWG-famkes binne dy't nei ferhâlding it measte bydrage oan de 'sunigens' fan de JWG-ers. By alle kategoryen fan de Fryske jongerein dêr't soks foar neigien is, is it krektoarsom. Dêr binne de jonges wat suniger.

Der is ek mear konkreet nei it konsumpsjepatroan sjoen. Sa is oan de respondenten frege oft hja al of net yn it besit wienen fan ûnderskate saken (fan fyts o/m auto, t.v. o/m fideo, spulkompjûter o/m surfplanke). It docht bliken dat hja dêrby frijwol net ferskille fan de Fryske trochsneed, sa hat bygelyks in tredde fan de respondenten in eigen auto (34%, JIF 33%), in fyftepart in muzykynstrumint (22% versus 30%) en in fearn in fideorekorder (26% versus 26%).

Fierders is ek frege nei in tal, sis mar, deistige útjeften. Hoefolle jild wurdt de moanne útjûn oan hier, klean, sport, snobbersguod, drank ensafuorhinne (yn totaal 15 kategoryen)? De belangrykste kategoryen stimme aardich oerien mei dy fan it JIF-ûndersyk (dat wienen: hier, húshâlding, útgean, klean en sport), mei útsûndering fan hier. Dat lêste sil grif gearhingje mei it feit dat sa'n trijefearn fan de respondenten noch by har âlden thús wenne.

Tabel 5.10 Achtkarspelen JWG-ers en Fryske jongerein (16-26 jier) neffens it omgean mei jild, alle respondinten, jonges en famkes

Stellingen dy 't de grûnslach foarmje fan de skaal 'omgean mei jild'.

- 1a) As ik jild yn 'e bûse haw, jou ik dat frijwol daliks út.
- 1b) Ik sjoch altiten wat om my hinne en as ik wat aardichs sjoch dat ik betelje kin, dan keapje ik it daliks.
- 1c) Ik wit altiten presis yn it foar wat ik keapje sil.
- 1d) Ik sparje al myn jild safolle mooglik op om letter wat djoers keapje te kinnen.

Mooglike anderten: oankruse as de stelling op de respondint fan tapassing is.

2) Hoe fynst sels datst mei jild omgiest?

Mooglike anderten: goed/net goed, mar ek net min/min

Karakteristiken fan de skaal 'omgean mei jild'

- 1. Cronbach's alpha .55 (JWG) en .44 (JIF)
- 2. Berik 0-5
- 3. Rjochting 0=sunich

	JWG			JIF		
	gemiddeld	sd	n	gemiddeld	sd	n
Groep as gehiel	2,0	1,3	95	2,5	1,2	705
Jonges	2,2	1,1	25	2,3	1,3	327
Famkes	1,9	1,4	69	2,6	1,1	375

Noaten:

- Om't fan guon respondinten it slachte net bekend is, stimt it totaal fan jonges plus famkes net oerien mei it totaal tal respondinten.
- Signifikânsje is ûndersocht mei help fan t-tests (twasidich). Dat smyt de folgjende resultaten op:
 - * groepen as gehiel: signifikant, $p = 0,001$, $df = 798$, $t = 3,77$;
 - * jonges: net signifikant;
 - * famkes: signifikant, $p = 0,001$, $df = 442$, $t = 4,63$.

Eat fan it hjir koart oantsjuten útjeftepatroan sjogge wy ek werom yn de frij-tiidsbesteging: de sport en it kafee wurde gauris neamd as frege wurdt hoe't de frije tiid ynfold wurdt (resp. 14 en 8% fan de minsken dy't in andert op dizze fraach jûn ha). Yn ferliking mei de Fryske jongerein is de skoare foar sport opfallend. Fan alle Fryske jongerein docht 67% oan in sport (24% neamt dat as frij-tiidsbesteging), wylst mar 30% fan de JWG-ers oan in sport docht (en 8% dat as frij-tiidsbesteging neamt). De belangrykste frij-tiidsaktiviteit fan de JWG-ers is it omhingjen (21%). Fierders jouwe de tv (11%) en ek it boek (7%) in konkrete ynfolling oan de frije tiid, wylst de wat ûngrypbere kategory 'oars' it heechste skoart (39%). By de fraach nei de frij-tiidsbesteging wie de kategory 'hobby's' spitigernôch net as andertmooglikheid opnommen. Dochs binne hobby's behoarlik fan belang: hast 60% fan de JWG-ers besteget mear as fiif oeren wyks oan harren hobby's, wylst 85% fan har minder as fiif oeren de wike oan sport spendearje.

It liket der nammers al op, dat de JWG-ers sawol oan sport as oan hobby's minder tiid besteegeje as de trochsneed jongere yn Fryslân, dêrmei wike hja ek ôf fan it lanlike byld.¹²

Der is op noch in oare manier besocht in byld te krijen fan de frijtiidsbesteging: hoefolle jûnen yn 'e wike wurde bûten de doar trochbrocht? De JWG-ers binne op dit stik fan saken wakker gelyk oan de Fryske jongerein: 64% is heechút trije jûnen yn 'e wike bûtenshûs (JIF: 62%), 8% is alle jûnen op stap (JIF: 6%). De gesellicheid is de belangrykste reden om thús te bliuwen (61%, JIF: 49%), wylst it bûten de doar foaral giet om it amusearjen mei syn of har freonen. (JWG: 49 en JIF: 52% fan dejingen dy't de oanbelangjende fraach beändere ha). Dy freonen sjogge wy ek werom by de fraach wêr't de frije tiid foaral trochbrocht wurdt (46% by freonen thús, JIF: 48%), wylst fierders benammen kafee en disko in prominent plak ha (JWG en JIF: 20%).¹³

De sels-evaluasje fan de frijtiidsbesteging – alteast, wannear 't de fraach nei it jin al of net ferfelen sa opfette wurde mei – is dan ek posityf: 42% ferfeelt him of har nooit (JIF 52%), 30% net faak ((JIF: 24%), 23% wolris (JIF: 21%) en 2% faak (JIF: 3%, boppedat ferfeelt 1% fan de Fryske jongerein him altiten).¹⁴ Nefens dizze sifers binne der gjin grutte ferskillen mei de Fryske jongerein. Soks relativearret de yn ferliking mei de Fryske jongerein wat gruttere net-aktiviteit dy't by de fragen nei sport en hobby's boppe wetter kaam is.

5.5 Libbens- en wensituasje

Wy ha niis sjoen dat de útjeftekatery 'hier' ûnder de JWG-ers minder belangryk is as ûnder de Fryske jongerein. Dat strykt mei it feit dat fan de Fryske jongerein noch 64% by de âlden wennet, wylst dat foar de JWG-ers wat mear is, nammentlik 72%. Dat ferskil liket net sa grut, mar dochs kin oannimlik makke wurde dat de JWG-ers op dit stik fan saken efterop rinne.

De trochsneed leeftyd foar in Fryske jongere om it hûs út te gean is 19,5 jier.¹⁵ De trochsneed leeftyd fan de JWG-ers is 20,7 jier. Mei't soks aardich wat heger is as 19,5 jier, soe ferwachte wurde kinne dat it oanpart dat de doar út is heger leit as de Fryske trochsneed. Dat is lykwols net it gefal. Boppedat kin net sa mar sein wurde dat JWG-ers kenlik âlder binne as hja de doar útgean wolle, want de selsstannigen ûnder har (gemiddelde leeftyd 20,6 jier, dus krekt in bytsje jonger as it JWG-trochsneed) binne sels wat earder de doar útgien as sljochtwei-hinne: hja wienen yn trochsneed 18,7 jier doe't hja 'op harsels' gienen. Al mei al, ek weromtinkend oan de ynkommensituasje, komt de suggestje op dat krekt as gefolch fan har ekonomyske situaasje dizze jongerein langer thús wenje as dat hja ûnder 'gewoane' omstannichheden dwaan soenen.

Yn it folgjende haadstik wurdt wiidweidich yngien op de stânpunten dy't de JWG-ers ha as it giet om de taakferdieling tusken man en frou yn 'e húshâlding. Mei't de measten noch thús wenje, giet it dan foar rom 80% fan de respondinten (16 minsken binne it hûs útgien om mei in oar te wenjen) eins ek oer har takomstferwachtings.¹⁶ Fan de 81 minsken dy't noch net mei in oar wenje (al of net troud), ha 76 andert jûn op de fraach oft hja letter ek mei ien wenje of trouwe wolle. Op ien nei, ha hja dy fraach befêstigjend beändere (=99%). Dêrmei ferskille de JWG-ers net fan de oare Fryske jongerein (97%). Der binne ek al inkelde JWG-ers dy't bern ha (5), oan de oaren is frege oft se letter bern ha wolle. Alle jongerein dy't dy fraach beantwurde hat (79 fan de 91), wolle letter

bern ha (by it JIF-ûndersyk sei noch 6% fan de minsken dy't dizze fraach beantwurde ha, eksplisyt dat hja gjin bern ha wolle).

Al mei al kin dus sein wurde, dat de JWG-ers stribje nei in, as dat sa oantsjuten wurde mei, 'gewoane' takomst. Der binne lykwols oanwizings dat de oergong nei dy eigen húshâlding fertrage wurdt, nei alle gedachten as gefolch fan har ekonomyske situaasje.

5.6 It Frysk-wêzen

Hast alle respondinten binne fan Fryske grûn: 91 binne yn Fryslân berne (95%); 4 bûten Fryslân, mar yn Nederlân (4%) en 1 bûten Nederlân (1%).¹⁷ Dizze resultaten jouwe in earste yndikaasje, dat de Achtkarspeler JWG-ers wat 'Frysker' wêze soenen, as de Fryske jongerein yn trochsneed, want dêr binne dyselde sifers 83%, 16% en 1%.

Yn haadstik 6 sil wiidweidich yngien wurde op de ferwoarteling yn Fryslân fan JWG-ers en JIF-fers. Foarútrinnend op de dêr te presintearjen analyse beheint it besprek him hjir ta in beskriuwing fan inkelde karakteristiken. Ien sa'n karakteristyk is de sels-definysje fan minsken: sjogge hja harsels as Fries of as Nederlanner?

Tabel 5.11 Achtkarspelen JWG-ers en Fryske jongerein (16-26 jier) neffens etnyske identiteit (sels-definysje), persintaazjes

	JWG	JIF
Sjochst dysels as		
* in Fries	46	27
* in Nederlanner	7	28
* likefolle Fries as Nederlanner	44	42
* ûnderskied foar my net fan belang	2	1
* oars	-	1
	100 (n=97)	100 (n=707)

De resultaten dy't yn tabel 5.11 ferwurke binne, litte sjen dat foarsafier't de respondinten kieze foar in eksplisite etnyske identiteit (dus ôfsjoen fan de midden-groep, dy't by beide groepen ûngefear likegrut is), de JWG-ers twa kear sa Frysk binne as de trochsneed jongerein yn Fryslân. De JWG-ers ûnderskiede har kwa etnisiteit ek as ferlike wurdt mei jongerein yn Fryslân dy't op it plattelân wennet (Fries: 32%, Nederlanner 21%), dy't leech oplat binne (Fries 30%, Nederlanner 28%), of dy't dizze beide eigenskippen kombinearje (Fries 37%, Nederlanner 19%).¹⁸

Fierders lit tabel 5.12 sjen dat de JWG-ers ek folle Frysker binne, as it giet om de earste taal dy't de respondinten leard ha. Ek hjir bliuwt de wat bysûndere posysje fan de JWG-ers oerein as de ferliking mei de Fryske jongerein beheind

wurdt ta dejingen dy't – krekt as de JWG-ers út Achtkarspelen – op it plattelân wenje (persintaazje Frysk as earste taal: 56), leech oplaat binne (51%) of èn op it plattelân wenje èn leech oplaat binne (62%).

Tabel 5.12 Achtkarspelen JWG-ers en Fryske jongerein (16-26 jier) neffens de earste taal dy't hja leard ha te praten, persintaazjes

earste taal	JWG	JIF
* Frysk	75	47
* Nederlânsk	20	49
* oars	5	4
	100 (n=97)	100 (n=707)

Op grûn fan dit earste, beheinde besprek fan de antwurden op de fragen oer it tema 'Frysk en Fryslân', kin de ferwachting formulearre wurde, dat de Achtkarspeler JWG-ers sterker yn Fryslân ferwoartele binne as de trochsneed Fryske jongerein. Yn haadstik 6 sil neigien wurde, oft soks yndied it gefal is (wat tsjutte soe op in elemint fan de ferûnderstelde lokaal-regionale identiteit). Boppedat komt dêr op it aljemint oft dy woartels effekt ha op it hâlden en dragen op de arbeidsmerk.

Taheakke by haadstik 5:

Respons & non-respons op de telefonyske enkête

Op it stuit dat de enkête útfierd is, wienen der yn totaal 159 persoanen dy't yn de JWG sieten, of der yn it ferline oan dielnommen hienen. It giet hjir om de 100 "JWG-ers uitgestroomd vanaf 01-01-91" en de 59 "JWG-ers in dienst" per 1 maaie 1993. Mei in brief rjochte oan har (as it giet om de eks-dielnimmers: lêst bekende) thúsadres waard it ûndersyk by har yntrodusearre. Mei dat brief waard ek de mooglikheid bean om oan de ûndersiker troch te dwaan, dat men net oan it ûndersyk meiwurkje woe; ien persoan hat soks skriftlik ek dien. Fan de oare potinsjele respondinten, wienen fjirtich net te berikken, itsij om't hja by werhelling net thús wienen, itsij om't hja gjin telefoan hienen, it nûmer dat beskikber wie ferkeard wie, of om't hja in geheim telefoannûmer hienen. Twa minsken makken dúdlik net meiwurkje te wollen, troch de hoarn op de heak te smiten en ien persoan wie foar de ynterviewer net te ferstean. Fierders wienen der noch 18 minsken dy't nei't de ynterviewer kontakt mei har lein hie, trochdienen net oan it ûndersyk meiwurkje te wollen. Ien en oar hat laat ta in respons fan 97 persoanen.

Om nei te gean oft dy 97 minsken in ridlike ôfspegeling fan de groep as gehiel foarmen, hat it doel en ferlykje har mei de totale groep. Soks is mooglik foar de fariabelen sekse, leeftyd en wenplak, wylst fierders ek noch sjoen wurde kin nei de ferhâlding dielnimmers – eks-dielnimmers. As mei dat lêste ûnderwerp begûn wurdt, wurdt daliks in probleem sichtber. Fan de 97 respondinten binne der 45 dy't oanjouwe no yn de JWG te sitten, wylst de oare 52 neffens har andert op de oanbelangjende fraach yn it ferline oan it projekt dielnommen hawwe. Dat soe betsjutte dat de respons ûnder de "JWG-ers in dienst" 76% is, wylst fan de eks-JWG-ers mar 52% dielnommen hat.

Lokkigernôch jouwe de sifers oer leeftyd en slachte gjin oanlieding om te ferûnderstellen dat der ûnder de eks-JWG-ers praat is fan in selektive útfal. De ferhâldingen jonges-famkes is ûnder de respondinten frijwol gelyk oan dy fan de totale groep (21% en 79% versus 19% en 81%), wylst de gemiddelde leeftyd frijwol gelyk is (21,3 jier ûnder de respondinten en 21,4 jier by de groep as gehiel). De persintaazjes jonges en famkes ûnder de respondinten dy't yn de JWG sitte (resp. 29% en 71%) lizze ek ticht yn 'e buert fan dy fan alle "JWG-ers in dienst" meiïnoar (34% en 66%). Der is in ferskil yn gemiddelde leeftyd, mar dat falt ek wol ta (20,1 jier by de respondinten, 19,7 jier by de groep as gehiel).

Foar wat it wenplak oanbelanget, wurdt (fanwege de lytse oantallen it doarp) sjoen nei alle potinsjele en feitlike respondinten meiïnoar (tabel 5.A1). Wannear't de beide kolommen, rekken hâldend mei de lytse absolute oantallen, meiïnoar ferlike wurde, liket it der dochs wol op dat de respondinten neffens wenplak aardich oerienstimme mei de groep as gehiel. Heechút kin sein wurde, dat it fanwege de spesifike lokale-kulturele ynfalshoeke fan dizze stúdzje spitich is dat de (eardere) heidedoarpen yn de telefoanyske enkête in bytsje ûnderferstjintwurdige binne.

Tabel 5.A1 Respondinten en (eks)dielnimmers oan de JWG (= potinsjele respondinten) neffens wenplak (per 1 maaie 1993) – beheind ta ynwenners fan de gemeente Achtkarspelen, persintaažjes

Wenplak	Respondinten	(Eardere) Dielnimmers
Bûtenpost	20	18
Droegeham	5	6
Gerkeskleaster-Stroobos	4	2
Koatstertille	17	16
Stiensgea	10	9
It Surhústerfean	13	14
Surhuzum	4	4
Twizel	6	4
totaal 'gewoane' doarpen	77	72
Boelensloane	4	4
De Harkema	15	16
Twizelerheide	5	8
totaal (eardere) heidedoarpen	23	28
Totaal	100,0	100,0
N	83	141

Gearfetsjend: der ha nei ferhâlding wat minder eksdielnimmers as dielnimmers (per maaie 1993) meiwurke oan de telefoanyske enkête. Neffens leeftyd, slachte en wenplak (beheind ta de doarpen yn Achtkarspelen) is der lykwols frijwol gjin ferskil tusken de respondinten en de totale populaasje. Dêrom liket it dochs wol ferantwurde en gean der fanút dat de respons in ridlike ôfspegeling is fan de kategoryen “JWG-ers útgestroomd vanaf 01-01-91” en “JWG-ers in dienst” (beide per 1 maaie 1993).

Is der oars ek noch wat bekend oer de non-respons? By 16 fan de non-respondinten is it slagge en garje wat eftergrûnynformaasje. Sa is frege nei har arbeidsmerkposysje en nei de reden om net oan it ynterview meidwaan te wollen.

Tabel 5.A2 Redenen foar non-respons en arbeidsmerkposysje

Arbeidsmerkposysje/ Redenen non-respons	JWG	Wurk	Wurkleas	Net bekend	Totaal
Gjin tiid	2	5			7
Wol der net oer prate	2	1	1	1	5
gjin nocht oan fraachpetear	1	1	1	1	4
Totaal	5	7	2	2	16

Tabel 5.A2 jout de yndruk dat it hawwen fan wurk in belangrike reden wêze kin foar it gebrek oan tiid om oan in fraachpetear mei te wurkjen. Folle mear is der, fanwege it wat 'ûngrypbere' karakter fan de omskriuwings, net te sizzen oer de redenen dat minsken net ynterviewd wurde wolle. It wat feminine karakter fan de JWG docht ek wer bliken út de ferhâlding fan de seksen ûnder dizze 16: 2 manlju, 14 froulju. Foar safier't der wat bekend is oer it wurk dat dizze froulju dogge (sawol yn JWG as 'gewoan' wurk), kin sein wurde dat it om tradisjonele frouljusbanen giet (administratyf wurk, ferkeapster, húshâldlik wurk). As lêste kin noch sjoen wurde nei de leeftyd fan dizze non-respondinten, dy leit tusken de 18 en 25 jier, mei in gemiddelde fan 20,9 jier (n=15).

It hear oersjend, kin fêststeld wurde dat de ekstra ynformaasje oer de non-respons (d.w.s. oer in fearn fan de minsken dy't net oan it ûndersyk meiwurke ha), net it idee jout dat hja op ien of oare manier ôfwike fan de respondinten. Dat jout ekstra evidinsje oan de útspraak dat de respons nei alle gedachten in ridlik betroubere ôfspegeling is fan de totale groep fan (eks-dielnimers).

Noaten by haadstik 5

- 1 Dat slút ek oan by it karakter fan *Jongeren in Friesland* (JIF), dêr't oansluting by socht is. It giet hjir om in sterk ynventarisearjend ûndersyk, dat as earste doelstelling hie "...het verschaffen van inzicht in de situatie van de jeugd in Friesland anno 1993 op een aantal relevante terreinen." Sjoch: De Goede et al (1994-1), s. 6.
- 2 Fan de 70 persoanen dy't yn it programma sieten doe't dit diel fan it haadstik skreaun waard (jannewaris/febrewaris 1994) – tagelyk it momint dat dizze kanttekening troch de lokale autoriteiten makke waard – wienen der fiif berne yn 1970 en ien yn 1969. Mar twa fan har kinne by de JWG kaam wêze nei't de wet fan krêft wurden is, de oaren sieten der foar 1 jannewaris 1992 (= yn de tiid fan it eksperimint) al by. Mei oare wurden, de feiten lykje te striken mei de kanttekening makke troch de pleatslike oerheid.
- 3 TV-JWG = 'Tijdelijke Voorziening JWG'.
- 4 Boppedat bliuwt it fansels mooglik dat minsken nei't hja útstreamd binne, nei in plak bûten de gemeente ferfearn binne.
- 5 De Goede et al. (1994-1), s. 33.
- 6 Foar Fryslân sil Jansma op grûn fan it ûndersyk *Leauwe yn Fryslân* mooglik in andert op dizze fraach jaan kinne.
In kenmerk fan de JWG-ers is dat hja betreklik leech oplaat binne (sjoch fierderop), om dy reden is ek noch sjoen nei de Fryske jongerein mei in leech opliedingsnivo (d.w.s. in mei de JWG-ers ferlykber opliedingsnivo). Dat smyt lykwols neat op, hja skoare kwa tsjerklikens frijwol gelyk as de trochsneed jongerein yn Fryslân.
- 7 In mear eksakte omskriuwing fan de beroppen dêr't hjir op tsjuten wurdt, soe nei alle gedachten daliks yn de rjochting fan de oanbelangjende persoanen wize. Dêrom behein ik my ta dizze wat dizzenige omskriuwing.
- 8 De Goede et al (1994-1), s. 56.
- 9 De Goede et al. (1994-1), s. 56.
- 10 De Goede et al. (1994-1), s. 57.
- 11 Yn Tabel 5.10 wurde allinnich de sifers foar alle Fryske jongerein meiïnoar jûn. Der is ek sjoen nei ferskillende sub-kategoryen (leech oplaat, en/of wenjend yn de stêd, en/of wenjend op it plattelân), mar de skoares dy't dêrby fûn waarden ferskilden mar amper fan de Fryske trochsneed.
- 12 Sjoch ek De Goede et al. (1994-1), s. 65.
- 13 Sjoch De Goede et al. (1994-1), s. 68-70.
- 14 Sjoch De Goede et al. (1994-1), tabel 6.7, s. 66.
- 15 Foar de sifers yn it JIF-rapport, sjoch De Goede et al. (1994-1), s. 74.
- 16 It meiïnoar wenjen gean is ek de belangrykste reden om it âlderlik hûs te ferlitten (59%). Oare redenen binne: wurk (7%), stúdzje (11%), ferlet fan selsstannigens (15%) en oars (7%).
- 17 Ien persoan hat op dizze fraach gjin andert jûn, dat n = 96.
- 18 Leech oplaat betsjut dat it opliedingsnivo ferlykber is mei de opliedingen dy't de JWG-ers folge ha (drop-out, LBO/VBO, MAVO, KMBO, MBO EN HAVO), dêrby giet it om ôfsletten opliedingen.
Plattelân betsjut dat allinnich de respondinten oan it JIF-ûndersyk dy't *net* yn Ljouwert, Drachten, It Hearrenfean of Snits wenje yn de analyze ferwurke binne.

Haadstik 6 Spoaren en ynfloed fan in eigen kultuer

6.1 Ynlieding

Lykas yn de eardere haadstikken al mear as ienris sein is, stiet yn dit ûndersyk de ynfloed fan de lokaal-regionale kultuer op it hâlden en dragen op it flak fan wurk sintraal. Krusiaal is op dit plak it wurd 'ferûnderstelde'. Nei de earste ferkenning mei help fan it pilot-projekt dat op 'e Harkema útfierd is, moat no omers yngeander besjoen wurde oft dy eigen kultuer dy't earder fûn waard, ek yn de Achtkarspeler maatskippij fan hjoed (yndied) noch oanwêzich is. Yn dit haadstik sil alderearst besocht wurde om op dy fraach in (foarriedich) andert te finen.

De klam sil yn de analyze lizze op it enkêtemateriaal dat yn it ferlingde fan it JIF-projekt sammele is. Dy data jouwe de mooglikheid de JWG-ers op in tal relevante kritearia (dy't oars net spesifyk te krijen ha mei de JWG as maatregel, mar dy't sjoen wurde as yndikaasjes fan de streekeigen kultuer) te ferlykjen mei de Fryske jongerein, en foar in part sels mei de Nederlânske jongerein.¹ Kearnwurd yn it sykjen nei it eventuele *eigene* sil ferliking wêze. Om fêst te stellen oft der yndied praat wurde kin fan ûnderskiidende kulturele eigenskippen sille de Achtkarspeler JWG-ers ferlike wurde mei de Fryske en (foar safier't soks mooglik is) de lanlike jongerein.

Oanslutend, en dat is it twadde tema fan dit haadstik, sil besjoen wurde oft de beskreaune eigenskippen ek yn relaasje steane ta it hâlden en dragen op it flak fan wurk.

It sykjen nei spoaren fan in streek-eigen kultuer is dus it earste tema dat yn dit haadstik behannele wurdt. Binne sokke spoaren noch te finen? Soks kin neigien wurde mei help fan in tal skalen dy't De Goede, Jansma en Van Ophem ûntwikkele ha foar it JIF-ûndersyk.² Dy skalen ha it 'fertrekpunt' west foar de analyze dy't yn dit haadstik útfierd wurdt, soks betsjut dat de ûndersyksynstruminten fanút dy oarspronklike skalen gearstald binne (sjoch fierder taheakke 1 by dit haadstik).

Der binne twa redenen om fierder te bouwen op De Goede et al. De earste is dat de eigenskippen dêr't har skalen foar steane, goed oanslute by (aspekten fan) de ferûnderstelde streekeigen kultuer. Oarssein: der wurdt ferwachte dat de Achtkarspeler JWG-ers har op dy eigenskippen ûnderskiede fan Fryske (en Nederlânske) jongerein. Dêrmei binne wy ek by de twadde reden om fierder te wurkjen fanút De Goede, Jansma en Van Ophem, nammentlik de mooglikheid fan ferliking.

De earste eigenskip dêr't op yngien wurdt is oriïntaasje foar it ûnderwiis oer (paragraaf 6.2). Der falt in sterke ôfkear fan formeel ûnderwiis en skoalle-eflich learen te ferwachtsjen (sjoch hypoteze 4b). Oanslutend wurdt sjoen nei beropskar (6.3). As der noch spoaren fan de ferûnderstelde kultuer besteane en hjoed har ynfloed ha, dan falt in foarkar foar banen mei it karakter fan hânarbeid en gjin kantoareigenskippen te ferwachtsjen (oanslutend by hypotezes 1b, 1c en 3a). Yn it ferlingde fan dat tema (tink benammen oan de beropskar foar de froulju), komt yn dizze paragraaf it plak fan man en frou yn 'e húshâlding oan 'e oarder (ferlykje hypotezes 1b en 2a). Soe it yndied (noch) sa wêze dat de JWG-ers op dat stik fan saken as tradisjoneel beskreaun wurde moatte?

In oare eigenskip dêr't op yngien wurdt, is de ferwoarteling yn de streek. Dy ferwoarteling sil operasjonalisearre wurde fia it begryp 'Fryske identiteit' (paragraaf 6.4). Om oan te sluten by de kulturele eigenskippen dy't oan de regio taskreaun wurde, wurdt ferwachte dat de ferwoarteling yn de streek grut wêze sil (sjoch hypotezes 1a en 3c).

It sykjen nei spoaren fan dy regionale kultuer wurdt ôfsletten mei in besprek fan it arbeidsetos (6.5). Dy eigenskip is yn dizze faze fan de analyze fan belang om't ferwachte wurde mei dat de minsken út de streek in relatyf sterk arbeidsetos ha (oanslutend by hypoteze 3a en yn mindere mjitte 2a); mei help fan gegevens oer de JWG-ers en oer de Fryske jongerein sil besjoen wurde oft soks strykt mei de feiten.

As in net ûnbelangryk sydpaad sil oars ûnder de JWG-ers besjoen wurde oft der yn Achtkarspelen ferskillen te finen binne. Dat is te sizzen, dat de JWG-ers út de saneamde heidedoarpen ferlike wurde sille mei de JWG-ers út in oar wenplak. Lykas earder oanjûn ha dy heidedoarpen in belangrike oarsaak west foar it ûntstean fan it byld dat de streek troch in eigen kultuer skaaimerke wurdt (sjoch haadstik 1). Oant en mei paragraaf 6.5. wurdt Achtkarspelen as ien gehiel behannele. Yn paragraaf 6.6 wurdt in ferdieling makke tusken de heidedoarpen en oare wenplakken.

Hielitien sil omtinken jûn wurde oan it probleem fan it weagjen fan de ûndersyksfynsten: hoe 'grut' moat bygelyks de ferwoarteling yn de streek wêze, om fan in regionale eigenaardichheid sprekke te kinnen?

Yn it twadde diel fan dit haadstik (paragraaf 6.7) giet it om de fraach oft it oannimlik liket dat de yn paragrafen 6.2 oant en mei 6.6 behannele eigenskippen noch altiten ynfloed útoefenje op it hâlden en dragen kwa wurk fan de ûndersochte Achtkarspeler jongerein, te witten de (eardere) dielnimmers oan de JWG yn dy gemeente (dêrmei binne wy op it flak fan de sintrale probleemstelling). De analyze dy't hjir presintearre wurde sil, hat in ferkennend karakter. Mei help fan it enkêtemateriaal sil neigien wurde oft der ferbannen fûn wurde kinne tusken de kulturele eigenskippen (foar safier't dy mei help fan de mei de enkête sammele data sichtber te meitsjen binne) en it hâlden en dragen wat wurk oanbelanget (idem). Dêrby wurde de JWG-ers út Achtkarspelen as útgongspunt nommen, wylst foar ferliking ek sjoen wurdt nei de Fryske jongerein.

6.2 Hâlding fan de Achtkarspelen JWG-ers foar ûnderwiis oer

De reaksjes op in tal stellingen oer 'skoalle as in ynstútusje' binne no net echt in wjerspegeling fan de ferwachte negative hâlding foar ûnderwiis ('skoalle') oer (sjoch Tabel 6.1, benammen de twadde en tredde stelling).

It byld komt noch fierder fan de ferwachting ôf te stean, as de resultaten oangeande de JWG-ers ferlike wurde mei de fynsten fan De Goede et al. oer skoalgeande Fryske jongerein (leeftyd 16-26 jier, sjoch Tabel 6.1).³ Dy ferliking smyt yn earste eachopslach in eigenaardich ljocht op de fynsten oangeande de JWG-ers: rûchwei sprutsen skoare hja sels wat *better* (sjoch benammen de earste útspraak) as har skoalgeande provinsjegenoaten. En as it giet om de fjirde stelling, dêr't fan sein wurde kin dat de Achtkarspeler skoare, om 't dy ynienen safolle leger is as by de oare stellingen, mear oan liket te sluten by de ferwachting fan in ôfkear foar skoalle oer, komt dy skoalgeande jongerein mei in ferlykber resultaat út 'e bus!

Tabel 6.1 Attitude foar skoalle as in ynstitúsje oer, persintaazjes

Stelling		(Fol- slein) iens	(Fol- slein) ûniens
1. Op skoalle moatst foaral iverich wêze en dyn bêst dwaan	Achtkarspelen Fryslân	93 72	5 17
2. Om letter wat berikke te kinnen moatst op skoalle in soad leare	Achtkarspelen Fryslân	80 75	14 15
3. Ast letter in goed ynkommen fertsjinje wolst, dan is in diploma fan it grutste belang	Achtkarspelen Fryslân	82 88	9 8
4. Op skoalle learst in ferskaat oan nijsgjirrige saken	Achtkarspelen Fryslân	51 49	26 33

Noat: 'Achtkarspelen' ferwiist nei data oer de JWG-ers yn dy gemeente (foar alle stellingen n=96), 'Fryslân' ferwiist nei de fynsten oer skoalgeande jongerein yn 'e leeftiid fan 16-26 jier yn de provinsje Fryslân (n= 386).

Ut de stellingen is in skaal konstruearre, dy't in refleksje fan de hâlding foar skoalle as in ynstitúsje oer jout (sjoch Taheakke 1 by dit haadstik en de dêr oanhelle literatuer). Soks jout de mooglikheid ta yngeandere ferlikings fan de JWG-ers en de (skoalgeande) Fryske jongerein op dy skaal. It byld dat oant no ta út it materiaal opkaam is, wurdt dan befêstige: de JWG-ers út Achtkarspelen ha in positivere hâlding foar skoalle as in ynstitúsje oer. As mei de sekse fan de respondenten rekken hâlden wurdt, sjogge wy dat benammen de jonge manlju foar it ferskil ferantwurdlik binne, mei't de skoares foar de twa groepen froulju frijwol oerienstimme.⁴ Besiden, der binne sels oanwizings dat de JWG-ers út it ûndersyksgebiet ek heger skoare as de skoalgeande Nederlânske jongerein.⁵

Om der wis fan te wêzen, dat it giet om in 'eigen' posysje fan de JWG-ers yn ferliking ta de Fryske jongerein, is fierder sjoen nei subkategoryen ûnder de Fryske jongerein dy't mear op de JWG-ers lykje. Dêrom is de skoare op de skaal 'hâlding foar skoalle as in ynstitúsje oer' berekkene foar leech oplate JIF-fers, foar de Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet en foar dejingen dy't leech oplate binne én op it plattelân wenje. De konklúzje dy't út dy ferlikings lutsen wurde moat, is dat de JWG-ers op it pas fan de hâlding foar skoalle oer in eigen posysje ynnimme, en dat it foaral de jonge manlju binne dy't dêr debet oan binne.⁶

Lykwols, hoe moat dy bysûndere posysje begrepen wurde? Kin oanslutend op it oardiel fan De Goede et al. nei har ferliking fan de Fryske mei de Nederlânske jongerein sein wurde dat de JWG-dielnimmers in "...rather *positive* attitude towards school as an institution" hawwe (klam fan my, CHAV)?⁷ It andert op dy fraach kin net sûnder mear befêstigiend wêze, alteast: it liket net krekt om de hiel positive toansetting te folgjen. It is earder foaral sa dat de JWG-ers leard ha fan har eigen ûnderfining – oars sein: hja ha ynsjoch yn de redenen dat hja net oan it wurk kaam binne. Der moat ommers betocht wurde dat sa'n twatredde part fan

de jongerein dy't oan de enkête meiwurke hat as skoalferlitter by de JWG telâne kaam is. Dat betsjut dat it har nei't hja fan skoalle kamen net slagge is en fyn in baan. Har persoanlike 'kwaliteitsnivo' wurdt troch mannich respondint hjirfoar as in oarsaak oantsjuten. In tredde part fan de respondinten stelt dat har opliedingsnivo te leech is.⁸

It feit dat minsken de gefolgen fan dizze tekoartkommings foar de kânsen op de arbeidsmerk ûnderkenne, makket it plausibel dat se de wearde fan 'skoalle' dochs wol erkenne sille. Dat, as de JWG-ers mei de (ferskillende kategoryen) Fryske of de Nederlânske jongerein ferlike wurde, kin de konklúzje lutsen wurde dat hja better op 'e hichte binne fan de 'facts of life' – en dat it kenlik de jonges binne dy't de wurking fan de arbeidsmerk it bêste troch ha, want hja feroarsaakje de bysûndere posysje fan de Achtkarspelen JWG-ers, mei't it ferskil tusken de JWG- en JIF-famkes net signifikant is. Ien en oar hâldt lykwols net yn dat de JWG-ers it ûnderwiis mei freugde yn de earms slute. Earder oarsom, sa't yn haadstik 7 noch bliken dwaan sil, se ha in hekel oan 'learen' en/of tinke dat hja sels net bysteat binne in heger opliedingsnivo te berikken. Foarútrinnend op haadstik 7, is de konklúzje fan it besprek fan de hâlding foar skoalle as in ynstitút oer dus net dat de 'positive' skoare op dy skaal liedt ta it fersmiten fan de ferwachting dat de jongerein in ôfkear fan it ûnderwiis hat, sa't oan it begjin fan de paragraaf sein is, mar ta in nuansearring fan dy útspraak. Dy nuansearring hinget gear mei de ekonomyske posysje (as men wol: deprivaasje) fan de JWG-ers: hja erkenne it belang fan 'skoalle' op de arbeidsmerk (ekstrinsike wurdearring), sûnder dat hja dêrmei posityf wurde oer 'learen. Dat krekt de manlju it sterkste fan dy 'facts of life' tsjûgje, hinget nei alle gedachten gear mei de opfettings oer it plak fan man en frou yn de húshâlding (sjoch paragraaf 6.3.2).

6.3 Hâlding foar berop oer en besibbe attitudes

6.3.1 Beropsferwachting

In earste yndikaasje fan de beropsfoarkar fan minsken kin fûn wurde yn har andert op de fraach hokker berop hja neffens eigen ferwachting ha sille as se fjirtich jier âld binne. Dy fraach is oan de respondinten fan de JWG-enkête foarlein.⁹ Oan de measte beroppen kin de kwalifikaasje *working class* jûn wurde. It docht dêrmei bliken dat hja yn it tradisjonele patroan falle as it giet om de sosjale laach dy 't JWG-ers kwa berop tinke te berikken, want guon fan dy beroppen hawwe ek noch wat fan de frijheid dy't gauris mei it wurkjende libben fan har foarfears gearhong, dat wol sizze: neffens de beskriuwings fan (in part fan) de streek yn de âldere literatuer. By wize fan foarbyld falt te wizen op in tal sjauffeurs, guon túnlju, in boerefeint en in feehanneler dy't neamd wurde.

Froulju binne ek tradisjoneel, al hoecht dat net perfoarst yn deselde 'lokale' betsjutting fan it wurd begrepen te wurden. As it om 'wurk' giet, ha de administrative of de soarchsektor of ferlykbere banen de oerhân.¹⁰ Lykwols, 'wurk' moat dan al begrepen wurde as 'betelle baan' – wylst it berop dat fan alle antwurden it faakst neamd wurdt, dat fan húsfrou is (25 kear neamd). Oars sein, al is it sa dat mannich respondinte foar harsels in takomst sjocht dy't as in wurkjend bestean karakterisearre wurde kin, dan betsjut soks net dat se ferwachtsje dat wurk yn in betelle baan te dwaan. 'Gewoan' wurkje yn de húshâlding is it trochsneed takomstbyld.¹¹

6.3.2 Hâlding foar de posysje fan man en frou yn it houlik oer

It tradisjonele byld dat (alleast) ûnder de froulju liket te bestean fan de takomstige posysje fan de frou, smyt de fraach op oft, en sa ja yn hoefier't, de JWG-ers út Achtkarspelen op dit pas eins fan de Fryske en Nederlânske jongerein ferskille. Soe it sa wêze dat de maskuline kultuer dy't yn de teoretyske oriïntaasje beskreaun is, (noch altiten) fan gefolgen hat dat hja op dit stik fan saken tradisjonele as trochstrings binne?¹² Oarssein, kin yn har hâlding foar de posysje fan man en frou yn it houlik oer eat fan dy ferûnderstelde regionale eigenheid fûn wurde?

Oer dit tema is sawol yn de JWG as yn de JIF-enkête oan de ûndersochte jongerein in tal stellingen foarlein. Yn tabel 6.2 kinne de skoares fan de twa groepen yn in earste eachopslach meïnoar ferlike wurde. Dat jout de yndruk dat de JWG-ers út Achtkarspelen as it om it plak fan man en frou yn it houlik en om it (ideale) húshâlden giet tradisjonele binne as de Fryske jongerein yn troch-sneed. Nijsgjirrich genôch liket dat foar útspraken oer de posysje fan jongerein yn de húshâlding, dy't hjir foar ferliking meinommen wurde, net op te gean.

Tabel 6.2 Mjtte fan ynstimming mei in tal stellingen oer de posysje fan man en frou yn de húshâlding, de gearstalling fan de ideale húshâlding en it plak fan bern yn de húshâlding, JWG-Achtkarspelen en Jongerein yn Fryslân (JIF), persintaazjes

Stelling		(Folslein) mei iens	(Folslein) mei ûniens
De posysje fan man & frou			
1. It fersoargjen fan de húshâlding is foar in frou wichtiger as in baan bûten de doar	JWG	52	36
	JIF	25	61
2. In mem mei jonge bern moat ek bûten de doar wurkje kinne	JWG	61	28
	JIF	83	10
3. It seit himsels dat de man wat minder yn de húshâlding docht as de frou	JWG	40	47
	JIF	17	74
4. It is it meast natuerlik dat de man kostwinner is en de frou ferantwurdlik is foar it húshâlden en de soarch foar de bern	JWG	33	58
	JIF	21	69
Ideale húshâlding			
5. De ideale húshâlding bestiet út in man en in frou en bern	JWG	67	21
	JIF	45	45
Plak fan bern			
6. Bern fan sa'n 16 jier en âlder moatte har âlden om sizzenjaan salang't hja noch by har âlden thús wenje	JWG	69	18
	JIF	64	19
7. As bern fan sa'n 16 jier en âlder noch thús wenje, moatte hja troch har âlden yn prinsipe op foet fan gelikens behannele wurde	JWG	74	18
	JIF	71	17
Mooglike antwurden: folslein mei iens, mei iens, net mei iens/net mei ûniens, mei ûniens, folslein mei ûniens			

Om mear ynsjoch te krijen yn de ferskillen tusken de beide groepen, en ek tusken jonges en famkes, is in skaal gearstald dy't rjochte is op it al of net tradisjoneel wêzen as it giet om de rol fan man en frou (Taheakke 1 by dit haadstik).¹³

As de trochsneed Fryske jongerein dan op dit pas ferlike wurdt mei de JWG-ers wurdt sichtber dat de lêsten yn har tinken oer de rol fan man en frou yn de húshâlding tradisjoneeler binne, lykas ek ferwachte waard. Der binne oars oanwizings dat de JWG-ers op dit flak net ferskille fan it lanlike trochsneed ûnder jongerein.¹⁴ Yn Achtkarspelen sjogge wy gjin ferskil tusken manlju en froulju: hja skoare wakker gelyk op dizze skaal.¹⁵ Lykwols, om't ûnder de Fryske jongerein de froulju minder tradisjoneel binne as de manlju, liket it der op dat yn ferliking mei Fryslân as gehiel it benammen de JWG-froulju binne dy't it (eventuele) streek-eigene op dit stik fan saken 'drage'.¹⁶

Mei't De Goede et al. oantoand hawwe dat foar de Fryske jongerein opliedingsnivo fan ynfloed is op de hâlding foar houlikse relaasjes oer (de legerere opliedingsskiften binne op dat pas konservativer), wurdt it needsaaklik en werhelje de ferliking nochris foar allinnich de Fryske jongerein mei in – krektlyk as de JWG-ers – nei ferhâlding lege oplieding.¹⁷ Boppedat moat der rekken mei hâlden wurde, dat der ferskil wêze kin tusken opfettings fan minsken dy't yn de 'grutte stêd' en dy't op it plattelân wenje. Oarssein, it soe mooglik wêze kinne dat beskate fynsten oangeande de Achtkarspeler JWG-ers earder tsjutte op eigen-skippen fan minsken dy't op it plattelân wenje, as op streek-eigen karakteristiken. Om dy redenen wurde de JWG-ers ferlike mei Fryske jongerein mei in nei ferhâlding leech opliedingsnivo, mei jongerein dy't op it plattelân wennet en mei jongerein dy't beide eigenskippen kombineart.

It feit dat de JWG-ers har ek noch ûnderskiede as mei dizze faktoaren rekken hâlden is (dus as hja ferlike wurde mei Fryske jongerein dy't kwa opliedingsnivo en kwa wenjen op it plattelân in soad op har liket), falt te ynterpretearjen as in ûnderstreking fan it streekeigen karakter fan har posysje op it flak fan de opfettings oer de posysje fan man en frou yn it houlik.¹⁸

6.4 Regionale woartels

Ferwoarteling yn de streek soe in oare karakteristyk wêze fan de ferûnderstelde lokaal-regionale kultuer. Los fan it gegeven dat frijwol alle respondinten fan de JWG-survey yn Fryslân berne binne (95%), binne der trije yndikaasjes dat sa'n sterke ferwoarteling yndied oantroffen wurdt. De earste is dat yn ferliking ta de Fryske jongerein in nei ferhâlding grut diel fan de JWG-ers him- of harsels as in Fries sjocht. Twad, trije fearn fan de JWG-ers stelt dat it Frysk har earste taal is, wylst dat mar by krekt wat minder as de helte fan de Fryske jongerein it gefal is. Tred, de helte fan de respondinten hat in foarkar foar de streek as gebiet om te wenjen, wylst nochris in fearn in foarkar hat foar Fryslân.¹⁹

It is lykwols de fraach yn hoefier't de regionale woartels dy't hjirboppe sketst binne yndied op in streek(=Achtkarspelen)-eigen karakteristyk tsjutte. Om dêr wat mear sicht op te krijen binne trije skalen gearstald. Der wurdt fanút gien dat dy skalen tsjutte op aspekten fan de Fryske identiteit. Ien dêrfan is rjochte op bining oan de streek, wylst yn de oaren it taalgedrach en de hâlding foar de Fryske taal oer sintraal steane (sjoch Taheakke 1 by dit haadstik).

In earste skôging fan de ferskillen tusken de JWG-ers en de JIF-fers kwa taalgedrach, kwa hâlding foar de Fryske taal oer en wat bining oan de streek oanbelan-

get, lit sjen dat de earstneamden in mear Fryske identiteit ha ('Frysker binne') as de trochsneed Fryske jongerein.²⁰ Soks kin ynterpretearre wurde as in djippere ferwoarteling yn Fryslân, dat it liket derop dat op 'e nij in oanwizing fûn is dat by de jonge minsken út Achtkarspelen dy't yn 'e beneaming komme foar de JWG eigenskippen oanwêzich binne dy't karakteristyk binne foar in spesifike streekkultuer.

Lykwols, om der wis fan te wêzen dat it yndied om in spesifike eigenskip giet, binne de JWG-ers út Achtkarspelen ferlike mei de Fryske jongerein mei in leech opliedingsnivo. Soks ek om't bekend is dat de Fryske taal mear eat fan de legerein as fan de hegerein is.²¹ Boppedat is besjoen oft in mear algemiene foarkear foar it doarp dêr't minsken yn libje (wat tsjutte soe op in eigenskip fan minsken dy't op it plattelân wenje) it byld net fertekenet. In foarsoarch dy't yn it gefal Fryslân ekstra relevant is, om't de Fryske taal as in plattelânstaal sjoen wurde kin.²²

Om te begjinnen de ynfloed fan de faktor oplieding: as de JWG-ers kwa taalgedrach ferlike wurde mei Fryske jongerein mei in ferlykber (leech) opliedingsnivo hanthavenje hja har eigen ('Fryskere') posysje. Foar de hâlding foar de Fryske taal oer jildt (mei útsûndering fan de froulju) itselde, en allyksa foar wat de bining oan de streek oanbelanget (al falle no de manlju út).²³ De faktor oplieding hat dus wol in beskate ynfloed, mar net trochslachjaand, want der bliuwt ûnderskied tusken de JWG-ers en de JIF-fers.

Allyksa kin de konklúzje wêze as sjoen wurdt nei de eventuele ynfloed fan it wenjen op it plattelân.²⁴ By it taalgedrach ûnderskiede de JWG-ers har as 'Frysker' op it nivo fan de groep as gehiel en foar wat de froulju oanbelanget; by de hâlding foar de Fryske taal oer bliuwt der in ferskil mei de JIF-fers op it nivo fan de groep as gehiel; en as lêste wurdt sichtber dat de JWG-ers as groep en de froulju (signifikant) sterker bûn binne oan de streek as de JIF-fers.

In ferliking dêr't beide faktoaren tagelyk yn meinommen wurde liedt ta de konstataarring dat allinnich wat it taalgedrach oanbelanget in streek-eigen aspekt oerbliuwt: foar de groep as gehiel en foar de froulju ûnderskiede de JWG-ers har as Frysker as de leech oplate Fryske jongerein (froulju) dy't op it plattelân wenje.²⁵

Sa moat konkludearre wurde, dat regionale ferwoarteling fan de Achtkarspelen JWG-ers dochs net grut genôch is om fan in spesifike eigenskip foar dizze regio prate te kinnen. It etiket 'grut' is dêrby operasjonalisearre as 'grutter as it Fryske trochsneed'. Dêrby binne de JWG-ers net allinnich ferlike mei de totale JIF-stekproef, mar ek mei de JIF-fers mei in leech opliedingsnivo en mei JIF-ers foar safier't hja op it plattelân fan Fryslân wenje en mei de Fryske jongerein dy't beide eigenskippen yn har kombineart. Lykwols, ien en oar hâldt al yn dat foar safier't regionale ferwoarteling in eigenskip is dêr't it plattelân him op ûnderskiedet fan it Fryske trochsneed, de JWG-ers út Achtkarspelen dy eigenskip diele mei ferlykbere (leech oplate) jongerein dy't op it Fryske plattelân wenje.²⁶ Mei oare wurden: wy kinne stelle dat as it giet om taalgedrach, taalhâlding en bining oan de streek (de Fryske identiteit) it lege opliedingsnivo en it wenjen op it plattelân in sterke ynfloed ha op it streek-eigene, wat betsjut dat dy faktoaren it streek-eigene mei bepale.

6.5 Arbeitsetos

Yn dizze paragraaf wurdt sjoen nei in hâlding dy't in streekrjochte relaasje hat mei wurk, te witten it arbeitsetos. Der is in skaal gearstald dy't dat etos reflek-tearret (sjoch Taheakke 1 by dit haadstik). De skoares fan de JWG-ers en fan de (ûnderskate kategoryen) Fryske jongerein op dy skaal binne mei-inoar ferlike.

Dy ferlikings befêstige dat it arbeitsetos ek in karakteristyk fan de lokale kultuer is.²⁷ Om it wat plat te sizzen: se binne net te beroerd om te wurkjen.²⁸ Fierders kin sein wurde, dat benammen de manlike JWG-ers har op dat stik fan saken ûnderskiede (har skoare is tige heech), mar ek de JWG-froulju ha konsekwint in heger arbeitsetos as de ferskillende groepen Fryske jonge froulju dêr't hja mei ferlike wurde.

In neiere skôging makket oannimlik dat fan de beide faktoaren dêr't hjir fan oannommen is dat se ynfloed útoefenje kinne (opliedingsnivo en it al of net wjen op it plattelân), it opliedingsnivo (in bytsje) ynfloed hat op it arbeitsetos. Dat wol sizze, dat wannear't sjoen wurdt nei de Fryske jongerein, leger oplate jongerein in heger arbeitsetos hawwe as heger oplate jongerein (groepen as gehiel en froulju). Tusken jongerein út de stêd en fan it plattelân wurde gjin (signifikante) ferskillen fûn.²⁹

Al mei al moat de konklúzje wêze dat de Achtkarspeler JWG-ers op it stik fan it arbeitsetos in bysûndere posysje ynnimme.

Oan de JWG-ers is ek frege nei de reewilligens ta it oanfurdigjen fan wurk mei ynkoventen. Om't it net mooglik is de JWG-ers op dat flak mei de Fryske jongerein te ferlykjen, wurde de reaksjes op dy fraach hjir by wize fan sydstapke behannele. It oersjoch fan tabel 6.3 lit sjen dat it arbeitsetos fan de JWG-ers foaral stal krijt yn in reewilligens om ûnwissichheden lykas tydlik wurk te akseptearjen of yn it ree-wêzen jin fleksibel op te stellen. Dat lêste wurdt yllustrearre yn it ree-wêzen omoplaate te wurden, foar it wurk te reizgjen, te wurkjen bûten it eigen berop en yn de reewilligens ta it oannimmen fan wurk foar fjouwer dagen wyks of sels mar foar de helte fan de tiid.

Fabrykswurk (sjoch it wurk yn ploegetsjinst, mooglik ek it wurk mei stank of leven en foaral it wurk oan de rinnende bân) is net botte populêr, dat ek past yn it byld fan de streek. Dat jildt net foar de kenlike muoite mei it oanfurdigjen fan smoarch of swier wurk – dêr koe, benammen foar de manlju, in gruttere reewilligens ferwachte wurde. Mooglik dat de ynhâld fan *echt* wurk stadichoan, al of net ûnder ynfloed fan wat Bruinsma et al. omskreaun ha as it plúsj fan de JWG, in oare ynhâld krijt? Sa ek de sifers oangeande de reewilligens foar it wurk te ferhúzjen, dy't yn ferliking mei de resultaten oangeande de bining oan de streek frij heech binne. Nei alle gedachten is it hjir fan belang dat, yn ferliking mei de fragen dêr 't de skaal 'bining oan de streek ' út opboud is, net in geografysk elemint oan it ferhúzjen (al of net út de streek of Fryslân wei) taheakke is.

Tabel 6.3 Reewilligens ta it oanfurdigjen fan wurk mei ynkonveniënten JWG-ers yn Achtkarspelen, groep as gehiel, jonges en famkes, yn prosinten.

	Groep as gehiel		Jonges		Famkes	
	Net	Wol	Net	Wol	Net	Wol
Yn hoefier soest de folgjende soarten wurk dwaan wolle?						
1. wurk oan de rinnende bân	80	19	89	12	79	20
2. wurk yn ploegetsjinst	49	50	35	65	54	43
3. smoarch wurk	66	30	58	39	70	26
4. swier wurk	64	34	54	46	67	30
5. wurk mei stank of leven	83	18	69	31	89	11
6. wurk dêr'st foar ferhûzje moast	53	45	42	54	57	41
7. wurk dêr'st yn in perioade fan in heal jier foar omoplaat wurde moast	26	73	19	81	27	71
8. wurk dêr'st alle dagen in oere hinne en in oere foar werom reizgje moast, mei reiskostefergoeding	34	64	31	69	36	61
9. tydlik wurk foar in heal jier, wêrby it net wis of datst dêrnei (oar) wurk hast	41	55	35	62	44	51
10. wurk bûten dyn eigen fak of berop	38	57	42	54	36	58
11. wurk foar fjouwer dagen yn 'e wike mei lean ek foar fjouwer dagen yn 'e wike (80%)	18	81	19	77	17	83
12. wurk foar heale dagen mei lean foar heale dagen en in oanfoljende útkearing foar de oare helte	42	56	54	39	37	63

Noat: de andertkategoryen 'perfoarst net' en 'leaver net' binne gearfoege ta ien kategory. De kategory 'gjin miening' is net yn de tabel opnommen, mei as gefolch dat de som fan persintaasjes net altiten gelyk is oan 100.

Al mei al ûntstiet in byld fan jongerein dy 't kwa reewilligens ta it oanfurdigjen fan wurk mei ynkonveniënten oanslút by de easken en de praktyk fan har bestean yn de JWG.

6.6 De faktor 'heide' yntrodusearre

Oant no ta is besjoen oft de JWG-jongerein út Achtkarspelen as gehiel har op ferskillende mêden ûnderskiede fan de Fryske jongerein. Sa'n ûnderskied koe neffens de al wat âldere literatuer oer de streek, sa wie it útgongspunt, ferwachte wurde. Feitlik is dat útgongspunt net alhiel krekt. Dy âldere literatuer wie ommers foar in belangryk part konsintrearre op in tal plakken yn it gebiet, lykas út de titel fan Spahr van der Hoek syn *De heidedorpen in de Noardelijke Wouden* ek bliken docht.

Om oan de spesifike fokus fan dy yn it ferline ferskynde publikaasjes rjocht te dwaan, binne de JWG-ers út de heidedoarpen ferlike mei de JWG-ers dy't net yn sa'n heidedoarp wenje. Dêrby is sjoen nei de hâlding foar skoalle as in ynstitúsje oer, de hâlding foar de posysje fan man en frou yn it houlik oer, it taalgedrach, de hâlding foar de Fryske taal oer, de bining oan de streek en it arbeids-etos.

Ut de ûnderskate ferlikings wurdt dan sichtber dat de 'heidsjers' har benammen ûnderskiede fan de oare JWG-ers út Achtkarspelen as it giet om har arbeidsetos. It arbeidsetos fan de JWG-ers út de heidedoarpen is nei ferhâlding heech. Merk oars tagelyk op, dat op in tinkbyldige ranglist de oare JWG-ers út Achtkarspelen rom foar alle ûnderskieden (sub)kategoryen fan Fryske jongerein (JIF) komme – dêr't mei oare wurden nochris mei befêstige wurdt dat it hege arbeidsetos yndied eat fan de streek is.³⁰

Der binne noch twa faktoaren dêr't de JWG-ers út de heidedoarpen op ferskilte fan de oare JWG-ers út Achtkarspelen, nammentlik hâlding foar skoalle as in ynstitút oer en taalgedrach. Yn beide gefallen skoare hja 'positiver', mar dêr moat al daliks bysein wurde dat it ferskil mei de oaren mar krekt signifikant is.³¹ Dêrom past by dizze ferskillen in sekere hoedenens. De oantallen (n-en) dêr't de analyse op basearre is, binne mar lyts en dêrom pleitsje ik der foar dizze fynsten earder as in oantrún ta fierder ûndersyk dan as in 'hurde' oanwizing fan in spesifike heide-kultuer te sjen.

Ien en oar liedt ta trije konklúzjes. Alderearst kin sein wurde, dat in ferskil tusken de 'heidsjers' en de 'net-heidsjers' op it flak fan it arbeidsetos oanslút by it idee dat de ynwenners fan de heidedoarpen tradisjoneel net te beroerd binne om hurd te wurkjen. Lykas earder al opmurken is, past dat, atleast foar manlju, ek by de fêststelling yn de sosjologyske literatuer op dit stik fan saken, dat hurd wurkjen foar minsken yn de sosjaal-ekonomyske laach dêr't it hjir om giet in teken fan maskuliniteit is. De positivere hâlding foar skoalle as in ynstitút oer falt yn dizze kontekst te begripen as in erkenning fan de wurking fan de arbeidsmerk, dy't (blykber) krekt yn dit fermidden noch sterker oanwêzich is.

Twad, foar wat Achtkarspelen as gehiel oanbelanget, tsjutte de fynsten (allinich foar arbeidsetos is der in dúdlik ferskil tusken de heidedoarpen en de oare plakken yn de gemeente, mar Achtkarspelen ûnderskiedt him kwa arbeidsetos hoe dan ek fan de rêst fan Fryslân) der lykwols ek op dat de streek-spesifike kultuer in eigenskip fan Achtkarspelen as gehiel is, en net fan beskate plakken yn de gemeente. Soks fansels foarsafier't de JWG-ers in refleksje binne fan de totale befolking en foarsafier't de brûkte skalen eat fan de streekeigen kultuer wjerspegelje. Wat dat lêste punt oanbelanget, is it wol riswier sa dat de 'heidsjers' har binnen de gemeente ûnderskiede kwa arbeidsetos (de belangrykste skaal as it giet om de ferliking yn Achtkarspelen), mar dat de (oare) JWG-ers har ek ûnderskiede fan de Fryske jongerein. Sadwaande, dat hjir (dochs) fan in eigenskip fan de streek praat wurde kin. Dêrom komt de fraach op, tred, oft de kultuer dy't earder oantsjuten waard as spesifyk foar de saneamde heidedoarpen him no troch de gemeente as gehiel ferspraat hat, of dat de spesifike klam op dy heidedoarpen yn de âldere literatuer net alhiel terjochte wie. Faaks dat ferfolchûndersyk dêr't hjirboppe foar pleite is, in bydrage oan it beânderjen fan dizze fraach jaan kin.

6.7 Relaasje tusken kulturele eigenskippen en hâlden en dragen op it flak fan wurk

6.7.1 Ynlieding

Yn de eardere paragrafen binne ferskillende kulturele eigenskippen oan 'e oarder kaam by it besykjen om nei te gean oft dy (noch altiten) karakteristyk binne foar de ûndersochte streek. Dêrby is hieltiten sjoen nei de yndividuele faktoaren

(skalen). Lykwols, der moat ek sjoen wurde nei de kultuer as gehiel, dat wol sizze nei de kulturele faktoaren meiïnoar. Dat bart yn dizze paragraaf. Fanwege it belangrike plak dat 'wurk' yn de ûnderstelde streekeigen kultuer hat (sjoch haadstik 1 en fansels de probleemstelling), is de ynfalshoeke de fraach nei de ynfloed fan dizze faktoaren op it hâlden en dragen foar wurk oer.

Om sicht te krijen op de mooglike gearhing tusken de ûnderskate eigenskippen, wurde yn dit haadstik saneamde paadanalyses presintearre.³² De belangrykste ôfhinklike fariabele is it arbeidsetos (sjoch foar in ferantwurding paragraaf 6.7.2.1), mar kenmerk fan in paadanalyse is dat der ek (yntermediêre) ôfhinklike fariabelen wêze kinne. Yn sa'n gefal ferrint in kausale reeks fan fariabele A, dy't B beynfloedet (mei bepaalt; dus B is dan ôfhinklik), wylst B wer ynfloed hat op dat arbeidsetos; foar mear detail wurdt nei de neikommende paragrafen ferwiisd.

De analyse is rjochte op trije kategoryen, nammentlik de JWG-ers, de Fryske jongerein en leech oplate Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet. Twa fragen steane sintraal: de relaasje fan de kulturele skaaimerken nei it hâlden en dragen foar wurk oer, en it al of net streekeigene op dat stik fan saken yn Achtkarspelen (foar safier't soks sichtber te meitsjen is oan de JWG-ers).

6.7.2 *It paad sykjen tusken de skalen*

6.7.2.1 Ynlieding

Foar't in analyse dy't rjochte is op de relaasje fan ûnderskate (kulturele) eigenskippen op it hâlden en dragen op it flak fan wurk útein sette kin, moat de fraach beândere wurde hoe't dat hâlden en dragen operasjonalisearre wurde moat. Om't it needsaaklik is de JWG-ers en de JIF-fers te ferlykjen, om sa fêststelle te kinnen oft de eventuele relaasjes al as net as streekeigen sjoen wurde meie, is it dêrby in rânebetingst dat dy operasjonalisaasje sawol foar de JWG-ers as de JIF-fers mooglik is. Soks hat fan gefolgen dat gegevens oer bygelyks it sykjen om wurk, dy't foar de JWG-ers wol beskikber binne mar foar de JIF-fers net, net brûkt wurde kinne.³³ Fanwege dizze rânebetingst, en de útspraken dy't de skaal opmeitsje yn de oerwagings beheljend (sjoch Taheakke 1), is der foar keazen en nim it arbeidsetos as refleksje fan it hâlden en dragen op it flak fan wurk, en dêrmei de skaal 'arbeidsetos' as de ôfhinklike fariabele.³⁴

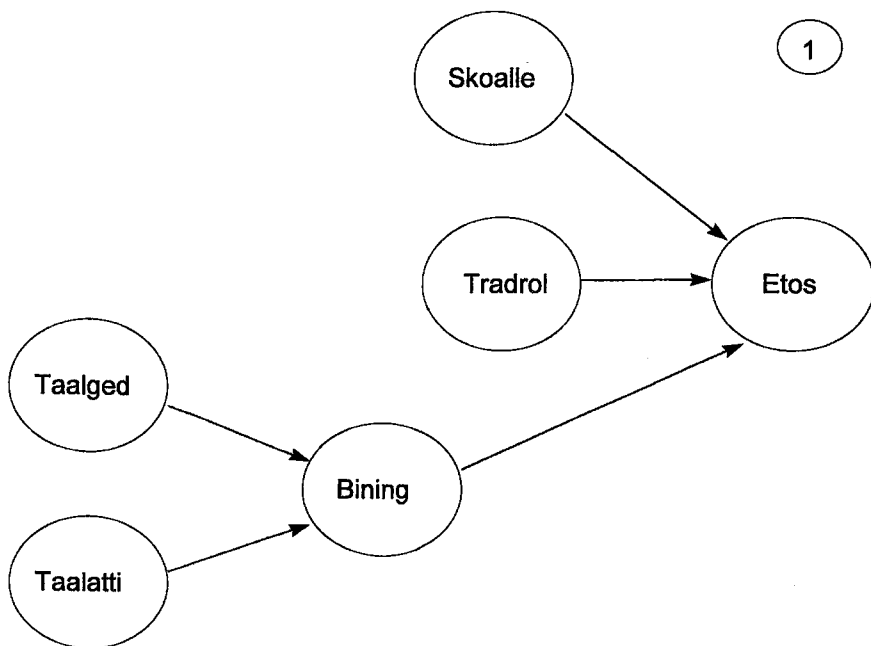
Der binne noch twa skalen dy't opboud binne út útspraken dy't 'eat' fan it hâlden en dragen op it flak fan wurk lykje te reflektearjen, te witten de hâlding foar skoalle as in ynstitúsje oer en de hâlding foar de rol fan man en frou yn it houlik oer (sjoch Taheakke 1). Der wurdt fanút gien dat beide faktoaren in relaasje ha mei it arbeidsetos.³⁵ Om't 'húshâlding' en 'skoalle' saken binne dêr't jonge minsken yn de tiid sjoen earder mei te krijen ha as 'wurk' wurdt ferûndersteld dat dy faktoaren 'yn de tiid' foarôfgeane oan it arbeidsetos, dat wol sizze dat se it arbeidsetos (mei)bepale kinne.³⁶

In relaasje mei it hâlden en dragen op it flak fan wurk mei de regionale ferwoarteling (Fryske identiteit) leit yn it algemien wat minder foar de hân. Lykwols, op grûn fan itjinge yn haadstik I oan literatuer oanhelle is, wurdt oannommen dat ek dy regionale ferwoarteling (as ûnderdiel fan it streekeigene) fan ynfloed is op it hâlden en dragen op it flak fan wurk. Soks hat fan gefolgen dat de oanbelangjende skalen in plak krije moatte yn it model (paad) dat útgongspunt wêze sil foar de analyse. Wat dat oanbelanget wurdt ferûndersteld dat de relaasje

nei it hâlden en dragen kwa wurk ferrint fia de faktor bining oan de streek (dat slút oan by de hypotezes oer de regionale ferwoarteling, dêr stiet de bining oan de streek sintraal yn). Dy bining kin sjoen wurde as brêge nei in bredere identiteit as allinnich it taalgedrach en de hâlding foar de Fryske taal oer (twa saken dy't tsjutte op it Frysk-wêzen as [diel fan] ien syn identiteit). Fan dy taalfaktoaren (skalen) wurdt oannommen dat hja elk bining oan de streek beynfloedzje.

It eksplorative model dat hjirmei opboud is (sjoch Figuer 1), foarmet it útgongspunt foar it betooch yn dizze paragraaf.

Figuer 1 Eksploratyf model

Yndeks:

- Etos = arbeidsetos
- Tradrol = hâlding foar de rol fan manlju en froulju yn it houlik oer
- Skoalle = hâlding foar skoalle as in ynstitútsje oer
- Taalged = taalgedrach
- Taalatti = hâlding foar de Fryske taal oer
- Bining = bining oan de streek

6.7.2.2 JWG-ers út Achtkarspelen

Wannear't it basismodel test wurdt foar de JWG-ers (n=87), liket de útkomst yn earste ynstânsje hiel aardich – dat wol sizze, dat de sifers sjen litte dat it model akseptabel is.³⁷ Wat de koëffisjinten fan de faktoaren oanbelanget falt op, dat in hegere binning oan de streek kenlik net ta in sterker arbeidsetos liedt (sjoch it -teken). De oare koëffisjinten binne wol neffens ferwachting: 'skoalle' en 'tradrol' drage posityf (+teken) by oan it arbeidsetos en 'taalged' en 'taalatt' ha in positive (+teken) relaasje mei 'binning'.

$$\text{ETOS} = -0.084 \cdot \text{BINING} + 0.089 \cdot \text{SKOALLE} + 0.46 \cdot \text{TRADROL}, \text{ Errorvar.} = 1.05, R^2 = 0.22$$

-0.68	0.71	4.60	6.40
-------	------	------	------

$$\text{BINING} = 0.39 \cdot \text{TAALGED} + 0.15 \cdot \text{TAALATT}, \text{ Errorvar.} = 0.73 R^2 = 0.14$$

2.81	1.46	6.40
------	------	------

CHI-SQUARE WITH 4 DEGREES OF FREEDOM = 4.83 (P = 0.30)

Lykwols, in neiere skôging lit sjen dat de measte koëffisjinten yn de twa ferlikings dy't de grûnslach foarmje fan it model net signifikant binne.³⁸ Der is noch besjoen oft der fariâsjes op it basismodel mooglik wienen dy't al ta in útkomst liede soe mei èn in akseptabel model èn signifikante koëffisjinten, mar dat is net it gefal. Soks betsjut dat de eksplorative konfrontaasje fan de JWG-ers mei it basismodel einiget mei de fêststelling dat it model akseptabel is. Fierders ha de tekens foar faktoaren dy't gearhingje mei de arbeidsmerk (skoalle en tradrol) de ferwachte rjochting (plus), wylst it minteken foar relaasje fan de regionale ferwoarteling ('binning') nei it arbeidsetos net konform de ferwachting is. Mar, lykas sein, frijwol al dy koëffisjinten binne net signifikant – feitliks stiet allinnich de relaasje tusken 'tradrol' en it arbeidsetos 'stevich' oerein. Dat slút oars al oan by de konklúzje fan paragraaf 6.3.2 dat 'tradrol' sjoen wurde moat as ûnderdiel fan it streekeigene. Yn paragraaf 6.2 ha wy sjoen dat 'skoalle' foar de JWG-ers foaral tsjut op de erkenning fan it belang fan ûnderwiis (en dus net slacht op de eigen reewilligens om [ekstra] te learen), blykber sjogge wy dat hjir fertaald yn it ûntbrekken fan in signifikante relaasje mei it arbeidsetos (neffens 6.5 in belangryk ûnderdiel fan de streekeigen kultuer).

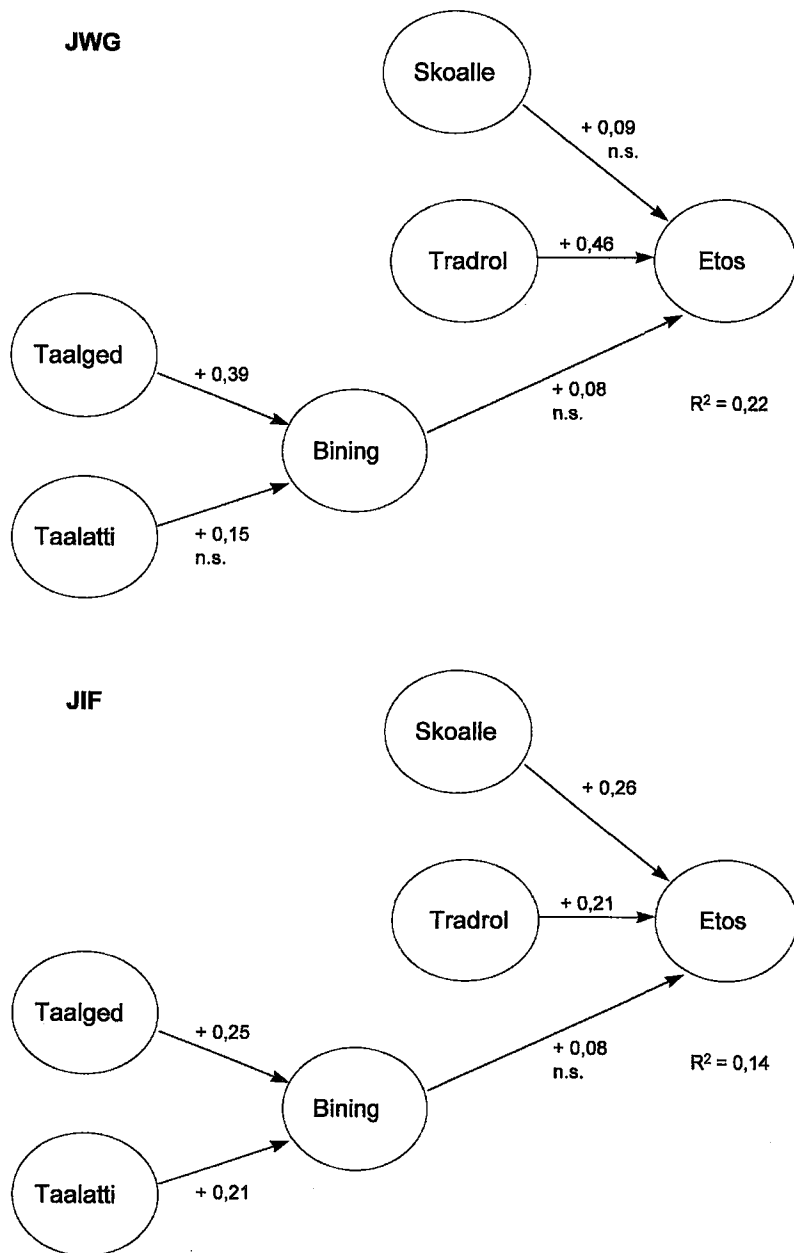
6.7.2.3 Fryske jongerein (JIF)

Foar de (skoalgeande) Fryske jongerein (n=169) hat it basismodel sa't it liket krekt in bytsje mear sizzingskrêft, dat wol sizze dat neist de hâlding foar de posysje fan man en frou oer, ek de hâlding foar skoalle as in ynstitúsje oer in signifikante bydrage jout oan it arbeidsetos.³⁹ Soks tsjut op in belangryk ferskil mei de JWG-ers, sjoch fierder paragraaf 6.7.3. Ek taalattitude hat no in signifikante koëffisjint, wylst it model as gehiel akseptabel is. Krektyk as by de JWG-ers is de ynfloed fan de regionale woartels op it arbeidsetos net signifikant, mar it teken is no posityf. Ek foar de Fryske jongerein is sjoen nei farianten fan it basismodel. Dat hat lykwols neat opsmiten.

$$\text{ETOS} = 0.078 \cdot \text{BINING} + 0.26 \cdot \text{SKOALLE} + 0.21 \cdot \text{TRADROL}, \text{ Errorvar.} = 0.80, R^2 = 0.14$$

1.11	3.98	2.76	9.06
------	------	------	------

Figuer 2 Útkomsten paadanalyse (LISREL) foar wat it basismodel oanbelanget (sjoch figuer 1) foar JWG-ers út Achtkarspelen en foar Fryske jongeren (JIF)

Ut de ferliking fan de útkomsten fan de paadanalyses wurdt sichtber dat it arbeidsetos fan de JWG-ers út Achtkarspelen kenlik op in oar 'kultureel repertoire' steunt as dat fan de Fryske jongerein (JIF). Sjoch fierders de haadtekst.

$$\text{BINING} = 0.25 \cdot \text{TAALGED} + 0.21 \cdot \text{TAALATT}, \text{ Errorvar.} = 0.84, \quad R^2 = 0.15$$

2.96	2.49	9.06
------	------	------

GOODNESS OF FIT STATISTICS:

CHI-SQUARE WITH 4 DEGREES OF FREEDOM = 0.34 (P = 0.99)

Neffens de systematyk fan it earste diel fan dit haadstik is by eintsjebeslút ek noch sjoen nei de Fryske jongerein dy't minoftemear op de JWG-ers liket, dat wol sizze dat hja leech oplat binne en op it plattelân wenje (n=121). De test fan it basismodel op de data foar dizze jongerein, befêstiget it belang fan de hâlding foar de posysje fan man en frou oer at it giet om it arbeidsetos.

$$\text{ETOS} = -0.075 \cdot \text{BINING} + 0.47 \cdot \text{TRADROL} + 0.11 \cdot \text{SKOALLE}, \text{ Errorvar.} = 0.86, \quad R^2 = 0.24$$

-0.87	5.71	1.26	7.62
-------	------	------	------

$$\text{BINING} = 0.27 \cdot \text{TAALGED} + 0.23 \cdot \text{TAALATT}, \text{ Errorvar.} = 0.87, \quad R^2 = 0.12$$

2.26	2.27	7.62
------	------	------

GOODNESS OF FIT STATISTICS:

CHI-SQUARE WITH 4 DEGREES OF FREEDOM = 3.98 (P = 0.41)

De beide ferlikings slute wol aardich oan by de fynsten oangeande de JWG-ers, benammen om't it teken foar de faktor 'bining' yn de earste ferliking op 'e nij negatyf is. Ien en oar betsjut dat it opliedingsnivo en/of it wenjen op it plattelân in beskate ynfloed ha sille yn it gehiel fan de streekeigen kultuer fan Achtkarspelen. Hoe't dy ynfloed ferrint, is mei de hjir beskreaune modellen lykwols net sichtber te meitsjen.

6.7.3. Foarriedige konklúzje

It model dat de grûnslach foarmet fan de yn paragraaf 6.7 útfierde analyzes hat in eksploratyf, en dus ferkennend, karakter. It giet der feitlik foaral om te besjen oft it mooglik is mei help fan sa'n model in gearhing tusken de ûnderskate faktoaren en 'wurk' (operasjonalisearre yn it arbeidsetos) op it spoar te kommen. In earste konklúzje moat wêze dat soks net tafalt – blykber is it net sa maklik en 'fang' de kultuer op dizze wize. Dat is net te sizzen dat alle útkomsten negatyf binne. Sa wurdt der in dúdlike gearhing sichtber tusken de Fryske identiteitsfariabelen, binning oan de streek, taalgedrach en taalattitude (dy lêste falt by de JWG-ers út de boat). Fierders is it opfallend dat 'tradrol' it ûnder de JWG-ers en ûnder de leech oplate jongerein dy't op it plattelân wennet 'better' docht as ûnder de Fryske jongerein yn trochsneed, wylst 'skoalle' by dy kategory wol signifikant is en fan ridlik belang en by dy oare kategoryen net. Soks bringt my ta de ferûnderstelling dat it arbeidsetos yn Achtkarspelen blykber op in oar 'kultureel repertoire' steunt as by de trochsneed Fryske jongerein. De oerienkomst yn de modellen foar de JWG-ers en de leech oplate Fryske jongerein dy't op it plattelân wenje, lit tagelyk sjen dat de streekeigenheid fan Achtkarspelen dêr't wy it hjir feitlik oer ha, mei opboud is út eleminten dy't ferwize nei sosjale klasse (opliedingsnivo) en it plattelân.

Fierders liket it foarearst ferstannich en slút oan by de konklúzje fan De Goede e.o. dat der gjin relaasje te lizzen falt tusken regionale ferwoarteling alteast neffens de operasjonalisaasje fan dat begryp yn bining oan de streek, taalhâlding en taalgedrach en it oan wurk relatearre hâlden en dragen (hjiir benammen it arbeids-etos).

Op de fraach oft hjirmei it lêste wurd sein is oer de relaasje tusken de kulturele fariabelen, benammen de bining oan de streek, en 'wurk' sil nei it besprek fan it folgjende haadstik weromkaam wurde.

Taheakke 1 by haadstik 6 – de yn dit haadstik brûkte skalen

Eardere publikaasjes, sawol oer it JIF-ûndersyk as oer de JWG yn Achtkarspelen, ha it fertrekpunt west foar de skaalanalyze dy't yn dit haadstik presintearre wurdt.⁴⁰ Dat betsjut benammen dat yn earste ynstânsje útgien is fan kwa items deselde opbou fan de skalen as dat yn dy eardere publikaasjes it gefal wie. Dy besteande skalen binne mei in Mokken-analyze toetst op har ynterne konsistinsje, dat wol sizze dat sjoen is nei de skaalberens it item. Dêrby docht bliken dat dy skalen oer it algemien (eventuel nei lytse oanpassings, sjoch hjirnei) as yntern konsistint sjoen wurde kinne: yn frijwol alle gefallen lizze de H-wearden boppe de grins fan 0.30.⁴¹ Allinnich by de hâlding foar skoalle as in ynstytúsje oer yn it gefal fan de JWG bliuwt dy wearde mei 0.27 krekt ûnder dy grins, mar fanwege de tige hege H foar dyselde skaal by de JIF-data is by de fierdere analyse dizze skaal dochs hanthavene. Fierders moat opmurken wurde, dat as gefolch fan de toetsing by inkelde skalen in tal items skrast wurde moast (taalgedrach bestiet no út 6 items ynstee fan earder 9, taalhâlding út 3 ynstee fan 4, wylst by it arbeidsetos úteinlik mei 6 ynstee fan 8 items wurke is). De resultaten fan dizze analyse wurde hjirûnder werjûn:

Resultaten toetsing kwaliteit yn haadstik 6 brûkte skalen

1. Hâlding foar skoalle as in ynstytúsje oer

Koëffisjint skaal:

JWG	H = 0.27
JIF	H = 0.66

Items:

- * Op skoalle moastst foaral iverich wêze en dyn bêst dwaan
- * Om letter wat berikke te kinnen moastst op skoalle in soad leare
- * Ast letter in goed ynkommen fertsjinje wolst, dan is in diploma fan it grutste belang

2. Hâlding foar de rol fan manlju en froulju yn it houlik oer

Koëffisjint skaal:

JWG	H = 0.56
JIF	H = 0.45

Items:

- * It fersoargjen fan har húshâlden is foar in frou wichtiger as in baan bûtenshûs
- * It is in natuerlike saak as de man wat minder yn it húshâlden docht as de frou
- * It is it meast natuerlik as de man kostwinner is en de frou ferantwurdlik foar it húshâlden en de bern.

3. Taalgedrach

Koëffisjint skaal:

JWG	H = 0.58
JIF	H = 0.70

Items:

- * Beskôgest dysels as in Fries, in Nederlanner of beide?
- * Hokker taal hast it earst praten leard?
- * Kinst Frysk ferstean?
- * Kinst Frysk prate?
- * Kinst Frysk lêze?
- * Kinst Frysk skriuwe?

4. Hâlding foar de Fryske taal oer

Koëffisjint skaal:

JWG

H = 0.37

JIF

H = 0.45

Items:

- * Ik soe it spitich fine as it Frysk ferdwine soe.
- * Ek jonge minsken moatte har ynsette foar it behâld fan it Frysk.
- * It is logysk dat Friezen grutsk binne op har taal.

5. Bining oan de streek

Koëffisjint skaal:

JWG

H = 0.37

JIF

H = 0.36

Items:

- * Wêr wennest it leafst?
- * Tinkst datst oer fiif jier noch yn Fryslân wennest?

6. Arbeidsetos

Koëffisjint skaal:

JWG

H = 0.40

JIF

H = 0.57

Items:

- * Ast wat fan it libben meitsje wolst, dan moastst sjen oan in fêste baan te kommen
- * Karriëre-meitsjen is tige wichtich foar my
- * Do kinst wol nuttige dingen dwaan yn de frije tiid, mar in fêste baan is dochs wichtiger
- * Je libje om te wurkjen
- * Sûnder baan sjoch ik myn takomst swier yn
- * Fêst wurk is benammen wichtich om jins húshâlden wissigens te jaan

Yn it ferfolch fan de yn paragraaf 2 o/m 7 presintearre analyzes wurdt gebrûk makke fan skaalskoares dy't berekkene binne mei help fan de faktorskoares as regressykoëffisjint. Soks betsjut dat de items meitelle yn de mjitte dat se korrelearje mei de faktor. Mei oare wurden: de items drage no woegen by. Mei't de somskoare net altiten diskriminearjend genôch is fanwege de ferskillen yn N tusken JIF (707 persoanen) en JWG (97), is oanslutend fan elke skaal de saneamde

Z-skoare berekkene ($\bar{x}=0$, $SD=1$). (Merk op dat dizze wurkwize ynhâldt dat de hjir presintearre resultaten net mei dy fan eardere publikaasjes te ferlykjen binne). Mei help fan t-tests is by eintsjebesluten besjoen oft it gemiddelde tusken de ûnderskate groepen signifikant ferskilt.

Noaten by haadstik 6

- 1 It haadstik bout fierder op Verhaar (1996-1). Mei't neist de attitude foar skoalle as in ynstitút oer en de Fryske identiteit (sjoch fierderop yn de haadstekst) ek noch oare kritearia yn de analyze behelle wurde (lykas arbeidsetos), dolt dit haadstik by it sykjen nei spoaren fan de lokaal/regionale kultuer djipper dan yn de niisneamde publikaasje mooglik wie. Boppedat wurdt de earste eksploraasje fan it sykjen nei in ynfloed fan dy kultuer op it hâlden en dragen op de arbeidsmerk dy't yn Verhaar (1996) útfierd is, no mei ferskate analyzes útwreide en dien makke.
- 2 Sjoch De Goede et al. (1994-2).
- 3 De Goede et al., 1994-2, s. 260-261. Der wurdt ek ferwiisd nei De Goede et al., 1994-1, s. 47.
- 4 De ferskillen binne toetst mei help fan t-tests.
Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.44$, $df = 159.66$, $p = 0.016$);
manlju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 3.01$, $df = 208$, $p = 0.003$);
froulju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 0.50$, $df = 123.96$, $p = 0.619$).
- 5 Ek yn ferliking mei it Nederlânske plaatsje (foar skoalgeande jongerein), sa waard dêr opmurken, binne it neffens op in oar plak presintearre sifers de JWG-jonges dy't neffens har attitude de wearde fan skoalle as in ynstitút it sterkste erkenne. Fansels moatte dizze ferlikings mei in beskate hoedenens makke wurde, de kategoryen binne ommers net alhiel gelyk (skoalgeande jongerein hat in oare posysje as JWG-ers). Dochs, om't mannich JWG-er daliks nei it ferlitten fan skoalle wurkleas waard, en dêrmei úteinlik yn de JWG telâne kaam, liket it noch net sa raar om dy groepen te ferlykjen.
Yn de publikaasje dêr't hjir nei ferwiisd wurdt (Verhaar, 1996-1), is oars gebrûk makke fan in wat oare analyzemetoade, sjoch taheakke 1. Om't it net mooglik wie om de mear avansearre analyze dy't yn dit boek hantearre wurdt, ek op it lanlike materiaal ta te passen, kin it net oars en basearje de ferliking tusken JWG-ers en Nederlânske jongerein op de yn Verhaar (1996-1) presintearre wurkwize. Fierders wurdt ferwiisd nei Verhaar (1996-1), s. 120-122; De Goede et al. (1994-1); allyksa De Goede et al. 1994-2 (benammen s. 261) en 1996.
- 6 Leech oplate Fryske (skoalgeande) jongerein versus JWG Achtkarspelen:
groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.26$, $df = 184.61$, $p = 0.025$);
manlju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 3.32$, $df = 116$, $p = 0.001$);
froulju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = -0.10$, $df = 128.65$, $p = 0.918$).
Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet versus JWG Achtkarspelen:
groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.18$, $df = 174.13$, $p = 0.030$);
manlju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 2.81$, $df = 153$, $p = 0.006$);
froulju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 0.69$, $df = 136.08$, $p = 0.492$).
Leech oplate Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet versus JWG Achtkarspelen:
goepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.87$, $df = 192.21$, $p = 0.064$);
manlju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 2.96$, $df = 88$, $p = 0.004$);
froulju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = -.09$, $df = 125.52$, $p =$

0.926).

In ekstra kontrôle op de mooglike fertekenjende ynfloed fan opliedingsnivo en/of it op it plattelân wenje, is útfierd troch spesifyk te sjen nei de data oangeande de jongerein út Fryslân (JIF). Opliedingsnivo (neffens de hjir hantearre operasjonalisaasje fan heech en leech) makket ûnder Fryske jongerein neat as it giet om de skoare op de skaal oangeande de hâlding foar skoalle as in ynstútisje oer. Ek de ferskillen tusken de (leech oplate) jongerein út de stêd en dy fan it Fryske plattelân binne lyts en net signifikant; en hjir makket in ferliking nei sekse op 'e nij neat.

Heech en leech oplate (skoalgeande) Fryske jongerein:

groepen as gehiel: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 0.11$, $df = 44.12$, $p = 0.916$);

manlju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 1.00$, $df = 23.79$, $p = 0.327$);

froulju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = -0.75$, $df = 19.46$, $p = 0.462$).

Skoalgeande Fryske jongerein dy't yn de stêd wennet en skoalgeande Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet:

groepen as gehiel: ferskil net signifikant (twasidich toetst, equal, $t = 0.80$, $df = 363$, $p = 0.427$);

manlju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, equal, $t = 1.51$, $df = 174$, $p = 0.133$);

froulju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = -0.35$, $df = 74.40$, $p = 0.724$).

Leech oplate skoalgeande Fryske jongerein dy't yn de stêd wennet en leech oplate skoalgeande jongerein dy't op it plattelân wennet:

groepen as gehiel: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 0.90$, $df = 91.70$, $p = 0.373$);

manlju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 1.23$, $df = 45.27$, $p = 0.225$);

froulju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 0.07$, $df = 46.30$, $p = 0.942$).

Koartsein, de bysûndere posysje fan de JWG-ers, benammen de jonges, út Achtkarspelen bliuwt oerein – it al of net wenjen op it plattelân en it opliedingsnivo ha der alteast gjin ynfloed op.

7 De Goede et al. (1994-2), s. 260.

8 Sjoch fierder haadstik 7.

9 Sjoch ek Verhaar (1994), s. 296.

10 Ferlykje Turkenburg (p. 244): “De (laagopgeleide, CHAV) vrouwen wensen vrijwel allemaal een traditionele ‘vrouwenbaan’.”

11 Sa't Ray Pahl wolris skreaun hat: “...most of [the] world's work is unpaid and takes place outside employment. (...) This work is overwhelmingly done by women (...) To imply that child-rearing, self-provisioning and so forth are not work would indeed be offensive.” (Pahl, 1992, s. 215). Dat betsjut dat it net mear as terjochte is om it berop fan 'húsfrou' as wurkjend bestean te karakterisearjen.

12 'Noch altiten' is tusken heakjes set, om't net nei te gean is oft de streek op dit stik fan saken earder tradisjoneler wie as oare dielen fan it lân. Yn de tiid dat de âldere ûndersyksliteratuer ferskynde, wie ommers it tinken oer froulju, harren plak yn 'e húshâlding en wurkjen yn it algemien (yn 'e terminology fan hjoed) folle tradisjoneler.

13 Ut de útspraken oer de posysje fan jongerein wie gjin skaal gear te stellen.

14 De ferskillen binne toetst mei help fan t-tests.

Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 5.96$, $df = 800$, $p = 0.000$);

manlju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 2.63$, $df = 351$, $p = 0.009$);

froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 5.85$, $df = 443,96$, $p = 0.000$).

It byld wurdt lykwols gâns kompleks, as oansluting socht wurdt by it wurk dat De

Goede, Jansma en Van Ophem op dit flak dien ha. Utgeande fan har wurkwize sjogge wy nammentlik dat dy eventuele streek-eigen karakteristyk fan de JWG-ers út Achtkarspelen oerienstimt mei it lanlike byld: de skoare foar de groep JWG-ers as gehiel ferskilt net signifikant fan dy foar de Nederlânske jongerein. De skoares op dizze skaal presintearre neffens de wurkwize fan De Goede, Jansma en Van Ophem (sjoch ek Taheakke 1 by dit haadstik) liede ta it folgjende oersjoch:

Gemiddelde skoares en standert deviasje op de skaal 'Hâlding foar de rol fan manlju en froulju yn it houlik oer (houliksrelaasjes)' foar Fryske (JIF-ûndersyk) jongerein (leeftyd 16-26), foar de JWG-ers út Achtkarspelen en foar Nederlânske jongerein (16-24) dy't net yn Fryslân wenje, alle groepen as gehiel en jonges en famkes apart.

	JWG			JIF			USAD		
	gemid- deld	sd	n	gemid- deld	sd	n	gemid- deld	sd	n
groep as									
gehiel	8,8	2,7	96	7,3	2,3	706	8,3	2,9	1711
jonges	8,9	2,9	25	7,6	2,2	328	8,8	2,8	788
famkes	8,9	2,6	70	7,1	2,3	375	7,7	2,9	923

Noaten:

- Om't fan guon respondinten it slachte net bekend is, stimt it totaal fan jonges plus famkes net oerein mei it totaal fan respondinten.
- Om nei te gean oft de ferskillen signifikant binne is gebrûk makke fan t-tests. Dat smyt de folgjende resultaten op:

JWG ferlike mei JIF:

- groep as gehiel: signifikant $p=0,001$, $t=5,86$, $df=800$;
- jonges: signifikant $p=0,01$, $t=2,77$, $df=351$;
- famkes: signifikant $p=0,001$, $t=5,87$, $df=443$;

JWG ferlike mei USAD:

- groep as gehiel: net signifikant;
- jonges: net signifikant;
- famkes: signifikant $p=0,001$, $t=3,36$, $df=991$;

JIF ferlike mei USAD:

- groep as gehiel: signifikant $p=0,001$, $t=8,16$, $df=2415$;
- jonges: signifikant $p=0,001$, $t=6,85$; $df=1114$;
- famkes: signifikant $p=0,001$, $t=3,57$, $df=1296$.

Foar de ferliking JIF-USAD wurdt ek ferwiisd nei De Goede et al. (1994-2), s. 266-267. De skriuwers ferlykje dêr JIF-ers mei deselde leedyd as USAD/net-Fryslân (16-24) en konstatearje dat der in signifikant ferskil is, dat ynhâldt dat de Fryske jongeren minder tradisjoneel binne.

Boarne: De Goede et al. (1994-2), s. 265-267 en eigen berekkenings.

- 15 Sawol neffens de hjir hantearre wurkwize, as neffens de metoade fan De Goede et al.
- 16 Inselde riddenearring giet op as sjoen wurdt nei de sifers sa't De Goede et al dy presintearje.
- 17 Minder as VWO, de grins is lutsen by it heechste opliedingsnivo dat ûnder de JWG-ers fûn waard (mei útsûndering fan ien persoan). Sjoch ek haadstik 6.
Foar de relaasje opliedingsnivo-hâlding foar de posysje fan man en frou oer by Fryske

jongerein wurdt ferwiisd nei De Goede et al. (1996), s. 153.

18 Leech oplate Fryske jongerein versus JWG Achtkarspelen:

groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 4.66$, $df = 532$, $p = 0.000$);

manlju: ferskil (krekt) net signifikant (twa-sidich toetst, equal, $t = 1.89$, $df = 228$, $p = 0.060$);

froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 4.75$, $df = 298$, $p = 0.000$).

Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet versus JWG Achtkarspelen:

groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 4.66$, $df = 574$, $p = 0.000$);

manlju: (krekt) signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 1.94$, $df = 248$, $p = 0.053$);

froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 4.76$, $df = 321$, $p = 0.000$).

Leech oplate Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet versus JWG Achtkarspelen:

groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 3.21$, $df = 394$, $p = 0.001$);

manlju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, equal, $t = 1.10$, $df = 164$, $p = 0.273$);

froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 3.54$, $df = 225$, $p = 0.000$).

Merk oars op dat opliedingsnivo, en dat strykt mei wat De Goede et al. fûn ha, yndied in rol spilet: leger oplate Fryske jongerein (benammen manlju) ha tradisjoneleere opfettings oer it hjir besprutsen tema as heger oplate Fryske jongerein. Allyksa makket it al of net wenjen op it plattelân ûnderskied: de jongerein dy't op it plattelân wennet is tradisjoneleer yn har opfettings.

Heech en leech oplate Fryske jongerein:

groepen as gehiel: signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = -1.99$, $df = 527$, $p = 0.048$);

manlju: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = -2.52$, $df = 238$, $p = 0.034$);

froulju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = -0.73$, $df = 72.55$, $p = 0.465$).

Fryske jongerein dy't yn de stêd wennet en Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet:

groepen as gehiel: signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 4.49$, $df = 414.70$, $p = 0.000$);

manlju: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = 3.37$, $df = 197.52$, $p = 0.001$);

froulju: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = 3.00$, $df = 216.70$, $p = 0.003$).

Leech oplate Fryske jongerein dy't yn de stêd wennet en leech oplate jongerein dy't op it plattelân wennet:

groepen as gehiel: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = 4.83$, $df = 269.56$, $p = 0.000$);

manlju: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = 3.77$, $df = 130.46$, $p = 0.000$);

froulju: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = 3.21$, $df = 136.66$, $p = 0.002$).

19 Sjoch haadstik 5.

20 De ferskillen binne toetst mei help fan t-tests.

Taalgedrach:

Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 5.90$, $df = 796$, $p = 0.000$);

manlju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 2.75$, $df = 352$, $p = 0.006$);

froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 5.08$, $df = 438$, $p = 0.000$).

Hâlding foar de Fryske taal oer:

Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 3.11$, $df = 811$, $p = 0.002$);

manlju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.70$, $df = 29.69$, $p = 0.011$);

- froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.27$, $df = 102.83$, $p = 0.025$).
 Bining oan de streek:
 Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 3.98$, $df = 118.12$, $p = 0.000$);
 manlju: ferskil (krekt) net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.95$, $df = 25.01$, $p = 0.063$);
 froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 3.27$, $df = 95.00$, $p = 0.001$).
- 21 Gorter en Jonkman, 1995, s. 13-14. Gorter en dy, 1984, haadstik 3.
- 22 Ferlykje Gorter en Jonkman, s. 14. Sjoch foar in grafyske werjefte de kaartsjes fan Versloot (1996, s. 40-46), dy't nammers kwa sifermjittige eftergrûn basarre binne op Gorter-edy (1984) en op Gorter en Jonkman (1994).
- 23 Leech oplate JIF-fers versus (idem) JWG-ers Achtkarspelen:
 Taalgedrach:
 Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 5.00$, $df = 530$, $p = 0.000$);
 manlju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 2.50$, $df = 229$, $p = 0.013$);
 froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 4.18$, $df = 295$, $p = 0.000$).
 Hâlding foar de Fryske taal oer:
 Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 2.58$, $df = 533$, $p = 0.010$);
 manlju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.38$, $df = 31.05$, $p = 0.024$);
 froulju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.81$, $df = 106.07$, $p = 0.073$).
 Bining oan de streek:
 Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.57$, $df = 116.88$, $p = 0.011$);
 manlju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.38$, $df = 25.28$, $p = 0.181$);
 froulju: (krekt) signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.98$, $df = 94.30$, $p = 0.051$).
- 24 JIF-fers dy't op it plattelân wenje versus JWG-ers Achtkarspelen:
 Taalgedrach:
 Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 4.12$, $df = 573$, $p = 0.000$);
 manlju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, equal, $t = 1.43$, $df = 249$, $p = 0.155$);
 froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 4.05$, $df = 319$, $p = 0.000$).
 Hâlding foar de Fryske taal oer:
 Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.01$, $df = 141.37$, $p = 0.046$);
 manlju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.64$, $df = 30.45$, $p = 0.112$);
 froulju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.63$, $df = 119.54$, $p = 0.105$).
 Bining oan de streek:
 Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.70$, $df = 128.34$, $p = 0.008$);
 manlju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.27$, $df = 25.97$, $p = 0.201$);
 froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, unequal, $t = 2.17$, $df = 107.74$, $p = 0.032$).

- 25 Leech oplate JIF-fers dy't op it plattelân wenje versus (idem) JWG-ers Achtkarspelen:
Taalgedrach:
Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 3.18$, $df = 395$, $p = 0.002$);
manlju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, equal, $t = 0.94$, $df = 165$, $p = 0.348$);
froulju: signifikant ferskil (twa-sidich toetst, equal, $t = 3.33$, $df = 225$, $p = 0.001$).
Hâlding foar de Fryske taal oer:
Groepen as gehiel: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.23$, $df = 146.22$, $p = 0.226$);
manlju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.11$, $df = 31.42$, $p = 0.274$);
froulju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.06$, $df = 123.56$, $p = 0.290$).
Bining oan de streek:
Groepen as gehiel: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 1.32$, $df = 125.27$, $p = 0.190$);
manlju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 0.79$, $df = 26.45$, $p = 0.436$);
froulju: ferskil net signifikant (twa-sidich toetst, unequal, $t = 0.77$, $df = 102.14$, $p = 0.441$).
- 26 In ferliking tusken leech oplate Fryske jongerein dy't yn de stêd wennet en leech oplate jongerein dy't op it plattelân wennet, smyt it folgjende op:
Taalgedrach:
groepen as gehiel: signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 8.16$, $df = 435$, $p = 0.000$);
manlju: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = 8.47$, $df = 115.34$, $p = 0.000$);
froulju: signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 3.39$, $df = 228$, $p = 0.001$).
Hâlding foar de Fryske taal oer:
groepen as gehiel: signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 5.43$, $df = 437$, $p = 0.000$);
manlju: signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 5.69$, $df = 203$, $p = 0.000$);
froulju: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = 2.35$, $df = 127.38$, $p = 0.021$).
Bining oan de streek:
groepen as gehiel: signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 4.51$, $df = 413$, $p = 0.000$);
manlju: signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 2.72$, $df = 192$, $p = 0.007$);
froulju: signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 3.66$, $df = 217$, $p = 0.000$).
- 27 By wize fan yllustraasje wurde hjir de resultaten fan de t-toets foar de Fryske jongerein (groep as gehiel, manlju en froulju) en de JWG-ers (idem) jûn.
Groepen as gehiel: signifikant ferskil (twasidich, equal, $t = 6.21$, $df = 727$, $p = 0.000$);
Manlju: signifikant ferskil (twasidich, unequal, $t = 4.33$, $df = 29.06$, $p = 0.000$);
Froulju: signifikant ferskil (twasidich, equal, $t = 4.99$, $df = 408$, $p = 0.000$).
- 28 Dat slút oars ek oan op de fynsten fan in foarstúdzje, sjoch Verhaar (1986).
- 29 Heech en leech oplate Fryske jongerein:
groepen as gehiel: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = -2.39$, $df = 483$, $p = 0.011$);
manlju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = -0.67$, $df = 37.91$, $p = 0.505$);
froulju: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = -2.58$, $df = 61.64$, $p = 0.012$).
Fryske jongerein dy't yn de stêd wennet en Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet:
groepen as gehiel: ferskil (krekt) net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 1.82$, df

- = 349.33, $p = 0.063$);
 manlju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 0.88$, $df = 153.77$, $p = 0.381$);
 froulju: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 1.66$, $df = 194.68$, $p = 0.098$).
- 30 Op dy tinkbyldige ranglist steane de JWG-ers út de heidedoarpen oan de top: hja hawwe it sterkste arbeidsetos. Dan komme der ûnderskate kategoryen JWG-ers dêr't ek ynwenners út dizze doarpen ta hearre kinne (bygelyks: manlike JWG-ers), folge troch de oare JWG-ers út Achtkarspelen. Dan pas komme de (sub-kategoryen) Fryske jongerein yn byld.
- 31 De t-toetsen om nei te gean oft de ferskillen tusken de 'heidsjers' en de JWG-ers út de oare plakken yn Achtkarspelen al of net signifikant binne, smite de folgjende resultaten op (p.m. fanwege de lytse oantallen is gjin ûnderskied mear makke nei manlju en froulju):
- hâlding foar skoalle as in ynstitúsje oer: (krekt) signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 1.98$, $df = 81$, $p = 0.051$);
 - hâlding foar de rol fan man en frou yn it houlik oer: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 1.59$, $df = 30.65$, $p = 0.123$);
 - taalgedrach: (krekt) signifikant ferskil (twasidich toetst, equal, $t = 1.95$, $df = 82$, $p = 0.054$);
 - hâlding foar de Fryske taal oer: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = -0.29$, $df = 29.08$, $p = 0.770$);
 - binning oan de streek: ferskil net signifikant (twasidich toetst, unequal, $t = 0.14$, $df = 28.21$, $p = 0.890$);
 - arbeidsetos: signifikant ferskil (twasidich toetst, unequal, $t = 2.63$, $df = 30.47$, $p = 0.013$).
- 32 By it meitsjen fan de analyzes is gebrûk makke fan it programma LISREL 8, Jöreskog en Sörbom (1993). In soad tank is ferskuldige oan Rudie Missoorten foar syn geduldige stipe by it finen fan in paad yn de wûndere wrâld fan LISREL.
 Fierders moat melden wurde dat it betooch fuortbout op, mar yn statistyske termen djipper dolt, as in eardere analyze dy't op (losse) regressy-analizes basearre wie: Verhaar (1996-2). De ferbannen dy't neffens dizze wurkwize fûn waarden, wienen frijwat beskieden. Om dy útkomsten, om technyske mar foaral om ynhâldlike redenen (fanwege it sintrale tema fan dizze stúdzje wie ferlet fan mear wissichheid), neier te toetsen is gebrûk makke fan de mear 'sophisticated' LISREL-metoade. Weromsjend kin fêststeld wurde dat ien en oar grosso modo lykwols it measte net útmakket, sûnder dêrmei eat ôfdwaan te wollen fan de kwaliteitswinst dy't yn statistyske sin behelle is.
- 33 In ekstra komplikaasje, en dêrmei reden om dy gegevens net te brûken, is dat se by de JWG-ers op hiel ferskillende mominten yn har wurkpaad metten binne – foar guon op it momint dat se (krekt) yn de JWG oan it wurk wienen, foar oaren nei har fertrek út de maatregel.
- 34 It is mei it LISREL ek mooglik om mei help fan it programma fanút de ûnderskate items de latinte fariabelen (dy't dan bygelyks ynterpretearre wurde kinne as 'arbeidsetos') ôf te lieden. Fanwege de konsistinsje mei it earste diel fan dit haadstik, is der fan ôfsjoen sa'n wurkwize te folgjen. Dat hjirnei wurde 'etos', 'skoalle', 'tradrol', 'taalged', 'taalatt' en 'binning' brûkt as metten fariabelen, dy't in latint skaaimerik mjitte dat útdrukt is yn de oanbelangjende skalen.
- 35 Dizze ûnderstelling krijt ekstra evidinsje fanút de teoretyske haadstikken; Yn it slothaadstik sil hjir eksplisyt op weromkaam wurde.

- 36 Besiden, it opnimmen fan de fariabele 'skoalle' hâldt yn, dat it materiaal fan de JIF-fers beheind wurde moast ta de skoalgeande jongerein.
- 37 Lêsynstruksje: it model is akseptabel om't $p=0.30$, wat boppe de ûndergrins fan 0.05 leit. Sjoch Jöreskog en Sörbom (1993).
- 38 De oanbelangjende t-wearden (sjoch de rigels ûnder de ûnderskate ferlikings) binne lytser as 1.960, de t-wearde dy't heart by in ûndergrins fan 0.05.
- 39 In positivere hâlding foar skoalle as in ynstitútsje oer (dus in legere skoare op de oanbelangjende skaal) liedt ta in sterker arbeidsetos (want in legere skoare op de skaal).
- 40 De Goede, Van Ophem en Jansma (1994-2), De Goede, Jansma en Van Ophem (1996), Verhaar (1994), Verhaar (1996-1 en 1996-2).
- 41 Soks betsjut dat ticht by de besteande skalen bleaun wurde koe, wat past by in stribjen nei kontinuïteit (ferlykberens) mei dy eardere publikaasjes. Fanwege de hjir oantoande kwaliteit fan de (licht oanpaste) besteande skalen en dat stribjen nei kontinuïteit is der ek fan ôfsjoen om te syl te gean mei skalen dy't neffens in Mokken-analyze troch de data sels generearre wurde.

Haadstik 7 Yn petear mei

7.1 Ynliding

Yn it foarige haadstik is mei help fan sifermjittige analyzes in syktocht opset nei spoaren fan in regionale kultuer yn Achtkarspelen. Der is oantoand dat de JWG-ers op in tal skaaimerken ferskille fan de Fryske trochsneed, sa't dat sichtber makke is yn de skoares fan de Fryske jongerein op dy skaaimerken. Soks kin definiearre wurde as 'spoaren fan in regionale kultuer'. Lykwols, foarútrinnend op it petear yn haadstik 8 en weromgripend op de opmerkingen fan ûnder mear Valentine (haadstik 4), moat ek sein wurde dat dy streekeigen kultuer net sa sear bepaald wurdt troch in bysûndere skoare op ien of mear eigenskippen, mar dat it giet om de (unike) kombinaasje fan eigenskippen.

Yn dit haadstik wurdt it eksplorative karakter fan dizze stúdzje fierder stal jûn, troch neist it kwantitative materiaal ek kwalitative gegevens (oanfolle mei noch wat oare data út de enkête) te setten. Dy gegevens binne garre yn petearen mei (15) dielnimmers en (4) eks-dielnimmers oan de JWG, wylst ek geregeldwei kontakt west hat mei de minsken dy't foar de organisaasje fan de maatregel ferantwurdlik wienen.

Alderearst wurdt kwa te behanneljen tema's oansluting socht by it foarige haadstik, dat wy sille it ha oer it learen, oer it plak fan man en frou, de bining oan de streek (foar wat de taal oanbelanget ûntbrekt it oan kwalitatyf materiaal) en it arbeidsetos. Dêrnei wurdt omtinken jûn oan it libjen yn de JWG. Dan giet it om it yn kontakt kommen mei de maatregel, de begelieding, it wurk dat dien wurdt en it (ferplichte) wikseljen fan plak en oer de wurdearring fan de JWG. Ek sil wat sein wurde oer it rendemint fan de JWG.

Foarôf is noch ien warskôging op syn plak. It materiaal dat presintearre wurdt, hat net it nivo fan in 'hurde' (sifermjittige) ûnderbouwing nei aard en omfang en eventuele ynfloed op 'wurk' fan dy regionale kultuer fan Achtkarspelen. Dat kin ek net, om't mar mei in betreklik lyts oantal (eks-)JWG-ers praten is. It garre materiaal is lykwols stevich genôch om by te dragen oan de sintrale fraach fan dizze stúdzje, dy nei de streekeigen kultuer en de ynfloed dy't dêr fan út giet op 'wurk'. Sa smyt it besprek dus boustiennen op foar de op in oar plak (haadstik 8) te toetsen hypotezen.

7.2 It learen

7.2.1 Skoalle

Yn paragraaf 5.3.1 is al oanjûn dat it opliedingsnivo fan de JWG-ers oer it generaal net sa heech is (sjoch tabel 5.4). Wat foar wrâld giet der efter dy sifers beskûl? Alderearst wurdt wat neier sjoen nei de drop-outs, wylst dêrnei mear algemien yngien wurdt op de oansluting ûnderwiis-arbeidsmerk.

By de manlike (eks-)JWG-ers sûnder diploma dêr't mei praten is, wurdt sichtber dat, neist eventuele persoanlike omstannichheden en it 'de boel sloere litten', foaral de winsk om oan it wurk te gean in belangrike reden is om earder fan skoalle te gean. Dy winsk ta wurkjen liket foar de omjouwing akseptabel te wêzen, of alteast net frjemd, sa soe ôflaat wurde kinne út wat ferteld wurdt oer

de reaksjes thús: der wie wol begryp foar it earder fan skoalle kommen, of foar it beslút om krekt foar it eksamen fan skoalle yn it bedriuw fan famylje oan it wurk te gean. Yn dy foarkar foar wurk-boppe-skoalle/leare kin in langstme nei 'echt wurk' preaun wurde. Soks slút oan by de earder sketste ferwachtings.

Oer nei de froulju: oars as by de jonges, is der net ien dy't komt mei in ferhaal dat se mei de (ferfolch)oplieding ophâlden is om't se oan it wurk woe. It learen sels wurdt gauris omskreaun as it probleem. Se sizze net goed leare te kinnen, al spile by in inkeling yn de skoalletiid it wolle faaks ek in rol, om't dy tajout dat it "kaam fan it *oh-en*, net dat ik it net koe".

It learen wurdt oars mear yn it algemien as in probleem sjoen. Sa fertelt ien fan de famkes hoe't hja nei't se har diploma – neffens eigen sizzen mei in soad ynset, nachts leare en oerspand west – helle hie, fanwege de learplicht noch in skoftsje op in foarmingsynstitút bedarre. Wat se fan har eigen mooglikheden om (dêr) noch wat te learen tocht, wurdt aardich yllustrearre mei de folgjende skets: "Ast leare wolst, kinst leare, mar ast boartsje wolst, kinst boartsje – as ik earlik wêze moat." Ditsoarte fan opmerkings oer de tiid op it foarmingsynstitút wurde faker makke, ek troch jongens. Sokke útspraken litte sjen dat de JWG-ers net folle yn it learen sjogge, en dat soks him fertaalt yn in tsjinsin yn it learen yn de JWG sa't dat troch it foarmingsynstitút fersoarge wurdt.

De arbeidsmerkkonsekwinsjes fan it lege opliedingsnivo ha de minsken aardich yn 'e gaten. Sa fertelt in famke oer har kânsen by fakatueres dat der wurkûnderfining en diploma's frege wurde: "...dat is jammer foar dejingen dy't net goed leare kinne."

Dat ynsjoch yn de net-optimale oansluting tusken skoalle en arbeidsmerk wurdt troch mannich respondint dield. Neffens de resultaten fan de enkête stelt sa'n 40% dat har oplieding op de ien of oare wize net geskikt wie om de arbeidsmerk opgean te kinnen (tabel 7.1).

Tabel 7.1 Redenen foar wurkleazens foarôfgeande oan de JWG, abslút oantal en persintaazjes

Redenen foar wurkleazens	Abslút Oantal	Persintaazje
Opliedingsnivo te heech	1	1
Opliedingsnivo te leech	32	34
Oplieding net passend (gjin fraach nei)	4	4
Gjin wurkûnderfining	19	20
Te folle wurkleazens	11	12
Persoanlike omstannichheden	4	4
Sûnensredenen	1	1
Oars	21	23
Totaal	93=n	100

It opliedingsnivo yn de direkte omjouwing dêr't de JWG-ers út wei komme (heiten, memmen, broers, susters, sweagers, skoansusters) is oars ek leech. Fan sa'n hûndert sibben dêr't ynformaasje oer garre is, binne der heechút fyftjin dy't in wat heger opliedingsnivo (bygelyks MTS, pabo, HEAU, HBO-J) ha. Besiden, it nivo moast gauris ynskatten wurde op grûn fan wat sein is oer it wurk fan dy sibben – krekt witte dogge de respondinten it meastentiids net. Dat jildt oars yn it algemien ek foar de opliedingen fan heit en mem, dêr't de trochsneed respondent earder in goai nei docht (meastal wurdt sein “sokssawat as LTS” of “hûshâldskoalle tink ik”, “leau net, dat sy op skoalle sitten hat”) as dat in sekuer andert jûn wurdt. Dat oer it generaal lege opliedingsnivo fan it miljeu (de sosjale laach) fan komôf, sil nei alle gedachten in goede fiedingsboaiem wêze foar it idee dat learen net 'je dat' is en/of dat it ûntbrekt oan de kapasiteiten om te learen.¹

7.2.2 It learen yn de JWG

It giet by de JWG net allinnich om it fia it wurk opdwaan fan wurkûnderfining, der is ek in opliedingselemint. Hjirûnder sil mei help fan ûndersyksmateriaal, dat yn djiptefraachpetearen mei in tal (eks)JWG-ers en mei de JWG-konsulint sammele is, in andert socht wurde op de fraach hoe't de JWG-ers foar dat learen oersteane; de ferwachting is (sjoch hypoteze 4b) dat hja in ôfkear fan learen en dêrmei fan skoalle ha.

It leit yn de reden dat de saken dy't de jongerein yn de JWG ferwachte te learen ek wat wjerspegelje fan wat hja as har 'tekoartkommings' op de arbeidsmerk sjocht.

Tabel 7.2 Eks-dielnimmers en dielnimmers en de saken dy't hja leard ha, respektivelik ferwachten te learen, troch it dielnimmen oan de JWG, absolute oantallen en persintaazjes

Saken dy't se leard ha/ ferwachten te learen	Eks-dielnimmers		Dielnimmers	
	Abslút	Persintaazje	Abslút	Persintaazje
Fakynhâldlike saken	20	59	15	44
Wurkritme/dissipline	6	18	1	3
Omgean mei oaren	6	18	5	15
Oars	2	6	10	30
Neat	-	-	3	9
Totaal	34=n	100.0	34=n	100.0

Tabel 7.2 lit sjen wat de hjoeddeistige dielnimmers – ôfgeande op har reaksjes op de fragen dy't yn de enkête steld binne – ferwachten fan it dielnimmen oan de JWG te learen. De gegevens oer de eks-dielnimmers dy't yn tabel 7.2 presintearre wurde, jouwe oan wat hja as gefolch fan it dielnimmen leard ha.²

Wy sjogge dan dat om-ende-by de helte fan de respondinten wiist op fakynhâldlike saken. Dat is op himsels net sa'n ûnthjittende útkomst, al is it mar om't soks ek it doel fan it programma is.

De sifers foar sosjale (oan wurk ferbûne) feardichheden lykas dissipline, wurkritme en it leare om te gean mei oaren ha wol wat 'ûntbleatsjends': in seisde part fan de dielnimmers ferwachtet op dat flak byspikere te wurden, wylst twa kear sa folle eks-dielnimmers melde dat se no krekt op dit stik fan saken wat leard ha. It liket derop dat aardich wat JWG-ers it belang fan it learen fan sosjale feardichheden erkenne. Dat is dochs net alhiel neffens ferwachting, om't in tsjinsin yn it 'social skills' ûnderdiel fan de YTS yn de Ingelske stúdzjes oer jonge YTS-ers wol gauris oantroffen wurdt.³ Faaks is it sa dat de Achtkarspeler jongerein sadanich 'breinwosken' is – yn de wurden fan in dielnimster: "Se smite dy hast dea mei 'werken=leren'." – dat se no it offisjele stânpunt oer it belang fan lessen yn (bygelyks) sosjale feardichheden diele.⁴

Dat offisjele stânpunt wurdt ûnder wurden brocht troch de JWG-konsulint, feitlik dé persoan dy't yn geregeld kontakt stiet mei alle dielnimmers, wannear't hja fertelt dat skoalling in essinsjeel ûnderdiel fan it JWG-pakket is: "scholing staat op de eerste plaats binnen de JWG, samen met solliciteren".

Skoalling komt daliks yn it earste petear mei potinsjele partisipanten (feitlik noch in hoartsje foar't hja offisjeel yn 'e beneaming komme foar de maatregel) op it algemint, en ek by de feitlike yntree yn de JWG.⁵ Lykwols, yn it petear stelde de konsulint kear op kear dat se it as har persoanlike ferantwurdlikheid sjocht om de jongerein te stypjen by it ûntwikkeljen fan in positive attitude: "dat valt te leren" yn stee fan "ik kan er niets van". Hoe posityf der ek tocht wurde kin oer sa'n motivaasje om de JWG-ers by te stean, sokke útspraken binne ek in oanwizing dat der in probleem bestiet op it flak fan oplieding en skoalle.

Dat probleem waard dúdlik doe't de mentaliteit fan (guon fan) de froulike JWG-jongerein op it algemint kaam.

"Daarnaast is er een groepje mensen die in de JWG werkzaam zijn die van plan zijn om ooit eens te gaan trouwen en kinderen te krijgen en die iets hebben van 'laat mij hier maar zitten, ik wil toch trouwen en kinderen krijgen, ik heb nu lekker wat verdienen, we hebben nu net een huis gekocht of anderszins en ik weet nu tenminste waar ik aan toe ben. En komt er een moment dan komen er kinderen, dan ga ik er wel uit'. Misschien doen ze het er nog naast, maar in principe dan stoppen ze er toch mee, met werken en dan kunnen ze de kinderen opvoeden. Deze mensen, dit groepje mensen, die zijn natuurlijk helemaal niet echt bereid om een baan te vinden. En dat merk je gewoon. Door een stuk weerstand tegen het solliciteren, tegen het daadwerkelijk wat leren op dat gebied. (...) [Deze] mensen die zijn absoluut dus eigenlijk niet van plan om wat te gaan doen. En proberen wat te schipperen met die hele JWG-regelgeving."⁶

Mear yn it algemien waard sein dat der ûnder de JWG-ers ek eigenskippen foar komme dy't in behindering binne foar it krijen fan (mear) mooglikheden op de arbeidsmerk, ynklusyf reewilligens om oan opliedingsprojekten diel te nimmen. Sa soe in tal JWG-ers te lijen ha fan in beskate reisfreze (of eangstme om har yn in nije omjouwing te bejaan), en "als je niet naar Drachten durft, of Leeuwarden, dan wordt het wereldje heel klein wat betreft het vinden van werk" – en dat jildt ek foar de mooglikheden om in oplieding yn ien fan dy plakken te folgjen.

It bart neffens de ûnderfining fan de JWG-stêf sels wol dat âlden sa'n probleem fergrutsje troch har te fersetten tsjin trajekten dy't foar har bern pleatsing ynhâldt op in JWG-wurkplak in pear doarpen fierderop – om it mar net te hawwen oer it dielnimmen oan in oplieding (dêr't sokke âlden sawiesa it nut net fan

sjogge) dy't betsjutte soe dat har bern oer de lokale grinzen hinne reizgje moatte soenen.

Reflektearjend op dizze ynformaasje fanút de JWG-stêf, sil it net ien ferwûnderje dat de konsulint konkludearjend stelde dat ien fan har grutste problemen by it útfieren fan de maatregel it tsjinsin yn opliedingen is, en dêrneist de aversy foar de ferplichting te sollisitearjen oer.

It wurdt tiid en lit de jonge minsken sels oan it wurd. Om posityf te begjinnen: de ynstrumintele wearde fan skoalle wurdt mear as iennis erkend. Soks wurdt yllustrearre yn inkelde útspraken fan in respondinte dy't hjir by wize fan foarbyld oanhelle wurdt:

“Se freegje meastal MAVO-diploma's, al is it allinnich mar yn in winkel. Fakkefulle – en dan freegje se al in MAVO-diploma.”

“...ik wie net sa'n bêste learder. Ik ha toen myn A-nivo wol helle, mar ja, dêr kinst niks mei. Húshâldskoalledioma A-nivo, dêr kinst niks mei. Ha't wol helle en dan bin ik fierder wol bliid dat ik it helle ha, mar dêr kinst op sich niks mei.”

Lykwols, de ôfkear fan learen dy't earder boppe beskreaun is, wurdt sichtber as it giet om har reewilligens om in fierdere oplieding te folgjen. Inkelde fan de minsken dêr't mei praten is, nimme diel oan in beropsoplieding of ha sa'n oplieding folge (in eks-JWG-er is bygelyks yn de JWG mei syn mearjierrige oplieding útein set). Der binne ek noch in pear dy't sizze dat se wachtsje op de mooglikheid in neiere kursus te folgjen en/of ree binne oan sa'n kursus diel te nimmen. Lykwols, it algemiene byld is dochs dat fan in groep dy't net oan hokfoar kursus ek meidwaan wol. Se fiele der net foar om te learen, guon sizze sels dat se dêr net ta bysteat binne (“bin net sa'n studint”), en/of se hawwe in foarkar foar wurk boppe stúdzje. En oars fine se dat se no wol genôch leard ha.

Dat de minsken in ôfkear ha fan de kursussen dêr't se fanwege de JWG ferplicht oan meidwaan moatte, slút hjir aardich by oan. It giet om kursussen mei in frijwat algemien karakter. Se binne net rjochte op spesifike banen of beropsfeardichheden. Doel is it fergrutsjen fan sosjale feardichheden (ynklusyf sollisitaasjetrening), fan de kapasiteiten wat it rekkenjen oanbelanget en fan de behearsking fan de Nederlânske taal. Op 'e nij wurdt it nut wol sjoen fan it krijen of fergrutsjen fan kapasiteiten op guon fan dy mêden (benammen as it giet om sollisitaasjetrening), mar al mei al ferset de jongerein him dochs tsjin dit diel fan it JWG programma. In belangryk elemint dêrby is dat hja de arbeidsmerkrelevânsje net sjogge fan guon fan de saken dêr't se op it lokale sosjaal-kulturele opliedingssintrum mei konfrontearre wurde. Hja sizze dêroer bygelyks:

“De jeugd bezich hâlde.”

“De ferplichte kursussen, dy ha niks om 'e hakken.”

“Wat hie ik oan dy kursussen, hast der soms niks oan – wat ha ik hjir no leard?”

of oer in spesifike kommunikaasjekursus:

“...prate en spultsjes dwaan. We moatte der hinne, meitsje der gjin spul fan, mar fyn it tiid ferknoeie. Dat fine se allegear, snap net wat dat mei it wurk út te stean hat.

en faaks is de aversy tsjin it ferplichte karakter mei te fielen:

”Do moatst in kursus dwaan.“

Fansels is it ek mooglik en ynterpretear dizze útspraken net sasear as in ôfkear fan learen, mar as in tsjinsin yn it learen fan minder nuttige of sinfolle saken. Lykwols de gegevens oer it al as net noch leare wollen, meitsje oannimlik (hoe ridlik de krityske opmerkings oer ditsoarte fan kursussen op himsels ek wêze kinne) dat de JWG-ers yn it algemien net folle foar (fierder) learen fiele en dat dizze útspraken mei yn dat ljocht besjoen wurde moatte.

7.3 It plak fan man en frou

In heit lit wat fan syn meilibjen mei de situaasje fan syn dochter sjen, as er him der oan 'e ein fan in gesprek dat by dy famylje thús fierd waard eefkes mei bemuoit. Hy fynt it in grut ûnrjocht dat troude froulju oan it wurk bliuwe, want dat ûntnimt sokken lykas syn dochter de kâns op wurk. Dy dochter is it dêr folslein mei iens – en past ek fierder yn it byld dat earder (paragraaf 6.3.2) fan dit diel fan de regionale kultuer jûn is (en dat troch heit en mem propagearre wurdt), om't se fertelt dat se net wurkje wol as der lytse bern binne. Dat ynsidint is o sa gaadlik om de toan te setten foar it besprek fan it tinken fan de JWG-ers oer it plak fan man en frou yn it houlik, en op de arbeidsmerk – ek as sinjaal dat de hâlding dy't yn dizze paragraaf beskreaun wurdt yndied in tradisjoneel karakter hat.

De ynformaasje oer dat tema is garre troch de jongerein nei har takomstideaal foar har priveelibben te freegjen. As hja fertelden dat se trouwe woenen, waard trochfrege oft hja dan ek bern ha woenen. By in befêstigjend andert kaam de fraach oft de frou (yn de measte gefallen de respondinte sels) ek trochwurkje wol (of kin, by de manlike respondinten⁷) as dy bern der ien kear binne.

Der is (mar) ien respondint dy't hiel skerp fan it niis yntrodusearre (tradisjonele) byld ôfwykt – skerp om't er syn stânpunt frij fûl ûnder wurden bringt. Hy fynt dat in frou wurkje moat, dat is in eask fan him. It húshâldlik wurk kinne se beide wol wat oan dwaan. Fan sûne minsken ferwachtet er dat se wurkje: hja moat ek wat ynbringe. As der bern binne kin der tocht wurde oan in oppas, mar dat hja (part-time) oan it wurk bliuwt omskriuwt er as belangryk. In jonge frou wit ek noch te melden dat se net ophâlde wol fan wurkjen as der bern binne, de oare froulju tinke dêr oars oer. Dochs bringe de measte froulju wol in nuânse oan op it stânpunt dat nyskes troch in heit, mem en dochter útdroegen waard. Guon wolle earst noch trochwurkje (bygelyks om 'de kosten fan in hûs ôf te heljen'), foar't se oan bern begjinne. As der ien kear bern binne, wol de mearderheid wol dat de frou ophâldt fan wurkjen, mar yn hiel wat petearen waard dêr oan taheakke dat der wer part-time wurk socht wurde kin as de bern nei skoalle geane.⁸

It tradisjonele patroan (man wurket, frou fersoarget thús de bern) is dus foaral fan tapassing as der jonge bern binne. Dan dochs wurkje en de bern oan in oppas jaan wurdt omskreaun as ûnpersoanlik, as eat dat jo net dogge “... dan moatst net oan bern begjinne.”

Hawar, it dochs aardich tradisjonele byld dat hjirboppe sketst is, is dus it ideaal fan de trochsneed JWG-er út Achtkarspelen. It is net sa dreech en skets dat byld

op grûn fan itjinge de minsken ferteld ha. Dêrmei wurdt lykwols daliks ek wat fan de tragyk sichtber dy't wachtet yn it gefal dat it ideaal ûnberikber is. Hoefolle kâns sille de froulju ha as se as 'weryntreedster' de arbeidsmerk opkomme? En wat kin no it perspektyf wêze fan bygelyks in jongfeint mei in minimale oplieding dy't al in jier as wat yn de JWG sit? Dochs ferwachtet er in fêste baan te finen, en wol er syn frou net mear oan it wurk ha as der bern binne: "Ik fyn dat in man moat wurkje."

7.4 Bining oan de streek

Yn haadstik 6 is ek de faktor regionale ferwoarteling oansnien. Ien elemint dêrfan, de binning oan de streek, is yn de ynterviews ek omtinken oan jûn. Dat betsjut net alhiel dat de Fryske taal net op it aljemint west hat – de petearen binnen namentlik yn it Frysk fierd. It is myn persoanlike yndruk dat it brûken fan de Fryske taal troch de ûndersiker behelpsum west hat by it kommen ta in goed petear, al kin ik soks net 'hurd' meitsje.⁹

Oer de binning oan de streek kinne wy fierders koart wêze, der binne mar in pear minsken dy't ree binne út de streek wei te gean. Merk op, dat it eventuele ferhúzjen yn de fraachstelling yn ferbân brocht is mei de mooglikheid fan in baan oarsearne – dus de binning oan de streek hat ek in relaasje nei it tema 'wurk'. Wurkjen bûten eigen doarp of streek is in mooglikheid dy't net útsluten wurdt, mar dan al yn Fryslân (en gauris sels op it doarp) wenjen bliuwe!

De reden foar dizze foarkar foar de eigen streek en it eigen wenplak leit foar de hân: hjir wennet de eigen famylje, de kunde en de freonen: "al myn famylje sit hjir" en dy "soest ommers misse". En op in oar plak "...kenst net ien, dêr komst net wei". De minsken dy't al ree binne om nei in oare streek ôf te setten fine dat gewoanlik dan ek net in aardich idee – allinnich as der wat foar oer stiet (fêst wurk en in goed lean) binne se ree dy stap te dwaan.

7.5 Arbeidsetos

Eat fan it (sterke) arbeidsetos, alteast fan it belang dat oan wurk hechte wurdt, is earder al sichtber wurden yn it 'oan it wurk wollen' en it om dy reden fan skoalle ôfgean, dat benammen troch inkelde manlju neamd waard.

It belang fan wurk komt ek dúdlik oan it ljocht as sjoen wurdt nei de redenen om de JWG yn te gean (tabel 7.3). Eefkes minder as de helte fan de respondinten jout oan dat se perfoarst oan it wurk woenen of dat hja har ferfeelden.

Dit wurdt befêstige yn de petearen. De measte minsken dêr't mei praten is, manlju likegoed as froulju, ha it wurkleas-wêzen negatyf belibbe. It "thús wêzen wie neat, woe wat om hannen ha", "ik fleach by de spanten op". Eefkes is it thús-sitten wol aardich, "mar nei twa wiken hast it wol besjoen." Se woenen dus oan it wurk.

Dêr binne ek wol útsûnderingen op, mar dy passe dochs eins ek yn it byld fan de streek. Sa is der in persoan dy't it prima nei it sin hie as wurkleaze, want dan "kinst dwaan en litte watst wolste". Dy mentaliteit fan 'wurkleazens=frij wêzen' sjogge wy ek werom yn de motivaasje fan dyselde persoan om by de JWG te gean: dat "kin hiel moai wêze, op in skoalle en dan ek fakânsje mei de bern." In oare útsûndering wie yn de eigen eagen net wurkleas, want it iennichste dat dizze persoan woe nei de skoalle, wie de JWG. Yn termen fan de kultuer binne dizze

twa ek as ekstremen te sjen: oan de iene kant eat fan ûnôfhinklikens, en oan de oare in sterke ôfhinklikens: de JWG as oplossing fan it probleem.

Tabel 7.3 Dielnimmers en eks-dielnimmers en har redenen om oan de JWG diel te nimmen, absolute oantallen en persintaazjes

Redenen om diel te nimmen en miening oer kânsen op wurk	Eks-dielnimmers		Dielnimmers	
	Abslút Oantal	Persintaazje	Abslút Oantal	Persintaazje
Belangrykste reden om oan de JWG diel te nimmen:				
- woe perfoarst wurkje	12	24	16	36
- krige oars gjin jild	4	8	5	11
- ferfeelde him/har thús	9	18	5	11
- soe in bettere kâns jaan op it finen fan in baan	13	26	10	23
- stjoerd troch sosjale tsjinst/arbeidsburo	4	8	2	5
- oars	9	18	6	14
Totaal	51=n	100.0	44=n	100.0

It belang fan 'wurk' komt wer foar it ljocht as in inkelde (en dus minder faak as dat op grûn fan tabel 7.3. ferwachte wurde soe) kear wiisd wurdt op de mooglikheid dat de JWG ta in baan liede kinne soe, of as de ferwachting útsprutsen wurdt dat de JWG de bemiddeling nei regulier wurk fersoargje soe, of as de JWG beskreaun wurdt as lêste kâns om noch wat op de arbeidsmerk te berikken. Mar by de measten gie it der ienfâldich om dat se oan 'e slach woenen, út it bestean as wurkleaze wei. En dan is it fansels ek noch sa: "Dan wie ik oan it wurk, 'werom yn de maatskippij' sizze se – en dat is ek sa, hear!"

Foarútrinnend op har omgean mei de JWG, is de folgjende evaluaasje troch ien fan de respondinten typearjend foar dat belang fan wurk:

"(Heit en mem) dy fine it al in hiele, ..eh.. hiele oplossing om it sa mar te sizzen. Ja, as jo neigeane, oars sitte je thús en dan sitte je by de soos dan. En no dy pear sinten dy't mear krijst yn plaats fan in útkearing, dêr werkst wol self foar."

Sa'n (typearjende) útspraak yllustrearret dat, om oan te sluten by de terminology fan Jahoda, de manifeste funksje fan de JWG yn dizze kontekst net it lean mar it 'oan it wurk-wêzen' is – dat wjerspegelet grif wat fan de belibbing fan wurkleazens, mar, sa't it hjir formulearre wurdt, ek hiel dúdlik wat fan dat arbeidsetos.

7.6 Libben mei de JWG

7.6.1 Foarspul

Grosso modo is der mar in bytsje wurkûnderfining opdien foar't de jongerein yn de JWG bedarre. Dat wol sizze dat de measte (eks-)dielnimmers as skoalleferlitter by de JWG kaam binne (sjoch haadstik 5, tabel 5.6). Dat past by it earder sketste byld fan de minne oansluting tusken skoalle en arbeidsmerk (sjoch werom nei tabel 7.1).

Fan de seis manlike respondinten binne der twa dy't noch wat fan in arbeidsferline opboud ha. Yn beide gefallen bestrykt it arbeidsferline twa jier. By nûmer ien gie it om wurk fia it learlingwêzen, mei romte om ris wat ekstraas te dwaan, dêr't fêst wurk út fuort komme koe, mar fanwege konflikten is soks der net fan kaam. De oare 'wurker' hat twa banen fan in jier hân, yn beide gefallen swier wurk. De lêste baan koe ek fêst wurk wurde, mar dat woe er net om't er net syn hiele libben yn in fabryk wurkje woe – hy seit oer syn belibbing yn de tiid dat er dat wurk die, dat er doe tocht: “as se my gek ha wolle, moat ik hjir bliuwe”.

Twa oare jonges ha in pear moannen ien of mear baantsjes hân, mar dat wie gau oer op it stuit dat der gjin wurk mear wie. It soarte fan wurk dat hja dienen, is te kwalifisearjen as wurk dêr't gjin fakoplieding foar nedich is. Twa foarmen fan wurkûnderfining soenen noch oan dit oersjoch taheakke wurde kinne. De earste dêrfan moat foar de folsleinens neamd wurde, it giet hjir nammentlik om saken as fakânsjewurk en krante-rinnen út de tiid dat de respondinten noch op skoalle sieten. Fierders is der in knaap dy't oannimlik makket dat er mei allegear hanneltsjes de nedige ûnderfining opdien hat. Sa't er sels seit: “Ik ha my fan myn 16e, 17e – ha ik my altiten sels rêd, sis mar.”

Ofsjoen fan stazjes en fakânsjebaantsjes hat hast de helte fan de 13 froulike respondinten oan it wurk west foar't se wurkleas waarden en úteinlik yn de JWG bedarren. Ien hat letterlik fan de dei ôf dat se net mear learplichtich wie (en dêr't bot nei útsjoen waard!) in baan hân yn in produksjebedriuw. Nei in jier is dêr fanwege in fallisemint in ein oan kaam. Dat muoit har tige, want it wurk (dat har op de wurkflier oanleard waard) foldie har o sa goed. In oar hat fjouwer jier yn in supermerk wurke (earst fia it KMBO), oant dat om sûnensredenen net mear fol te hâlden wie. Yn in besykjen om ta in oare bransj tagong te krijen, hat se ek noch in fearnsjier op grûnslach fan har útkearing yn in kleanwinkel wurke, oant dêr gjin betelle wurk mear foar har wie.

Wer in oar hat administratyf wurk dien, dat ek oansleat by har MEAU-oplieding, mar om't it om 'ferfanging fanwege sykte' gie kaam dêr nei in healjier in ein oan. It lêste, as dat sa sein wurde kin, ridlike arbeidsferline is opdien troch ien dy't in jier as kapster wurke hat, mar dat om redenen fan sûnens en sa net folhâlde koe. Har betooch yllustrearret dat it hjir om swier wurk giet, swierder as dat in bûtensteander miskien tinke soe. Dan binne der ek noch twa famkes dy't in pear losse baantsjes hân ha, meiïnoar respektivelik sa'n njoggen en trije moannen. It ferskil tusken har arbeidsferline en dat fan de froulju dy't nei skoalle gjin wurk fûn ha, is feitliks minimaal, te mear om't foar it wurk dat hja dienen frijwol gjin oplieding of ûnderfining fereaske is.

Hawar, foarôfgeande oan de JWG wienen de minsken wurkleas – sochten hja doe ek om wurk? It andert op dy fraach is meastal 'ja'. Fansels, de krante en it útstjoerburo spylje dêr in wichtige rol by, en fierders kunde en it arbeidsburo. Oer dy lêste twa wat mear.

Der wurdt oan famylje of kunde frege oft dy wat witte. Soms smyt dat wat op, lykas bliken dien hat by in jonge dy't by in bedriuw fan famylje oan it wurk koe. Fierders bart it ek, dat it wurk fan famylje of kunde de koerts bepaalt dy't de jongerein by it sykjen giet. Dan wolle se dus by bedriuw A of B (of sels yn de JWG) oan 'e gong, om't dy relaasjes dêr wurkje of wurke ha.

Der docht oars net folle bliken fan in mear aktive rol fan bygelyks de âlden by it sykjen om wurk – al is de heit dy't siket foar syn neiteam dat sels dúdlik foar passiviteit kiest der in foarbyld fan dat it ek oars kin. Oars gjin misbegryp, soks wol net sizze dat de âlden har bern net graach oan it wurk ha wolle, mar (faaks) is it earder sa dat hja begryp ha foar it feit dat de merk min is, en dat jo diploma's nedich ha.

It arbeidsburo, dêr kaam mannich JWG-er yn de tiid dat hy of sy wurkleas wie geregeld. Doel fan dy besites wienen de fakatuerebuorden; yn dat ferbân wurdt ek de fakatuorelijn geregeld neamd (jo kinne dus ek 'telefoanysk' op it arbeidsburo komme, mar dat besiden). Boppedat wurdt wol ferteld dat it arbeidsburo fakatueres oan de minsken tastjoerde, al is net altiten dúdlik oft soks barde yn de tiid fan de wurkleazens en/of fan it yn de JWG sitten. Fan (oare) mear aktive kontakten mei it arbeidsburo komt mar selden wat foar it ljocht.

Wat wol dúdlik is, is dat yn trochsneed it imago fan it arbeidsburo min is. Dat it arbeidsburo yn de streek op in minne namme lizze soe (om net te sizzen: leit), wurdt ek gauris nei ferwiisd om it eigen negative oardiel te ûnderstreekjen. Ek wurde der wol ynsidinten oanhelle, bygelyks oer in subsydzje dy't net takend is, om oan te jaan wêrom't der sa min oer it arbeidsburo tocht wurdt.

Grif dat hjir trochhinne spilet, dat it arbeidsburo net bysteat is om te jaan wat dizze jongerein ha woenen: wurk.¹⁰ De eventuele wurdearring foar de rol fan it arbeidsburo by it trochslûzjen fan dizze minsken nei de JWG falt der yn alle gefallen folslein by wei – al kin ek wiisd wurde op de stipe dy't neffens it ferhaal fan in inkeling it arbeidsburo jûn hat om sollisitearjen te learen.

7.6.2 *Yn kontakt mei de JWG*

7.6.2.1 It earste kontakt

Nei in beskate perioade fan wurkleazens wurde jongerein, sa is it alteast de bedoeling fan de wet, opheind troch de JWG. Hoe komt it kontakt tusken de oanbelangjende wurkleazen en it foar dy maatregel ferantwurdlike diel fan de oerheid ta stân?

De JWG-konsulint stelt dat 'de tiid' begjint te rinnen op it stuit dat ien by it arbeidsburo ynskreaun wurdt as wurkleaze. Wannear't dy persoan kwa leeftiid ta de doelgroep heart, is it de bedoeling dat hy of sy yn de JWG bedarret as nei in healjier gjin wurk fûn is.¹¹ Om dat doel te berikken wurdt al nei trije à fiif moannen aksje ûndernommen. Dy aksje hâldt yn dat in persoan troch it arbeidsburo útnoege wurdt foar in petear. Yn dat petear wurdt op grûnslach fan kritearia lykas opliedingsnivo en feardichheden sjoen oft ien noch kânsen hat. As soks it gefal is, kin sa'n persoan in ferlingde sykperioade krije; dat jildt ek as ien mei in oplieding te set sil. Sa net, dan wurdt de jonge of it famke yn kwestje oanmelden foar de JWG.

Nei de oanmelding troch it arbeidsburo by de JWG-stêf fynt der in moanne foar't ien offisjeel foar de JWG yn 'e beneaming komt in yntakepetear plak. Dêrmei wurdt de proseduer op gong brocht, sa wurdt fernijd, dy't der ta liede

moat dat immen koartby de offisjele begjindatum ek yndied op in JWG-plak oan 'e slach kin.

It ferhaal dat de dielnimmers fertelle oer har yn kontakt kommen mei de JWG slút oer it generaal wol aardich oan by de skets fan de proseduere sa't dy troch de JWG-stêf jûn wurdt. Yn frijwol alle gefallen is it andert op de fraach hoe lang as de oanbelangjende jongerein wurkleas wie foar't se by de JWG kamen eat fan 'om-ende-by in healjier'. Der binne oars ek guon dy't 'it sa krekt net mear witte', mar dan docht út in rekonstruksje bliken dat it dochs sa'n seis moannen west ha sil. De measten fertelle dat se fia in brief (lykas ien noch justjes wit: "wie der net in brief of sa?") troch it Arbeidsburo oproppen binne foar in gesprek.

Yn dat brief wie al praat fan de JWG (der wurdt ek wolris wat sein oer ynformaasje dy't bysletten wie) en nei in petear op it Arbeidsburo waarden se trochferwiisd nei de JWG-organisaasje. Der binne oars ek in pear dy't al fan de JWG wisten, bygelyks om't kunde der by siet, en sels it inisjatyf nommen ha. Ien fan har is wol in hiel ekstreem foarbyld, want dy hie fan it momint dat de skoalle ferlitten wie mar ien doel: de JWG – en moast dêr dochs noch "de tiid dy't der foar stiet" foar wachtsje.

7.6.2.2 In sydpaad: *creaming*?

It is net earder eksplisyt sein, mar de beskriuwing fan paragraaf 7.6.2.1 slacht feitlik op de proseduere nei it wetlik ferplichte wurden fan de JWG. Fan de fjouwer eks-dielnimmers dêr't mei praten is, fertelt mar ien oer in brief. De oaren ha fan famylje of kunde fan de maatregel heard, of binne fia it foarmingsynstitút trochslúsd nei de JWG. It is foar har lang lyn (op it stuit fan ynterviewen sa'n 4-5 jier), dat àl te folle witte hja der net mear fan. Doch is der reden om noch eefkes by de yntree yn it ferline stil te stean.

Om foar de JWG yn 'e beneaming te kommen, moat ien seis moannen wurkleas west ha. Under de eks-dielnimmers binne lykwols de koart-wurkleazen yn de mearderheid, dat wol sizze dat 31 fan de 50 (foar 2 persoanen is de doer fan wurkleazens net bekend) sizze dat se minder as seis moannen thús sieten foar't se by de JWG kamen. Foar de 45 hjoeddeistige JWG-ers is it byld net folle oars: 33 fan har sizze dat se minder as seis moannen wurkleas wienen foarôfgeande oan de JWG (sjoch haadstik 5, tabel 5.5).

Op in oar plak is al ris de suggestje wekt dat der by de seleksje fan dielnimmers oan de JWG praat wie fan *creaming*, alteast yn de eksperimintele faze fan it projekt.¹² Soks hâldt yn dat fan de potinsjele dielnimmers oan in maatregel, de meast kânsriken (de 'rjemme') foar feitlike dielname útselektarre wurde – soks om de kâns op in ridlike mjitte fan sukses foar sa'n maatregel sa grut mooglik te meitsjen.¹³

As it giet om de eksperimintele perioade fan de JWG stelle de lokale autoriteiten dat sa'n proses fan rjemkjen yndied plakfûn hat. Dêr wienen ferskillende redenen foar. De earste hat mei de finânsjes te krijen. Yn de tiid fan it eksperimint wie it dielnimmen oan de JWG net ferplichte foar jongerein dy't langer as in beskate perioade wurkleas wie. Dat brocht de gemeente der ta, har te konsintrearjen op jongerein dy't in útkearing krige. Dy útkearings moasten ommers (alteast foar in part) troch de gemeente opbrocht wurde, wylst de kosten foar JWG-ers troch de lanlike oerheid droegen waarden. Dus hie Achtkarspelen der in direkt belang by om de oanbelangjende jonge minsken fan 'útkearingslûkers'

te feroarjen yn 'JWG-ers'. Dêrom waard de fokus by it sykjen fan dielnimmers spesjaal op dizze kategory rjochte. Fanút de ynhâld dy't út de teory wei oan it begryp 'creaming' jûn wurdt, is it de fraach oft dizze hannelswiize as sadanich oan te tsjuten is.

Twad binne de prosedurele effekten fan it net-ferplichte wêzen fan de JWG yn de proefperioade fan belang. It gefolch dêrfan wie nammentlik dat der net by elke jonge of famke dy't foar de regeling yn 'e beneaming kaam in wurkplakke socht wurde moast. It gie earder oarsom. De JWG-stêf sette har alderearst yn om wurkplakken te finen, en dat koste har in soad tiid en enerzjy. It leit yn 'e reden dat dan oanslutend in persoan útsocht waard dy't goed by sa'n plak paste. Dus der wie yndied praat fan it rjemkjen fan de groep jongerein dy't yn prinsipe foar dielname oan de (eksperimentele) JWG yn 'e beneaming kaam, al wie it mar om in goede yndruk te meitsjen op de organisaasjes dy't dy wurkplakken beskikber steld hienen. It soe ommers knap ûnferstannich west ha, om de krekt ferovere tagong ta sa'n organisaasje te riskearjen troch der in minder geskikte en faaks sels ûnwillige jongere as JWG-er hinne te stjoeren.

De lokale autoriteiten wize der yn dit ferbân ek noch op dat it nei ferhâlding grutte tal administrative wurkplakken foar de eks-dielnimmers (oer it generaal giet it dan om minsken dy't yn de eksperimentele perioade by de JWG west ha) ek gearhinget mei de prosedure 'earst plakken sykje en dan geskikte minsken der by fine'. De koartste klap by it sykjen fan sokke plakken wie ommers om yn it eigen gemeentelike apparaat om te sjen, en dat laat meastal ta administrative funksjes.

De fraach komt no op oft it feit dat ûnder de hjoeddeistige dielnimmers neffens de sifers fan tabel 5.5 frijwol gjin lang-wurkleazen te finen binne, der op tsjutte soe dat it rjemkjen fan it bestân fan potinsjele JWG-ers trochgiet, of dat it hjir giet om in sinjaal dat it de gemeente slagget om de wurkleazen 'op te heinen' foar't hja te lijen ha fan de gefolgen fan it in langere tiid thús sitten.

As it giet om de hjoeddeistige dielnimmers, stelle de autoriteiten lykwols mei klam dat fan 'creaming' gjin praat west hat. Der wurdt sels sein dat de sifers dy't yn de tabel presintearre wurde, net oanslute by de wurklikheid. Yn in petear nei oanlieding fan de sifers út tabel 5.5 stelde de gemeente dat alle hjoeddeistige JWG-ers op syn minst seis moannen wurkleas wiene foar't se by de JWG kamen. De skets dy't yn de foarige paragraaf jûn is fan de prosedure en it dêrby hearrende ferhaal fan de dielnimmers, slute hjir by oan.¹⁴

7.6.2.3 De 'intake'

De prosedure wurdt ferfolge mei de 'intake'.¹⁵ Neffens de JWG-organisaasje wurde jongerein yn dat petear op 'e hichte brocht fan de regels, ynklusyf har rjochten, it doel fan de JWG, de prosedure en de opset fan de begelieding. Wat dat lêste oanbelanget, krije hja te hearren dat de begelieding de hiele JWG-perioade trochset wurdt. Dat betsjut dat de JWG-stêf ek kontakt mei har ûnderhâlde sil as se ien kear op in wurkplak bedarre binne. Yn dat ferbân wurdt wiisd op de mooglikheid dat se, as soks nedich wêze soe, sels aksje ûndernimme kinne en benaderje de konsultint.

Mei dat petear begjint de prosedure: der wurdt omsjoen nei in gaadlik plak en as dat fûn is, wurdt in sollisitaasje petear regele. It is it stribjen dat de konsultint by it sollisitaasje petear oanwêzich is. Sa komt der in earste sicht op de sosjale

kapasiteiten (sollisitaasjefeardichheid) fan de jongerein; dit kin sjoen wurde as de start fan de begelieding op it wurkplak.

As it sollisitaasjepetear (dat, sa kin op grûn fan de ynformaasje ek sein wurde, faaks better as in 'kennismakingsgesprek' oantsjuten wurde kin) resultaat hat, wurde praktyske ôfspraken makke. Nei in eventuele keuring, ôfhinklik fan de aard fan it wurk en oft de jongerein al of net oanjûn hat sûnensklachten te hawwen, kin it bestean as JWG-er dan los op de (yn dat petear oerienkommen) begjindatum.

Dizze ynformaasje stimt kreas oerien mei it ferhaal fan de JWG-ers.¹⁶ Utgeande fan it standertpatroan, is it byld dat hja sketse sa't as no folget. Nei't it arbeidsburo ien trochferwiisd hat nei de JWG, folget der in petear mei in meiwurker fan de JWG-organisaasje, itsij op it arbeidsburo, itsij op it gemeentehûs.¹⁷

"Dy woe ek alles witte" – krektlyk as de útfierder fan dit ûndersyk, sa stelt in respondinte oer de JWG-meiwurker. Meardere minsken witte noch dat frege waard nei wat se oant dat stuit dien hienen en nei it wurk dat har foarkar hie. It resultaat fan dat petear stiet guon noch foar de geast: "sy soe sjen wat se foar my dwaan koe", "der waard in plakje foar my socht". In pear wiken wachtsje en doe wie der in fakatuere "en doe hie dy frou oan my tocht", of yn in oar gefal "doe hie se wurk foar my". Foar dat wurk moast, yn har wurden, oars noch al sollisiteard wurde. It liket der op dat soks allegear troch de JWG-minsken regele waard: "dy makket ôfspraak, der hinne mei har, gesprek en dan wurdst oannommen of net."

7.6.3 De begelieding

Ut de sitaten oan 'e ein fan de foarige paragraaf sprekt in grutte mjitte fan ôfhinklikens – de JWG regelet it wol, en fan selsredsumens of eigen inisjatyf is (hast) gjin praat. Is dat ek it gefal as de minsken yn de JWG sitte? Om dêr sicht op te krijen wurdt no earst yngien op de begelieding.

As de ferhalen fan de (eks)dielnimmers oer de begelieding fan de JWG-organisaasje op in rychje set wurde, wurdt in behoarlik ferskaat sichtber. It earste stekwurd dat ik brûke wolle soe is *ûnferskilligens*. De begelieding (lês gauris: de konsulint) foldocht 'wol goed'. Se komt geregeld en wol witte hoe't it giet 'en sa'. Of se kaam mar ien kear, mar 'mear wie ek net noadich' (no?).¹⁸

In sekere distânsje foar de begelieding oer sprekt ek út it sitaat fan ien dy't fertelt dat de konsulint by in foarich JWG-plak geregeld kaam, mar no net mear:

"...ik wie wend dat se altiten kaam om de safolle wiken. Mar, nee ik sjoch har noait mear. *Wat fynst dêr fan?* No ja, ik ha der gjin muoite mei. Ik bedoel: ik doch myn wurk en ik bar myn lean op 'e tiid, dus eh..."

In oar moat noch al wat muoite dwaan om de namme fan de konsulinte foar de geast te krijen, mar de begelieding foldocht dizze persoan goed. Ek hjir liket in begryp as distânsje of ûnferskilligens it meast gaadlik om it oardiel oer de begelieding te karakterisearjen, al seit dyselde persoan dat er eins fynt dat se wat faker as iennis yn it healjier komme moatte soe, om't der yn 'in healjier sa'n protte ferskil sit'.

Dan binne der ek in tal hiel krityske lûden. Foar in part ha dy te krijen mei de

organisaasje fan it JWG-wurk troch de gemeente – *de gemeente* (of, wat rommer, *de oerheid*) kin as it twadde stekwurd sjoen wurde. Der wurde klachten utere oer administrative regelingen of fergoedingen, dy't de JWG fersoargje moatten hie, en oer it gemeentlik apparaat:

“Mar it is soms wol ris in soadsje ûngeregeld by de gemeente (...).

Ik fyn it in bytsje..eh.. in rommeltje dêr, ik kin der niks oan dwaan. Fierder, fierder bin ik bliid mei de JWG, sa net, mar it is soms wol in bytsje ûngeregeld.”

Sa wurdt ek sprutsen oer in negatyf byld dat ien 'sawiesa' fan de gemeente hat, en fan amtneren yn it bysûnder.

Lykwols, in JWG-er dy't op in beskaat wurkplak nochal yn 'e problemen kaam, fertelt hoe't de JWG-stêf holpen hat om in oplossing te finen. Dat wie eins net neffens de ferwachtings:

“Ja, ik hie ek wol fan guons heard 'ast der ien kear sitst, dan lit se dy wol in jier sitte'. Dus dêrom, en dan sjochst.. op sich sjochst der ek wol tsjin oan, mar ik frege dit en dan sei se fuortendaliks fan 'At dit echt net kin, dan gean we der ek net mei troch' – dus dan ha ik sa iets fan 'Wêr lulle oaren dan oer?'”

Sokke opmerkingen, oer de begelieding dy't goed foldocht as der problemen binne, wurde geregeld makke en tsjutte derop dat alteast foar in part praat is fan in stereotype oer 'amtneren' of 'de gemeente' dat net alhiel strykt mei de praktyk.

Dy slach om de earm ('altest foar in part', 'net alhiel') is nedich, om't der ek wol mear konkrete punten fan krityk binne. Sa is der ien, dy't pleitet foar wurkplakken by it bedriuwslibben, want

“...ik tink toch dat ast echt yn de wereld sitst dy't 'bedriuw' hjit, dat it hiel oars werkt as.. (...) it is de eigen JWG syn domheid, de gemeente syn domheid, dat se dat net ynsjogge. Dat binne no echte amtenaren..”

en

“Sy hearre gewoan in passende werkplek te sykjen (..) wêr je ek wat oan ha as ..eh.., wêr je wat fan leare kinne, sa. Sjoch, ik lear hjir fierders niks.”

Lykwols, hoe sa'n lêste opmerking te begripen as der daliks oan taheakke wurdt:

“Net dat ik ien bin dy't graach leare wol, hear.”

Inselde tsjinstridichheid komt nei foaren út opmerkingen oer it (ûntbrekken fan) geregeld kontakt mei de konsulinte, dy't by it earste wurkplak neffens de ferhalen folle faker kaam as by lettere wurkplakken (der wurdt sels mear as ienris sein dat se har 'noait' wer sjogge of dat se der 'noait' is as se om har belje). Lykwols, as it kontakt der wol is, dan is it ek net goed want:

“Dy frou, ..eh... (*namme*) dus, dy hat echt wat, do kinst dwaan wat sy wol en net watst sels wolst. At sy iets seit, dan moast it gewoan dwaan...”

wylst tagelyk sein wurdt, dat se dochs ek wol goed binne en bygelyks wol helpe wolle mei sollisitaasjes.

Gearfetsjend soe ik it begryp *tsjinstridichheid* as it lêste stekwurd om it oardiël oer de begelieding te karakterisearjen brûke wolle. Der is oan 'e iene kant praat fan ûnferskilligens en oan de oare kant fan in negatyf byld fan de gemeente, mar tagelyk sjogge wy (op 'e nij) ôfhinklikens.

7.6.4 It wurk en it wikseljen fan plak

Fan de persoanen dy't oan de enkête meiwurke ha, wienen der 45 op it stuit dat hja benadere waarden oan it wurk yn de JWG, de 52 oare respondinten ha earder fia de JWG aktyf west. Tabel 7.4 lit sjen wat foar soarte fan wurk foar de JWG-ers beskikber wie, en hoe't hja oer dy aktiviteiten ferspraat wienen. Alle JWG-plakken wienen te finen by de lokale oerheid en by subsidiearre ynstellingen lykas âldereinshuzen, doarps- en buerthuzen, skoallen en sa. Pleatsing yn de merksektor wie yn dy tiid net mooglik yn Achtkarspelen, en dat jilde krekt sa yn de rest fan Fryslân.

Tabel 7.4 Hjoeddeistige en eardere dielnimmers oan de JWG Achtkarspelen en pleatsingen (soarte fan wurk), absolute oantallen en persintaazjes

Pleatsingen	Hjoeddeistige Dielnimmers		Eardere Dielnimmers	
	Abslút Oantal	Persintaazje	Abslút Oantal	Persintaazje
Húshâldlik wurk	12	29	9	18
Technysk ûnderhâld	4	10	2	4
Grien, túnkjen (publyk)	3	7	5	10
Fersoargjend wurk (bgl. âldereinsorch)	3	7	5	10
Administratyf wurk	10	24	23	47
Oars	9	22	5	10
Totaal	41=n	100.0	49=n	100.0

Noat: 'hjoeddeistich' en 'earder' ferwize nei it momint dat de enkête útfierd is, maaie 1993.

Foar de measte (eks-)dielnimmers jildt dat de (feitlike en/of ferwachte) ferbliuwsdoer yn de JWG mear as seis moannen is (tabel 7.5), wat betsjut dat se oer it generaal mei mear as ien wurkplak te krijen ha. De regels fan de JWG skriuwe omers foar dat ien seis moannen, en by ferlinging maksimaal ien jier, op itselde plak sitte kin.

It materiaal dat mei de enkête sammele is, jout op dit stik fan saken gjin neiere ynformaasje, mar de effekten fan dizze regels binne wol werom te finen yn de gegevens oer it JWG-arbeidsferline dy't yn de fraachpetearen sammele binne.

Hjirby docht alderearst bliken dat frijwol elkenien mear as ien wurkplak hân hat; de measten sitte op har twadde of tredde JWG-plak, in inkeling sels al op it fjirde.¹⁹ Sa no en dan is der neffens de ferhalen fan de respondinten praat fan dat minsken net optimaal funksjonearje op in JWG-plak (yn it midden littend oan wa't soks eventueel ta te rekkenjen is), mar de trochsneed reden om te ferkroadzjen is dat de regels dêrta twinge: de maksimale termyn om earne te wêzen is foarby. Yn in hiel inkeld gefal komt it foar dat immen feitlik by deselde ynstânsje bliuwt, al is it dan formeel op in oar plak.

Tabel 7.5 *Perioade dy't hjoeddeistige dielnimmers al yn de JWG Achtkarspelen sitten ha, plus perioade dat eardere dielnimmers yn de JWG sitten ha, yn moannen, absolute oantallen en persintaazjes*

Perioade yn moannen	Hjoeddeistige dielnimmers		Eardere dielnimmers	
	Abslút	%	Abslút	%
maksimaal 2	3	7	5	10
2 - 4	7	16	3	6
4 - 6	11	26	6	12
mear as 6	22	51	38	73
Totaal	43=n	100,0	52=n	100,0

Noat: 'hjoeddeistich' en 'earder' ferwize nei it momint dat de enkête útfierd is, maai 1993.

Der kin dus net sein wurde, dat de regels fleksibel tapast wurde yn de sin dat minsken 'fêst' op in plakje sitte soenen. Dat soe ommers ek betsjutte dat der feitlik praat is fan ferkringing – in fêste JWG-er, dan heart dat plak in reguliere baan te wêzen. Lykwols, mei't it tal plakken beheind is, ûntstiet tagelyk in situaasje dat de ynstellings dy't dy plakken beskikber steld ha, der feitlik struktureel arbeidskrêft by krije – ek al giet it om wikseljende persoanen. It giet faaks te fier om te sizzen dat sa'n JWG-plak dan oerienkomt mei in regulier arbeidsplak, bygelyks om't it wikseljen fan minsken ek ynhâldt dat der alle kearen (om de seis moannen of it jier) tiid set wurde moat yn it ynwurkjen fan de nijste JWG-er. Dochs komt dizze struktuer, hoe min as dy yn de praktyk ek foar te kommen is (sjoch de opmerkings oer de muoite dy't dien wurde moast om gaadlike plakken te finen, wat nammerstemear jildt om't dyselde plakken ek frege wurde foar banepolers en, resint, Melkertbanen), foar myn gefoel wol hiel ticht by in situaasje fan ferkringing.

Oer it generaal kin fêststeld wurde dat de dielnimmers net sa entûsjast binne oer it ferkroadzjen. Foar in part is soks ferlykber mei wat Bruinsma et al. yn har ûndersyk nei de Fryske JWG omskreaun ha as de 'sêfte sit' fan de JWG: "Hja hawwe de JWG leaver (as trochstreaming nei gewoan wurk, CHAV) meidat it wurk oantrekliker is as in gewoane baan (lichter wurk en koartere wurkwike)". Koartsein: wy sitte hjir (=op dit plakje, by dizze ynstelling) bêst, lit ús mar gewurde.²⁰

Fierders betstiet der in dúdlike tsjinsin yn it ferplichte karakter fan it ferkroadzjen, en yn dy kontekst ek tsjin de beheinde mooglikheid om in plakje te wegerjen. JWG-ers witte hiel goed dat der mar trije kear 'nee' sein wurde mei op in útstel ta pleatsing – feitlik hat dat sels ta gefolch dat de minsken it der oer ha dat jo net wegerje meie. Ien persoan bringt dat gefoel hiel skerp, en by werhelling, ûnder wurden – en lit oars tagelyk sjen dat der wol ynsjoch is yn de reden foar dizze regel:

"Dy frou,(*de konsulinte*) dus, dy hat echt wat: do kinst dwaan wat sy wol, en net ..eh.. en net watst sels wolst. As sy iets seit, dat moastst it gewoan dwaan, want

do wurdst gewoan dreigd – want do kinst mar twa of trije kear 'nee' sizze en dan krijst ûntslach en dan sitst in maand sûnder sinten. No, dêr hat gjin ien sin yn.”

en nei opmerkingen oer hoe't de JWG-konsulinte ek wol in protte helpe wol by sollisitaasjes ('dan binne se der wol'):

“...do hast net in eigen keuze, do moatst altiid ûnthâlde fan hie ik dit wurk no weigere en hie ik no ferfolgens ergens oars kaam en dat hie ik dan ek weigere en dan noch in kear, dan hast ûntslach. Dan kinst wol oppakke. Dus dat moatst altiid ûnthâlde. Se wite toch wol altiid wol dat ..eh.. dat as wy te faak weigerje dat wy dan toch lêst binne. En ik fyn, dat ..eh.. dat moatte se feroarje. Mar ja, miskien is it ek wol sa, as se dat dogge dat der dan in hiele protte binne dy't niks mear wolle of sa. Mar as se marris wat mear ..eh.. ja, gewoan dyn eigen keuze gewurde litte, sa. Dat se dy net sa bot dwinge fan 'dat moatst gewoan dwaan'. Dat wol ik net. It moat toch út dysels wei komme.”

In oare faktor is it sentimint fan 'it earste wurk' – mear as ienris wurdt it earste wurk (itsij it earste JWG-plak, itsij de earste baan dy't minsken hân ha) omskreaun as it moaiste wat se oant no ta meimakke ha. Wêr't men no (= op it stuit fan it ynterview²¹) sit is meastal ek wol aardich, mar sa moai as dat earste plakje – nee, sa moai wurdt it net.

Sa besjoen falle de ferhalen oer 'se hienen my dêr wol graach hâlden' of oer it ôfskiedsfeest fan de berntsjes fan it pjutteboartersplak te pleatsen yn de be-libbing fan de dielnimmers.

“It wie hiel moai. Dêr mocht ik graach wêze. Ja, iderien wie der aardich (...) se wiene dus ek gek op my en ik op hun. Grut afsheidsfeest. (...) Ik ha noch kadoos krigen en sa. Ja. No ja, ik ha no noch wol kontakt, hear. As ik ris in kear frij ha, geane ik der wol hinne of wy belje wolris.”

In lêste oerwaging dy't yn dit ferbân bydraacht oan de ferklearring fan it tsjinsin yn it oerpleatsen is in ôfkear fan feroaring. Feroaring makket ûnwis. Wêrom moatte jo earne wei as jo krekt wend binne? By wize fan yllustraasje hjir it antwurd fan in dielnimster op de fraach oft se it ferfelend fûn dat se nei in jier (op in plak dêr't se it neffens har ferhaal hiel goed nei it sin hie) ferhúzje moast:

“No, oan de iene kant wol. Do bist ..eh.. do bist oan de minsken wend. En de minsken binne oan dy wend. No ja, en soms hie ik dan echt eefkes fan 'moat ik hjir no al wer wei?' Ja, ..eh.. oan ien kant is it wol ferfelend datst steeds fan plak ferwikselje moatst. Mar ja, dat hast mei it JWG. (...) It is gewoan in feit.”

7.6.5 Wurdearring fan de JWG

Yn de enkête is ek frege hoe tefreden as de (eks-)dielnimmers wienen oer de JWG; de reaksjes op dy fraach wurde werjûn yn tabel 7.6.

Trije fearn fan de hjoeddeistige dielnimmers is ridlik oant tige tefreden, en dat sifer is foar de eks-dielnimmers sels noch in bytsje heger. Net mear as trettjin persint fan beide groepen is in bytsje of tige ûntefreden. Al mei al soe ien fan tinken ha kinne, dat dit in skoare is dêr't de ferantwurdlike autoriteiten tefreden mei wêze kinne.

Tabel 7.6 Hjoeddeistige dielnimmers en eks-dielnimmers oan de JWG Achtkarspelen JWG en har mjitte fan tefredenheid mei de JWG, absolute oantallen en persintaazjes¹⁾

Tefredenheid	Hjoeddeistige dielnimmers		Eks-dielnimmers	
	Oantal	Persintaazje	Oantal	Persintaazje
Tige tefreden	16	36	25	48
In bytsje tefreden	18	40	17	33
Net tefreden, net ûntefreden	5	11	3	6
In bytsje ûntefreden	4	9	5	10
Tige ûntefreden	2	4	2	4
Totaal	45=n	100.0	52=n	100.0

¹⁾ De hjoeddeistige dielnimmers jouwe har tefredenheid wer wylst hja noch yn de JWG sitte, wylst de eks-dielnimmers weromsjogge. Foar dy lêste kategory kin dus praat wurde fan in ex post evaluaasje, wylst de evaluaasje fan de hjoeddeistige dielnimmers (alleast op it momint fan de enkête) oantsjuten wurde kin as 'monitoring'.

Lykwols, der binne hjirboppe al genôch resultaten oangeande ûnderdielen fan de maatregel presintearre, dy't sjen litte dat sa'n konklúzje dochs wat te koart troch de bocht is. Op dy ûnderdielen, lykas de ferplichte oerpleatingsen nei maksimaal in jier, it opliedingselement of (aspekten fan) de begelieding, wurdt hjir net weromkaam. Doel fan dizze paragraaf is om wat fierder yn te gean op de evaluaasje fan it funksjonearjen fan de maatregel as gehiel. Oan de hân fan de gegevens dy't garre binne yn petearen mei de (eks-)dielnimmers begjint dat besprek mei it lean, om dan troch te gean mei de status as JWG-er, en úteinlik de fraach oft de minsken tefreden binne. Foar alle dúdlikheid, it giet hjir om it wurkjen yn de JWG en dus net om wat de maatregel opsmiten hat.

Dan geane wy no earst yn op de hichte fan it lean. Lykas eins wol te ferwachtsjen wie, wurdt wol gauris sein dat it lean leech is. Besiden, in inkeling hat it oer gratis personiel foar de skoalle (dêr't it wurkplak wie), wat ek betsjut dat jo net bliuwe kinne, want dat kin sa'n skoalle net betelje. Ek wurdt ien kear sein, dat it legere ynkommen as in ynvestearing sjoen wurdt: fanwege de opliedingsmooglikheid de JWG yn, en dan komt it der letter wol wer út. Dizze persoan omskriuwt de JWG as syn lêste kâns – in kâns dy't er ek grypt hat.

It is mar in minderheid, dy't oanjout der finansjeel net komme te kinnen. Dêr leit dan ek net it grutste probleem mei de hichte fan it lean, grif om't oare leden fan de húshâlding (heit en mem of partner) ek bydrage oan it húshâldynkommen, as se der al net feitlik it grutste part fan oandrage (sjoch haadstik 5). De kearn fan it probleem dat minsken ha mei it nivo fan it ynkommen wurdt sichtber yn de ferliking mei oaren. Dat docht bygelyks bliken út in opmerking dat de maten út en troch de gek ha mei ien syn JWG-ynkommen.

Dy ferliking wurdt noch skerper as it giet om minsken dy't, alleast yn de eagen fan de JWG-ers, itselde wurk dogge – in gelikense betelling wurdt dan eins wol ferwachte:

It salaris watst krijst hjir as JWG-er... It is it minimum (laket). It is weinich foar wat je dogge. Dat is no ienmaal de regeling.

(...)

Tuurlik, se koenen wolris sjen fan ..eh.. neffens wat je dogge en je dêr neffens ek wat te beteljen, mar ja, dat sil wol ien of oare regeling wêze dat dat net kin.

In lêste útspraak makket de belibbing fan it ynkommen, sawol nei nivo as nei 'aard', eksplisyt sichtber; frege nei de reaksje fan syn freonen op de JWG, fertelt in dielnimmer:

"Ik tink dat de measten net witte wat it ynhâldt. En om earlik te sizzen – ik sis it hun dan ek net. Ja, as se my freegje wol, mar ik sis dus net dat it gjin baan is, hê, bijvoorbeeld dat je dus ..eh.. as it ware foar in útkearing wurkje, want sa moatte je it besjen, fyn ik. Je wurkje as it ware foar in útkearing. En dat is ..eh.. yn bepaalde opsichten ek wol posityf, dat je foar in eigen útkearing wurkje, mar ik skamje my der soms ek wol foar, dat ik yn de JWG wurkje. Dêr ha ik wol muoite mei, ja. En sommigen dy it witte, dy dogge der minderwaardich oer. Ja, dy tinke fan 'oh, it is ien dy werkeloas is en ja, de gemeente dy.. of in bepaalde stichting dy hâldt se oan it wurk.' Sa moatte je it sjen. In soart banenpooler, hê, sa iets is it, yn dy buert. Der binne sommigen dy dogge der wol minderwaardich oer, dy witte wat it ynhâldt, hê. Dy oaren witte net wat it ynhâldt en, ja, dan freegje se wat dochsto bijvoorbeeld. Dat wie yn it begjin, no ja, ik wurkje op in skoalle as konzjerzje, dat sis ik. En ik doch ek deselde taken, wat dat betreft. Ja."

De status fan de JWG-er komt yn de oare petearen ek geregeld foar it ljocht. Sa wurdt mear as ienris ferteld dat oare wurknimmers fan de ynstellings dêr't minsken in plak ha har sjogge as 'it is mar in JWG-er':

"Hoe foldocht de JWG no? Op sich foldocht er wol, allinnich it is sa ferfelend dat it steeds tydlik is, hê, ik wit bijvoorbeeld dat as ik hjir soe bliuwe, oer in pear maand of oer in heal jier krij ik in skop ûnder de kont – ik sis it figuerlik, hear – skop ûnder de kont: foar dy in nije. Dus do krijst net echt de kâns om dy honkfêst te fielen ergens. Do kinst it ek merke yn de ferhâldingen mei kollega's, datst ..eh.. tydlik bist. Ek hjir bijvoorbeeld sizze meast ek net 'de JWG-er' mar 'stazjêre'. Dat ..eh.. dat klopt net hielemaal fyn ik self, want dat bin ik net. Ik fyn eigenlik self dat ik dus gewoan in kollega bin, mar yn prinsipe bist dus net helemaal in kollega omdatst tydlik oan it wurk bist en de rêst is hjir foar fêst. Dat is in hiel grut neidiel, dat it tydlik is."

Der is eigentlik mar ien persoan dy't eksplisyt it tsjinoerstelde seit, nammentlik dat de kollega's net blike litte fan 'do bist mar tydlik'. Dizze persoan sit lykwols al hast trije jier by deselde ynstelling, al is it op ferskillende wurkplakken; en dochs: blykber is de gefoelichheid foar it tydlike karakter fan de JWG der wol.

Dat docht ek bliken út de reaksjes op de fraach nei de aard fan it wurkjen yn de JWG: is it in baan (of bygelyks in projekt)? Ut de reaksjes docht op 'e nij eat fan de ûnwisse en dizzenige posysje fan de JWG-ers bliken. Guon binne 'beslist net tefreden' en omskriuwe de JWG as net in folweardige baan, as eat dat minder wurdt, as jo der langer ynsitte. Oaren tsjutte it oan as wurkûnderfining, wat dan neffens har it belang fan de JWG is, en jouwe dêrmei dochs ek daliks de beheining wer. It *mei*, yn de wurden fan ien fan de JWG-ers, ek net as fêste baan sjoen wurde, om't soks it karakter fan de maatregel oantaaste soe:

“*Wat fynsto dan* (weromgripend op in krekt makke opmerking oer hoe’t treden de JWG sjogge, CHAV) *is it JWG ..eh.. wurk, in projekt, is it in soart skoalle?* Nee, it is in soart projekt, no. It is ..eh.. it is om erfaring op te dwaan en sa fierder in fêste baan te krijen. *Wat fynst der fan?* No ja, ik fyn it op sich wol goed, want as se it no wol as in fêste baan seagen, dan seidest self ek ‘no lit my jier op jier mar ferskowe en ..eh.. it lean komt sa wol binnen en it giet lekker maklik.’”

In hiel inkelde kear komt der ek in mear positive reaksje, as immen fertelt foar it eigen gefoel ècht oan it wurk te wêzen, en net op in projekt of sa te sitten. Lykwols, eefkes letter:

“It is gewoan sa fan, jo binne yn de JWG oan it wurk en ja je wurde der minder foar betelle.. en ja, je wolle graach in baan ha, ek wat nei je sin. Mar dêr is gewoan te folle ..eh.. te folle minsken komme dêr op ôf, dus der is gewoan in hiel lytse kâns, dat is it eigentlik helemaal. Mar ja, do meist mar bliid wêze as je noch wat yn it JWG wat sitte bliuwe kinne, want dan bliuwe je toch in bytsje yn de running. Hè, zodra je thús komme te sitten, dan is it ek niks.”

Dochs is it nei al dizze nuansearrings fan de fia de enkête rapportearre tefredenheid net sa, dat út de fraachpetearen bliken docht dat de minsken (eins) bot ûntefreden binne. Dat is mar by in pear persoanen it gefal. Der wurde ek wol redenen jûn foar dy ûntefredenheid, lyk as dat de JWG te min mooglikheden jaan soe om jin te ûntploaien. Ien dy’t seit der ‘op hannen en fuotten wol wer út krûpe te wollen’ kin net oer de ferplichtingen dy’t de maatregel meibringt. In lêste ‘beslist ûntefreden’ respondint is fan betinken dat dat de JWG in soarte fan isolemint fan gefolgen hat (dat wol sizze, dat hoe langer jo der yn sitte, hoe minder kâns dat jo der wer út komme) – mar it is neffens dizze ‘beslist net tefreden’ persoan dochs wol goed dat de JWG der is.

Dy skynbere tsjinspraak jout wat wer fan it nuansearre oardiel dat foar master opslacht. Guon minsken binne hiel bliid mei de JWG, wylst oaren it net sa posityf ferwurdzje sille. Mar sels as de JWG as in ‘needsprong’ kwalifisearre wurdt, wurdt wiisd op it belang fan de wurkûnderfining dy’t fia de maatregel opdien wurde kin. Ta de kearn fan de saak heart nei alle gedachten ek dat ‘it altiten better is as thús’, en sa wurdt oer de oare JWG-ers sein dat hja de JWG ek wol as in goede oplossing (!) sjogge, want dan bist fan strjitte en hast in pear sinten mear as in útkearing.

7.6.6 *Wat smyt it op?*

Yn de enkête dy’t yn maaie 1993 ôfnommen is, is ek frege nei wat de ûnderfrege jongerein fan har ynvestearing yn de JWG ferwachtsje. Tabel 7.7 lit sjen dat it ferwachte rendemint net botte heech wie.

Mar in lytse groep ferwachtet dat de kânsen op de arbeidsmerk nei it dielnimmen oan de JWG goed wêze sille (26% fan de dielnimmers, 35% fan de eks-dielnimmers). Rûchwei de helte fan de respondinten tinkt dat hja in trochsneed kâns op wurk ha soenen, wylst in frij grutte groep har kânsen (noch altiten) as min ynskat. En dochs seit sa’n trijefearn dat fan it dielnimmen oan de JWG in posityf effekt op de kâns op it finen fan wurk útgiet.

Tabel 7.7 Dielnimmers en eks-dielnimmers en har miening oer har kânsen om nei de JWG wurk te finen en har stânpunt oar it effekt fan it dielnimmen oan de JWG op dy kânsen, absolute oantallen en persintaazjes

	Eks-dielnimmers		Dielnimmers	
	Abslút Oantal	Persintaazje	Abslút Oantal	Persintaazje
Kânsen op it finen fan wurk nei ôfrin fan dielname:				
- gjin/minne kâns	8	15	12	28
- trochsneed kâns	26	50	20	47
- goede kâns	18	35	11	26
Totaal	52=n	100.0	43=n	100.0
Tinkst datst troch de JWG mear kâns op wurk hast? ¹⁾				
- ja	40	77	33	77
- nee	12	23	10	23
Totaal	52=n	100.0	43=n	100.0

¹⁾ Wat har kânsen op de arbeidsmerk oanbelanget jouwe de eks-dielnimmers (no) wer wat har miening wie yn de tiid dat se dielnamen oan de maatregel (dus: yn it ferline).

De kombinaasje fan dizze resultaten seit fansels gâns oer de útgongsposysje dy't de jongerein yn har eigen eagen hie foar't hja by de JWG telâne kamen: har úteinlike posysje (kânsen) op de arbeidsmerk skatten hja frijwat 'sunich' yn, en dochs is dan praat fan in ferbettering ûnder ynfloed fan har dielnimmen oan de JWG.

Dy (ymplisite) wurdearring wurdt, sjoch tabel 7.4, wjerspegele yn it feit dat mear as trijefearn fan de respondinten tefreden is oer de JWG. En hokfoar kante-kenings ek by dat sifer pleatst binne, feit is dat de antwurden op de fraach wat de eks-dielnimmers dien ha nei't hja by de JWG weigien binne, oanslute by dizze (ûnferwachte) wurdearring. Utgeande fan dy sunige ferwachtings is it ommers in hiele ferrassing (en foar de oanbelangjende eks-dielnimmers mooglik in reden foar har positive evaluaasje) dat twatredde fan dizze groep seit dat hja in baan fûn ha nei't se by de JWG weigien binne (tabel 7.8).

As de persoanen dy't oanslutend op de JWG in oplieding oppakt ha ek noch meirekkene wurde, hat 88% nei de JWG in koerts útset dy't út it eachweid fan it belied allinnich mar as posityf sjoen wurde kin. In opfallend resultaat, benammen it grutte tal eks-dielnimmers dat yn in regio mei in minne arbeidsmerksituaasje trochstreamd is nei wurk. Dy trochstreaming nei wurk leit sels noch boppe it Nederlânske sifer, dat mar 51% is.²² It sifer is ek folle heger as dat foar de útstream út de JWG yn Fryslân foar 1993: krekt wat mear as de helte fan dy útstream bedarre yn in baan of op in opliedingsplak.²³

Tabel 7.8 Eks-dielnimmers oan de JWG Achtkarspelen (per maaie 1993) en (wurk)paad nei it ferlitten fan de JWG, absolute oantallen en persintaazjes

Aktiviteiten (arbeidsmerkposysje) nei JWG	Abslút Oantal	Persintaazje
Wurkleas	2	4,0
Wurk	34	67,0
Oplieding	11	22,0
Militêre Tsjinst	1	2,0
Oars	3	6,0
Totaal	51=n	100,0

It is lykwols lang net wis dat it giet om in duorsum effekt. Ut de sifers dy't gearstald binne nei oanlieding fan de fraach nei de arbeidsmerkposysje op it stuit fan de enkête wurdt alteast sichtber dat it tal wurkleazen omheech gien is: 11 fan de eks-dielnimmers jouwe oan wurkleas te wêzen. Lykwols, 32 minsken binne (noch altiten en/of wer) oan it wurk (tabel 7.9). Yn ferliking mei de Fryske sifers bliuwt dat fansels in opfallend goed resultaat. In ferklearring dêrfoar haw ik net, al leit it foar de hân dat de nei ferhâlding hege persoanlike kwaliteiten fan de eks-JWG-ers – yn ferliking mei de aktuele situaasje dat elk dy't oan de kritearia foldocht yn de JWG bedarret, wie der earder ommers romte foar 'creaming' – in rol spylje.

Tabel 7.9 Eks-dielnimmers oan de JWG Achtkarspelen en arbeidsmerksituaasje per maaie 1993, absolute oantallen en persintaazjes

Aktiviteiten (arbeidsmerkposysje) nei JWG	Abslút Oantal	Persintaazje
Wurkleas	11	21,0
Wurk	32	62,0
Docht húshâlding	4	8,0
Net-betelle wurk	1	2,0
Oars	4	8,0
Totaal	52=n	100,0

In eks-dielnimmer is hiel posityf oer de ynfloed fan de JWG op syn wurkpaad. Hy omskriuwt de maatregel as in lêste kâns, in kâns dy't er brûkt hat as opstap nei in oplieding. Sa hat de JWG him in moai ein op wei holpen. Sûnt de JWG hat er kontinu ynvestearre yn opliedingen (altiten yn kombinaasje mei wurk); it is lykwols net wis dat soks úteinlik ta fêst wurk liede sil. Krektoarsom, net al te lang nei it petear soe syn kontrakt ôfrinne.

Troch dizze eks-JWG-er is ek daliks de meast positive reaksje jûn oer de potinsjele arbeidsmerkeffekten fan de JWG sa't de (19) respondinten dy sjogge. Hy

tinkt dat er him troch de JWG fierder ûntwikkele hat en stelt dat 'de jeugd fan tsjintwurdich' behoarlik stimulearre wurde moat – dêrom is it neffens him goed dat de JWG der is.

Dêrmei is net sein dat de oare ferhalen allinnich mar negatyf binne. Der wurdt wier wol geregeld op it belang op de arbeidsmerk fan de opdiene wurkerfaring wiisd. Mar dochs, jo hearre ek dat minsken yn har sollisitaasje mar leaver net fermelde dat se by de JWG sitte. De JWG hat ommers in negatyf imago en foar't jo it witte tinkt de mooglike wurkjouwer 'wat' fan jo nivo.

Sa'n lûd docht dochs wat ôf oan de wearde fan it in pear kear neamde tsjûchskrift dat by it ferliitten fan in wurkplak jûn wurdt. En hoe dan ek, der is frijwol net ien dy't ferwachtet dat fia de JWG in baan ferovere wurde kin. As sein wurdt dat 'se' wol helpe, dan giet it nei alle gedachten foaral om praktyske stipe by solisitaasjes – en hoe dan ek *net* om in potinsjeel posityf effekt fan de maatregel. Besiden, grif dat mei dat helpen ek net tsjuten wurdt op de fakatueres dy't de minsken tastjoerd krije, dêr wurdt alteast geregeld fan sein dat se net oanslute by de mooglikheden fan de respondinten.

Der wurdt eins mar twa kear in útspraak dien dy't tsjut op in ferwachting dat fia de JWG mooglik fêst wurk te krijen is. Hoewol, mei de fraach fan in respondinte oan de ynterviewer "Of ha jo wurk foar my?" noch wol omskreaun wurde as 'fia de JWG'? En wat te tinken fan immen dy't in soad enerzjy stekt yn in swiere oplieding. Dat moat, sa soene jo fan tinken ha kinne, dochs in goede útgongsposysje op de arbeidsmerk jaan? Lykwols, út syn wurden sprekt in sterke, feitlik sels bliuwende, ôfhinklikens:

Tinksto dat it JWG dy helpt om oan it wurk te kommen?

Ja, seker. (stiltme) Dêrfoar stiet it der ek **JeugdWerkGarantie**-plan.

Hoe't dat ek wêze mei, per ein 1996 fûn ik noch 5 fan de minsken dêr't ik in lytse trije jier earder mei praten haw, werom op de list 'JWG-ers in dienst'.

Noaten by haadstik 7

- 1 Soks is bygelyks te ferwachtsjen ôfgeande op de hâlding fan, oer it algemien leech oplate, (lang) wurkleazen (út de regio Dokkum) op dit punt. Verhaar (1990), s. 36.
- 2 It giet hjir om dielnimmers en eks-dielnimmers per maaie 1993.
- 3 Sjoch bygelyks Lee et al. (1990), s. 73.
- 4 It is oarssein mooglik dat de rapportearre 'tekoartkommings' in refleksje binne fan in les dy't de minsken yn de JWG leard ha. As de (eks-)dielnimmers mar faak genôch te hearren krije dat se har mear beropskwalifikaasjes en sosjale feardichheden eigen meitsje moatte, dat har opliedingsnivo te leech is, ensafuorthinne, dan kin dat fan gefolgen ha dat it andert op fragen yn in enkête dat lûd reflektearret.
- 5 Merk op dat it earste kontakt oer de JWG mei de jongerein, neffens dizze funksjonaris, al lein wurdt as hja tusken de trije en fiif moannen wurkleas binne. Dat betsjut dat de gemeente sa'n effisjint 'opdweil' belied hat, dat it begryplik wurdt dat de dielnimmers sizze dat se al by de JWG kaam binne foar't se in healjier wurkleas wienen. Sjoch: Verhaar (1994), s. 281-283, benammen de diskusje op s. 283. Sjoch ek haadstik 8.
- 6 Foar de wissichheid, dizze miening waard oan my trochdien nei't ik skreaun hie oer 'de ware Jacob' ('Mr Right') as it belangrykste doel fan guon of de froulike dielnimmers en sûnder dat de konsulint fan dy opmerking fan my op 'e hichte wie. Dat betsjut dat hja ekstra gewicht jout oan de ferûnderstelling dat foar ferskate froulju it houlik sjoen wurdt as de ein fan it wurkleas-wêzen. Verhaar (1994), s. 293.
Foar ferliking: sjoch de opmerkings fan Bruinsma et al. (1995), oer de 'oantreklikens' en de 'sêfte sit' fan de JWG.
- 7 Der binne oars mar trije manlju dy't eat oer dit ûnderwerp sein ha, de oaren tinke der net oer, bygelyks om't har relaasje net goed giet. Twa dêrfan komme yn it betooch op it algemint. De tredde fynt dat de frou ophâlde moat fan wurkjen as der bern binne.
- 8 Foar in djipperdollende stúdzje nei de aspiraasjes op it flak fan wurk en bern, sjoch Turkenburg (1995).
- 9 Besiden, de sitaten dy't yn dit haadstik brûkt binne, wurde presintearre yn de sprektaal fan de oanbelangjende respondinten – it is har libbene Frysk, al is it net altiten 'geef' en al sit it somtiden aardich ticht tsjin it Hollânsk oan.
- 10 Ferlykje De Vries (1990).
- 11 Persoanen dêr't fan tocht wurdt dat se sadanige kwaliteiten ha, dat dochs eins wol ferwachte wurde kin dat hja in baan fine, kinne ien kear in saneamde 'ferlingde sykperioade' krije. Dat moat sjoen wurde as in 'oerbrêgingsperioade', wat betsjut dat hja noch seis moannen 'gewoan' wurkleas bliuwe, foar't se eventueel dochs noch yn de JWG bedarje.
- 12 Verhaar (1994), s. 282-283.
- 13 Ditsoarte fan gedrach is geregeldwei in gefolch fan politike druk om te prestearen. Opliedingsnivo en doer fan wurkleazens wurde gauris brûkt as 'sinjaal' foar it oanwêzich wêzen fan nei ferhâlding goede eigenskippen (sjoch De Goede en Van Ophem, 1990, s. 86). Sa'n wurkwise wurdt yn de literatuer oantsjutten as 'creaming' ('rjemkjen'). Sjoch Engbersen (1990), haadstik 7 en s. 270 yn it bysûnder.
- 14 Foar de folsleinens: de konsulinte dy't de proseduer sketst hat, is net deselde as de amtner dy't út de gemeente wei it kommintaar op tabel 5.5 en de suggestje fan *creaming* dy't mei dy tabel gearhinget (Verhaar, 1994) jûn hat.

- 15 De koarte skets dy't eks-dielnimmers fan har 'intake' jûn ha, ferskilt net fan de ferhalen fan de dielnimmers. Om dy reden wurdt net fierder op eventuele ferskillen mei de proseduere yn de eksperimintele perioade fan de JWG yngien. Foar safier't it giet om de skets dy't troch de JWG-stêf jûn wurdt, moat der oars al fanút gien wurde dat dy (foaral) ferwiist nei it standert, hjoeddeistige patroan.
- 16 By it trochwurkjen fan de petearferslaggen falt it op, dat de froulju folle mear oer de proseduere út har ûnthâld werom witte te roppen as de manlju. Oft hjir in betsjutting oan jûn wurde moat, en sa ja: hokker dan, doar ik net te sizzen.
- 17 Foar it gefal dat de mooglikheid dat dat petear ek op it arbeidsburo fierd wurde kin ta betizing liede soe: de JWG-konsulinte hat foar de helte fan har wurktiid in plakje op it arbeidsburo. De JWG-ers meitsje lykwols yn (frijwol) alle gefallen in dúdlik ûnderskied tusken meiwurkers fan it arbeidsburo (of de sosjale tsjinst) en de minsken fan de JWG-stêf dêr't (yn twadde ynstânsje) mei praten is.
- 18 In eks-dielnimmer wol yn dit ferbân ek rekken hâlde mei it feit dat de eardere konsulinte geregeld siik wie.
- 19 Nota bene, om't de eks-JWG-ers dêr't mei praten is mar ien wurkplak hân ha, is it ferfolch basearre op de ynformaasje dy't troch dielnimmers jûn is.
- 20 Bruinsma et al. (1995), s. 306.
- 21 Dizze kanttkening is dus benammen fan belang foar de minsken dy't op it stuit dat mei har praten is, noch yn de JWG sieten.
- 22 Lanlike resultaten fan de JWG oer de earste njoggen moannen fan 1992: De Koning, Gravesteijn-Ligthelm en Verkaik, 1993, s. 16.
- 23 Bruinsma et al. (1995), s. 306-307.

Haadstik 8 Gearfetting, konklúzjes en besprek

8.1 Teoretyske ûnderbouwing, probleemstelling en ûndersyksstrategie

Yn it earste haadstik is as sintrale ynfalshoeke fan dizze stúdzje yntrodusearre “...it idee dat lokaal-regionale kulturele faktoaren har ynfloed ha sille op it hâlden en dragen op it flak fan wurk en dat soks him uterje kin yn in patroan dat ôfwykt fan it algemiene byld”. Dy ynfalshoeke krijt in sekere spanning as it giet om in oar aspekt fan dizze stúdzje: de JWG. Is it mooglik sa’n algemiene maatregel oeral op inselde wize ta te passen? Spylje, noch ôfsjoen fan de arbeidsmerksituasje, lokaal-kulturele faktoaren net in rol by de ymplemintaasje?

De earste trije haadstikken, en benammen haadstik 1, nochris oereagjende wurdt sichtber dat mei de sintrale ynfalshoeke in tal problemen mank geane. Yndied, it is mooglik dat der fanút de skiednis in lokaal-regionale kultuer útstien is dy’t (ek) sichtber is/effekten hat op it flak fan ’wurk’, dat falt út de literatuer oannimlik te meitsjen. Lykwols, it ûnderskied tusken it lokale en it algemiene is net altiten like skerp oan te jaan. De algemiene kultuer hat ek syn plak yn it lokale. Boppedat, as it giet om it sosjale skift dêr’t it ûndersyk foaral op rjochte wêze sil, wurkleaze jongerein dy’t yn ’e beneaming komt foar de JWG, spilet ek de klassekultuer der trochhinne. Fierders is yn haadstik 1 de karút foar it ûndersyksgebiet ferantwurde, mar dy hâldt yn dit ferbân ek noch yn dat der mooglik in ûnderskied makke wurde moat tusken de ferskillende plakken (heidedoarpen en oare delsettings) yn dat gebiet.

Ut de literatuer wei, en nochris befêstige troch de fynsten fan it pilotprojekt, falt ôf te liden dat fan de kulturele faktoaren dy’t foar dit ûndersyk fan belang binne ’bining oan de streek’ mooglik streekrjocht mei it ûndersyksgebiet ferbûn is – al moat der dochs rekken hâlden wurde mei de mooglikheid dat it ek om in Fryske en/of plattelânseigenskip giet. Saken as in konvensjonele beropskar of in ôfkear fan stúdzje ha sawol in streek-eigen as in klasse-eigen elemint yn har. Dat jildt faaks ek foar de ôfkear fan wurk tusken fjouwer muorren, in oar kultureel elemint dat yn haadstik 1 op it aljemint kaam. Lykwols, fan dy lêste eigenskip kin sein wurde dat de konvensjonele karút foar *working class jobs* in streekeigen ynfolling krijt yn de foarkar foar wurk bûtendoar.

In lêste faktor dy’t omtinken ha moat, is it al of net aktyf-wêzen yn it ynformele sirkwy. De ûnderskate aktiviteiten dy’t dêr ûnder te beflappen binne, kinne wy benammen fine yn gebieten dêr’t de pree-yndustriële patroanen fan wurkjen noch oanwêzich binne. Lykwols, Pahl e.o. merke op dat it krekt de wurkleazen binne dy’t minder aktyf binne yn dy ynformele ekonomy. Soe dat yndied sa wêze, dan giet it nei alle gedachten om in diel fan de lokale kultuer dêr’t krekt Achtkarspelen om bekend stiet, mar dat foar de (jonge) wurkleazen net de measte betsjutting hat.

Dat soe ynhâlde, en dêrmei geane wy oer nei itjinge yn haadstik 2 behannele is, dat dy jongereinwurkleazen oanwiisd binne op de wrâld fan it formele wurk. It wurdt hiel dúdlik dat de wurkleazen oer it generaal in grut belang jouwe oan wurk en aktyf om in baan sykje. Dat jildt ek, en faaks sels noch wat mear, foar de Fryske wurkleazen. Fan jongerein wurdt wol sein, dat dy mooglik wat minder wearde oan in betelle baan ferbine soe. Dêr blykt neat fan yn de ûndersyks-literatuer. Wurkleaze jongerein wurdt skaaimerke troch in tradisjonele wurk-etyk.

Wat it wolbefinen fan wurkleazen oanbelanget, moatte neffens de literatuer

de finânsjes sintraal steld wurde. It ûntbrekken fan finansjele earmslach is op himsels al in probleem, mar hat boppedat syn effekten op in tal oare mêden. Kwa wolbefinen falle dy gauris gear mei wat Jahoda omskreaun hat as de latinte funksjes dy't gewoanwei troch betelle wurk ferfolle wurde. Wurkleazens wurdt al mei al oer it generaal negatyf belibbe, wylst de finansjele gefolgen as it grutste neidiel sjoen wurde. Dat wurkleazen hurd om wurk sykje, slút dêr dus goed by oan.

Wannear't wy ús konsintrearje op jongereinwurkleazens, liket der wat fan in debat te wêzen. Der wurdt troch sokken as Warr en Jahoda, net de minsten op dit mêd, wol sein dat de konsekwinssjes fan wurkleazens op it wolbefinen foar de jongerein wol wat tafalle soe. Fia har âlden ha hja ommers in beskate mjitte fan besteanwissigens ('physical security') en oars soe it sa wêze dat effekten as ferfeling, ynaktiviteit en doelleazens har wol foardogge, mar dat it bygelyks op it stik fan sosjale kontakten foar jongerein wol wat tafalt mei de konsekwinssjes fan wurkleazens.

Guon skriuwers wize der lykwols op dat jildkrapte in probleem is, ek foar it sosjale ferkear, benammen om't der gjin perspektyf is sûnder jild (ek foar jongerein wurdt dus de klam lein op de finansjele konsekwinssjes fan wurkleazens). Allinnich yn it begjin soe wurkleazens foar de jongerein net sa'n grut probleem wêze (de assosjaasje mei in 'wat langere fakânsje' leit foar de hân), mar nei ferrin fan tiid wurdt dat oars. Ut ferlikingen fan ferskillende kategoryen jongerein (op skoalle, oan it wurk, wurkleas) wurdt sichtber dat de wurkleazen minder goed skoare kwa wolbefinen. Benammen foar minsken mei in leech opliedingsnivo soe it wolbefinen min wêze. De minsken ha belang by de status en de fertsjinsten fan in jonge wurker – 'wurkleaze' is gjin identiteit.

Ut it haadstik oer programma's foar wurkleaze jongerein docht bliken dat ferskillende niis makke opmerkingen dêr ek fan belang binne. Sa fernimme wy by Willis dat syn 'working class kids' stribje nei de identiteit fan *echte* manlju, d.w.s. dat hja manljuswurk dwaan wolle. Sa besjoen slute hja oan by har foarfaars, dat it giet hjir feitlik om sosjale reproduksje. It etiket YTS-er, sa docht op oare plakken bliken, wurdt as in negative identiteit belibbe. It begryp 'echt' komt oar op meardere plakken werom yn dat haadstik. Manlju likegoed as froulju wolle *echt* wurk. Wurk dat oanslút by har selsbyld, in selsbyld dat tradisjoneel beskaat is. Nochris: op dy manier soarget de 'working class' kultuer foar de reproduksje fan de wurkjende klasse, mar de jongerein kinne dy reproduksje as in positive karút belibje. Foar alle wissichheid: foar manlju en froulju is de karriêre dy't yn it ramt fan de tradysje foar eagen stiet al oars: in èchte baan, of it houlik en de karriêre fan húsfrou (al is it mar om oan de wurkleazens te ûntkommen).

Echt wurk, dat hâldt ek in ôfkear fan learen yn. Dat hat op it algemint west by de beropskar, it spilet op 'e nij by de wurdearring fan de projekten troch de jongerein. It iennichste wat hja leare wolle is kennis dy't hja *daliks* tapasse kinne yn it wurk. Leareleminten dy't mikke op de langere termyn, of dy't op wat oare kapasiteiten (sosjale feardichheden) rjochte binne, dêr wurdt de wearde net fan ynsjoen. Oer de projekten wurdt net posityf oardield, benammen om't se gjin wurk opsmite. Se ha gjin direkte relevânsje. It belang fan in direkte relevânsje sjogge wy werom yn it feit dat de jongerein nettsjinsteande har oardiel oer bygelyks YTS dochs meidwaan wol: dat slút oan by har kultuer dêr't it belang fan in direkte finansjele beleanning sintraal yn stiet. Op 'e nij komt hjir it jild om 'e hoeke, wylst wy hjir tagelyk in elemint fan sosjale reproduksje sjogge.

Taspidt op in regio as Achtkarspelen, kin ferûndersteld wurde dat de partisipaasje yn de JWG alteast op ien manier begjint te lykjen op de wrâld fan betelle

wurk foar jongerein. It giet dan om de wikselingen fan wurkplak dy't neffens ien auteur sawol yn dy wrâld as by projekten (en by de JWG) gewoan binne. Dat slút faaks oan by it seizoenpatroan dat foar guon minsken yn de regio gewoan is – en past dan yn de regionale ekonomyske kultuer – mar taast mooglik wol in doelstelling fan de JWG oan. Dy doelstelling is it nei in betelle baan ta bringen fan wurkleaze jongerein. It heljen fan dat doel, sa docht bliken, is feitlik ôfhinklik fan de lokale ekonomyske situaasje. Wat bybrocht wurdt yn de JWG-eftige maatregels spilet dêrby gjin rol fan betsjutting. It kin sels sa wêze dat it JWG-etiket negatyf trochwurket – dus de kâns op wurk lytser makket – al binne der ek oanwizings dat sa'n programma as rekrutearingsmeganisme (lange proeftiid, mar dus wol in dúdlike kâns op in baan) brûkt wurdt.

Yn haadstik 4 is besocht om it beprek fan de eardere trije haadstikken op in heger teoretysk abstraksjenivo te bringen. Dêrta is alderearst de sintrale noasje fan de *human capital* teory yntrodusearre. Dy teory giet der, hiel koart sein, fanút dat it doel hat om te ynvestearjen yn (jo) minsklik kapitaal, om't sa'n ynvestearing him letter mei winst (bygelyks in heger ynkommen) werom betellet. Der kin fanút gien wurde dat ditsoarte fan oerwagings de grûnslach foarmje fan maatregels lykas de JWG – it ynvestearjen yn wurkûnderfining en oplieding liedt, sa sil de gedachte wêze, ta in rendemint yn termen fan (in gruttere kâns op) in baan. Dat is grif in behoarlike winst yn ferliking ta in situaasje fan wurkleazens, wat him foar de minsken ek hiel direkt en sichtber uterje kin yn it feit dat it lean ornaris heger wêze sil as in útkearing.

De niis sketste útgongspunten wurde ek wol weromfûn yn it ekonomysk hanneljen fan minsken: “An important outcome of the human capital revolution has been the finding that, in fact, youths respond significantly to economic incentives in their educational decisions.”¹ Ek fan de JWG-jongerein mei oannommen wurde, dat hja de rasjonaliteit fan dizze riddenearring wol ynsjocht – wat lykwols noch net sizze wol dat se har feitlike hâlden en dragen der by oanpast.

As ferklearring foar dy paradoks stiet it begryp sosjale reproduksje sintraal. It idee dêrfan is, op 'e nij yn in pear wurden gearfette, dat minsken har hâlden en dragen rjochtsje op wat har foarhâlden wurdt út de streekeigen kultuer wei. Dy kultuer wurdt sa reprodusearre. Dêrby, en soks is net sûnder belang, moat dy kultuer wol as in ûnderdiel fan in grutter gehiel sjoen wurde. We moatte each hâlde foar “...the complementarity of subcultural distinctness and total-culture coherence.”² De streek-eigen (sub-)kultuer makket diel út fan gruttere gehielen, bygelyks geografysk oan te tsjuten as Fryslân en Nederlân of sosjaal-ekonomysk as 'working-class'.

Oanslutend op dizze teoretyske refleksjes is yn haadstik 4 de probleemstelling fan dit ûndersyk formulearre:

Binne der yn Achtkarspelen lokaal-regionaal kulturele faktoaren dy't it hâlden en dragen op it flak fan wurk op sa'n wize beynfloedzje dat soks sichtber makke wurde kin oan de ymplementaasje fan in algemiene arbeidsmerkmatrege?

De algemiene probleemstelling is útwurke yn fjouwer klusters fan dielfragen, dêr't ek in tal ferwachtings oangeande de antwurden op dy fragen oan keppele binne. In oersjoch is opnommen yn tabel 8.1, foar de ûnderbouwing fan de fragen en ferwachtings wurdt ferwiisd nei haadstik 4.

Tabel 8.1 Probleemstelling, dielfragen en hypotezen

Probleemstelling

Binne der yn Achtkarspelen lokaal-regionaal kulturele faktoaren dy't it hâlden en dragen op it flak fan wurk op sa'n wize beynfloedzje dat soks sichtber makke wurde kin oan de ymplementaasje fan in algemiene arbeidsmerkmaatregel?

Dielfragen en hypotezen

A) Kultuer

- 1 Binne der yn it ûndersyksgebiet foar wat de te ûndersykjen populaasje oanbelanget spesifike kulturele faktoaren, yn it bysûnder as it giet om 'wurk', oan te wizen? Sa ja, hokker?
 - 1a Bining oan de streek sil him foardwaan as in spesifike lokaal-regionaal kulturele faktor.
 - 1b As mear klasse-eigen kulturele faktoaren wurdt in konvensjonele beropskar ferwachte en in ôfkear fan learen. Foar froulju kin him dy beropskar ek uterje yn in foarkar foar it houlik en it krijen fan bern.
 - 1c In foarkar foar wurk bûtendoar sil him, benammen ûnder manlju, foardwaan as in streek-eigen ynfolling fan de konvensjonele beropskar (oars sein: as in streekeigen ynfolling fan de foarkar foar tradisjonele, *working class jobs*).

B) Hâlden en dragen op de arbeidsmerk

- 2 Hoe ûnderfine de jongerein har wurkleazens? Hokker aspekten binne yn har belibbing fan belang?
- 3 Siket de jongerein om wurk? Sa ja, wat foar wurk soe dat wêze moatte en hoe sykje hja dan? Sa nee, hoe stelle hja har dan op foar de arbeidsmerk oer?
 - 2a Wurkleazens wurdt negatyf belibbe. It tekoart oan finânsjes stiet dêrby sintraal. Fierders sille saken lykas ferfeling en doelleazens har foardwaan, wylst ek it gebrek oan takomstperspektyf fan belang wêze sil. Wat dat lêste oanbelanget, wurdt ferwachte dat manlju der mear hinder fan ha as froulju. De manlju sille ommers net oan har tradisjonele kostwinnersrol foldwaan kinne, wylst de froulju noch hoopje kinne op in partner dy't de kost fertsjinje sil.
 - 3a De jongerein siket om wurk. Dat wurk sil *echt* wêze moatte, d.w.s. dat it oanslute moat by har selsbyld (sjoch ek hypotezen 1b en 1c).
 - 3b Foar safier't der net om wurk socht wurdt, sil him dat benammen foardwaan ûnder froulju dy't oant dy partner foarby komt in foarkar ha foar de 'sêfte sit' fan de JWG.
 - 3c It wurk sil benammen yn de eigen streek socht wurde. De reewilligens ta it fuortgean út de regio sil lyts wêze (sjoch ek hypoteze 1a).

C) JWG

- 4 Hoe binne de wurkleaze jongeren mei de JWG yn kontakt kaam en hoe binne hja oanslutend yn de maatregel opnommen? Wat wienen op dat stuit har ferwachtings? Mei hokker aktiviteiten (d.w.s. wurk, mooglik op meardere plakken, en opliedingselementen) ha hja te krijen hân? Hoe wurdearje hja dy aktiviteiten?
- 4a Wat betreft (de ferwachtings fan) it rendemint fan de JWG sil wiisd wurde op de beheiningen fan de ekonomyske situaasje yn en om Achtkarspelen. It belang fan wurkûnderfining sil ûnderstreke wurde.
- 4b Alle aktiviteiten dy't neffens de jongeren net direkt oanslute by (har byld fan) de wrâld fan *echt* wurk wurde negatyf wurdearre, benammen skoaleftige learelementen. Yn dat ferbân is ek fan belang dat de jongeren it etiket fan JWG-er (dus net dy fan echte wurknimmer) net op priis stelle sille.

D) Yntegraasje

- 5 Wat is de relevânsje fan de útkomsten fan it ûndersyk yn it ljocht fan de *human capital* teory? Wat leare dy útkomsten ús foar de teoretyske benadering dêr't it begryp 'sosjale reproduksje' sintraal yn stiet? Is it foar wat de yn-falshoeke fan dizze stúdzje oanbelanget ek mooglik útspraken te dwaan oer de relaasje tusken dy twa teoretyske benaderings?
- 5a It útgongspunt fan de *human capital* teory - ynvestearje yn it eigen minsklik kapitaal smyt rendemint op - sil wolriswier ûnderskreaun wurde (sjoch 4a), mar it hanneljen sil him dêr net neffens rjochtsje.
- 5b Dat hanneljen sil bepaald wurde troch tradysjes en gewoanten, foar in part bûn oan de streek en foar in oar part oan de sosjale klasse. Mei oare wurden: de fynsten sille oanslute by de teoretyske benadering fan de sosjale reproduksje.
- 5c Dat betsjut dat de *human capital* teory fanút de teory fan de sosjale reproduksje amendearre wurde moat.

Om in andert op de probleemstelling te finen is gebrûk makke fan meardere ûndersyksmetoaden. Under de JWG-ers is in enkête ôfnommen dy't nau oansleat by in fan de Fryske Akademy útfierd ûndersyk ûnder Fryske jongerein (16-26 jier). Dêrmei ûntstiet de mooglikheid om de JWG-ers op in tal faktoaren te ferlykjen mei de Fryske jongerein (en sa no en dan sels har Nederlânske leeftydsgenoaten). Sa'n ferliking is nedich om it (eventuele) streekeigene bepale te kinnen – in eigenskip kin ommers allinnich mar as 'eigen' definiearre wurde fia ferliking mei oaren dy't dy eigenskip net ha, of op in oare wize (bygelyks minder sterk, of krekt sterker)? Fierders is yn de enkête in grut tal fragen oer de JWG opnommen. Dan giet it ûnder mear oer it paad dat minsken gien binne foar't hja by de JWG telâne kamen, oer it libben yn de JWG en oer de (ferwachtings fan) de tiid nei de JWG. Mei dizze enkête binne 159 jongerein telefoanysk benadere dy't per maaie 1993 yn de JWG sieten of der earder by west hienen. De respons wie 97

persoanen. Der is gjin reden om oan te nimmen dat dizze 97 jonge minsken net ridlik representatyf foar de geheiele populaasje binne.

Om't bekend is, dat it net tafalt om yn in fragelist mei standertandertkategoryen alle nuânses fan de praktyk te 'fangen' is boppedat in saneamd djipte-fraachpetear ôfnommen by 19 jongeren, 15 dielnimmers en 4 eks-dielnimmers (per maaie 1993). Fia de libbensrin (skoalle, miljeu fan komôf) is yn dy petearen benammen it hâlden en dragen nei de JWG ta en yn de JWG besprutsen, lykas de ferwachtings en idealen foar de tiid nei it dielnimmen oan de maatregel. Ta it kwalitative diel fan it ûndersyk falt ek te rekkenjen it kontakt dat ûnderhâlden is mei de foar de JWG ferantwurdlike amtlike stêf fan Achtkarspelen.

8.2 De empiry

8.2.1 *Yn 'e kunde komme mei de (eks)JWG-ers út Achtkarspelen*

Yn haadstik 5 binne wy koart yn 'e kunde kaam mei de JWG-ers út Achtkarspelen. De gegevens dy't dêrby brûkt binne, binne ûntliend oan de enkête. Wy ha sjoen dat it jonge minsken binne, benammen froulju. Oer it generaal ha se in sosjaal-ekonomyske eftergrûn dy't as 'ienfâldich' omskreaun wurde kin. Sawol it opliedings- en beropsnivo fan (de grutte mearderheid fan) de âlden, as it eigen opliedingsnivo tsjut der op dat hja ta de legere sosjaal-ekonomyske klassen (mei oare wurden: de 'working class') rekkene wurde kinne. De (eardere) eigen wurkleazens kin wat dat oanbelanget as in sinjaal sjoen wurde. Ek it, yn ferliking mei de Fryske trochsneed ûnder de jongerein, lang by de âlden wenjen tsjut yn de rjochting fan de sosjaal-ekonomyske lytse loege, lykas it neffens dyselde ferliking lege ynkommensnivo.

By wize fan foarskot op it folgjende haadstik kin der noch op wiisd wurde dat de JWG-ers aardich Frysk lykje te wêzen, wylst hja nei alle gedachten (de sifers oer libbensskôging binne dêr in oanwizing foar) ek plattelânswartels ha.

8.2.2 *Spoaren en ynfloed fan in eigen kultuer*

Haadstik 6 hie twa doelstellingen. De earste wie om mei help fan it enkêtemateriaal nei te gean oft der yn de regio Achtkarspelen al of net noch spoaren fan in spesifike kultuer fûn wurde. Twad waard in andert socht op de fraach oft dy kultuer (d.w.s. de eigenskippen dy't hjir ûndersocht binne) noch altiten ynfloed hat op it hâlden en dragen kwa wurk.

Wat de earste kwestje oanbelanget liket it de maklikste wei en fetsje de resultaten oangeande de ûndersochte eigenskippen gear yn de konklúzje dat de JWG-ers 'bysûnder' binne (en dus, neffens ús oanpak, de kultuer fan de streek 'bysûnder' is) as it giet om de hâlding foar skoalle as in ynstitút oer, de attitude oangeande de tradisjonele rollen fan man en frou (yn dat ferbân binne ek de fynsten oangeande de beropsfoarkar, d.w.s. ferwachting, fan belang) en it arbeidsetos (mei, yn it lêste gefal, in aksint op de jongerein dy't út de saneamde heidedoarpen komme), wylst alteast yn de Fryske kontekst de regionale ferwoarteling minder 'apart' is.

No is it wol wier dat it besprek fan paragraaf 2 oant en mei 6 fan haadstik 6 op sa'n wize gear te fetsjen is – mar dat betsjut lykwols net dat sa'n gearfetting dêrmei te rjochtfeardigjen is. Wat de hâlding foar skoalle oer en de beropsfoarkar

oanbelanget, moat der ommers om tocht wurde dat de JWG-ers út Achtkarspelen in patroan fertoane dat oerienkomt mei dat fan jongerein út deselde klasse, oarsearne wei.³ Fierders is al oanjûn dat de JWG-ers út Achtkarspelen op it flak fan de posysje fan man en frou nei alle gedachten oerienstimme mei jongerein út Nederlân as gehiel – wylst De Goede e.o. stelle dat it in mear progressive hâlding op dit pas as in Fryske eigenskip sjoen wurde kin. En as it giet om de Fryske identiteit, is it wol sa dat de JWG-ers net in eigen posysje ynnimme, mar har 'plattelânsstânpunt' is ek net gelyk oan de Fryske trochsneed.

Wêr't it om giet, is dat it ferkeard liket om te ferwachtsjen dat in streek foar elk fan de eleminten dêr't de eventuele eigen kultuer út opboud is in *eksklusive* posysje ynnimt. Mei oare wurden, de streekeigen kultuer fan Achtkarspelen, foar safier't dy te karakterisearjen is troch de hjir besprutsen faktoaren, is in unike kombinaasje fan de skoares op eigenskippen dy't ferwoartele binne yn de sosjale klasse (d.i. 'working class', it giet dan om de hâlding foar skoalle as in ynstitút oer, de beropsfoarkar en it arbeidsetos), yn de Nederlânske maatskippij (hâlding foar de posysje fan man en frou oer, dêr't de streek yn ferskilt fan Fryslân as gehiel) en it plattelân (ferwoarteling yn Fryslân).

Foar it besprek fan it twadde doel fan haadstik 6 is it fertrekpunt de konklúzje dy't De Goede e.o. berikt ha by har sykjen nei in relaasje tusken regionale ferwoarteling (Fryske identiteit) en it oan wurk relatearre hâlden en dragen: "...our study shows that there is in fact *no* relation between identification with language and culture of the Frisian region and attitudes to work related behaviour."⁴ It liket derop dat har gedachtengong ekstra evidinsje krijt troch Jansma syn fynst dat der foar de Friezen mar in hiel lyts effekt is fan har skoare op Fryske identiteit op religioziteit.⁵

Foar earst liket it it bêste en slút oan by de konklúzje fan De Goede e.o.. Wol hat sawol foar de JWG-ers, de JIF-fers as de leech oplate Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet bliken dien dat it yn paragraaf 6.7.2.1 sketste basismodel akseptabel is, mar feitlik is der lykwols mar ien fariabele dy't it alle kearen docht, te witten 'tradrol'. Benammen de relaasje fan de regionale ferwoarteling (fia 'bining') nei it arbeidsetos is net ien kear signifikant. Boppedat soarget krekt foar dizze faktor it teken (+ of -) yn de ferskillende ferlikings ek noch foar betizing, it slút alteast net oan by de ferwachtings. Hawar, al mei al bringe ús fynsten gjin (signifikante) relaasje tusken "identification with language and culture of the Frisian region and attitudes to work related behaviour" oan it ljocht.

Likegoed, der is yn de eksplorative paadanalyse (LISREL) fan paragraaf 6.7 net allinnich sjoen nei relaasje tusken regionale ferwoarteling (d.w.s. binning oan de streek, taalgedrach en taalhâlding) en it arbeidsetos, ek oare kulturele eleminten waarden yn de analyse behelle. Dêrby is it opfallend dat 'tradrol' it ûnder de JWG-ers en ûnder de leech oplate jongerein dy't op it plattelân wennet 'better' docht as ûnder de Fryske jongerein yn trochsneed, wylst 'skoalle' by dy kategory wol signifikant is en fan ridlik belang en by dy oare kategoryen net. Soks bringt my ta de ferûnderstelling dat it arbeidsetos yn Achtkarspelen blykber op in oar 'kultureel repertoire' steunt as dat by de trochsneed Fryske jongerein.

Lykas sein, de útkomsten fan de paadanalyses foar de JWG-ers en dy foar de leech oplate Fryske jongerein dy't op it plattelân wennet stimme wakker oerien. Dat ûnderstrekke nochris de eardere fynst dat de streekeigen kultuer fan Achtkarspelen sa't dy ûnder de jonge JWG-ers fûn wurdt, lykas hjirboppe al opmurken waard, foar in part beskieden wurdt troch plattelânseigenskippen en foar in

part troch sosjaal-ekonomyske posysje (dizze globale omskriuwing tsjut op de ynfloed fan it lege opliedingsnivo).

Der mei oars net oer de holle sjoen wurde, dat it hjir om in eksplorative analyse giet. De JWG-ers út Achtkarspelen meie net lyk skeakele wurde mei alle jongerein út dy gemeente en alhiel net mei alle ynwenners fan de streek, likegoed as dat de fariabelen dêr't mei wurke is sjoen wurde moatte as benaderingen fan itjinge dêr't se foar steane (soks jildt benammen foar de operasjonalisaasje fan arbeidsetos ta hâlden en dragen kwa wurk). Boppedat binne eventuele oare, it patroan fersteurende of fuortsterkjende, faktoaren hjir net meinommen. Op dizze kwestjes sil weromkaam wurde as de resultaten fan it ûndersyk evaluearre wurde.

Fierders moat (as te toetsen hypoteze foar fierder ûndersyk) fêststeld wurde, dat it materiaal dat hjir presintearre is suggerearret dat it bysûndere plak dat yn de âldere literatuer oan de saneamde heidedoarpen takend is, hjoed mooglik net alhiel mear te rjochtfeardigjen is. De fraach is oft soks te begripen is. Fansels kin der wiisd wurde op de faktor 'tiid': miskien is dy âldere kultuer ferflechtige (alleast: diel wurden fan it gruttere gehiel 'Achtkarspelen') yn de om-ende-by fjirtich jier dy't sûnt de publikaasje fan dy stúdzjes foarby gien binne. Mar dochs: alle kearen dat de doarpen yn it publike debat ferskine docht bliken dat yn Fryslân it 'âlde' byld libbet as in hert. Soe it oars sa wêze kinne dat de beskriuwings fan de heide altiten wat oerdreaun west ha – der wurdt sels in etiket as 'maatschappelijke verwildering' brûkt – en dat mei sokke oerromantisearre beskriuwings fan it sosjale libben it foaroardiel oer sokke doarpen tagelyk wjerspegele en befêstige waard?⁶

8.2.3 *Yn petear mei*

De klam yn haadstik 7 lei op gegevens dy't yn petear, benammen mei de (eks-)JWG-ers, sammele binne. Sok materiaal is fansels net betrouber yn de statistyske betsjutting fan it wurd. Fansels is al stribbe nei in sadanige presintaasje fan it materiaal, en dat jildt namstemeas as minsken sprekend opfierd binne, dat de klam net lei op ynsidinten en útsûnderingen. Krektoarsom, en yn de gefallen dat it ynterviewmateriaal wol betrekking hie op bysûndere situaasjes is soks dúdlik fermelden. By einsluten – al giet it net om betrouberheidstoets neffens de regels fan de statystyk – in yndikaasje dat it niisnearme stribjen ridlik slagge is, wurdt fûn yn de werkenning fan de sketste patroanen troch de lokale autoriteit dy't by de begelieding fan it ûndersyk behelle west hat.⁷

It earste tema dat yn haadstik 7 behannele is, is it learen. Gearfetsjend kin sein wurde dat de JWG-jongerein oer it generaal ynstimt mei it feit dat ekstra opliedingen syn of har kânsen op de arbeidsmerk fergrutsje kinne. Hja erkenne dus, sjoch ek haadstik 6, de ynstrumintele wearde fan ûnderwiis. Se sjogge ek wier wol yn, dat har eigen opliedingsnivo in probleem is by de persoanlike oansluting ûnderwiis-arbeidsmerk. Mar hja twifelje yn it algemien oan har eigen kapasiteiten om in oplieding te folgjen, wat nei alle gedachten syn woartels hat yn har komôf. Wat de JWG yn it bysûnder oanbelanget, binne kursussen dy't neffens har gjin direkte arbeidsmerkrelevânsje hawwe net geweldich populêr, om it ris hoeden te sizzen. Lykwols, der moat tagelyk by fermelden wurde dat inkelde minsken fia de JWG in paad fûn ha nei in konkrete beropsoplieding en dêrmei (mooglik) nei wurk.

It tradisjonele byld fan de posysje fan man en frou wurdt yn de petearen befêstige en neier ynkleure. De man is kostwinner, en de frou har taak leit yn de húshâlding, alteast as der bern binne – sa is it trochsneedbyld. Mar in belangrike foar de arbeidsmerk relevante konstataarring foar de wat langere termyn fan dy ynkleuring is, dat froulju oanjouwe wer oan it wurk te wollen at de (eventuele) bern wat grutter binne.

De bining oan de streek is oer it algemien sterk: oarsearne te wurkjen heart ta de mooglikheden, mar út de streek (of wat rommer: út Fryslân) wei is gjin reeële opsje. It arbeidsetos liket yndied sterk te wêzen – alteast yn dy sin dat de grutte wearde fan de JWG foar de minsken is dat se (wer) oan it wurk koenen. Beide fynsten passe by en jouwe in neiere ynfolling oan it besprek fan dizze tema's yn haadstik 6.

En dan it libjen yn de JWG, de maatregel dêr't de minsken nei in perioade fan wurkleazens yn telâne kaam binne. Net mear as in inkeling hat foarôfgeande oan dy wurkleazens wurk hân. Nei seis moannen sûnder wurk moat de jongerein te set op in JWG-plak. De tariedings dêrfoar sette al nei in pear moannen wurkleazens útein. Under rezjy fan arbeidsburo en, benammen, JWG-organisaasje wurdt de jongerein nei har wurkplak taslûsd. Foarhinne lei faaks wol wat ekstra klam op it finen fan de meast geskikte wurkleaze jongerein, mar dêr is sûnt it wetlik ferplichte wurden fan de JWG gjin praat mear fan.

It is it stribjen de strakke begelieding te hanthavenjen as de minsken yn de JWG te set binne. Dy kin net altiten op wurdearring fan de JWG-ers rekkenje – al docht tagelyk bliken dat hja de konsulinte wol witte te finen as se har help nedich ha. It liket net ûnridlik om oan it begryp 'ôfhinklikens' in belangryk plak ta te kennen yn de relaasje mei de JWG-organisaasje en de konsulinte.

As der yn algemiene termen nei frege wurdt, is der sûnder mis in frij grutte wurdearring foar de JWG. Mar yn de petearen wurde dochs ek in tal krityske kanttekeningen makke. It salaris hâldt net oer, alhiel net yn ferliking mei kollega's dy't itselde wurk dogge, en ek de status as JWG-er is net sa mar dy fan in kollega. Guon begripe wol wêrom't se nei maksimaal in jier fan plak wikselsje moatte, mar dat begryp makket it ferplichte ferkroadzjen net populêrder.

Feitlik wurdt de kearn fan de wurdearring fan de JWG oanjûn yn de útspraak fan ien fan de respondinten: "Dan wie ik oan it wurk, 'werom yn de maatskippij', sizze se – en dat is ek sa, hear!" Hoe 'stevich' dat werom-wêzen is, is lykwols net dúdlik. De eks-dielnimmers kamen der yn earste ynstânsje, ek yn ferliking mei lanlike en Fryske sifers, goed foar wei. It is de fraach oft soks foar dizze minsken sa bliuwt, en mear yn it algemien (der fanútgeande dat ûnder dy eks-dielnimmers nei ferhâlding nochal wat 'rjemme' siet) oft Achkarspelen dizze positive skoare ek foar nije generaasjes JWG-ers berikke kin.

8.3 Werom nei de probleemstelling

8.3.1 Ynlieding

De folgjende stap dy't set wurde moat, is dy dêr't de probleemstelling en de empyri meiïnoar konfrontearre wurde. Dy konfrontaasje fynt plak yn dizze paragraaf. It besprek sil him earst rjochtsje op de 4 klusters fan dielfragen. It andert op de probleemstelling sil as lêste formulearre wurde.

8.3.2 It earste kluster: kultuer

De ferliking yn haadstik 6 fan de Achtkarspeler JWG-ers mei de Fryske (en sa no en dan de Nederlânske) jongeren op har skoares op in tal skalen hat oannimlik makke dat der ûnder har (noch altiten) sporen fan in streekeigen (lokaal-regionale) kultuer te finen binne. It materiaal (benammen) út de djiptefraachpetearen dat yn haadstik 7 presintearre is, hat dêr ekstra ynfolling oan jûn.

Trije fan dy skalen ha streekrjocht mei wurk te krijen. Om te begjinnen it arbeidsetos: de JWG-ers hawwe in nei ferhâlding sterk arbeidsetos, en dat jildt noch wer mear foar dyjingen ûnder har dy't út de saneamde heidedoarpen komme. Lykwols, gjin misbegryp: kwa arbeidsetos ûnderskiedt hiel 'Achtkarspelen', en dus net allinnich dy doarpen, him fan 'Fryslân'. Boppedat hat de paadanalyse oannimlik makke dat it arbeidsetos yn Achtkarspelen troch in oar kultureel repertoire 'droegen' wurdt as yn Fryslân as gehiel. De wearde fan ûnderwiis wurdt erkend, en ek op dat stik nimme de Achtkarspeler JWG-ers yn Fryslân in eigen posysje yn. Wannear't it materiaal út haadstik 7 oer de oansluting skoalle-arbeidsmerk en oer it learen yn de JWG der by behelle wurdt, moat dy erkenning as ynstruminteel ynterpretarre wurde: de jongerein ken de 'facts of life' fan de arbeidsmerk, mar hja ha sels in ôfkear fan learen. Oer de ferdieling fan man en frou oer 'wurk' en 'húshâlding' ha de JWG-ers op 'e nij in eigen posysje, alteast yn ferliking mei de Fryske jongerein, dy't as tradisjoneel omskreaun wurde kin. Dêr sit yn safier 'beweging' yn dat út haadstik 7 bliken docht dat der ynstimming betstiet mei de gedachte dat froulju wer oan it wurk kinne as de bern grutter binne – dy ynstimming komt foar guon froulike JWG-ers ek oerien mei har eigen winsk.

Fierders is gebrûk makke fan trije skalen dy't ferwize nei regionale ferwoarteling, te witten binning oan de streek, taalgedrach en hâlding foar de Fryske taal oer. Op dizze skalen ûnderskiede de JWG-ers har fan de Fryske trochsneed yn de betsjutting dat hja 'Frysker' binne. Lykwols, har skoares stimme oerien mei leech oplate jongeren dy't op it Fryske plattelân wenje. Soks betsjut dat opliedingsnivo (yn dizze kontekst ek in oanwizing foar sosjaal-ekonomysk laach) en plattelân de bysûndere posysje op dit stik (mei) bepale.

Hjirboppe is yn dit ferbân al sein dat de eventuele eigen kultuer net as in sletten, eksklusyf gehiel sjoen wurde mei. Dy kultuer stiet yn kontakt mei gruttere gebieten en wurdt mei troch dy gruttere gebieten bepaald – it streekeigene moat dan begrepen wurde as in unike kombinaasje fan de skoares op eigenskippen dy't ferwoartele binne yn sosjale klasse, yn de Nederlânske maatskippij, en yn it Fryske plattelân. Dizze konklúzje slút presys oan by de opmerkingens fan Schutte (haadstik 1) en Valentine (haadstik 4) oer de komplementariteit fan subkulturele eigenheid en de koherinsje fan it gruttere kulturele gehiel.

Oer de ferwachtings dy't foar dit kluster fan fragen útsprutsen binne, it folgjende. Binning oan de streek is yndied in lokaal-regionale faktor (hypoteze 1a), mar kin net as *spesifyk* beskreaun wurde, om't dy eigenskip dield wurdt mei leech oplate jongerein dy't op it Fryske plattelân wenje. Soks hâldt yn dat it domein fan dizze hypoteze útwreide wurde moat.

Der is yndied praat fan in ôfkear fan learen, en fan in foarkar foar tradisjonele beroppen (ôfgeande op it ferwachte berop op de leeftyd fan 40 jier). Dy tradisjonele beropsfoarkar moat foar froulju oars al begrepen wurde as mei-omfiemjend it berop fan húsfrou. Sterker noch, de tradisjonele rolferdieling tusken man

en frou oer de domeinen wurk en húshâlding wurdt ûnderskreaun. Dit komt oerien mei de ferwachtings dy't dellein binne yn hypoteze 1b. It falt oars te ferwachtsjen dat dy niisneamde noarm yn dy sin nuansearre wurde sil, dat froulju mei gruttere bern ek oan it wurk meie, en wolle.

Noch fierder oer de beropsferwachting: de beroppen dy't de minsken ferwachtsje út te oefenjen op har fjirtichste lizze yndied (hypoteze 1c) ticht by de streekeigen ynfolling fan de foarkar foar tradisjonele, *working class jobs*.

8.3.3 *It twadde kluster: hâlden en dragen op de arbeidsmerk*

Om it belibjen fan wurkleazens te begripen, is gebrûk makke fan de yndieling dy't Jahoda makke hat fan de (manifeste en latinte) funksjes fan wurk. Ofgeande op de opmerkingen dy't de jongerein makke hat, siet foar de JWG-ers it belangrykste neidiel fan de (negatyf belibbe) wurkleazens yn de latinte funksjes. Dêrby moat benammen tocht wurde oan ferfeling, sosjale kontakten en, tinkt my, ek oan de status dy't oan it oan-it-wurk-wêzen ferbûn is. Dat alles wurdt treflik gearfette yn de, neffens my typearjende, útspraak fan ien respondinte: "Dan wie ik oan it wurk, 'werom yn de maatskippij' sizze se – en dat is ek sa hear!".

It is net om 'e nocht dat hjir dy útspraak fan in *froulike* JWG-er noch eefkes werom helle wurdt – dat is ek bedoeld as sinjaal dat it net slagge is en fyn foar wat de belibbing fan it wurkleas-wêzen oanbelanget in dúdlik ûnderskied tusken manlju en froulju (sjoch hypoteze 2a).

Al likemin binne de finânsjes dúdlik sichtber wurden as it grutste neidiel fan de wurkleazens, eat wat neffens dyselde hypoteze al ferwachte waard. Dochs, it giet my te fier om de ferwachting dat de finânsjes sintraal steane by de negative belibbing fan it wurkleas-wêzen te fersmiten. Yn haadstik 5 is ommers sichtber wurden dat de finansjele posysje fan de JWG-ers net geunstich te neamen is. In earste yndikaasje dêrfoar binne de gegevens oer har ynkommen, dat yn ferliking mei de Fryske jongerein leech is (en dy sit yn ferliking mei de Nederlânske jongerein allesbehalven heech). Fan noch mear belang is dat nei ferhâlding in soad JWG-ers noch by har âlden thús wenje. Fansels, soks kin gearhingje mei lokale gewoantes en biningen oan thús (dêr haw ik spitigernôch gjin ynformaasje oer), mar it liket mear yn de reden om oan te nimmen dat jildkrapte in transysje nei in eigen, selsstannige húshâlding (eventueel mei in oar) tsjinhâldt. Dat opûnthâld slút krekt oan by de opmerkings fan Coffield e.o. oer it 'nimmenslân' fan de adolesinsje sûnder de status fan bern of fan folwoeksene (sj. 2.3.2.1). By eintsjebeslút, en eefkes foarútgripend nei it folgjende blok, dat jild net ûnbelangryk is docht ek bliken út de opmerkings oer it lean en benammen de eangstme foar koartings op it ynkommen dy't makke binne by it besprek fan it bestean yn de JWG.

Om al dy redenen hâld ik de 'útslach' wat dit diel fan hypoteze 2a oanbelanget op in 'ûnbeslist' – al is wol dúdlik dat oan saken as ferfeling in prominenter plak takend wurde moat, as dat troch de bewurdings fan dizze hypoteze suggerearre wurdt (sjoch tabel 8.1).

Frijwol alle jongerein sykje om wurk (dat strykt mei it earste diel fan hypoteze 3a), en de inkele kear dat soks net dien wurdt hat dat neat te krijen mei it wachtsjen fan froulju op in partner dy't har út de finzenis fan de wurkleazens ferlosse sil. Oer 'prinsen op wite hynders' is troch de froulju net praten – en dêrmei is hypoteze 3b fersmiten. Oer it soarte fan wurk dat socht waard binne net genôch

gegevens sammele om in útspraak oer it twadde diel fan hypoteze 3a ('Dat wurk sil *echt wêze* moatte') dwaan te kinnen. Dochs jouwe de oare gegevens, bygelyks oer it berop dat minsken letter ha wolle of oer it wurk dat se yn de JWG dogge, wol fieding oan de ferwachting dat dit diel fan de hypoteze ticht by de werklikheid stiet. In mear definitive útspraak kin der lykwols net oer dien wurde.

Der is ek sjoen nei de regio dêr't minsken har wurk hoopje te finen. Oer it algemien is dat de eigen streek. De reewilligens om út de eigen streek wei te gean is lyts. Dêrmei wurdt hypoteze 3c befêstige. Dy bining oan de streek is hjirboppe ek al oantsjuten as in elemint fan de streekeigen kultuer (mei woartels yn it plattelân en it opliedingsnivo [de klasse], mar dat fansiden). It feit dat hypoteze 3c hantlavene wurde kin, betsjut dat it om in kultureel elemint giet dat in relaasje nei it hâlden en dragen op it flak fan wurk hat.

8.3.4 *It tredde kluster: JWG*

Wat foaral opfalt yn de ferhalen oer it yn kontakt kommen mei en oanslutend diel útmeitsjen fan de JWG is de strakke rezjy fanút de lokale oerheid. Der is in opset makke dy't de bedoeling hat om minsken sadree't hja dêrfoar yn 'e beneaming komme by de maatregel ynstreame te litten, en it liket derop dat soks yndied slagget – foar it healjier wurkleazens om is, sitte de minsken alteast al wol yn de proseduere.

De JWG-ers herkenne harsels benammen yn ien fan de útgongspunten fan de maatregel, nammentlik it ferskaffen fan wurkûnderfining om sa mear kâns op de arbeidsmerk te krijen. Dat it om dat doel te berikken nedich wêze kin om ek wat oan opliedingen te dwaan (it oare útgongspunt) wurdt ynsjoen, mar foar it eigen bestean as JWG-er net mei ynstimd. De redenen foar dat gebrek oan ynstimming kinne gearfette wurde as in ôfkear fan learen, ek wol ûnder wurden brocht yn de útspraak wol genôch leard te hawwen.

It soarte fan wurk dat foar de JWG-ers beskikber is, slút (nettsjinsteande in inkeld wat negativer lûd) oan by de potinsjes fan de jongerein en ek wol by har selsbyld. Foar de froulju wol soks sizze dat it wurk ek as *echt* omskreaun wurde kin, foar de manlju is dêr (fanwege it lytse tal manlju dêr't mei praten is) minder sicht op. Rûchwei sein giet it ek gauris om wurk dêr't minsken wol yn troch wolle, al begripe se mar al te goed dat de kânsen (nettsjinsteande guon posityf formulearre ferwachtings) op in baan net sa grut binne.

Dat betsjut dat de JWG feitlik hiel belangryk wurdt om, as ik dat sa sizze mei, 'fan de strjitte te wêzen'. Dat sjogge wy ek werom yn de wurdearring fan de maatregel: troch de JWG binne minsken oan it wurk, en dat is krekt wat hja wolle. De 'ûnrêst' dy't dan mank giet mei it ferkroadzjen, de oantrún om te sollisitearjen en mear fan dat soarte fan (yn myn wurden) 'opkringerich' gedrach fan de JWG-stêf wurdt dan ek negatyf wurdearre. Al is der tagelyk wurdearring foar stipe by problemen. Ien sa'n probleem, en dêr is feitlik net in oplossing foar, is dat fan de status fan JWG-er (en dus net fan echte wurknimmer of kollega), in status dy't geregeld as leech belibbe wurdt.

It hat gjin doel en werhelje fierders nochris wat hjirboppe al yn de gearfetting fan haadstik 7 oer de JWG sein is. De konklúzje kin no wêze dat mei de ferwachtings útsprutsen ûnder 4a en 4b, ynstimd wurde kin. It belang fan de begelieding is yn dy ferwachtings ûnderbeljochte, benammen ek fanwege it effekt dat dy begelieding hat op de streekeigen kultuer; yn paragraaf 8.5 wurdt dêrop weromkaam.

8.3.5 It fjirde kluster: yntegraasje

Der is eins mar ien foarbyld te finen fan in jonge dy't (neffens eigen sizzen) de JWG bewust oangrypt hat as mooglikheid om (as noch) fia in lang opliedingstraject syn kânsen op de arbeidsmerk te fergrutsjen. Opliedingen wurde troch de measte JWG-ers net as in *foar har* gaadlike rûte nei de arbeidsmerk sjoen, al erkenne hja de ynstrumintele wearde fan ûnderwiis. Foar safier't it eigen hanneljen oanslút by de sintrale ûnderstelling fan de human capital teory (ynvestearje yn it eigen minsklik kapitaal smyt rendemint op) giet it om it opdwaan fan wurkûnderfining en oare, direkt oan it wurk relatearre, feardichheden. Sadree't it giet om (skoaleftich) learen, ûntstiet der in grut tsjinsin.

Soks betsjut dat hypoteze 5a hantlavene wurde kin, al least as der (en it besprek yn haadstik 4 jout dêr yndied reden ta) fan útgien wurdt dat it ynvestearjen yn it eigen minsklik kapitaal dêr bedoeld wie as (ek) it folgjen fan opliedingstrajecten.

Ek de twadde hypoteze fan dit kluster bliuwt oerein. It is net goed mooglik en meitsje op dit flak in skerp ûnderskied tusken tradysjes en gewoanten dy't bûn binne oan de streek en dy't bûn binne oan sosjale klasse (*working class*) – mar wat al wis is, is dat it gehiel in direkte ynfloed hat op it hâlden en dragen foar it ynvestearjen yn josels middels 'learen' oer. Dat betsjut ek dat, oanslutend by it betooch fan Te Grotenhuis, it yn dizze streek en by dizze jongerein giet om in hâlden en dragen dat fan generaasje op generaasje oerdroegen wurdt – dat wy kinne it hjir yndied ha oer de sosjale reproduksje fan in streekeigen kultuer.

Foar wat de tredde ferwachting út dit kluster oanbelanget komme wy dan wol hast automatysk by de konklúzje dat, lykas ek oanjûn waard troch Bowles en Gintis, de human capital teory en har berik rekken hâlde moatte soe mei noarmen en gewoanten sa't dy (bygelyks) yn in streek of klasse libje. Sokke noarmen en gewoanten, sa'n subkultuer, meitsje (makket) dat yn de praktyk minsken net al-titen kieze foar it rasjonele hanneljen sa't dat troch de human capital teory omskreaun wurdt. Opfallend is lykwols al, dat wêr't fan de jongeren dy't Willis ûndersocht hat sein wurde kin dat hja by de karút foar *working class jobs* in positive karút meitsje, dat by de JWG-ers minder jildt. De karút foar eigen streek en famylje kin as posityf sjoen wurde, mar de motivearrings om net te learen sitte dochs gauris de negative ('dat kinne wy net') kant it neist.

Op de ferhâlding tusken de human capital teory en de teory fan sosjale reproduksje wurdt oars noch weromkaam yn de paragraaf oer de beliedsrelevânsje fan dit ûndersyk.

8.3.6 Werom nei de probleemstelling

“Binne der yn Achtkarspelen lokaal-regionaal kulturele faktoaren dy't it hâlden en dragen op it flak fan wurk op sa'n wize beynfloedzje dat soks sichtber makke wurde kin oan de ymplemintaasje fan in algemiene arbeidsmerkmaatregel?”

It hat gjin doel en werhelje it besprek fan paragraaf 8.3.2 oant en mei 8.3.5, dat yn earste ynstânsje kin it beânderjen fan de sintrale probleemstelling yn in pear wurden ôfdien wurde: “Ja, sokke faktoaren binne der en har ynfloed kin sichtber makke wurde oan de ymplemintaasje fan in algemiene arbeidsmerkmaatregel”.

Dêrmei is lykwols it lêste wurd oer dy probleemstelling noch net sein, sa't benammen yn de paragraaf oer de beliedsrelevânsje bliken dwaan sil.

8.4 Evaluaasje

Op ferskillende plakken is sein dat dizze stúdzje in eksploratyf karakter hat. Lykwols, no't de probleemstelling en de dêroan taheakke klusters fan fragen beändere binne, moat fêststeld wurde dat de ûndersyksresultaten grosso modo oerienstimme mei de yn it foar formulearre ferwachtings (hypotezen). Kin it ûndersyk by weromsjen dan noch wol as eksploratyf oantsjuten wurde? Dizze fraach hat fansels in wat retoarysk karakter. Mei't it út de ynfalshoeke fan in beskaat tema wei giet om in foarriedige konfrontaasje fan de literatuer mei empirysk materiaal fan in beheinde omfang, is de stúdzje per definysje as eksploratyf oan te tsjuten. Dat hâldt ek yn dat anderten in foarriedich karakter ha, dy't yn neier (by foarkar like triangulistysk) ûndersyk neier toetst wurde moatte. Dát it mooglik wie om ta sokke anderten, hoe foarlopich ek, te kommen is de wearde fan dizze stúdzje. Likegoed, hokker redenen binne der yn it bysûnder om dizze fraach befêstigjend te beantwurdzjen?

In earste reden hat te krijen mei de ûndersykgroep: JWG-ers út Achtkarspelen. Der wienen goede redenen om foar dizze groep te kiezen – benammen de noasje fan de mooglike konfrontaasje fan in algemiene maatregel mei in spesifike kultuer – en dat hat ek fertuten dien (sjoch ek noch de folgjende paragraaf). It giet lykwols mar om in beheind diel fan de ynwenners fan Achtkarspelen, al is dat fansels it eksplorative elemint. Ferfolchûndersyk sil besjen moatte oft de streekeigen kultuer ek oantoand wurde kin ûnder de Achtkarspeler jongerein, oer de *working class* yn de gemeente of oer de befolking as gehiel. De fynsten fan dizze stúdzje jouwe evidinsje oan de hypoteze dat soks yndied it gefal wêze sil en stjoere ek de rjochting dy't dat ferfolch-ûndersyk gean moatte soe.

In folgjende reden is it beheinde geografyske berik fan dit ûndersyk. Soe it foarkommen fan in streekeigen kultuer in privileezje fan Achtkarspelen wêze? Dat liket net wierskynlik. Soks betsjut fansels net dat no de jacht op subkulturen iepene wurde moat – dat hat it fan Valentine en oaren oantsjuten gefaar yn him dat op dat 'sub' sa de klam lein wurdt, dat it diel hawwen oan it gruttere gehiel út it each ferlern wurdt.⁸ Tagelyk is de lêste tiid mear begryp kaam foar de gedachte dat regionale kulturen op it flak fan taal libbene entiteiten binne en dat it ferkeard is om it hiele lân as it giet om 'taal en kultuer' allinnich mar fia de grutste gemiene dieler te beskriuwen.⁹ Lykwols, wêrom soe dy regionale eigenheid him beheine ta it flak fan – sis mar gemakshalven – taal en folkloare? Ek op it ekonomyske flak is in eigen kultuer mooglik. Dit ûndersyk is eksploratyf yn de sin dat it in oantrún is om op dat paad fierder te gean.¹⁰

Ta eintsjebeslút, it besprek hat oant no ta (al of net implisyt) rjochte west op it hâlden en dragen op de arbeidsmerk. Lykwols, Van der Ploeg-en-dy ha der by werhelling op wiisd dat yn it regionale kulturele repertoire kennis beskûl giet dy't de basis wêze kin foar nije produkten en dêrmei foar nij ynkommen en wurkgelegenheid.¹¹ Resinte publikaasjes meitsje dat potinsjeel oan de hân fan in ferskaat oan foarbylden sichtber en ûnderstreekje dêrmei de needsaak om te kommen ta in re-regionalisearring yn it ekonomyske tinken, yn alle gefallen foar safier't dat it plattelân oanbelanget.¹² Lykwols, dy regionale 'bodies of knowledge' meitsje diel út fan it human capital fan minsken. Dy minsken moatte leare om har dy spesifike foarmen fan kennis bewust te wurden en de ekonomyske potinsje dy't dêr yn beskûl giet om te setten yn wurk en ynkommen. Dizze stúdzje is teoretysk eksploratyf yn de sin dat de noasje fan human capital keppele is oan regionale kultuer en oan arbeidsmerkbied. Hoe't dy trias meiïnoar kombinearre wurde

moatte om de minsken (wurkjouwers en benammen, want dat is wat de JWG-ers idealiter binne, potinsjele wurknimmers) yn har streek, op har plattelân, 're-regionalisearjend' oan it wurk te krijen is in tema dat yn it ûndersyk lykas dien troch Van der Ploeg folle mear omtinken ha moatte soe. Dúdlik is wol dat it tinken dat regionale kultuer kombinearret mei human capital yn ekonomyske termen fruchtber wêze sil.

Oer nei de ûndersyksstratêzje, der kin fêststeld wurde dat dy fruchtber west hat. It brûken fan in enkête dy't nau oansleat by ûndersyk ûnder Fryske jongerein hat yndied romte jûn om de JWG-ers mei (skiften út) de Fryske jongerein (en somtiden sels de Nederlânske leeftydsgenoaten) te ferlykjen. Dêrmei waard it mooglik it eigene fan dy JWG-ers yn byld te bringen. It kwantitative materiaal hat fierders evidinsje jûn foar de stelling dat it arbeidsetos yn Achtkarspelen (soks as opera-sjonalisaasje fan it hâlden en dragen foar 'wurk' oer) op in oar kultureel repertoire opboud is as yn trochsneed Fryslân. Tagelyk is dêrby noch werris (ferlykje it earste diel fan haadstik 6) sichtber wurden dat dit repertoire mei opboud is út eleminten dy't ferwize nei sosjale klasse en plattelân.

It kwalitative materiaal hat in fierdere ynkleuring jûn fan de streekeigen kultuer (û.m. fia de oansluting dy't yn it earste diel fan haadstik 7 socht is mei haadstik 6) en ek bydroegen oan de ûnderbouwing fan de hypoteze dat der yndied relaasjes besteane tusken dy kulturele faktoaren en 'wurk'. It brûken fan it begryp 'hypoteze' yn de foarige sin, tsjut der al op dat it needsaaklik is en besykje yn ferfolchûndersyk dy relaasjes fierder yn byld te bringen; it is yn dat ferbân ek net om 'e nocht dat de paadanalyse (LISREL) as eksploratyf oantsjuten is. Yn sok ferfolchûndersyk soe besjoen wurde moatte oft it mooglik is mear ynstruminten te ûntwikkeljen om 'wurk' mei te fangen. Fanwege it beskikbere materiaal en de needsaak fan ferliking tusken de JWG-ers en de Fryske jongerein wie dy opera-sjonalisaasje hjir beheind ta it arbeidsetos, mar it is fansels nedich om ek saken lykas it sykjen fan wurk en it wurkjen sels yn sa'n model te beheljen.

Spitigernôch is it net goed slagge en toan yn dy paadanalyse in relaasje oan tusken regionale ferwoarteling en 'wurk'. Dochs makket it kwalitative materiaal oannimlik dat der wol deeglik in relaasje bestiet tusken yn alle gefallen ien element fan dy ferwoarteling, de bining oan de streek, en it hâlden en dragen op de arbeidsmerk. Dat betsjut dat ik by eintsjebeslút dochs hoeden omgean wol mei de konklúzje fan De Goede e.o. dat der gjin relaasje bestiet tusken de attitudes dy't slane op Fryske taal en kultuer en hâldingen dy't te krijen ha mei de wrâld fan wurk. Nei alle gedachten fertsjinnet it oanbefelling om it fan har oernommen ynstrumint (dat foar de yn dit ferbân belangrike 'binning oan de streek' út net mear as twa útspraken opboud is) fierder te ûntwikkeljen, om dan yn ferfolchûndersyk nochris te sjen nei it hoe en wat fan de relaasje tusken de regionale ferwoarteling en 'wurk'.

Oarspronklik wie it ek de bedoeling en nim de JWG-ers in twadde petear ôf. Dêrmei soe sichtber wurden wêze hokfoar posysje hja nei ferrin fan tiid op de arbeidsmerk berikt hienen en – idealiter – wat de rol fan de JWG west hat yn it berikken fan dy posysje. Eksterne ûntwikkelings ha it trochsetten fan dizze strategy behindere.¹⁵ Dêr kin begryp foar wêze, mar soks hat wol fan gefolgen dat oer it rendemint fan de Achtkarspeler JWG allinnich mar wat sein wurde kin foar de situaasje fan de eks-JWG-ers per maaie 1993. Dat byld like oars net sa raar, krekt oarsom, al falt it te betwifeljen dat it de gemeente slagget en hanthavenje dizze *rate of success*.

8.5 Beliedsrelevânsje

Der binne in pear foar de hân lizzende opmerkings te meitsjen oer de beliedsrelevânsje fan dizze stúdzje. Ien dêrfan is rjochte op de nasjonale oerheid. Yn it arbeidsmerkbelied fan de lêste jierren wurdt gauris in pleit hâlden foar 'maatwerk'. Mei it yn byld bringen fan de potinsjele ynfloed fan in streekeigen kultuer, sil dy nasjonale oerheid in andert fine moatte op de fraach oft dat maatwerk ek net ynhâldt dat op regionaal nivo mear rekken hâlden wurde moat mei streekeigen noarmen en gewoanten.

In oare foar de hân lizzende opmerking is rjochte oan de oerheid yn Achtkarspelen. Miskien mei dy opmerking wol as in kompliment definiearre wurde: der moat ommers sein wurde dat de JWG-stêf der yn slagget 'to mop up' de wurkleazen sadree't se yn 'e beneaming komme foar de JWG, wylst de fierdere útfiering ek oanslút by de lanlike betingsten. Fansels, der binne klachten oer wat ik niiskes oantsjuten haw as de ûnrest dy't troch de stêf feroarsake wurdt – mar dy ûnrêst liket nedich om te foaren te kommen dat de minsken har noflik deljouwe op wat Bruinsma et al. omskreaun ha as de sêfte sit fan de JWG.

Faaks soe it 'noflik deljaan', alteast yn de betsjutting fan it jinsels oerjaan oan de goede soargen fan de JWG-stêf, ek tefoaren kaam wurde kinne troch de minsken in eigen ferantwurdlikheid te jaan by it sykjen fan in wurkplak. No't der mear romte kaam is foar sokke plakken om't dy ek yn de merk socht wurde kinne, is soks in goede mooglikheid om de jongerein der ta oan te setten har eigen netwurk oan te sprekken en/of te ûnwickeljen. Dat soe betsjutte dat oan de iene kant in berop dien wurdt op in tradisjonele manier fan wurk sykjen (fia-fia), wylst soks oan de oare kant tagelyk in berop docht op èn in stimulearjende wurking hat nei de selsredsumens fan minsken. Yn termen fan it maatwurk dêr't niis praat fan wie, wurdt dan boppedat op in positive (want aktivearjende) manier oansluting socht by streekeigen noarmen en gewoantes.

Mooglik dat in eigen ferantwurdlikheid by it finen fan in JWG-plak ek in stimulearjende wurking hat op it flak fan de opliedingen. It liket ommers net raar en ferwachtsje dat minsken it belang fan 'learen' net allinne ynsjogge mar ek yn dieden omsette wolle as it om in baan giet dêr't se sels foar keazen ha. Besiden, it liket wol ferstannich (en dat jildt mear yn it algemien) om ek op it flak fan opliedingen mear mei maatwurk te wurkjen, yn dy sin dat de opliedingen skerper taspitst binne op in foar de JWG-ers direkt en persoanlik werkenber belang foar har posysje op de arbeidsmerk.¹⁴

Dochs ek twa krityske opmerkings. Al kin der begryp wêze foar it feit dat it net tafalt en fyn plakken foar de JWG-ers (alhiel as it sykjen om sokke plakken beheind bliuwe moat ta in lyts tal organisaasjes om't 'de merk' útsluten is), dochs moat fêststeld wurde dat it feit dat dy plakken in struktureel karakter krigen ha (sij it mei wikseljende besetting) aardich de kant fan de ferkringing útskaait. Fêststellen fan dit probleem is ien ding, in oplossing oandrage is wer wat oars.

Fierders sil it súkses fan de maatregel per saldo beskieden wurden troch de regionaal-ekonomyske omstannichheden. Hoe oan dy jonge minsken dochs in kâns op de arbeidsmerk te bieden ynstee fan in karriêre fan JWG, nei Melkertbaan nei banenpool (of sokssawat) is in útdaging dêr't dit ûndersyk ek gjin andert op jaan kin.

Ta beslút. Rapporten lykas dy oer de 'Maatschappelijke verwildering der jeugd' (1953, sjoch haadstik 1) kinne sjoen wurde as in foarm fan beskavingsoffensyf.¹⁵

It idee wie dat it sa net langer koe, hjir moast wat oan dien wurde. Foar De Harkema is bekend hoe't der op sokke stúdzjes, dêr't sels yn pleiten waard om sa'n doarp op te doeken, reagearre waard: de minsken rêden harsels en dat paste ek folslein yn de streekeigen kultuer.¹⁶ Lykwols, rom fjirtich jier letter sjogge wy hoe't de JWG-ers yn in standertstramyn telâne komme en (en dêr giet it my no om) hoe ôfhinklik hja geandewei wurde fan de oerheid en har algemiene regelingen. Sa giet de selsredsumens ferlern.

Miskien dat ien de oanstriid hat om te sizzen dat it hjir om de swakste bruorren en susters út de streek giet, en dat oaren har wier wol hanthavenje sille. Dan moat der lykwols op wiisd wurde, dat wurkleazens foar in hiel soad minsken yn de streek it foarlân is. Earder koenen hja har, alteast dat is de suggestje út de âldere literatuer en ek út it foarûndersyk, noch minoftemear mei it wurkleas-wêzen rêde. It belied fan no is lykwols rjochte op in foarm fan 'aktivearring' dy't op 'e doer grif ynhâlde sil dat elk dy't wat langer thús sit yn it stramyn fan in Melkertbaan of sokssawat twongen wurdt.

Dêr is, bygelyks as it giet om sosjale kontakten en sinfolle tiidsbesteging (sjoch ek dit ûndersyk), grif in soad foar te sizzen – mar it sil ek fan gefolgen ha dat "People will be made to assimilate the capitalist value of total commitment to wage labour, which will lower the chance they have when that wage labour is no longer available."¹⁷ Dêrmei stiet dy kultuer ûnder druk en wurde de mooglikheden foar sosjale reproduksje fan dy kultuer lytser, alteast wat selsredsumens en wurk oanbelanget. It liket der mei oare wurden op dat it beliedsdoel dat de grûnslach foarme fan dat beskavingsoffensyf op dy manier dochs noch helle wurdt. En as it giet om de teoryen dy't yn dizze stúdzje brûkt binne, sûnder fan witten-skip in soarte fan sportwedstriid meitsje te wollen, wurdt dêrom foar ferfolch-ûndersyk de ferwachting útsprutsen dat fia it belied de human capital oanpak it winne sil. Oft dat wier winst is, moat in oar mar oer gear.

Noaten by haadstik 8

- 1 Freeman (1986), s. 375. Sjoch ek de bydrage fan Robert J. Willis oan it *Handbook of Labor Economics*. Nettsjinsteande in tal krityske kantttekenings sprekt er op side 549 sels oer “..one of the major success stories of modern labor economics.”
- 2 Valentine (1972), s. 108.
- 3 Foar jonges, sjoch Willis, (1983), en foar famkes Stafford (1991). Foar jongerein (yn de measte gefallen mei in 'working class' eftergrûn) yn projekten dy't mei de JWG te ferlykjen binne, sjoch bygelyks Lee e.o., 1990. Fierders wurdt ferwiisd nei Coffield e.o. (1986), om't dy ek in regionale kleur oan har betooch jouwe.
- 4 De Goede e.o. (1996), s. 153.
- 5 Jansma, te ferskinen. Merk op dat neffens guon saakkundigen it te ferwachtsjen wie dat sa'n relaasje tusken Fryske identiteit en religioositeit/wrâldskôging en dêrmei gearhingjend hâlden en dragen krekt al fûn wurde soe en, boppedat, dat dy relaasje fan in seker gewicht wêze soe. forthcoming.
- 6 It seit himsels dat sa'n romantyske manier om it sosjale libben te sketsen net itselde is as it omskriuwen fan de libbensomstannichheden ensafuorhinne as idyllysk. Fierders, oer it skriuwen fan in belangrike ûndersiker op dit mêd, en oer syn grutte kennis fan saken, sjoch Frieswijk's (1996) *In Memoriam* oer Spahr van der Hoek.
- 7 In útspraak dy't dien is sûnder dat de gemeente nei de mûle praten waard – sjoch bygelyks de krityske lûden fan de dielnimmers oer de JWG of de eigen observaasje oer de feitlik strukturele wurkplakken by guon organisaasjes.
- 8 It resint ferskynde *Hoe God verdween uit Jorwerd* (Mak, 1996) is yn dit ferbân in helder foarbyld fan hoe't (ekonomyske en kulturele) feroarings fanút it gruttere gehiel it eigene fan in doarpskultuer beynfloedzje. Dêrmei ûnderstreket Mak feitlik de opmerkings fan (bygelyks) Valentine.
- 9 Sjoch Van der Borgt, Hermans en Jacobs (1996). Pro memoarje: yn de faak brûkte omskriuwing 'taal en kultuer' hat it begryp kultuer in oare lading as yn dit ûndersyk. It giet dan earder om brûkmen, gewoanten en uteringen op it flak fan muzyk, sang, (folks)dûnsjen, ambachten, regionale sport ensafuorhinne. Soe it oars sa wêze dat foaral relative bûtensteanders wrakselje mei dy fraach nei regionale identiteit? Sjoch dizze stúdzje, Van Rijn (1992), Zoon (1969) en ek Van Borselen (1997).
- 10 Ferlykje ek it wurk fan Pahl, fan Mevissen en Renooy en fan oaren yn haadstik 1.
- 11 Sjoch Van Dijk en Van der Ploeg (1996), Van der Ploeg e.o. (1993), Van der Ploeg (1994) en Van der Ploeg (1996).
- 12 Van der Ploeg (1997), Slimme streken (1996).
- 13 Ik doel hjir op de besunigings, en de tiid en enerzjy slinende perikels dy't dêrmei mank gien binne yn it 'foartrajekt' en nei't dy besunigings in feit wurden wienen, dy't laat ha ta it opdoeken fan de fêste formaasje foar regionaal-ekonomysk ûndersyk by de Fryske Akademy en fansels ek op de gefolgen dy't soks hie foar myn persoanlike omstannichheden.
- 14 Foar safier't it dan net giet om oanpassingen fan de ynhâld fan it opliedingselemint yn de JWG, is it saak it persoanlike belang dúdliker en foaral oertsjûgjender en motivearjender te kommunisearjen.
- 15 Sjoch Beckers en Mommaas (1991), benammen it twadde diel.
- 16 Sjoch Verhaar (1989).
- 17 In oanpassing fan de útspraak fan Pahl, dy't yn haadstik 1 oanhelle is.

Samenvatting

1 Theoretische onderbouwing, probleemstelling en onderzoeksstrategie

In het eerste hoofdstuk is als centrale invalshoek van deze studie geïntroduceerd "...de idee dat lokaal-regionale culturele factoren invloed zullen hebben op houding en gedrag op het vlak van werk en dat zulks zich kan uiten in een patroon dat afwijkt van het algemene beeld". Die invalshoek krijgt een zekere spanning waar het gaat om nog een ander aspect van deze studie: de JWG. Is het mogelijk zo'n algemene maatregel overal op een zelfde wijze toe te passen? Spelen, nog afgezien van arbeidsmarktsituatie, lokaal-culturele factoren niet een rol bij de implementatie?

De eerste drie hoofdstukken, en met name hoofdstuk 1, nog eens overziend wordt zichtbaar dat aan deze centrale invalshoek een aantal problemen is verbonden. Inderdaad, het is mogelijk dat er vanuit de geschiedenis een lokaal-regionale cultuur is ontstaan die (ook) zichtbaar is/effecten heeft op het terrein van 'werk', dat valt op basis van de literatuur aannemelijk te maken. Echter, het onderscheid tussen het lokale en het algemene is niet altijd scherp aan te geven. De algemene cultuur heeft ook een plaats in het lokale. Bovendien, waar het gaat om de sociale laag waar dit onderzoek vooral betrekking op zal hebben, werkloze jongeren die in aanmerking komen voor de JWG, speelt ook de klassecultuur er nog doorheen. Voorts is in hoofdstuk 1 de keuze van het onderzoeksgebied verantwoord, maar die houdt in dit verband ook nog in dat er mogelijk een onderscheid moet worden gemaakt tussen de verschillende dorpen (heidedorpen en andere nederzetting) in het gebied.

Vanuit de literatuur, en nog eens bevestigd door de bevindingen van het pilot-project, valt af te leiden dat van de culturele factoren die voor dit onderzoek van belang zijn 'binding aan de streek' mogelijkwerwijze direct met het onderzoeksgebied is verbonden – al moet er ook rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat het om een Friese en/of plattelandseigenschap gaat. Zaken als een conventionele beroepskeuze en een afkeer van studie hebben zowel een streek-eigen als een klasse-eigen element in zich. Dat geldt wellicht ook voor de afkeer van het werken tussen vier muren, een ander cultureel element dat in hoofdstuk 1 aan de orde is gekomen. Echter, van die laatste eigenschap kan worden gezegd dat de conventionele keuze voor *working class jobs* een streekeigen invulling krijgt in de voorkeur voor buitendeurs werk.

Een laatste factor waar aandacht aan moet worden besteed, is het al dan niet actief zijn in het informele circuit. De verschillende activiteiten die daartoe worden gerekend, kunnen we vooral aantreffen in gebieden waar de pre-industriële patronen van werken nog aanwezig zijn. Echter, Pahl en anderen merken op dat juist de werklozen minder actief zijn in die informele economie. Als dat inderdaad het geval is, dan betreft het hier waarschijnlijk een deel van de lokale cultuur waar Achtkarspelen om bekend staat, maar dat voor de (jonge) werklozen niet de meeste betekenis heeft.

Dat zou inhouden, en daarmee gaan we over naar hetgeen in hoofdstuk 2 is behandeld, dat die jeugdwerklozen zijn aangewezen op de wereld van het formele werk. Het is heel duidelijk dat werklozen in het algemeen een groot belang hechten aan werk en actief om een baan zoeken. Dat geldt ook, en wellicht zelfs nog

wat meer, voor de Friese werklozen. Van jongeren wordt wel gezegd, dat die mogelijkwijze wat minder waarde aan een betaalde baan zouden verbinden. Daar blijkt niets van in de onderzoeksliteratuur. Werkloze jongeren worden gekenmerkt door een traditioneel arbeidsethos.

Wat het welbevinden van werklozen betreft, moeten volgens de literatuur de financiën centraal worden gesteld. Het ontbreken van financiële armslag is op zichzelf al een probleem, maar heeft bovendien effect op een aantal andere terreinen. Qua welbevinden vallen die geregeld samen met wat Jahoda heeft omschreven als de latente functies die gewoonlijk door betaald werk worden vervuld. Werkloosheid wordt al met al negatief beleefd, waarbij de financiële gevolgen als het grootste nadeel worden gezien. Dat werklozen hard om werk zoeken, sluit daar dus goed bij aan.

Wanneer we ons concentreren op jeugdwerklozen lijkt er sprake te zijn van enige discussie. Door figuren als Warr en Jahoda, niet de minsten op dit terrein, wordt wel gezegd dat de consequenties van werkloosheid op het welbevinden van jongeren wel eens wat mee zouden kunnen vallen. Via hun ouders hebben ze immers een zekere mate van bestaanszekerheid ('physical security') en anders zou het zo zijn dat weliswaar effecten als verveling, inactiviteit en doelloosheid zich voordoen, maar dat het bijvoorbeeld voor wat betreft de sociale contacten van jongeren wel wat meevalt met de gevolgen van werkloosheid.

Verschillende schrijvers wijzen er echter op dat geldkrapte een probleem is, ook voor het sociale verkeer, vooral omdat er zonder geld geen perspectief is (ook voor jongeren wordt de nadruk dus gelegd op de financiële consequenties van werkloosheid). Alleen in het begin zou werkloosheid voor jongeren niet zo'n groot probleem zijn (de associatie met een wat 'langere vakantie' ligt voor de hand), maar na verloop van tijd wordt dat anders. Uit vergelijkingen van verschillende categorieën jongeren (op school, aan het werk, werkloos) wordt zichtbaar dat werklozen voor wat betreft welbevinden minder goed scoren. Vooral bij mensen met een laag opleidingsniveau zou het welbevinden gering zijn. Men heeft belang bij de status en de verdiensten van een jonge 'werker' – 'werkloze' is geen identiteit.

Uit het hoofdstuk over programma's voor werkloze jongeren blijkt dat verschillende van de zojuist gemaakte opmerkingen ook daar van belang zijn. Zo vernemen we bij Willis dat zijn 'working class kids' streven naar de identiteit van *echte* mannen, dat wil zeggen dat ze mannenwerk willen doen. Zo beschouwd sluiten zij zich aan bij hun voorouders, we hebben hier dus feitelijk te maken met sociale reproductie. Het etiket YTS-er, zo blijkt verschillende keren, wordt als een negatieve identiteit beleefd. Het begrip 'echt' komt overigens op verschillende plaatsen in dit hoofdstuk terug. Mannen zowel als vrouwen willen *echt* werk. Werk dat aansluit bij hun zelfbeeld, een zelfbeeld dat traditioneel bepaald is. Nogmaals: op die wijze zorgt de 'working class' cultuur voor de reproductie van de werkende klasse, maar de jongeren kunnen die reproductie als een positieve keuze beleven. Voor alle zekerheid: voor mannen en vrouwen heeft de carrière die men in het kader van die traditie voor ogen heeft wel een andere inhoud: een *echte* baan, of het huwelijk en de carrière van huisvrouw (al is het maar om aan de werkloosheid te ontkomen).

Echt werk, dat houdt ook een afkeer van leren in. Dat is al aan de orde geweest bij de beroepsvoorkeur, en het speelt opnieuw bij de waardering van de projecten door de jongeren. Het enige dat ze willen leren is kennis die *dadelijk* kan worden toegepast in het werk. Van leerelementen die mikken op de langere

termijn, of die op een ander soort capaciteiten gericht zijn (sociale vaardigheden), wordt de waarde niet ingezien. Het oordeel over de projecten is niet positief, vooral omdat ze geen werk opleveren. Ze hebben geen directe relevantie. Het belang van die directe relevantie zien we terug in het feit dat jongeren ondanks hun oordeel over bijvoorbeeld de YTS toch mee willen doen: dat sluit aan bij hun cultuur waar het belang van een directe financiële beloning centraal in staat. Opnieuw verschijnt het geld in beeld, terwijl we hier een element van sociale reproductie zien.

Toegesplitst op een regio als Achtkarspelen, kan worden verondersteld dat de participatie in de JWG althans op één manier begint te lijken op de wereld van betaald werk voor jongeren. Het gaat dan om de wisselingen van werkplek die volgens een auteur zowel in die wereld als bij de projecten (en bij de JWG) gewoon zijn. Dat sluit wellicht aan op het seizoenspatroon dat voor menigeen in de regio gewoon is – en past bij de regionale economische cultuur – maar tast mogelijk ook een doelstelling van de JWG aan. Die doelstelling is het naar een betaalde baan brengen van werkloze jongeren. Het halen van dat doel, zo blijkt, is feitelijk afhankelijk van de lokale economische situatie. Wat wordt bijgebracht in JWG-achtige maatregelen speelt daarbij geen rol van betekenis. Het kan zelfs zo zijn dat het JWG-etiket een negatieve invloed heeft – en dus de kans op werk kleiner maakt – al zijn er ook aanwijzingen dat het programma als recruiteringsmechanisme (een lange proeftijd, maar dus wel een duidelijke kans op een baan) wordt gebruikt.

In hoofdstuk 4 is gepoogd om hetgeen in de voorafgaande 3 hoofdstukken is besproken op een hoger theoretisch abstractieniveau te brengen. Daartoe is om te beginnen de centrale notie van de *human capital* theorie geïntroduceerd. Die theorie gaat er, kort gezegd, vanuit dat het zinvol is om te investeren in (je) menselijk kapitaal, omdat zo'n investering zich later met winst (bijvoorbeeld een hoger inkomen) terugverdient. Men kan er vanuitgaan dat dit soort overwegingen ten grondslag liggen aan maatregelen zoals de JWG – het investeren in werkervaring en opleiding, zo zal de gedachte zijn, tot rendement in termen van (een grotere kans op) een baan. Dat is zonder meer een behoorlijke winst in vergelijking met een situatie van werkloosheid, wat zich voor de mensen ook nog heel direct en zichtbaar kan uiten in het feit dat het loon gewoonlijk hoger zal zijn dan de uitkering.

De hier geschetste uitgangspunten zijn ook wel terug te vinden in het economisch handelen van mensen: “An important outcome of the human capital revolution has been the finding that, in fact, youths respond significantly to economic incentives in their educational decisions.”¹ Ook van de JWG-jongeren mag worden aangenomen dat ze de rationaliteit van deze redenering wel inzien – wat echter nog niet wil zeggen dat ze hun feitelijke houding en gedrag er bij aanpassen.

Als verklaring voor deze paradox staat het begrip sociale reproductie centraal. De idee daarvan is, opnieuw in enkele woorden samengevat, dat mensen hun houding en gedrag richten op wat hen wordt voorgehouden vanuit de streekeigen cultuur. Die cultuur wordt zo gereproduceerd. Daarbij, en dat is niet zonder belang, moet die cultuur wel als onderdeel van een groter geheel worden gezien. We moeten oog houden voor “...the complementarity of subcultural distinctness and total-culture coherence.”² De streek-eigen (sub-)cultuur maakt deel uit van

grotere gehelen, bijvoorbeeld geografisch aan te duiden als Fryslân en Nederland of sociaal-economisch als 'working-class'.

Aansluitend op deze theoretische reflecties is in hoofdstuk 4 de probleemstelling van dit onderzoek geformuleerd:

Zijn er in Achtkarspelen lokaal-regionaal culturele factoren die houding en gedrag op het vlak van werk op een zodanige wijze beïnvloeden dat zulks zichtbaar kan worden gemaakt aan de implementatie van een algemene arbeidsmarktmaatregel?

De algemene probleemstelling is uitgewerkt in vier clusters van deelvragen, waaraan ook een aantal verwachtingen met betrekking tot de antwoorden op die vragen is gekoppeld. Een overzicht is opgenomen in de onderstaande tabel, voor de onderbouwing van vragen en verwachtingen wordt verwezen naar hoofdstuk 4.

Probleemstelling, deelvragen en hypotheses

Probleemstelling

Zijn er in Achtkarspelen lokaal-regionaal culturele factoren die houding en gedrag op het vlak van werk op een zodanige wijze beïnvloeden dat zulks zichtbaar kan worden gemaakt aan de implementatie van een algemene arbeidsmarktmaatregel?

Deelvragen en hypotheses

A) Cultuur

- 1 Zijn er in het onderzoeksgebied voor wat de te onderzoeken populatie betreft specifieke culturele factoren, in het bijzonder als het gaat om 'werk', aan te wijzen? Zo ja, welke?
 - 1a Binding aan de streek zal zich voordoen als een specifieke lokaal-regionale culturele factor.
 - 1b Als meer klasse-eigen culturele factoren wordt een conventionele beroepskeuze verwacht en een afkeer van leren. Voor vrouwen kan die beroepskeuze zich ook uiten in een voorkeur voor het huwelijk en het krijgen van kinderen.
 - 1c Een voorkeur voor buitendeurs werk zal zich, vooral onder mannen, voordoen als een streek-eigen invulling van de conventionele beroepskeuze (anders gezegd: als een streekeigen invulling van de voorkeur voor traditionele, *working class jobs*).

B) Houding en gedrag op de arbeidsmarkt

- 2 Hoe ondervinden jongeren hun werkloosheid? Welke aspecten zijn in hun beleving van belang?
- 3 Zoeken jongeren om werk? Zo ja, wat voor werk zou dat dan moeten zijn en hoe zoeken ze dan? Zo nee, hoe stellen ze zich dan op ten opzichte van de arbeidsmarkt?

- 2a Werkloosheid wordt negatief beleefd. Het tekort aan financiën staat daarbij centraal. Verder zullen zaken als verveling en doelloosheid zich voordoen, terwijl ook het gebrek aan toekomstperspectief van belang zal zijn. Wat dat laatste betreft, wordt verwacht dat mannen er meer hinder van ondervinden dan vrouwen. De mannen zullen niet aan hun traditionele kostwinnersrol kunnen voldoen, terwijl de vrouwen nog kunnen hopen op een partner die de kost zal verdienen.
- 3a De jongeren zoeken om werk. Dat werk zal *echt* moeten zijn, d.w.z. dat het aan moet sluiten bij hun zelfbeeld (zie ook hypothesen 1b en 1c).
- 3b Voor zover er niet om werk wordt gezocht, zal dat zich vooral voordoen onder vrouwen die totdat die partner langs komt een voorkeur hebben voor het 'pluche' van de JWG.
- 3c Het werk zal voornamelijk in de eigen streek worden gezocht. De bereidheid om uit de streek weg te gaan zal gering zijn (zie ook hypothese 1a).

C) JWG

- 4 Hoe zijn de werkloze jongeren met de JWG in contact gekomen en hoe zijn ze vervolgens in de maatregel opgenomen? Wat waren op dat moment hun verwachtingen? Met welke activiteiten (d.w.z. werk, mogelijk op meerdere plekken, en opleidingselementen) hebben ze te maken gehad? Hoe waarderen ze die activiteiten?
 - 4a Wat betreft (de verwachtingen van) het rendement van de JWG zal worden gewezen op de beperkingen van de economische situatie in en om Achtkarspelen. Het belang van werkervaring zal worden onderstreept.
 - 4b Alle activiteiten die volgens de jongeren niet direct aansluiten bij (hun beeld van) de wereld van *echt* werk worden negatief gewaardeerd, met name schoolachtige leerelementen. In dat verband is ook van belang dat de jongeren het etiket van JWG-er (dus niet dat van een echte werknemer) niet op prijs zullen stellen.

D) Integratie

- 5 Wat is de relevantie van de uitkomsten van het onderzoek in het licht van de *human capital* theorie. Wat leren die uitkomsten ons voor de theoretische benadering waar het begrip 'sociale reproductie' centraal in staat. Is het voor wat betreft de invalshoek van deze studie ook mogelijk uitspraken te doen over de relatie tussen die twee theoretische benaderingen?
 - 5a Het uitgangspunt van de *human capital* theorie - investeren in het eigen menselijk kapitaal levert rendement op - zal weliswaar worden onderschreven (zie 4a), maar het gedrag zal zich daar niet bij aanpassen.
 - 5b Dat gedrag zal worden bepaald door tradities en gewoonten, voor een deel gebonden aan de streek en voor een deel aan sociale klasse. Met andere woorden: de bevindingen zullen aansluiten bij de theoretische benadering van de sociale reproductie.
 - 5c Dat betekent dat de *human capital* theorie vanuit de theorie van de sociale reproductie moet worden geamendeerd.

Om een antwoord op de probleemstelling te vinden is gebruik gemaakt van meerdere onderzoeksmethoden. Onder de JWG-ers is een enquête afgenomen die nauw aansluit bij een door de Fryske Akademy uitgevoerd onderzoek onder Friese jongeren (16-26 jaar). Dat biedt de mogelijkheid om de JWG-ers op een aantal factoren te vergelijken met de Friese jeugd (en zo nu en dan zelfs met hun Nederlandse leeftijdsgenoten). Zo'n vergelijking is nodig om het (eventuele) streekeigene te kunnen bepalen – een eigenschap kan immers alleen maar als 'eigen' worden gedefinieerd in vergelijking met anderen die die eigenschap niet hebben, of op een andere wijze (bijvoorbeeld minder sterk, of juist sterker)? Voorts is in de enquête een groot aantal vragen over de JWG opgenomen. Dan gaat het ondermeer om de weg die mensen zijn gegaan voor ze bij de JWG terecht kwamen, over het bestaan in de JWG en over de (verwachtingen van de) tijd na de JWG. Met deze enquête zijn telefonisch 159 jongeren benaderd die per mei 1993 in de JWG zaten of er eerder in gezeten hadden. De respons bestond uit 97 personen. Er is geen reden om aan te nemen dat deze 97 jonge mensen niet redelijk representatief voor de gehele populatie zijn.

Omdat bekend is, dat het niet meevalt om in een vragenlijst met standaard antwoordcategorieën alle nuances van de praktijk te 'vangen' is bovendien een zogenaamd dieptevraaggesprek gevoerd met 19 jongeren, 15 deelnemers en 4 ex-deelnemers (per mei 1993). Via de levensloop (school, milieu van herkomst) zijn in die gesprekken houding en gedrag naar de JWG toe en in de JWG besproken, alsook de verwachtingen en idealen voor de tijd na het deelnemen aan de maatregel. Tot het kwalitatieve deel van het onderzoek valt ook te rekenen het contact dat is onderhouden met de voor de JWG verantwoordelijke ambtelijke staf van Achtkarspelen.

2 De empirie

2.1 Kennismaking met de (ex)JWG-ers uit Achtkarspelen

In hoofdstuk 5 hebben we kort kennis gemaakt met JWG-ers uit Achtkarspelen. De gegevens die daarbij zijn gebruikt, zijn ontleend aan de enquête. We hebben gezien dat het om jonge mensen gaat, vooral vrouwen. Over het algemeen hebben ze een sociaal-economische achtergrond die als 'eenvoudig' kan worden beschreven. Zowel het opleidings- als het beroepsniveau van (de grote meerderheid van) de ouders, als het eigen opleidingsniveau duiden erop dat ze tot de lagere sociaal-economische klassen (met andere woorden: de 'working class') kunnen worden gerekend. De (eerder) eigen werkloosheid kan wat dat betreft als een signaal worden gezien. Ook het, in vergelijking met het Friese gemiddelde onder jongeren, lang bij de ouders thuis wonen wijst in de richting van de sociaal-economische onderkant, evenals het volgens diezelfde vergelijking lage inkomensniveau.

Bij wijze van voorschot op het volgende hoofdstuk kan er nog op worden gewezen dat de JWG-ers behoorlijk Fries lijken te zijn, terwijl ze naar alle waarschijnlijkheid (de cijfers met betrekking tot levensbeschouwing zijn daar een aanwijzing voor) ook plattelandswortels hebben.

2.2 Sporen en invloed van een eigen cultuur

Hoofdstuk 6 had twee doelstellingen. De eerste was om met behulp van het enquêtemateriaal na te gaan of er in de regio Achtkarspelen al dan niet nog sporen

van een specifieke cultuur worden gevonden. Ten tweede werd een antwoord gezocht op de vraag of die cultuur (d.w.z. de eigenschappen die hier onderzocht zijn) nog altijd invloed heeft op houding en gedrag qua werk.

Wat de eerste kwestie betreft lijkt het de gemakkelijkste weg om de resultaten met betrekking tot de onderzochte eigenschappen samen te vatten in de conclusie dat de JWG-ers 'bijzonder' zijn (en dus, conform onze aanpak, dat de cultuur van de streek 'bijzonder' is) als het gaat om de houding ten opzichte van school als een instelling, de attitude met betrekking tot de traditionele rollen van man en vrouw (in dat verband zijn ook de bevindingen met betrekking tot de beroepsvoorkeur, d.w.z. verwachting, van belang) en het arbeidsethos (met, in dit laatste geval, een accent op de jongeren die uit de zogenaamde heidedorpen komen), terwijl althans in de Friese context de regionale verworteling minder 'apart' is.

Weliswaar is de bespreking uit paragraaf 2 tot en met 6 van hoofdstuk 6 op een dergelijke wijze samen te vatten – maar dat betekent nog niet dat een dergelijke samenvatting daarmee valt te rechtvaardigen. Wat betreft de houding ten opzichte van 'school' en voor wat betreft de beroepsvoorkeur moet immers worden bedacht dat de JWG-ers uit Achtkarspelen een patroon vertonen dat overeenstemt met dat van jongeren uit dezelfde klasse, maar van elders.³ Voorts is al aangegeven dat de JWG-ers uit Achtkarspelen – als het gaat om de positie van man en vrouw – naar alle waarschijnlijkheid overeenkomen met jongeren uit Nederland als geheel – terwijl De Goede et al. stellen dat een meer progressieve houding op dit stuk van zaken als een Friese eigenschap kan worden gezien. En waar het gaat om de Friese identiteit, is het weliswaar zo dat de JWG-ers niet een eigen positie innemen, maar hun 'plattlandsstandpunt' is ook niet gelijk aan het Friese gemiddelde.

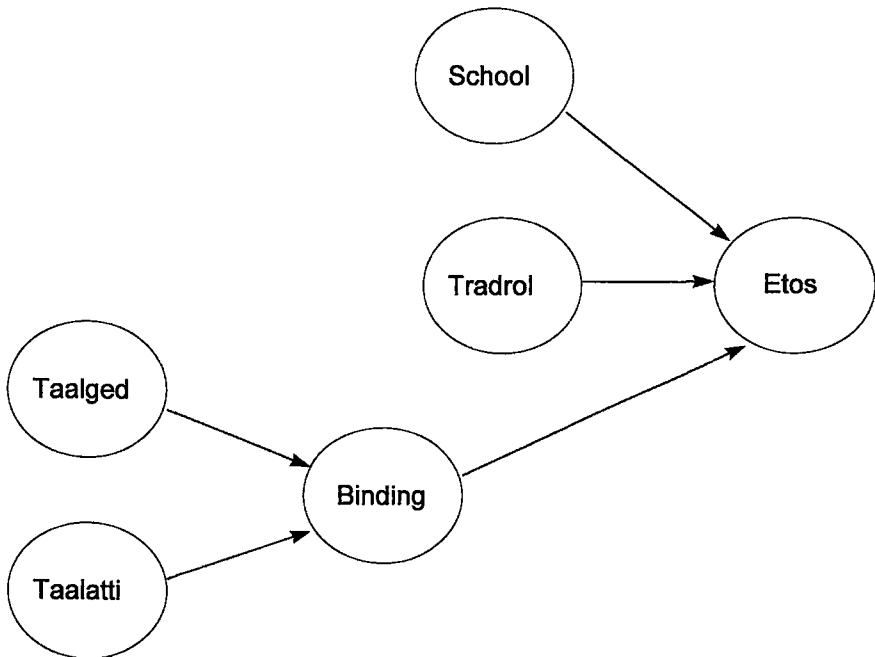
Waar het om gaat is, dat het onjuist lijkt om te verwachten dat een streek voor elk van de elementen waaruit de eventuele eigen cultuur is opgebouwd een *exclusieve* positie inneemt. Met andere woorden, de streekeigen cultuur van Achtkarspelen, voor zover die valt te karakteriseren door de hier besproken factoren, is een unieke combinatie van de scores op eigenschappen die verworteld zijn in de sociale klasse (d.i. 'working class', het gaat dan om de houding ten opzichte van school als een instituut, de beroepsvoorkeur en het arbeidsethos), in de Nederlandse maatschappij (houding ten opzichte van de positie van man en vrouw, waarin de streek verschilt van Fryslân als geheel) en het platteland (verworteling in Fryslân).

Voor wat betreft de bespreking van het tweede doel van hoofdstuk 6 vormt de conclusie die De Goede et al. hebben getrokken bij hun speurtocht naar een relatie tussen regionale verworteling (Friese identiteit) en aan werk gerelateerde houdingen en gedrag het vertrekpunt: "...our study shows that there is in fact *no* relation between identification with language and culture of the Frisian region and attitudes to work related behaviour."⁴ Het lijkt erop dat hun gedachtengang extra evidentie krijgt door Jansma's bevinding dat er voor de Friezen maar een zeer bescheiden effect is van hun score op Friese identiteit op religiositeit.⁵

Vooreerst lijkt het het beste om aan te sluiten bij de conclusie van De Goede et al.. Weliswaar is gebleken dat zowel voor de JWG-ers, als de JIF-fers en de laag opgeleide Friese jongeren die op het platteland wonen het in paragraaf 6.7.2.1 geschetste basismodel acceptabel is, maar feitelijk is er maar één variabele die het alle keren 'doet', te weten 'tradrol' (de houding ten opzichte van de positie van man en vrouw). Met name de relatie van de regionale verworteling (via

'binding', binding aan de streek) naar het arbeidsethos is niet een keer significant. Bovendien zorgt juist bij deze factor het teken (+ of -) in de verschillende vergelijkingen ook nog voor verwarring, het past in ieder geval niet bij de verwachtingen. Hoe dat ook zijn moge, al met al tonen onze resultaten geen (significante) relatie aan tussen "identification with language and culture of the Frisian region and attitudes to work related behaviour".

Figuur Exploratief model

Index:

- Etos = arbeidsethos
- Tradrol = houding ten opzichte van de rol van man en vrouw in het huwelijk
- School = houding ten opzichte van school als een institutie
- Taalged = taalgedrag
- Taalatti = houding ten opzichte van de Friese taal
- Binding = binding aan de streek

Desalniettemin, er is in de exploratieve padanalyse (LISREL) van paragraaf 6.7 niet alleen gekeken naar de relatie tussen regionale verworteling (d.w.z. binding

aan de streek, taalgedrag en taalhouding) en het arbeidsethos, ook andere culturele elementen zijn in die analyse betrokken. Daarbij is het opgevallen dat 'tradrol' het onder de JWG-ers en onder de laag opgeleide jongeren die op het platteland wonen 'beter' doet als onder de Friese jongeren in het algemeen, terwijl 'school' bij die laatste categorie wel significant is en van redelijk belang en bij de beide andere categorieën niet. Dit brengt mij tot de veronderstelling dat het arbeidsethos in Achtkarspelen blijkbaar op een ander 'cultureel repertoire' steunt dan bij de doorsnee van de Friese jeugd.

Zoals gezegd, de uitkomsten van de padanalyses voor de JWG-ers en die voor de laag opgeleide Friese jongeren die op het platteland wonen stemmen aardig overeen. Dat onderstreept nogmaals de eerdere bevinding dat de streekelijke cultuur van Achtkarspelen zoals die onder de jonge JWG-ers wordt gevonden – hierboven reeds opgemerkt – voor een deel wordt bepaald door plattelandseigenschappen en voor een deel door sociaal-economische positie (deze globale omschrijving duidt op de invloed van het lage opleidingsniveau).

Men mag overigens niet over het hoofd zien, dat het gaat om een exploratieve analyse. De JWG-ers uit Achtkarspelen mogen niet gelijk worden geschakeld met alle jongeren uit die gemeente en al helemaal niet met alle inwoners uit de streek, terwijl de variabelen waarmee is gewerkt moeten worden beschouwd als benaderingen van hetgeen waar ze voor staan (dit geldt met name voor de operationalisatie van het arbeidsethos als houding en gedrag op het vlak van werk). Bovendien zijn eventuele andere, het patroon versturende of ondersteunende, factoren hier niet meegenomen. Op deze kwestie wordt teruggekomen als de resultaten van het onderzoek worden geëvalueerd.

Voorts moet (als te toetsen hypothese voor verder onderzoek) worden vastgesteld, dat het materiaal dat hier is gepresenteerd, suggereert dat de bijzondere plaats die in de oudere literatuur aan de zogenaamde heidedorpen is toegekend, vandaag de dag wellicht niet helemaal meer valt te rechtvaardigen. De vraag is of zulks valt te begrijpen. Uiteraard kan er worden gewezen op de invloed van de factor 'tijd': misschien is die oudere cultuur vervluchtigd (althans: deel geworden van het grotere geheel Achtkarspelen) in de ongeveer veertig jaar die zijn verstreken sinds het verschijnen van die studies. Maar toch: elke keer als de dorpen in het publieke debat verschijnen, blijkt dat in Fryslân het 'oude' beeld springlevend is. Zou het anders zo kunnen zijn dat de beschrijvingen van de heide altijd wat overdreven zijn geweest – er wordt zelfs een etiket als 'maatschappelijke verwildering' gebruikt – en dat met dergelijke overgeromantiseerde beschrijvingen van het sociale leven het vooroordeel over dergelijke dorpen tegelijkertijd werd weerspiegeld en bevestigd?⁶

2.3 *In gesprek met*

De nadruk in hoofdstuk 7 lag op gegevens die in gesprek, met name met de (ex)-JWG-ers, zijn verzameld. Dergelijk materiaal is uiteraard niet betrouwbaar in de statistische zin van het woord. Het spreekt vanzelf dat er is gestreefd naar een zodanige presentatie van het materiaal, en dat geldt eens te meer als mensen sprekend zijn opgevoerd, dat de nadruk niet is komen te liggen op incidenten en uitzonderingen. Eerder andersom, en wanneer het interviewmateriaal wel betrekking had op bijzondere situaties is dat duidelijk vermeld. Tenslotte, al gaat het niet om een betrouwbaarheidstoets volgens de regels van de statistiek – een indi-

catie dat het genoemde streven redelijk geslaagd is, wordt gevonden in de herkenning van de geschetste patronen door de lokale autoriteit die bij de begeleiding van het onderzoek betrokken is geweest.⁷

Het eerste thema dat in hoofdstuk 7 is behandeld is het leren. Samenvattend kan worden gezegd dat de JWG-jongeren over het algemeen inzien dat extra opleidingen iemands kansen op de arbeidsmarkt kunnen vergroten. Ze onderkennen dus, zie ook hoofdstuk 6, de instrumentele waarde van onderwijs. Ze zien ook wel degelijk in, dat het eigen opleidingsniveau een probleem is bij de persoonlijke aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt. Maar ze twijfelen in het algemeen aan de eigen capaciteiten om een opleiding te volgen, wat waarschijnlijk zijn wortels vindt in hun komaf. Als het meer in het bijzonder om de JWG gaat, zijn cursussen die volgens hen geen directe arbeidsmarktrelevantie hebben niet geweldig populair, om het voorzichtig uit te drukken. Echter, er moet tegelijkertijd worden gemeld dat enkele mensen via de JWG een weg hebben gevonden naar een concrete beroepsopleiding en daarmee (mogelijk) ook naar werk.

Het traditionele beeld van de positie van man en vrouw wordt in de gesprekken bevestigd en nader ingekleurd. De man is kostwinner, en de taak van de vrouw ligt in de huishouding, althans als er kinderen zijn – dat is het doorsneebeeld. Maar een belangrijke en voor de arbeidsmarkt relevante constatering voor de wat langere termijn van die inkleuring is, dat de vrouwen aangeven weer aan het werk te willen als de (eventuele) kinderen wat groter zijn.

De binding aan de streek is over het algemeen sterk: elders aan het werk behoort tot de mogelijkheden, maar uit de streek (of wat ruimer: uit Fryslân) weg is geen reële optie. Het arbeidsethos lijkt inderdaad sterk te zijn – althans in die zin dat de grote waarde van de JWG voor de mensen is dat ze (weer) aan het werk konden. Beide bevindingen passen bij en geven een nadere invulling aan hetgeen bij de bespreking van deze thema's in hoofdstuk 6 is gezegd.

En dan het bestaan in de JWG, de maatregel waarbij de mensen na een periode van werkloosheid terecht zijn gekomen. Slechts een enkeling heeft voorafgaande aan die werkloosheid werk gehad. Na zes maanden zonder werk moeten de jongeren aan de slag op een JWG-plek. De voorbereidingen daarvoor beginnen al na een paar maanden werkloosheid. Onder regie van arbeidsbureau en, vooral, JWG-organisatie worden de jongeren naar hun werkplek toegesluisd. Voorheen lag er wat extra nadruk op het vinden van de meest geschikte werkloze jongeren ('creaming'), maar daar is sinds het wettelijk verplicht worden van de JWG geen sprake meer van.

Er wordt naar gestreefd de strakke begeleiding te handhaven als de mensen in de JWG aan het werk zijn. Dat wordt niet altijd door de JWG-ers gewaardeerd – al blijkt tegelijkertijd dat ze de consulente wel weten te vinden als ze haar hulp nodig hebben. Het lijkt niet onredelijk om aan het begrip 'afhankelijkheid' een centrale plaats toe te kennen in de relatie met de JWG-organisatie en de consulente.

Als er in algemene termen naar wordt gevraagd, is er zonder meer sprake van een vrij grote waardering voor de JWG. Maar in de gesprekken worden toch ook een aantal kritische kanttekeningen gemaakt. Het salaris is niet om over naar huis te schrijven, al helemaal niet in vergelijking met collega's die hetzelfde werk doen, en ook de status van een JWG-er is niet zo maar die van een collega. Er is wel begrip voor het feit dat men na maximaal een jaar van plaats moet verwisselen, maar dat begrip maakt het verplichte verkassen niet populairder.

Eigenlijk wordt de kern van de waardering voor de JWG aangegeven in de uitspraak van een van de respondenten “Dan was ik aan het werk, ’terug in de maatschappij’, zeggen ze – en dat is ook zo, hoor!”. Hoe ’stevig’ dat terug-zijn is, is echter niet duidelijk. De ex-deelnemers kwamen in eerste instantie, ook in vergelijking met landelijke en Friese cijfers, goed weg. Het is de vraag of dit voor die mensen zo blijft, en meer in het algemeen (er vanuitgaande dat onder die ex-deelnemers naar verhouding nogal wat ’cream’ zat) of Achtkarspelen deze positieve score ook voor nieuwe generaties JWG-ers kan bereiken.

3 Terug naar de probleemstelling

3.1 Inleiding

De volgende stap die moet worden gezet, is die waarin de probleemstelling en de empirie met elkaar worden geconfronteerd. De bespreking zal eerst worden gericht op de vier clusters van deelvragen. Het antwoord op de probleemstelling zal als laatste worden geformuleerd.

3.2 Het eerste cluster: cultuur

De vergelijking in hoofdstuk 6 van de Achtkarspeler JWG-ers met de Friese (en zo nu en dan ook de Nederlandse) jongeren op hun scores op een aantal schalen heeft aannemelijk gemaakt dat er onder hen (nog altijd) sporen van een streek-eigen (lokaal-regionale) cultuur te vinden zijn. Het materiaal dat in hoofdstuk 7 is gepresenteerd heeft daar een extra invulling aan gegeven.

Drie van die schalen verwijzen rechtstreeks naar ’werk’. Om te beginnen het arbeidsethos: de JWG-ers hebben naar verhouding een sterk arbeidsethos, en dat geldt nog weer meer voor degenen onder hen die uit de zogenaamde heidedorpen komen. Echter, geen misverstand: qua arbeidsethos onderscheidt heel ’Achtkarspelen’, en dus niet alleen die dorpen, zich van ’Fryslân’. Bovendien heeft de pad-analyse aannemelijk gemaakt dat het arbeidsethos in Achtkarspelen door een ander cultureel repertoire wordt ’gedragen’ als in Fryslân als geheel. De waarde van onderwijs wordt erkend, en ook wat betreft die schaal nemen de Achtkarspeler JWG-ers in Fryslân een eigen positie in. Wanneer het materiaal uit hoofdstuk 7 over de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en over het leren in de JWG in de beschouwing wordt betrokken, moet die erkenning als instrumenteel worden geïnterpreteerd: de jongeren kennen de ’facts of life’ van de arbeidsmarkt, maar ze hebben zelf een afkeer van leren. Als het gaat om de verdeling van man en vrouw over ’werk’ en ’huishouden’ nemen de JWG-ers opnieuw een eigen positie in, althans in vergelijking met de Friese jongeren, en die kan als traditioneel worden omschreven. Daar zit in zoverre ’beweging’ in, dat in hoofdstuk 7 ook is gebleken dat er instemming bestaat met de gedachte dat vrouwen weer aan het werk kunnen als de kinderen groter zijn – en die instemming komt voor een aantal vrouwelijke JWG-ers ook overeen met hun eigen wens.

Voorts is gebruik gemaakt van drie schalen die verwijzen naar regionale verworteling, te weten binding aan de streek, taalgedrag en houding ten opzichte van de Friese taal. Op deze schalen onderscheiden de JWG-ers zich van de Friese doorsnee in de zin dat ze ’Frieser’ zijn. Echter, hun scores stemmen overeen met die van laag opgeleide jongeren die op het Friese platteland wonen. Dit betekent dat opleidingsniveau (in deze context ook een aanwijzing voor sociaal-economi-

sche laag) en platteland de bijzondere positie op dit vlak (mede) bepalen.

Hierboven is in dit verband al gezegd dat de eventuele eigen cultuur niet als een gesloten, exclusief geheel mag worden gezien. Die cultuur staat in contact met grotere gehelen en wordt mede door die grotere gehelen bepaald – het streek-eigen moet dan worden begrepen als een unieke combinatie van de scores op eigenschappen die verworteld zijn in sociale klasse, in de Nederlandse maatschappij, en in het Friese platteland. Deze conclusie sluit precies aan bij de opmerkingen van Schutte (hoofdstuk 1) en Valentine (hoofdstuk 4) over de complementariteit van subculturele eigenheid en de coherentie van het grotere geheel.

Over de verwachtingen die bij dit cluster van vragen zijn uitgesproken, het volgende. Binding aan de streek is inderdaad een lokaal-regionale factor (hypothese 1a), maar kan niet als *specifiek* worden omschreven omdat die eigenschap wordt gedeeld met laag opgeleide jongeren die op het Friese platteland wonen. Dit houdt in dat het domein van deze hypothese moet worden uitgebreid.

Er is inderdaad sprake van een afkeer van leren, en van een voorkeur voor traditionele beroepen (afgaande op het verwachte beroep op de leeftijd van 40 jaar). Die traditionele beroepsvoorkeur moet voor vrouwen overigens worden begrepen als mede omvattend het beroep van huisvrouw. Sterker nog, de traditionele rolverdeling tussen man en vrouw over de domeinen werk en huishouden wordt onderschreven. Dit komt overeen met de verwachtingen die zijn neergelegd in hypothese 1b. Het valt overigens te verwachten dat die zojuist genoemde norm in die zin zal worden genuanceerd, dat vrouwen met grotere kinderen aan het werk mogen, en willen.

Nog meer over die beroepsverwachting: de beroepen die de mensen verwachten uit te oefenen op hun veertigste liggen inderdaad dicht (hypothese 1c) bij de streekeigen invulling van de voorkeur traditionele, *working class jobs*.

3.3 *Het tweede cluster: houding en gedrag op de arbeidsmarkt*

Om de beleving van werkloosheid te begrijpen, is gebruik gemaakt van de indeling die Jahoda heeft gemaakt van de (manifeste en latente) functies van werk. Afgaande op de opmerkingen die de jongeren hebben gemaakt, zat voor de JWG-ers het belangrijkste nadeel van de (negatief beleefde) werkloosheid in de latente functies. Daarbij moet met name worden gedacht aan verveling, sociale contacten en, dunkt mij, aan de sociale status die aan het aan-het-werk-zijn verbonden is. Dat alles wordt voortreffelijk samengevat in de, volgens mij typerende, uitspraak van een respondente: “Dan was ik aan het werk, ’terug in de maatschappij’, zeggen ze – en dat is ook zo, hoor!”

Het is niet zonder reden dat hier die uitspraak van een *vrouwelijke* JWG-er nog eventjes wordt teruggehaald – dat is ook bedoeld als signaal dat het niet gelukt om voor wat die beleving van het werkloos-zijn betreft een duidelijk onderscheid te maken tussen mannen en vrouwen (zie hypothese 2a).

Al net zo min zijn de financiën duidelijk zichtbaar geworden als het grootste nadeel van de werkloosheid, iets wat volgens diezelfde hypothese wel werd verwacht. Toch, het gaat me te ver om de verwachting dat de financiën centraal staan bij de negatieve beleving van het werkloos-zijn te verwerpen. In hoofdstuk 5 is immers zichtbaar geworden dat de financiële positie van de JWG-ers niet gunstig te noemen is. Een eerste indicatie daarvoor zijn de gegevens over hun

inkomen, dat in vergelijking met de Friese jongeren laag is (en die zitten in vergelijking met de Nederlandse jongeren allesbehalve hoog). Van nog meer belang is dat naar verhouding een groot aantal JWG-ers nog bij de ouders thuis woont. Uiteraard, dit kan samenhangen met lokale gewoonten en bindingen aan thuis (daar heb ik helaas geen gegevens over), maar het ligt meer voor de hand om aan te nemen dat geldkrapte een transitie naar een eigen, zelfstandige, huishouding (eventueel met een ander) belemmert. Dat oponthoud sluit precies aan bij opmerkingen van Coffield et al. over het 'niemandland' van de adolescentie zonder de status van kind of van volwassene (zie 2.3.2.1). Tenslotte, en eventjes vooruitgrijpend naar het volgende blok, dat geldt niet onbelangrijk is blijkt ook uit de opmerkingen over het loon en vooral de angst voor kortingen op het inkomen die gemaakt zijn bij de bespreking van het bestaan in de JWG.

Om al die redenen houd ik de 'uitslag' wat dit deel van hypothese 2a betreft op een 'onbeslist' – al is het wel duidelijk dat aan zaken als verveling een meer prominente plaats moet worden toegekend als dat door de bewoordingen van deze hypothese wordt gesuggereerd (zie de tabel).

Vrijwel alle jongeren zoeken om werk (en dat stemt overeen met het eerste deel van hypothese 3a), en de enkele keer dat dit niet wordt gedaan heeft dat niets te maken met het wachten van vrouwen op een partner die hen uit de gevangenis van de werkloosheid zal verlossen. Over 'prinsen op witte paarden' is door de vrouwen niet gesproken – en daarmee wordt hypothese 3b verworpen. Over het soort werk dat werd gezocht zijn niet genoeg gegevens verzameld om een uitspraak over het tweede deel van hypothese 3a ('Dat werk zal *echt* moeten zijn') te kunnen doen. Toch geven de andere gegevens, bijvoorbeeld over het beroep dat de mensen later willen hebben of over het werk dat ze in de JWG doen, wel voedsel aan de verwachting dat dit deel van de hypothese dicht bij de werkelijkheid staat. Een meer definitieve uitspraak kan er echter niet over worden gedaan.

Er is ook gekeken naar de regio waarbinnen de mensen hun werk hopen te vinden. Over het algemeen is dat de eigen streek. De bereidheid om uit die streek weg te gaan is gering. Daarmee wordt hypothese 3c bevestigd. Die binding aan de streek is hierboven ook al aangeduid als een element van de streekeigen cultuur (met wortels in het platteland en het opleidingsniveau [klasse], maar dat terzijde). Het feit dat hypothese 3c kan worden gehandhaafd betekent dat het gaat om een cultureel element dat een relatie heeft naar houdingen en gedrag op het vlak van werk.

3.4 *Het derde cluster: JWG*

Wat vooral opvalt in de verhalen over het in contact komen met en aansluitend deel uitmaken van de JWG is de strakke regie vanuit de lokale overheid. Er is een opzet gemaakt die de bedoeling heeft om de mensen zodra ze daarvoor in aanmerking komen bij de maatregel te laten instromen, en het lijkt erop dat zulks inderdaad lukt – voor het half jaar werkloosheid om is, zitten de mensen in ieder geval al wel in de procedure.

De JWG-ers herkennen zich vooral in een van de uitgangspunten van de maatregel, te weten het verschaffen van werkervaring om zo meer kans op de arbeidsmarkt te krijgen. Dat het om dat doel te bereiken nodig kan zijn om ook wat aan opleidingen te doen (het andere uitgangspunt) wordt ingezien, maar voor het eigen bestaan as JWG-er niet mee ingestemd. De redenen voor dat gebrek aan

instemming kunnen worden samengevat als een afkeer van leren, ook wel worden ondergebracht in de uitspraak genoeg geleerd te hebben.

Het soort werk dat voor de JWG-ers beschikbaar is, sluit (niettegenstaande een enkel wat negatiever geluid) aan bij de potenties van de JWG-ers en ook wel bij hun zelfbeeld. Voor de vrouwen houdt dat in dat het werk ook als *echt* kan worden omschreven, voor de mannen waarmee is gesproken minder zicht op. Globaal gesteld gaat het geregeld om werk waarin mensen wel verder willen, al begrijpen ze maar al te goed dat de kansen (niettegenstaande een aantal positief geformuleerde verwachtingen) op een baan niet zo groot zijn.

Dat betekent dat de JWG heel belangrijk wordt om, als ik dat zo mag zeggen, 'van de straat te zijn'. Dat zien we ook terug in de waardering van de maatregel: door de JWG zijn de mensen aan het werk, en dat is exact wat ze willen. De 'onrust' die verbonden is aan het verkassen, de aansporing om te solliciteren en meer van dat (in mijn woorden) 'opdringerige' gedrag van de JWG-staf wordt dan ook duidelijk negatief gewaardeerd. Al is er tegelijkertijd waardering voor de steun bij problemen. Eén zo'n probleem, en daar is feitelijk geen oplossing voor, is dat van de status van JWG-er (en dus niet van echte werknemer of collega), een status die geregeld als laag wordt beleefd.

Het heeft geen zin om hetgeen hierboven bij de samenvatting van hoofdstuk 7 over de JWG is gezegd nog eens te herhalen. De conclusie kan nu worden getrokken dat de verwachtingen uitgesproken onder 4a en 4b worden bevestigd. Het belang van de begeleiding bij die verwachtingen is onderbelicht, met name ook vanwege het effect dat die begeleiding heeft op de streekeigen cultuur; in paragraaf 5 kom ik daarop terug.

3.5 *Het vierde cluster: integratie*

Er is eigenlijk maar één voorbeeld te vinden van een jongen die (naar eigen zeggen) de JWG bewust aangegrepen heeft als mogelijkheid om (alsnog) via een lang opleidingstraject zijn kansen op de arbeidsmarkt te vergroten. Opleiding worden door de meeste JWG-ers niet als een *voor hen* geschikte route naar de arbeidsmarkt gezien, ook al erkennen ze de instrumentele waarde van onderwijs. Voor zover het eigen handelen aansluit bij de centrale veronderstelling van de human capital theorie (investeren in het eigen menselijk kapitaal lever rendement op) gaat het om het opdoen van werkervaring en andere, direct aan het werk gerelateerde, vaardigheden. Zodra het gaat om (schoolachtig) leren, ontstaat een forse tegenzin.

Dit betekent dat hypothese 5a kan worden gehandhaafd, althans als (en de bespreking in hoofdstuk 4 geeft daar inderdaad reden toe) van uit wordt gegaan dat het investeren in het eigen menselijk kapitaal daar (mede) bedoeld was als het volgen van opleidingstrajecten.

Ook de tweede hypothese van dit cluster blijft overeind. Het is niet goed mogelijk op dit vlak een scherp onderscheid te maken tussen tradities en gewoonten die zijn gebonden aan de streek en die verbonden zijn aan sociale klasse (*working class*) – maar wat wel zeker is, is dat het geheel een directe invloed heeft op houdingen en gedrag voor wat betreft het investeren in jezelf via 'leren'. Dat betekent ook, aansluitend bij het betoog van Te Grotenhuis, dat het in deze streek en bij deze jongeren gaat om houdingen en gedrag die van generatie op generatie worden overgedragen – we kunnen het hier dus inderdaad hebben over de sociale reproductie van een streekeigen cultuur.

Voor wat betreft de derde verwachting uit dit cluster, komen we dan vrijwel automatisch tot de conclusie dat, zoals ook al werd aangegeven door Bowles en Gintis, de human capital theorie en haar bereik rekening zouden moeten houden met normen en gewoonten zoals die (bijvoorbeeld) in een streek of klasse bestaan. Dergelijke normen en gewoonten, zo'n subcultuur, maken (maakt) dat in de praktijk mensen niet altijd kiezen voor het rationele handelen zoals dat door de human capital theorie wordt omschreven. Opvallend is echter wel, dat waar van de jongens die Willis heeft onderzocht kan worden gezegd dat ze bij het kiezen voor *working class jobs* een positieve keuze maken, dit bij de JWG-ers minder geldt. De keuze voor eigen streek en familie kan als positief worden gezien, maar de motiveringen om niet te leren neigen toch geregeld ('dat kunnen wij niet') naar het negatieve.

Op de verhouding tussen de human capital theorie en de theorie van de sociale reproductie kom ik overigens nog terug in de paragraaf over de beleidsrelevantie van het onderzoek.

3.6 *Terug naar de probleemstelling*

"Zijn er in Achtkarspelen lokaal-regionaal culturele factoren die houding en gedrag op het vlak van werk op een zodanige wijze beïnvloeden dat zulks zichtbaar kan worden gemaakt aan de implementatie van een algemene arbeidsmarktmaatregel?"

Het heeft weinig zin om de bespreking van paragraaf 3.2 tot en met 3.5 nog eens te herhalen, de beantwoording van de centrale probleemstelling kan in eerste instantie met een paar woorden worden afgedaan: "Ja, dergelijke factoren zijn er en hun invloed kan zichtbaar worden gemaakt aan de implementatie van een algemene arbeidsmarktmaatregel."

Daarmee is echter het laatste woord over die probleemstelling nog niet gezegd, zoals met name zal blijken in de paragraaf over de beleidsrelevantie.

4 **Evaluatie**

Op verschillende plaatsen is gezegd dat deze studie een exploratief karakter heeft. Echter, nu de probleemstelling en de daaraan verbonden clusters van vragen beantwoord zijn, moet worden vastgesteld dat de onderzoeksresultaten grosso modo overeenstemmen met de vooraf geformuleerde verwachtingen (hypothesen). Kan het onderzoek dan terugkijkend nog wel als exploratief worden aangeduid? Deze vraag heeft uiteraard een wat retorisch karakter. Waar het vanuit de invalshoek van een bepaald thema gaat om een voorlopige confrontatie van de literatuur met empirisch materiaal van een beperkte omvang, is de studie per definitie als exploratief aan te duiden. Dat betekent ook dat de antwoorden een voorlopig karakter hebben, die in nader (bij voorkeur evenzeer triangulair) nader moeten worden getoetst. Dát het mogelijk was om tot dergelijke antwoorden, hoe voorlopig ook, te komen is de waarde van deze studie. Evenzogoed, welke redenen zijn er in het bijzonder om deze vraag bevestigend te beantwoorden?

Een eerste reden heeft te maken met de onderzoeksgroep: JWG-ers uit Achtkarspelen. Er waren goede redenen om voor deze groep te kiezen – met name de notie van de mogelijke confrontatie van een algemene maatregel met een specifieke cultuur – en dat heeft ook het nodige opgeleverd (zie ook nog de volgende paragraaf). Het gaat echter maar om een beperkt deel van de inwoners van Achtkarspelen.

karspelen, al is dat uiteraard het exploratieve element. Vervolgonderzoek zal moeten nagaan of de streekeigen cultuur ook kan worden aangetoond onder de Achtkarspeler jongeren, onder de *working class* in de gemeente of onder de bevolking als geheel. De bevindingen van deze studie geven evidentie aan de veronderstelling dat zulks inderdaad het geval zal zijn en sturen ook de richting die dat vervolgonderzoek moet gaan.

Een volgende reden is het geografische bereik van dit onderzoek. Zou het voorkomen van een regionale cultuur een privilege van Achtkarspelen zijn? Dat lijkt niet waarschijnlijk. Dit betekent uiteraard niet dat nu de jacht op de subculturen moet worden geopend – dat herbergt het door Valentine en anderen aangeduide gevaar in zich dat op dat 'sub' zo de nadruk wordt gelegd, dat het deel hebben aan een groter geheel uit het oog wordt verloren.⁸ Tegelijkertijd is er de laatste tijd meer begrip waar te nemen voor de gedachte dat regionale culturen op het vlak van taal levende entiteiten zijn en dat het verkeerd is om het hele land als het gaat om 'taal en cultuur' alleen maar via de grootste gemene deler te beschouwen.⁹ Echter, waarom zou die regionale identiteit zich beperken tot – zeg maar voor het gemak – taal en folkore? Ook op het economische vlak is een eigen cultuur mogelijk. Dit onderzoek is exploratief in de zin dat het een aanzet is om op dat pad verder te gaan.¹⁰

Tenslotte, de bespreking is tot nu toe (al dan niet impliciet) gericht geweest op houdingen en gedrag op de arbeidsmarkt. Echter, Van der Ploeg et al. hebben er bij herhaling op gewezen dat in het regionale culturele repertoire kennis zit verborgen die de basis kan zijn voor nieuwe producten en daarmee voor nieuw inkomen en werkgelegenheid.¹¹ Recente publicaties maken dat potentieel met behulp van een groot aantal voorbeelden zichtbaar en onderstrepen daarmee de noodzaak om te komen tot een re-regionalisering in het economische denken, in ieder geval voor zover dat het platteland betreft.¹² Echter, die regionale 'bodies of knowledge' maken deel uit van het human capital van mensen. Die mensen moeten leren om zich die specifieke vormen van kennis bewust te worden en de economische potentie die er in schuil gaat om te zetten in werk en inkomen. Deze studie is theoretisch exploratief in de zin dat de notie van de human capital theorie gekoppeld is aan regionale cultuur en aan arbeidsmarktbeleid. Hoe die trias moet worden gecombineerd om de mensen (werkgevers en met name, want dat is wat de JWG-ers idealiter zijn, potentiële werknemers) in hun streek, op hun platteland, 're-regionaliserend' aan het werk te krijgen is een thema dat in onderzoek zoals uitgevoerd door Van der Ploeg veel meer aandacht zou moeten krijgen. Duidelijk is wel dat denken waarin regionale cultuur wordt gecombineerd met human capital in economische termen vruchtbaar kan zijn.

Over naar de onderzoeksstrategie, er kan worden vastgesteld dat die vruchten heeft afgeworpen. Het gebruiken van een enquête die nauw aansluit bij onderzoek onder Friese jongeren heeft inderdaad de ruimte geboden om de JWG-ers met (deel van) de Friese jongeren (en zo nu en dan zelfs de Nederlandse jeugd) te vergelijken. Daarmee werd het mogelijk het eigene van de JWG-ers in beeld te brengen. Het kwantitatieve materiaal heeft voorts evidentie geboden voor de stelling dat het arbeidsethos in Achtkarspelen (zulks als operationalisatie van houdingen en gedrag met betrekking tot 'werk') op een ander cultureel repertoire stoelt als in doorsnee Fryslân. Tegelijkertijd is daarbij nogmaals (vergelijk het eerste deel van hoofdstuk 6) zichtbaar geworden dat dit repertoire mede opgebouwd is uit elementen die verwijzen naar sociale klasse en platteland.

Het kwalitatieve materiaal heeft een verdere inkleuring gegeven van de streek-eigen cultuur (onder meer via de aansluiting die in het eerste deel van hoofdstuk 7 is gezocht met hoofdstuk 6) en ook bijgedragen aan de onderbouwing van de hypothese dat er inderdaad relaties bestaan tussen die culturele factoren en 'werk'. Het gebruiken van het begrip 'hypothese' in de vorige zin, duidt er wel op dat het noodzakelijk is om in vervolgonderzoek te proberen die relaties nader in beeld te brengen; het is in dat verband ook niet zonder reden dat de padanalyse (LISREL) as exploratief is aangeduid. In dergelijk vervolgonderzoek zou moeten worden bekeken of het mogelijk is om meer instrumenten te ontwikkelen om 'werk' mee te vangen. Vanwege het beschikbare materiaal en de noodzaak van vergelijking tussen de JWG-ers en de Friese jongeren was die operationalisatie hier beperkt tot het arbeidsethos, maar het is uiteraard nodig om ook zaken als het zoeken om werk en het werken zelf in zo'n model te betrekken.

Helaas is het niet gelukt in die padanalyse een relatie tussen regionale verworteling en 'werk' aan te tonen. Toch maakt het kwalitatieve materiaal aannemelijk dat er wel degelijk een relatie bestaat tussen in ieder geval één element van die regionale verworteling, de binding aan de streek, en houdingen en gedrag op de arbeidsmarkt. Dat betekent dat ik uiteindelijk toch behoedzaam om wil gaan met de conclusie van De Goede et al. dat er geen relatie bestaat tussen attitudes die betrekking hebben op Friese taal en cultuur en houdingen die te maken hebben met de wereld van werk. Waarschijnlijk verdient het aanbeveling om het van hen overgenomen instrument (dat voor de in dit verband belangrijke 'binding aan de streek' uit niet meer dan twee uitspraken is opgebouwd) verder te ontwikkelen, om dan in vervolgonderzoek nog eens te kijken naar het hoe en wat van de relatie tussen regionale verworteling en 'werk'.

Oorspronkelijk was het de bedoeling om de JWG-ers ook een tweede gesprek af te nemen. Dan zou zichtbaar zijn geworden wat voor positie zij na verloop van tijd op de arbeidsmarkt hebben bereikt en – idealiter – wat de rol van de JWG is geweest in het bereiken van die positie. Externe ontwikkelingen hebben het doorzetten van deze strategie verhinderd.¹³ Daar kan wel begrip voor bestaan, maar het heeft wel tot gevolg dat over het rendement van de Achtkarspeler JWG alleen wat kan worden gezegd voor de situatie van de ex-JWG-ers per mei 1993. Dat beeld ziet er trouwens niet zo gek uit, eerder andersom, al blijft het de vraag of het de gemeente zal lukken deze *rate of success* te handhaven.

5 Beleidsrelevantie

Er kunnen enkele voor de hand liggende opmerkingen worden gemaakt over de beleidsrelevantie van deze studie. Een daarvan is gericht op de nationale overheid. In het arbeidsmarktbeleid van de laatste jaren wordt geregeld een pleidooi gehouden voor 'maatwerk'. Met het in beeld brengen van de potentiële invloed van een streek-eigen cultuur, zal die nationale overheid een antwoord moeten vinden op de vraag of dat maatwerk ook niet inhoudt dat op regionaal niveau meer rekening moet worden gehouden met streek-eigen normen en gewoonten.

Een andere voor de hand liggende opmerking is gericht aan de overheid in Achtkarspelen. Misschien mag die opmerking wel als een compliment worden gedefinieerd worden: er moet immers worden gezegd dat de JWG-staf er in slaagt 'to mop up' de werklozen zodra ze voor de JWG in aanmerking komen, terwijl de verdere uitvoering ook aansluit bij de landelijke voorwaarden. Uiteraard, er

zijn klachten over wat ik zoëven heb aangeduid als de onrust die door de staf wordt veroorzaakt – maar die onrust lijkt nodig om te voorkomen dat de mensen zich 'lekker koesteren' op wat Bruinsma et al. hebben omschreven als het pluche van de JWG.

Wellicht dat het 'lekkere koesteren', althans in de betekenis van het jezelf overgeven aan de goede zorgen van de JWG-staf, ook kan worden voorkomen door de mensen een eigen verantwoordelijkheid te geven bij het zoeken van een werkplek. Nu er meer ruimte is gekomen voor dergelijke plekken omdat ze ook in de marktsector kunnen worden gezocht, biedt dat een goede mogelijkheid om de jongeren er toe aan te zetten hun eigen netwerk aan te spreken en/of te ontwikkelen. Dat zou betekenen dat aan de ene kant een beroep wordt gedaan op een traditionele manier van werk zoeken (via-via), terwijl een dergelijke aanpak aan de andere kant tegelijkertijd een beroep doet op en een stimulerende werking heeft op de zelfredzaamheid van mensen. Qua maatwerk wordt dan op een positieve (activerende) manier aansluiting gezocht bij streekeigen normen en gewoonten.

Wellicht dat een eigen verantwoordelijkheid bij het vinden van een JWG-plek ook een stimulerende werking heeft op het vlak van opleidingen. Het lijkt immers niet onredelijk om te verwachten dat mensen het belang van 'leren' niet alleen inzien, maar ook in daden willen omzetten als het om een baan gaat waar ze zelf voor hebben gekozen. Terzijde, het lijkt wel verstandig (en dat geldt overigens meer in het algemeen) om ook op het vlak van opleiding meer met maatwerk te werken, in die zin dat de opleidingen scherper toegespitst zijn op een voor de JWG-ers direct en persoonlijk herkenbaar belang voor hun positie op de arbeidsmarkt.¹⁴

Toch ook twee kritische kanttekeningen. Al kan er begrip zijn voor het feit dat het niet meevalt om plekken voor de JWG-ers te vinden (al helemaal niet als het zoeken van dergelijke plekken beperkt moet blijven tot een klein aantal organisaties omdat de 'markt' uitgesloten is), toch moet worden vastgesteld dat het feit dat die plekken een structureel karakter hebben gekregen (zij het met een wisselende bezetting) aardig in de richting van verdringing gaat. Vaststellen van dit probleem is trouwens één ding, een oplossing aandragen is weer wat anders.

Voorts zal het succes van de maatregel per saldo worden bepaald door de regionaal-economische omstandigheden. Hoe aan die jonge mensen toch een kans op de arbeidsmarkt te bieden inplaats van een carrière van JWG, naar Melkertbaan naar banenpool (of iets dergelijks) is een uitdaging waar dit onderzoek ook geen antwoord op kan geven.

Tot besluit. Rapporten zoals die over de 'Maatschappelijke verwildering der jeugd' (1953, zie hoofdstuk 1) kunnen worden beschouwd als een vorm van beschavingsoffensief.¹⁵ De idee was dat het zó niet langer kon, hier moest wat aan worden gedaan. Voor wat betreft Harkema is bekend hoe er op dergelijke studies, waar zelfs in werd bepleit om zo'n dorp maar op te doeken, werd gereageerd: de mensen redden zichzelf en dat paste ook volledig in de streekeigen cultuur.¹⁶ Echter, ruim veertig jaar later zien we hoe de JWG-ers in een standaardstramien terecht komen en (en daar gaat het mij nu om) hoe afhankelijk ze gaandeweg worden van de overheid en haar algemene regelingen. Zo gaat de zelfredzaamheid verloren.

Misschien dat iemand de neiging heeft om te zeggen dat het hier om de zwakste broeders en zusters uit de streek gaat, en dat de anderen zich heus wel zullen

handhaven. Dan moet er echter op worden gewezen dat werkloosheid voor een groot aantal mensen in de streek het voorland is. Voorheen konden ze zich, dat is althans de suggestie uit de oudere literatuur en ook uit het vooronderzoek, nog min-of-meer met het werkloos-zijn redden. Het beleid van nu is echter gericht op een vorm van 'activering' die op den duur grif zal inhouden dat een ieder die wat langer thuis zit in een stramien van een Melkertbaan of zoiets wordt gedwongen.

Daar is, bijvoorbeeld als het gaat om sociale contacten en een zinvolle tijdsbesteding (zie ook dit onderzoek), zeker een hoop vóór te zeggen – maar het zal ook tot gevolg hebben dat "People will be made to assimilate the capitalist value of total commitment to wage labour, which will lower the chance they have when that wage labour is no longer available."¹⁷ Daarmee staat die cultuur onder druk en worden de mogelijkheden voor sociale reproductie van die cultuur kleiner, althans wat de zelfredzaamheid en werk betreft. Het lijkt er met andere woorden op dat het beleidsdoel dat ten grondslag lag aan dat beschavingsoffensief op die manier toch nog wordt gehaald. En als het gaat om de theorieën die in deze studie zijn gebruikt, en zonder van wetenschap een soort van sportwedstrijd te willen maken, wordt daarom voor vervolgonderzoek de verwachting uitgesproken dat via het beleid de human capital aanpak het zal winnen. Of dat werkelijk winst is, moet een ander maar beoordelen.

Noten

- 1 Freeman (1986), p. 375. Zie ook de bijdrage van Robert J. Willis aan het *Handbook of Labor Economics*. Niettegenstaande een aantal kritische kanttekeningen spreekt hij op pagina 549 zelfs over “..one of the major success stories of modern labor economics.”
- 2 Valentine (1972), p. 108.
- 3 Voor jongens, zie Willis, (1983), en voor meisjes Stafford (1991). Voor jongeren (in de meeste gevallen met een 'working class' achtergrond) in projecten die met de JWG vergelijkbaar zijn, zie bijvoorbeeld Lee et al. (1990). Voorts wordt verwezen naar Coffield et al. (1986), omdat die ook een regionale kleur aan hun betoog geven.
- 4 De Goede et al. (1996), p. 153.
- 5 Jansma, te verschijnen. Merk op dat het volgens diverse deskundigen was te verwachten dat een dergelijke relatie tussen Friese identiteit en religiositeit/levensbeschouwing en daarmee samenhangende houdingen en gedrag juist wel zou worden gevonden en, bovendien, dat die relatie van een zeker gewicht zou zijn.
- 6 Het spreekt vanzelf dat zo'n romantische manier om het sociale leven te schetsen niet hetzelfde is als omschrijven van de levensomstandigheden et cetera als idyllisch. Voorts, over het schrijven van een belangrijke onderzoeker op dit terrein, en over zijn grote kennis van zaken, zie Frieswijk's (1996) *In Memoriam* over Spahr van der Hoek.
- 7 Een uitspraak die is gedaan zonder de gemeente naar de mond te praten – zie bijvoorbeeld de kritische kanttekeningen van de deelnemers over de JWG of de eigen waarneming of over de feitelijk structurele werkplekken (men denke in dit verband aan de verdringingsdiscussie) bij een aantal organisaties.
- 8 Het onlangs verschenen *Hoe God verdween uit Jorwerd* (Mak, 1996) is in dit verband een helder voorbeeld van hoe (economische en culturele) veranderingen vanuit het grotere geheel het eigene van een dorpscultuur beïnvloeden. Daarmee onderstreept Mak de opmerkingen van (bijvoorbeeld) Valentine.
- 9 Zie Van der Borgt, Hermans en Jacobs (1996). Pro memorie: in de vaak gebruikte omschrijving 'taal en cultuur' heeft het begrip cultuur een andere lading dan in dit onderzoek. Het gaat dan veeleer om om gebruiken, gewoonten en uitingen op het terrein van muziek, zang, (volks)dansen, ambachten, regionale sport en dergelijke. Zou het overigens zo zijn dat vooral relatieve buitenstaanders worstelen met die vraag naar regionale identiteit? Zie deze studie, Van Rijn (1992), Zoon (1969) en ook Van Borselen (1997).
- 10 Vergelijk het werk van Pahl, van Mevissen en Renooy, en van anderen in hoofdstuk 1.
- 11 Zie Van Dijk en Van der Ploeg (1996), Van der Ploeg et al. (1993), Van der Ploeg (1994) en Van der Ploeg (1996).
- 12 Van der Ploeg (1997), Slimme streken (1996).
- 13 Ik doel hier op bezuinigingen, en de tijd en energie vretende perikelen die daaraan verbonden waren in het 'voortraject' en toen die bezuinigingen uiteindelijk een feit waren geworden, die hebben geleid tot het opdoeken van de vaste formatie voor regionaal-economisch onderzoek bij de Fryske Akademy en uiteraard ook de gevolgen die dat heeft gehad voor mijn persoonlijke omstandigheden.
- 14 Voor zover het dan niet gaat om aanpassingen van de inhoud van het opleidingselement in de JWG, is het zaak het persoonlijke belang duidelijker en vooral overtuigender en motiverender te communiceren.
- 15 Zie Beckers en Mommaas (1991), met name het tweede deel.
- 16 Zie Verhaar (1989).

17 Een aanpassing van de uitspraak van Pahl (1992, p. 211), die in hoofdstuk 1 is aangehaald: "The less people have assimilated the capitalist value of total commitment to wage labour, the better the chance they have when that wage labour is no longer available."

Summary

1 Theoretical basis, problem definition and research strategy

Introduced as central line of approach in the first chapter of this study is '...the idea that local-regional cultural factors will exert influence on attitude and behaviour in the area of work and that this may be expressed in a pattern that deviates from the general picture.' This approach acquires a certain tension where yet another aspect of this study is involved: the JWG. Is it possible to apply so general a measure everywhere in the same way? Do not local-cultural factors play a role in implementation, even apart from the labour market situation?

In reviewing the first three chapters, particularly chapter 1, it becomes evident that a number of problems are related to this central approach. Indeed, it is possible that a local-regional culture has been created from history which (also) is visible/has effects on the area of 'work' and this can be made plausible on the basis of the literature. However, the difference between the local and the general can not always be sharply indicated. The general culture also has a place in the local culture. Furthermore, in regard to the social layer which will be the main focus of this study, unemployed youth who qualify for the JWG, class culture is intricately involved as well. Moreover, the choice of research area is accounted for in chapter 1, but in that connection this also means further that a distinction may have to be made between the different villages (heathland villages and other types) in the region.

It can be derived from the literature, and is further confirmed by the findings of the pilot project, that as for the culture factors important for this study 'binding to the region' is directly related to the district - although account must also be taken of the possibility that a Frisian and/or rural characteristic is involved. Matters such as a conventional choice of occupation and an aversion to study both have region-specific and class-specific elements. This perhaps also applies to an aversion for indoor work, another cultural element that comes up for discussion in chapter 1. However, it may be said of this last characteristic that the conventional choice for *working class jobs* gets a region-specific colouring in the preference for outdoor work.

A final factor to which attention must be paid is whether or not activity in the informal economy is involved. We can mainly encounter the different activities which come under this category in regions where pre-industrial work patterns are still present. However, Pahl and others note that it is precisely the unemployed who are less active in this informal economy. If that is indeed the case, here it probably involves a part of the local culture for which *Achtkarspelen* is known, but which does not have the most significance for the (young) unemployed.

This would mean, as has been treated in chapter 2, that unemployed youth have no other choice than the world of formal work. It is very clear that the unemployed generally attach great importance to work and are actively looking for jobs. This also applies, perhaps even more so, to the Frisian unemployed. It is indeed said of youth that they would possibly attach somewhat less value to a paid job. That is not evident in the research literature. Unemployed youth are characterised by a traditional work ethic.

Where the well-being of the unemployed is concerned, finances are given

central place in the literature. The lack of financial wherewithal is already a problem in itself, but also effects a number of other areas. In regard to well-being, these regularly coincide with what Jahoda has described as the latent functions which are usually filled by paid work. All in all, unemployment is experienced as negative, with the financial consequences seen as the biggest disadvantage. This relates well to the fact that the unemployed are very active in looking for work.

When we concentrate on unemployed youth, some debate seems to be going on. Indeed, authors like Warr and Jahoda, by no means minor players in this area, say that the consequences of unemployment for the well-being of youth could turn out to be not all that bad. Through their parents, after all, they have a certain degree of security. Otherwise things would be such that effects such as boredom, inactivity and aimlessness occur, true enough, but that, as far as, for example, the social contacts of youth are concerned, the consequences of unemployment are not all that bad.

Various writers, however, point out that the shortage of cash is a problem, also for social contacts, particularly because there are no prospects without money (thus the emphasis on the financial consequences of unemployment also applies to young people as well). Only at the start would unemployment be not all that great a problem for young people (the association with a somewhat 'longer holiday' is obvious, but things become different as time goes on). It is evident from comparison of youth for different categories (at school, on the job, unemployed) that the unemployed score less well where well-being is concerned. Particularly among people with a low educational level well-being is said to be slight. People see importance in the status and the earnings of a young 'worker' - 'unemployed' is not an identity.

From the chapter on schemes for unemployed youth, it appears that various of the remarks just made are of importance there as well. For example, we hear from Willis that 'working class kids' strive for the identity of *real* men, i.e. they want to do a man's job. So viewed, they are carrying on the tradition of their forebears. Thus, what we are really dealing with here is social reproduction. The YTS label, as appears time after time, is experienced as negative identity. The idea of 'real' comes up again, in any case, at different places in this chapter. Women as well as men want *real* work. Work that relates to their self-image, a self-image that is determined by tradition. Once again: it is in this way that the 'working class' culture sees to the reproduction of the working class, but the youth are able to experience this reproduction as a positive choice. To be absolutely clear about it: for men and women, the career which they have in mind in the context of this tradition has a different content indeed: a *real* job, or marriage and the career of housewife (even if only to escape the spectre of unemployment).

Real work also implies an aversion to study. That already came up in choice of profession, and it plays a role again in the way the youth value the schemes. All they want to acquire is knowledge which can be *immediately* applied in work. No merit is perceived in learning elements which are targeted on the longer term, or which are aimed at capacities of another kind (social skills). The evaluation about the projects is not positive mainly because they do not deliver work. They have no immediate relevance. We also see the importance of this immediate relevance in the fact that young people, despite their negative evaluation of schemes such as YTS, want to participate anyway. This is related to their culture,

where the basic tenet is the importance of an immediate financial reward. Again money comes into the picture, and we see here an element of social reproduction.

Focused on a region such as Achtkarspelen, it can be assumed that participation in the JWG begins to look like the world of paid work for young people, at least in a certain way. What is involved, then, are the changes of workplace which, according to one author, are common both in this world and the projects (and the JWG). This is perhaps related to the seasonal pattern which is usual for many in the region - and therefore fits with the regional economic culture - but it is possibly also to the detriment of an objective of the JWG. This objective is bringing unemployed youth to a regular paid job. Achieving this objective, it turns out, actually depends on the local economic situation. No significant role is played here by what is contributed in JWG-type programmes. It can even be the case that the JWG label has a negative influence - thus reducing the chance of work - although there are also indications that the programme is used as a recruiting mechanism (a long probationary period, but with a clear chance of a job).

In chapter 4, an attempt has been made to raise the matters discussed in the preceding 3 chapters to a higher level of theoretical abstraction. To this end, the central idea of *human capital* is introduced to begin with. Briefly summarised, this theory assumes that it is meaningful to invest in (your) human capital because such an investment pays back its costs later (e.g. with a higher income). It can be assumed that considerations of this type are at the root of programmes such as the JWG - according to the reasoning behind it, investing in job experience and education will result in profit in terms of a (greater chance of a) job. This is in itself a considerable gain compared with a situation of unemployment, which can also manifest itself very directly for people in the fact that the wages will ordinarily be higher than the benefit payment.

The premises sketched here are detectable to some extent in the economic behaviour of people: 'An important outcome of the human capital revolution has been the finding that, in fact, youths respond significantly to economic incentives in their educational decisions.'¹ It may also be assumed of the JWG youth that they indeed realise the rationality of this argumentation - which is not yet to say, however, that they modify their actual attitude and behaviour to suit.

Central to the explanation of this paradox is the concept of social reproduction. The idea, again summarised in a few words, is that people shape their attitudes and behaviour on what has been presented to them from the culture indigenous to the region. This is how that culture is produced. Here, and this is not without importance, this culture must be seen as part of a greater whole. We have to keep in mind '...the complementarity of sub-culture distinctness and total-culture coherence.'² The indigenous regional (sub)culture is a component of greater wholes, e.g. designated geographically as Fryslân and the Netherlands or socio-economically as 'working-class'.

In line with these theoretical reflections, the problem definition of this study is formulated in chapter 4:

Are there local-regional cultural factors in Achtkarspelen which influence behaviour in the area of work in such a way that this can be made manifest in the implementation of a general labour market measure?

The general problem definition is developed into four clusters of sub-questions, to which a number of expectations are coupled with regard to the answers. An overview appears in the table below. For the underpinnings of questions and expectations, see chapter 4.

Problem definition, sub-questions and hypothesis

Problem definition

Are there local-regional cultural factors in Achtkarspelen which influence attitude and behaviour in the area of work in such a way that this can be made manifest in the implementation of a general labour market measure?

Sub-questions and hypotheses

A) Culture

- 1 Regarding the population to be investigated, are specific cultural factors identifiable in the area particularly where 'work' is involved. If yes, specify these factors?
 - 1a Binding to the region will occur as a specific local-regional cultural factor.
 - 1b As more class-specific cultural factors, a conventional choice of occupation and an aversion to study are expected. For woman, this choice of occupation can also be expressed in a preference for marriage and having children.
 - 1c A preference for outdoor work will occur, particularly among men, as a region-specific colouring of the conventional choice of occupation (put another way: as a region-specific detailing of the preference for traditional *working class jobs*).

B) Attitude and behaviour in the labour market

- 2 How do youth experience their unemployment? What aspects are of importance in their experience?
- 3 Are youth looking for work? If yes, what kind of work should that be and how do they conduct the search? If no, what is their attitude regarding the labour market?
 - 2a Unemployment is experienced negatively. The shortage of cash is central here. Phenomena such as boredom and aimlessness will also occur, and the lack of future prospects will also be of importance. As far as future prospects are concerned, the expectation is that males will find it more of a discomfort than females. Men will not be able to fill their traditional bread-winning role, while women can still hope to find a partner who will become a bread-winner.
 - 3a The youth are looking for work That work will have to be real, i.e. it must relate to their self-image (see also hypotheses 1b and 1c).

3b To the extent that work is not sought, this will mainly occur among women who have a preference for the 'plush' of the JWG until that partner comes along.

3c Work will be sought chiefly in the own region. The readiness to leave the region will be slight (see also hypothesis 1a).

C) JWG

4 How did the unemployed youth come into contact with the JWG and how were they then brought into the measure? What were their expectations at that time? What activities (i.e. work, possibly at more than one place, and training elements) have they been engaged in? How do they value these activities?

4a Regarding the (expectations of) the yield of the JWG attention will be drawn to the restrictions of the economic situation in and around Achtkarspelen. The importance of job experience will be underscored.

4b All activities which, according to the youth, are not directly related to (their image of) the world of *real* work are valued negatively, particularly school-type learning elements. Also of importance in this connection is that the youth will not appreciate the label of 'JWG client' (not the label, therefore, of a real employee).

D) Integration

5 What is the relevance of the results of the study in the light of human capital theory? What do these results teach us regarding the theoretical approach in which the notion of 'social reproduction' takes central place? As far as the line of approach in this study is concerned, is it also possible to make statements about the relation between these two theoretical approaches?

5a The starting point of *human capital* theory - investing in one's own human capital delivers profit - will be endorsed, true enough (see 4a), but will not result in any adjustments in behaviour.

5b Such behaviour will be determined by traditions and customs, partly bound to the region and partly to social class. In other words: the findings will relate to the theoretical approach of social reproduction.

5c This means that *human capital* theory must be amended with reference to the theory of social reproduction.

A variety of research methods have been used to find answers to the problem definition. A survey was carried out among the JWG clients which closely followed the lines of a study conducted by the Fryske Akademy among Frisian youth (16-26 years old). This provides the possibility of comparing the JWG clients and Frisian youth (and now and then even their Dutch peers) on a number of factors. Such comparison is necessary in order to determine (any) regional specifics - a characteristic can only be defined as 'exclusive', after all, in comparison with others which do not have this characteristic, or which have it to a different degree (e.g. less strongly or even more strongly). Moreover, a large

number of questions about the JWG were included in the survey questionnaire. These involve, for example, the road these people were on before they came to the JWG, about their life in the JWG and about (expectations concerning) the time after the JWG. Approached by telephone in conducting the survey were 159 youth who were in the JWG as of May 1993 or who had been in it earlier. 97 youth responded. There is no reason to assume that these 97 young people are not fairly representative for the whole population.

Additionally, because it is known that it is no easy matter to 'capture' all nuances from the real world in a questionnaire with standard answer categories, so-called in-depth interviews were conducted with 19 youth - 15 JWG participants and 4 ex-participants (as of May 1993). Via the history of the participant (school, social origins), attitudes and behaviour towards and within the JWG were brought up in these interviews, as well as expectations and ideals for the period after participation in the scheme. Also to be accounted to the qualitative part of the study is the contact maintained with the municipal officials of Achtkarspelen responsible for the JWG.

2 Empirical facts

2.1 Getting acquainted with the (ex-)JWG clients from Achtkarspelen

In chapter 5 we became acquainted briefly with JWG clients from Achtkarspelen. The related data were taken from the survey. We have seen that the survey involved young people, mainly women. In general, they have a socio-economic background which can be characterised as 'simple'. Both the educational and professional level of (the great majority of) the parents as well as their own education levels indicate that they can be accounted to the lower socio-economic classes (in other words: the 'working class'). As far as that is concerned, the (prior) own unemployment can be seen as a signal. Prolonged living in the parental household, compared with the Frisian average among youth, also points in the direction of the socio-economic underside, just as does the low income level from the same comparison.

By way of anticipation of the next chapter, it can be further pointed out that the JWG clients seem to be very Frisian, while, in all likelihood, they also have rural roots (this is indicated by the figures with regard to philosophy of life).

2.2 Traces and influence of an indigenous culture

Chapter 6 had two objectives. The first was to look into, with the aid of the survey material, whether traces of a specific culture are still to be found in the Achtkarspelen region. Secondly, an answer was sought to the question of whether that culture (i.e. the characteristics under study here) is still exerting an influence on attitudes and behaviour concerning work.

As far as the first question is concerned, the easiest course appears to be to summarise the results with regard to the characteristics investigated in the conclusion that the JWG clients are 'special' (and therefore, in line with our approach, that the culture of the region is 'special') concerning attitude with respect to school as an institution, attitude with regard to the traditional roles of man and woman (also important in this connection are the bindings with regard to choice of profession, i.e. expectations) and the work ethic (with the accent, in

this latter case, on youth who come from the so-called heathland villages), while at least in the Frisian context regional rootedness is less 'different'.

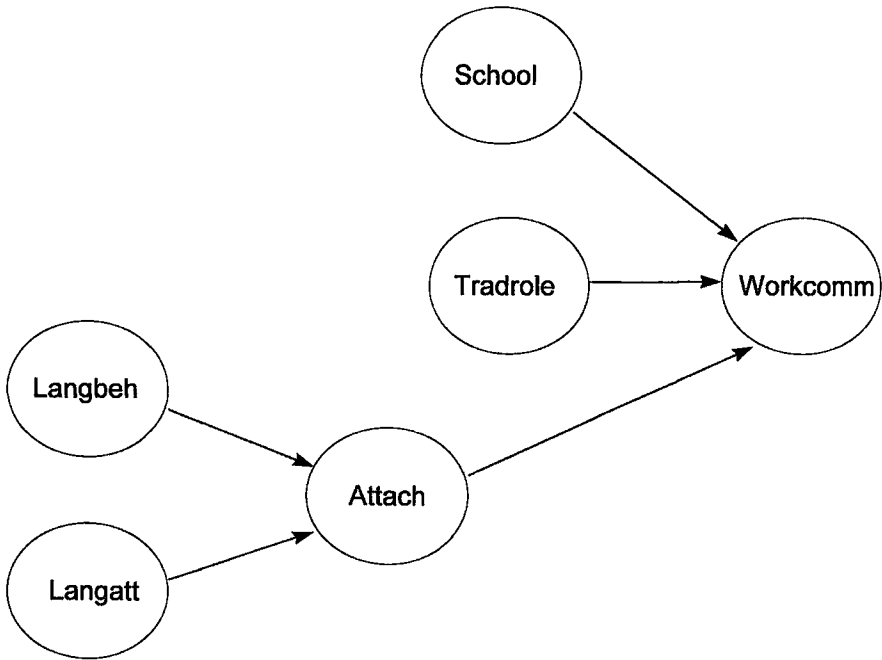
It is true that the discussion in sections 2 through 6 of chapter 6 can be summarised in such a way - but this does not yet mean that such a summary is therefore justifiable. After all, in regard to attitude towards 'school' and choice of profession, it must be considered that the JWG clients from Achtkarspelen show a pattern that corresponds with that of youth of the same class from elsewhere.³ Besides, it has already been indicated that the JWG clients from Achtkarspelen in all likelihood correspond with youth from the Netherlands as a whole as far as the position of man and woman are concerned - while De Goede et al. hold that a more progressive attitude in this respect can be considered as a Frisian characteristic. And where Frisian identity is involved, it is perhaps true that the JWG clients do not occupy a position of their own, but neither is their 'rural standpoint' the same as the Frisian average.

What matters is that it seems inappropriate to expect that a region occupies an *exclusive* position for each of the elements from which any indigenous culture is built. In other words, the culture indigenous to the region of Achtkarspelen, to the extent that it can be characterised by the factors discussed here, is a unique combination of the scores on characteristics which are rooted in social class (i.e. 'working class', in which case one is dealing with attitude with respect to school as an institution, the choice of profession and the work ethic), in Dutch society (attitude with regard to the position of man and woman, in which the region differs from Fryslân as a whole) and the countryside (rootedness in Fryslân).

Regarding the discussion of the second objective of chapter 6, the starting point is the conclusion which De Goede et al. have drawn in their quest for a relationship between regional rootedness (Frisian identity) and attitudes and behaviour related to work: 'our study shows that there is in fact *no* relation between identification with language and culture of the Frisian region and attitudes to work related behaviour.' It looks as if their train of thought acquires further evidence through Jansma's finding that, for the Frisians, there is no more than a very modest effect from their score on Frisian identity and religiosity.⁴

For the present, it seems best to endorse the conclusion of De Goede et al. True enough, it has become evident that the basic model sketched in section 6.7.2.1 is acceptable for the JWG clients as well as the JIF clients and the lower-educated Frisian youth who live in the countryside, but the fact is that there is no more than one variable which 'works' every time, viz. 'tradrol' (the attitude with respect to the position of man and woman). Particularly the relationship of regional rootedness (via binding to the region) to the work ethic is not significant in any instance. Furthermore, it is precisely for this factor that the sign (+ or -) creates additional confusion; in any case, it does not fit with expectations. However that may be, all in all our results show no (significant) relationship between 'identification with language and culture of the Frisian region and attitudes to work related behaviour.'

Figure Explorative model

Index:

- Workcomm = work commitment
- Tradrole = attitude towards traditional roles of men and women in marriage
- School = attitude towards school as an institution
- Langbeh = language behaviour
- Langatt = language attitude
- Attach = attachment to the region

Nevertheless, in the exploratory path analysis (LISREL) of section 6.7 a look was taken not only at the relation between regional rootedness (i.e. binding to the region, language behaviour and language attitude) and the work ethic, but other cultural elements were involved in this analysis as well. Here it is striking that, among the JWG clients and among the lower-educated youth who live in the countryside, 'tradrol' does 'better' than among Frisian youth in general, whereas 'school' is significant for this latter category and of fair importance, and not for the other two categories. This brings me to the supposition that the work ethic in Achtkarspelen apparently supports a different 'cultural repertoire' than that for the average Frisian youth.

As said, the outcomes of the path analyses for the JWG clients and those for the lower-educated Frisian youth who live in the countryside correspond nicely. This underscores once again the earlier finding that the culture indigenous to the region of Achtkarspelen, as found among the young JWG clients, is, as already noted above, determined in part by rural characteristics and in part by socio-economic position (this generalisation points to the influence of the low level of education).

In any case, the fact should not be overlooked that this is an exploratory analysis. The JWG clients from Achtkarspelen should not be lumped together with all youth from that municipality and certainly not with all inhabitants of the region, while the variables being worked with must be considered as approaches to what they are intended to represent (this applies particularly to the operationalisation of the work ethic as attitude and behaviour in the area of work). Not included here, furthermore, are other possible factors, disturbing or supporting the pattern. We will return to this question when the results of the study are evaluated.

Furthermore, it must be said (as hypothesis to be tested for further research) that the material presented here suggests that the special place allotted to the so-called heathland villages in the older literature is perhaps no longer completely justifiable today. The question is whether this can be accounted for. Naturally one can point to the influence of the 'time' factor: perhaps this older culture has faded away (or, at least, become a part of the greater whole of Achtkarspelen) in the nearly forty years that have passed since the appearance of these studies. But even so: every time that the villages appear in the public debate, it seems that the 'old' image is alive and well in Fryslân. Could it possibly be that the descriptions of the heathland were always somewhat exaggerated - even a label such as 'social lawlessness' was used - and that with such over-romanticised descriptions of social life the pre-judgement about such villages was reflected and confirmed at the same time?⁶

2.3 Interviews

The emphasis in chapter 7 lay on data which were collected in interviews, particularly with the (ex-)JWG clients. Such material is of course not reliable in the statistical sense. It is obvious that the effort was towards such a presentation of the material, and this applies all the more to oral interviews, that the emphasis has not come to lie on isolated incidents and exceptions. Rather the other way round, and when the interview material did involve exceptional situations this was clearly stated. Finally, although a reliability test according to the rules of statistics is not at issue - an indication that these efforts were reasonably successful is found in acknowledgement of the sketched patterns by the local authority which was involved in supporting the study.⁷

The first theme that was treated in chapter 7 is learning. Summarising, it can be said that the JWG youth generally realise that extra education can improve their chances in the labour market. They therefore recognise the instrumental value of education (see also chapter 6). They also realise full well that their own educational level is a problem in the personal education-labour market connection. But they generally doubt their own capacities to pursue education, which doubt proba-

bly has its roots in their origins. Where things more particularly concern the JWG, courses which, in their view, do not have direct labour-market relevance, are not terribly popular, to put it mildly. However, it must be said at the same time that several people have found a route towards concrete vocational training via the JWG and thus towards a (possible) job as well.

The traditional view of the position of man and woman was confirmed in the interviews and further detailed. The man is the bread-winner and the place of the woman is in the home, at least if there are children - that is the average picture. But an important finding, and a qualification relevant to the labour market for the somewhat longer term is that the women indicate that they want to go back to work when (any) children are somewhat older.

The binding to the region is generally strong: working elsewhere is among the possibilities, but leaving the region (or, more broadly: leaving Fryslân) is no real option. The work ethic seems to be strong indeed - at least in the sense that the great value of the JWG for people is that they could go to work (again). Both findings fit and further flesh out what was said in the discussion of these themes in chapter 6.

And next comes life in the JWG, the facility where people end up after a period of unemployment. Only the occasional one had work experience prior to unemployment. After six months without work the youth have to take employment at a JWG workplace. The preparations are already begun after a few months of unemployment. Under supervision of the Labour Exchange and, particularly, the JWG organisation, the youth are funnelled to their workplaces. In the past somewhat extra emphasis lay on finding the most suitable unemployed youth (creaming), but that has not been the case since the JWG programme became legally mandatory.

Efforts are taken to maintain rigid control when people are on the job in the JWG. This cannot always count on the appreciation of the JWG clients - although it appears at the same time that they do manage to find the counsellor if they need her help. It seems not unreasonable to assign a central place to the notion 'dependence' in the relationship with the JWG organisation and the counsellor.

If the question is put in general terms, there is clearly very great appreciation for the JWG. Nevertheless a number of critical remarks were also made in the interviews. The wages are nothing to write home about, certainly not in comparison with those of colleagues who do the same work, and the status of a JWG client is not automatically that of a colleague. There is indeed understanding for the reasons why one has to change location after a year at maximum, but that realisation does not make mandatory relocation any the more popular.

Actually the core of esteem for the JWG is indicated in the statement of one of the respondents. "Then I was working - "back in society", they say - and, mind you, that is exactly what it is!". How 'secure' being back is, however, is not clear. The ex-participants came off well in the first instance, also in comparison with national and Frisian figures. The question is whether things stay that way for these people, and more in general (assuming that there was proportionally rather somewhat more 'cream' among those ex-participants) whether Achtkarspelen can also achieve this score for new generations of JWG clients.

3 Back to the problem definition

3.1 Introduction

The next step that has to be taken is the one in which the problem definition and the empirical facts are confronted with each other. The discussion will first be focused on the four clusters of sub-questions. Then the answers to the problem definition will be formulated.

3.2 *The first cluster: culture*

The comparison in chapter 6 between the JWG clients from Achtkarspelen and Frisian (and now and then Dutch) youth on their scores for a number of scales has made it likely that traces of an indigenous regional (local-regional) culture are (still) to be found among them. This has been given an extra dimension by the material presented in chapter 7.

Three of these scales refer directly to 'work'. First of all, the work ethic: the JWG clients have a relatively strong work ethic, and this applies even more to those among them from the so-called heathland villages. However, let there be no misunderstanding: as far as work ethic is concerned all of 'Achtkarspelen' (and not only those villages) differs from 'Fryslân'. Furthermore, the path analysis has made it likely that the work ethic in Achtkarspelen is 'borne' by a different cultural repertoire than in Fryslân as a whole. The value of education is admitted and the Achtkarspelen JWG clients also occupy an own position in Fryslân as far as this scale is concerned. When the material from chapter 7 about the education-labour market connection and about learning in the JWG are taken into consideration, this recognition must be interpreted as instrumental: the youth are aware of the facts of life of the labour market, but they themselves have an aversion to study. Where the division of man and woman over 'work' and 'house-keeping' is involved, the JWG clients again occupy a position of their own, at least in comparison with Frisian youth, and this can be described as traditional. There is some 'movement' in this in the sense that, in chapter 7, it also appears that there is an endorsement of the conception that women can return to employment once the children are older - and for a number of female JWG clients this endorsement corresponds with their own wishes.

Additionally, three scales are utilised which refer to regional rootedness, i.e. binding to the region, language behaviour and attitude with respect to the Frisian language. On these scales, the JWG clients differ from the Frisian average in the sense that they are 'more Frisian'. However, their scores correspond with those of lower-educated youth who live in the Frisian countryside. This means that educational level (also an indication of socio-economic level in this context) and countryside determine (in part) the special position in this area.

In this connection, it was already said above that any own culture must not be seen as a closed, exclusive whole. This culture is in contact with larger wholes and is partly determined by these larger wholes - the region-specific must therefore be understood as a unique combination of the scores on characteristics which are rooted in social class, in Dutch society, and in the Frisian countryside. This conclusion makes a perfect fit with the remarks of Schutte (chapter 1) and Valentine (chapter 4) about the complementarity of sub-culture own-ness and the coherence of the larger whole.

As to the expectations which are expressed in relation to this cluster of questions, the following. Binding to the region is indeed a local-regional factor (hypothesis 1a) but cannot be described as *specific* because this characteristic is shared with lower-educated youth who live in the Frisian countryside. That means that the domain of this hypothesis must be expanded.

There is indeed an aversion to study, and a preference for traditional vocations (judging by the expected vocation at the age of 40). In any case, the traditional vocations for women must be understood as also including the vocation of housewife. More strongly put, the traditional division of roles between man and woman concerning the domains of work and house-keeping are endorsed. This corresponds with the expectations which are set down in hypothesis 1b. For that matter, it is to be expected that the standard just mentioned will be qualified in the sense that women with older children may go to work, and want to.

Further to these vocational expectations: the vocations which people expect to exercise by the time they are forty lie close indeed (hypothesis c) to the regional specifics of the preference for traditional *working class jobs*.

3.3. *The second cluster: attitude and behaviour in the labour market*

To understand the experience of unemployment, the classification of the functions of work (manifest and latent) made by Jahoda is utilised. Judging by the remarks which the youth have made, the most important disadvantage of (negatively experienced) unemployment for the JWG clients lay in the latent functions. One should particularly think here of boredom, lack of social contacts and, in my opinion, the high social status linked to employment. All this is outstandingly summarised in the statement - typical, in my opinion - of one respondent: 'Then I was working, "back in society", they say - and, mind you, that is exactly what it is!'

It is not without reason that this statement of a *female* JWG client is briefly recalled here - this is also meant as a signal that, as far as the experience of being unemployed is concerned, no clear distinction could be made between men and women (see hypothesis 2a).

In the same way, finances could not be made clearly evident as the biggest disadvantage of unemployment, something which had been expected according to the same hypothesis. Even so, it seems to be going too far to reject the expectation that finances take central place in the negative experience of being unemployed. In chapter 5, after all, it became clearly evident that the financial position of the JWG clients cannot be called favourable. A first indication of this is in the data about their income, which is low in comparison with that of Frisian youth (and they rank anywhere but high in comparison with the income of Dutch youth). Of even more importance is that a proportionally large number of JWG clients still live at home with their parents. This can have to do, of course, with local customs and ties to the home (here, unfortunately, I have no data), but it is more likely to assume that the shortage of cash stands in the way of a transition to an own, independent household (possibly with a partner). This situation echoes exactly the remarks of Coffield et al. about the 'no man's land' of adolescence, without the status of either child or adult (see 2.3.2.1). Finally, and a little in anticipation of the next section, the fact that money is not unimportant also appears

from the remarks in discussing life in the JWG about wages and particularly the fear of the income cutbacks which are incurred.

For all these reasons, I consider the 'outcome' regarding this part of hypothesis 2a to be 'undecided' - although it is quite clear that a more prominent place must be assigned to matters such as boredom as the wording of this hypothesis suggested (see the table).

Virtually all youth are looking for work (and this corresponds with the first part of hypothesis 3a), and the single instance in which this was not the case has nothing to do with women waiting for a partner who will free them from the prison of unemployment. The women did not talk about 'knights on white horses' - and thus hypothesis 3b was rejected. About the type of work that is sought, not enough data have been collected to enable making a statement about the second part of hypothesis 3a ('That work should be *real*'). Even so, the other data - e.g. about the vocation that people want to pursue later in life or about the work that they do in the JWG - certainly feed the expectation that this part of the hypothesis is close to reality. But a more definitive statement cannot be made in this respect.

A look was also taken at the region in which people hope to find their work. This is generally the own region. Readiness to leave this region is minimal, which confirms hypothesis 3c. This binding to the region was already indicated above as an element of the culture indigenous to the region (incidentally, with roots in the countryside and educational level [class]). The fact that hypothesis 3c can be maintained means it involves a cultural element that is related to attitudes and behaviour in the area of work.

3.4 *The third cluster: JWG*

What is mainly striking in the stories about contacting and becoming part of the JWG programme is the strict supervision by the local government. A scheme was drawn up with the intention of having people stream in as soon as they qualify for the programme, and it looks as if this really succeeds - before the half-year of unemployment is over, the people have at least been taken up into the process.

The JWG clients identify mainly with one of the starting points of the measure, viz. the acquisition of work experience in order to increase their chances in the labour market. They realise that, to achieve this goal, it may be necessary to do something about training (the other starting point) as well, but they do not apply this in their own case as JWG client. The reasons for this lack of acceptance can be summarised as an aversion to study, also sometimes expressed as having already learned enough.

The kind of work available to the JWG clients is related (notwithstanding an occasional more negative view) to the potentials of the JWG clients and also to their self-image. For the females this implies that the work may be labelled as *real*, for the males it is not possible to draw a specific conclusion in this respect (due to the small number of boys that were interviewed). Generally speaking, this regularly concerns work in which people do want to go further, although they understand all too well that the chances for a job (notwithstanding a number of positively formulated expectations) are not very great.

This means that the JWG becomes very important, if I may so put it, in 'staying off the streets'. We also see this reflected in the esteem expressed for

the measure: through the JWG people are working, and this is exactly what they want. The 'unease' which is then associated with relocation, the insistence on applying for jobs and more of such (in my words) 'intrusive' behaviour by the JWG staff is therefore clearly valued in the negative. Even though there is appreciation for support in problems at the same time. One such problem, and there is actually no solution for it, is that of the status of the JWG clients (not the same as that of a real employee or colleague), a status which is as a rule experienced as low.

It would not be meaningful to repeat here what has already been said about the JWG in the summary of chapter 7. The conclusion may now be drawn that the expectations expressed in 4a and 4b have been confirmed. The importance of support for these expectations is underexposed, particularly also on account of the effect that this support has on the indigenous regional culture. I will return to this in section 5.

3.5 *The fourth cluster: integration*

There is actually only one example to be found of a youth who (by his own account) consciously seized upon the JWG as a final possibility to increase his chances in the labour market via a long course of training. Most JWG clients do not consider education as a suitable route to the labour market for *them*, even though they recognise the instrumental value of education. To the extent that personal action relates to the central assumption of human capital theory (investing in one's own human capital yields profit) this involves the acquisition of work experience and other skills directly related to work. As soon as (school-type) learning is involved, a strong dislike arises.

This means that hypothesis 5a can be maintained, at least if it is assumed (and the discussion in chapter 4 gives reason for this indeed) that investing in one's own human capital was meant (in part) as the pursuit of training courses.

The second hypothesis of this cluster stands up as well. It is not readily possible to make a sharp distinction in this area between traditions and customs which are bound to the region and related to social class (*working class*) - but what is certain is that the whole has a direct influence on attitudes and behaviour as far as investing in yourself via 'learning' is concerned. This also means, in line with the argument of Te Grotenhuis, that in this region and among these youth the issue is attitudes and behaviour that have been handed down from generation to generation - so we can indeed talk here of the social reproduction of an indigenous regional culture.

As far as the third expectation from this cluster is concerned, we then arrive virtually automatically at the conclusion that, as also had been indicated by Bowles and Gintis, human capital theory and its reach should take account of norms and customs such as they exist (for example) in a region or class. Such norms and customs, such a sub-culture, entail that, in practice, people do not always choose for rational behaviour as it is described in human capital theory. But it is striking that where it can be said of the youth investigated by Willis that they are making a positive choice in choosing for *working class jobs*, this applies less often among the JWG clients. The choice for one's own region and family can be considered as positive, but the motivations for not learning still tend as a rule towards the negative ('That's impossible for us').

In any event I will return to the relation between human capital theory and the

theory of social reproduction in the section on the relevance of the study to policy.

3.6 *Back to the problem definition*

'Are there local-regional cultural factors in Achtkarspelen which influence attitude and behaviour in the area of work in such a way that this can be made manifest in the implementation of a general labour market measure?'

It is not very meaningful to repeat once again the discussion in sections 3.2 through 3.5; the answer to the central problem definition can be despatched in the first instance in a few words: 'Yes, there are such factors and their influence can be made manifest in the implementation of a general labour market measure.'

With that, however, the last word about the problem definition has not yet been said, as will particularly appear in the section on relevance to policy.

4 Evaluation

It has been said at different points that this study has an exploratory character. However, now that the problem definition and the related clusters of questions have been answered, it must be said that the research results roughly correspond with the expectations (hypotheses) formulated in advance. Can the study then still be noted in retrospect as exploratory? Clearly, this question is posed in a rather rhetorical way. The point is that a study is explorative by definition when empirical data of a limited reach are used for a preliminary confrontation with literature in an attempt to deal with a specific theme. This implies that the answers are by nature preliminary as well and should be further tested with the help of follow-up research. Such follow-up studies should, preferably, be of a triangular character as well. The mere fact that it was possible to come up with answers, however preliminary, is the value of this study. Having said this, what reasons are there to answer the question in the affirmative?

There are different reasons for answering this question in the affirmative. A first reason has to do with the group investigated: JWG clients from Achtkarspelen. There were good reasons for choosing for this group - particularly the notion of the possible confrontation of a general programme with a specific culture - and that has produced some results (see also the next section). However, only a limited number of the inhabitants of Achtkarspelen were involved, even though this is of course the exploratory element. Follow-up research should look into whether the region-specific culture can also be demonstrated among the Achtkarspelen youth, among the *working class* in the municipality or among the population as a whole. The findings of this study provide evidence for the assumption that this will indeed be the case and also point to the direction in which this follow-up research must go.

A second reason is the geographical reach of the study. Could the occurrence of a regional culture be a privilege of Achtkarspelen? That does not seem likely. This naturally does not mean that the hunt must now be opened on sub-cultures - that holds the danger indicated by Valentine and others that so much emphasis will be placed on the 'sub' part that a view of the greater whole will be lost.⁸ At the same time, more understanding has been observed lately for the idea that regional cultures are living entities in the area of language and that it is wrong to consider the whole country only via the greatest common denominator where

'language and culture' are concerned.⁹ However, why should this regional identity be restricted - for the sake of convenience, say - to language and folklore? An indigenous culture is possible in the economic area as well. This study is exploratory in the sense that it is an impulse to going further down that path.¹⁰

Finally, the discussion has been focused until now on attitudes and behaviour in the labour market. However, Van der Ploeg et al. have pointed out repeatedly that knowledge lies dormant in the regional cultural repertoire which can be the basis for new products and, thus, for new income and employment.¹¹ Recent studies make this potential manifest with the aid of a large number of examples and thereby underscore the necessity to arrive at a re-regionalisation in economic thinking, in any case to the extent that this involves the countryside.¹² However, these regional bodies of knowledge are part of the human capital of people. These people must learn to become aware of these specific forms of knowledge and to convert the economic potential they contain into work and income. This study is theoretically exploratory in the sense that the notion of human capital theory is coupled to regional culture *and* to labour market policy. How this triad has to be combined to get jobs for people (employers, and particularly - because this is what JWG clients ideally are - potential employees) in a 're-regionalising' way in their region, in their countryside, is a theme that should be given much more attention in research such as has been conducted by Van der Ploeg. But it is clear that thinking in which regional culture is combined with human capital in economic terms can be fruitful.

Moving on to research strategy, it can be said that it has borne fruit. The use of a questionnaire which is closely related to research among Frisian youth has indeed provided the elbow room to compare the JWG clients with (part of) Frisian youth (and even Dutch youth now and then). This made it possible to delineate the own-ness of the JWG clients. The quantitative material has also provided evidence for the position that the work ethic in Achtkarspelen (this as an operationalisation of attitudes and behaviour with regard to 'work') is based on a different cultural repertoire than the average in Fryslân. At the same time this has once more made evident (compare the first part of chapter 6) that this repertoire is partly built up from elements which refer to social class and countryside.

The qualitative material has given further colouring to the region-specific culture (e.g. via the connection which was sought with chapter 6 in the first part of chapter 7) and has also contributed to the support of the hypothesis that relations indeed exist between these cultural factors and 'work'. The use of the term 'hypothesis' in the preceding sentence does indicate that it is necessary to try to define these relations further. In this connection it is also not without reason that the path analysis (LISREL) is indicated as exploratory. Such follow-up research should examine whether it is possible to develop more instruments to help capture 'work'. Because of the available material and the necessity of comparison between the JWG clients and Frisian youth, this operationalisation was restricted here to the work ethic, but it is of course necessary in such a model to bring in matters such as looking for work and work itself.

Unfortunately, showing a relation between regional rootedness and 'work' did not succeed in this path analysis. Nevertheless, qualitative material makes it likely that a relation does exist between one element of this regional rootedness, the binding to the region, and attitudes and behaviour in the labour market. This

means that ultimately, yet cautiously, I will treat the conclusion of De Goede et al. that no relation exists between attitudes related to Frisian language and culture and attitudes which have to do with the world of work. It is probably commendable to further develop the instrument taken over from him (the 'binding to the region' important in this connection is built on no more than two statements), in order to then have a second look in follow-up research into the hows and whats of the relation between regional rootedness and 'work'.

The original intention was to have a second interview with the JWG clients as well. That would have made visible what kind of position they have achieved in the labour market after the passage of time and - ideally - what role the JWG played in achieving that position. External developments prevented the pursuit of this strategy.¹³ While this may be understandable, the consequence is that, concerning the yield of the Achtkarspelen JWG, something can be said for the situation of the ex-JWG clients only as of May 1993. That picture does not look at all bad, rather the other way around, although the question remains of whether the municipality will succeed in maintaining this *rate of success*.

5 Policy relevance

A few obvious remarks can be made about the relevance of this study to policy. One remark is aimed at the national government. In labour market policy of recent years, pleas have regularly been made for 'made-to-measure work'. In delineating the potential influence of a region-specific culture, the national government will have to find an answer to the question of whether this made-to-measure work does not also mean that region-specific norms and customs should be more taken into account at regional level.

Another obvious remark is directed at the government in Achtkarspelen. Perhaps this remark may actually be defined as a compliment: it must be said, after all, that the JWG staff succeed in 'mopping up' the unemployed as soon as they qualify for the JWG, while further implementation is also in line with the national conditions. Naturally, there are complaints about what I just designated as the unease which is caused by the staff - but this unease seems necessary to prevent people from 'comfortably lying back' on what Bruinsma et al. have described as the plush of the JWG.

Perhaps 'comfortably lying back' can also be prevented, at least in the sense of surrendering yourself to the good care of the JWG staff, by giving people their own responsibility to look for a workplace. Now that there are potentially more such places because they can also be sought in the market sector, this presents a good possibility for spurring on youth to access and/or develop their own network. That would mean that, on the one hand, an appeal is made to the traditional way of looking for work (through personal contacts) while, on the other hand, such an approach appeals at the same time to people's ability to act independently *and* has a stimulating effect. Then, concerning made-to-measure work, a connection is sought in a positive (pro-active) way to region-specific norms and customs.

Perhaps an own personal responsibility in finding a JWG place also has a stimulating effect in the area of courses of training. It does not seem unreasonable, after all, to expect that people not only realise the importance of 'learning', but also want to convert this realisation into action if a job which they have

chosen for themselves is involved. By the way, it does seem sensible (and this applies more in general, for that matter) to also work more with made-to-measure work in the area of training, in the sense that the training courses are more sharply concentrated on a direct and personally recognisable interest for the JWG clients in their position in the labour market.¹⁴

Nevertheless, two critical notes. Although there can be understanding for the fact that it is no easy matter to find places for the JWG clients (certainly not if looking for such places must remain restricted to a small number of organisations because the 'market' is excluded), it nevertheless has to be said that the fact that these places have acquired a structural character (albeit with changing occupancy) begins to look somewhat like being ousted. Recognising this problem is one thing. Coming up with a solution is something else.

Additionally, the success of the measure will be determined on balance by regional-economic conditions. In any case, how to provide these young people with a chance in the labour market instead of a JWG career, paving the way towards a Melkert job or a job pool (or something similar) is a challenge for which this study has no answer either.

In conclusion. Reports such as those on the 'Social lawlessness of youth' (1953, see chapter 1) can be considered as a form of civilisation offensive.¹⁵ The idea was that things could no longer go on in this way, something had to be done. As far as Harkema is concerned, the reaction to such studies, in which even the obliteration of such a village was advocated, is well-known: the people will find a way and that too fits completely in the region-specific culture.¹⁶ However, more than forty years later, we see how the JWG clients end up in a standard module and (and this is what I want to stress now) how gradually dependent they are becoming on the government and its general regulations. This is how the ability to act independently is lost.

Perhaps some might tend to say that this involves the weakest brothers and sisters from the region, and that the others will certainly manage to find a way. It must then be pointed out, however, that unemployment is the wave of the future for a large number of people in the region. It used to be that they could more or less get by with being unemployed. That, at least, is the suggestion from the older literature and also from the preliminary research. Policy today, however, is aimed at a form of 'activation' which, in the long term, is bound to imply that anyone unemployed for a lengthy period will be forced into the module of a Melkert job or the equivalent.

This policy certainly merits a great deal of support, for example where social contacts and a meaningful use of time are involved (see also this study) - but it will also have the consequence that 'People will be made to assimilate the capitalist value of total commitment to wage labour, which will lower the chance they have when that wage labour is no longer available.'¹⁷ This means that the regional culture is under pressure and the possibilities for social reproduction of this culture become smaller, at least as far as work and the ability to do things independently are concerned. In other words, it seems that the policy objective that lay at the root of that civilisation offensive will be attained in this way after all. And where the theories which were utilised in this study are involved, and without wanting to turn science into a kind of sporting match, the expectation for follow-up research is therefore stated that, via this police, the human capital approach will win. Whether that is truly beneficial is for others to judge.

Notes

- 1 Freeman (1986), p. 375. See also the contribution of Robert J. Willis to the *Handbook of Labor Economics*. Notwithstanding a number of critical remarks, he even talks on page 549 about '...one of the major success stories of modern labor economics.'
- 2 Valentine (1972), p. 108.
- 3 For boys, see Willis (1983), and for girls Stafford (1991). For youth (with a 'working class' background in most cases) in projects which are comparable with the JWG, see for example Lee et al. (1990). Also referred to is Coffield et al. (1986), because he also gives a regional tint to their argument.
- 4 De Goede et al. (1996), p. 153.
- 5 Jansma, forthcoming. Note that it was to be expected, according to various experts, that such a relation between Frisian identity and religiosity/philosophy of life and the related attitudes and behaviour would actually be found and, moreover, that this relation would be of a certain weight.
- 6 It is obvious that such a romantic way of describing social life is not the same as describing living conditions etc. as idyllic. Furthermore, on the writing of an important researcher in this area and for his great expertise, see Frieswijk's (1996) *In Memoriam* on Spahr van der Hoek.
- 7 In a statement made without the intention of being a spokesman for the municipality - see for example the critical remarks of the participants about the JWG or the own observation or about the actual structural workplaces (compare in this connection the institutionalisation debate) at a number of organisations.
- 8 In this connection, the recently published *Hoe God verdween uit Jorwerd* (Mak, 1996) is a clear example of how changes (cultural and economic) from the larger whole influence the own-ness of the village culture. Mak underscores in this way the remarks of (for example) Valentine.
- 9 See Van der Borgt, Hermans and Jacobs (1996). Please note: in the often used descriptive 'language and culture', the term culture has a different charge than in this study. It rather involves usages, habits and expressions in the area of music, song, (folk)dances, crafts, regional sport and such. Incidentally, could it be that it is mainly relative outsiders who wrestle with this question concerning regional identity? See this study, Van Rijn (1992), Zoon (1969) and also Van Borselen (1997).
- 10 Compare the work of Pahl, Van Mevissen and Renooy, and of others in chapter 1.
- 11 See Van Dijk and Van der Ploeg (1996), Van der Ploeg et al. (1993), Van der Ploeg (1994) and Van der Ploeg (1996).
- 12 Van der Ploeg (1997), *Slimme streken* (1996).
- 13 I refer here to economising measures, and the time and energy consuming ups and downs which went with them in the 'preliminary stage' and which, when those economising measures finally became a fact, resulted in the demise of the staff team for regional-economic research at the Fryske Akademy and naturally also the consequences which this had for my personal circumstances.
- 14 To the extent that this does not involve adjustments to the content of the training element in the JWG, it is a matter of urgency to communicate the personal importance more clearly and particularly in a more convincing and motivating way.
- 15 See Beckers and Mommaas (1991), particularly the second part.
- 16 See Verhaar (1989).
- 17 A modification of the statement of Pahl (1992, p. 211) which was quoted in chapter 1: 'The less people have assimilated the capitalist value of total commitment to wage labour, the better the chance they have when that wage labour is no longer available.'

Literatuer

- Alexander, Thomas J. (1996)
'OECD Jobs Study 1994 - "Unemployment is probably the most widely pheared phenomenon of our times. It touches all parts of society"', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the challenges of unemployment in a regional Europe*, Aldershot/Brookfield USA/Hong Kong/Singapore/Sydney: Avebury, s. 9-25.
- Becker, Gary S. (1993 3e edysje, earste printinge 1964)
Human Capital. A theoretical and empirical analysis with special reference to education, Chicago en London: University of Chicago Press.
- Becker, J.W., R. Vink mei stipe fan J.J. Godschalk (1986)
Enige aspecten van arbeid in de toekomst, 's Gravenhage: Steatsútjouwerij (SCP: Sociale en Culturele Studies - 7).
- Beckers, Theo en Hans Mommaas (red.) (1991)
Het vraagstuk van den vrijen tijd. 60 jaar onderzoek naar vrijetijd, Leiden/ Antwerpen: Stenfert Kroese.
- Borgt, Carlo van, Amanda Hermans en Hugo Jacobs (red.) (1996)
Constructie van het eigene. Culturele vormen van regionale identiteit in Nederland, Amsterdam: P.J. Meertensinstituut.
- Borselen, Hans van (1997)
Van werven naar verworven. Een essay over een zoektocht naar het kenmerkende van de Stellingwerven, toen en nu, sûnder plak.
- Bostyn, Anne-Marie en Daniel Wight (1987)
'Inside a community: values associated with money and time', YN: Fineman, Stephen, *Unemployment - personal and social consequences*, London: tavistock, s. 138-155.
- Bouma, L.H. (1956)
Rapport omtrent een sociologisch onderzoek inzake de arbeidersdorpen van de gemeente Achtkarspelen. I. Harkema-Opeinde, sûnder plak (Leeuwarden): Sociale onderzoekingen in Friesland. Rapport no. 6 van de Stichting Friesland voor Maatschappelijk Werk.
- Bouma, L.H. (1958-a)
Rapport omtrent een sociologisch onderzoek inzake de arbeidersdorpen van de gemeente Achtkarspelen. II. Boelenslaan, sûnder plak (Leeuwarden): Sociale onderzoekingen in Friesland. Rapport no. 7 van de Stichting Friesland voor Maatschappelijk Werk.
- Bouma, L.H. (1958-b)
Rapport omtrent een sociologisch onderzoek inzake de arbeidersdorpen van de gemeente Achtkarspelen. III. Twijzelerheide, sûnder plak (Leeuwarden): Sociale onderzoekingen in Friesland. Rapport no. 8 van de Stichting Friesland voor Maatschappelijk Werk.
- Bouma, L.H. (1960)
De arbeidersdorpen in de gemeente Achtkarspelen, deel IV Samenvatting van het sociologisch onderzoek. Terugblik en beschouwing, sûnder plak (Leeuwarden): Sociale onderzoekingen in Friesland. Rapport no. 9 van de Stichting Friesland voor Maatschappelijk Werk.

- Bovenkerk, Frank en Lodewijk Brunt (ed.) (1977)
De rafelrand van Amsterdam - jordaners, pindachinezen, atelier-meisjes en venters in de jaren dertig, Meppel: Boom.
- Bowles, Samuel en Herbert Gintis (1975)
 'The problem with human capital theory - a Marxian critique', YN: *The American Economic Review*, vol. LXV, no. 2 (Papers and Proceedings of the eighty-seventh Annual Meeting of the American Economic Association), s. 74-82.
- Brands, Ineke et al. (1986)
Dag in, dag uit.... Een onderzoek naar de beleving van werkloosheid bij jongeren met een lage scholingsgraad o.l.v. Mik Matthijs, Utrecht: Rijksuniversiteit Utrecht-Sektie Jeugdstudies.
- Breakwell, Glynis, Barbara Harrison & Carol Propper (1982)
 'The psychological benefits of YOPs', YN: *New Society*, 61, s. 494-495.
- Bronnenboek (1953)
Bronnenboek bevattende gegevens ten grondslag liggend aan het rapport maatschappelijke verwildering der jeugd (1953), § Gravenhage: Staatsdrukkerij en Uitgeversbedrijf.
- Brown, A.J. en M. Behrens (te ferskinen)
 'Starting underemployed careers: how young people are marginalised in English and German labour markets', YN: Goede, M.P.M. de P.M. de Klaver, J.A.C. van Ophem, C.H.A. Verhaar and A. de Vries (eds), *Youth: unemployment, identity and policy*. Aldershot: Avebury, s. 31-49.
- Bruinsma, Eef, Peter de Klaver en Anna Tiemersma (1995)
 'Arbeidsfoarsjenning Fryslân en de útfiering fan 'e JWG en Banepool', YN: P.M. de Klaver, C.H.A. Verhaar en L.G. Jansma (red.), 'Wurk foar Fryslân', spesjaalnûmer fan *It Beaken*, 57, nr. 3/4, s. 298-314.
- Brunt, Lodewijk (1974)
Stedeling op het platteland, Meppel: Boom.
- Bulletin Nederlandse Arbeidersbeweging (1989)
 'Domela Nieuwenhuis en de arbeidersgeschiedenis', YN: *Bulletin Nederlandse Arbeidersbeweging*, 18, desimber 1989 (útbrocht yn 'e mande mei it 'Comité Honderd Jaar Domela in Friesland').
- Bynner, John (1996)
 'Resisting youth unemployment: the role of education and training', YN: M.P.M. de Goede, P.M. de Klaver, J.A.C. van Ophem, C.H.A. Verhaar and A. de Vries (eds), *Youth: unemployment, identity and policy*. Aldershot: Avebury, s. 13-30.
- CCBA (1990)
Notitie van het Centraal Bestuur voor de Arbeidsvoorziening i.o. inzake Activerend Arbeidsmarktbeleid voor Jongeren, sûnder plak.
- Coffield, Frank, Carol Borrill & Sarah Marshall (1986)
Growing up at the margins, Milton Keynes/Philadelphia: Open University Press.
- Dam, Jelle (s.a.)
Jeugdherinneringen van Jelle Dam, Buitenpost: uitgeverij Lykele Jansma (met een inleiding door Lykele Jansma).
- Dijk, J. van en H. Folmer (1992)
 'The impact of personal and regional unemployment on individual wages in The Netherlands', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the mysteries of un-*

- employment: causes, consequences and policies*, Ljouwert/Dordrecht/Boston/London: Fryske Akademy/Kluwer Academic Publishers, s. 110-129.
- Dijk, Jouke van, Martijn de Goede en Johan van Ophem (1996)
'Search and application behaviour of the unemployed in Friesland', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the challenges of unemployment in a regional Europe*, Aldershot/Brookfield USA/Hong Kong/Singapore/Sydney: Avebury, s. 123-145.
- Engbersen, Godfried en Romke van der Veen (1987)
Moderne armoede. Overleven op het sociaal minimum, Leiden/Antwerpen: Stenfert Kroese.
- Engbersen, Godfried (1990)
Publieke bijstandsgeheimen. Het ontstaan van een onderklasse in Nederland, Leiden/Antwerpen: Stenfert Kroese.
- E.T.I.F. (Economisch en Technologisch Instituut voor Friesland) (s.a. (June 1953)
Sociale en economische problemen van de gemeente Achtkarspelen, Leeuwarden: E.T.I.F. no. 317.
- Evans, S.T. & M.H. Banks (1992)
'Latent functions of employment: variations according to employment status and labour market', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the mysteries of unemployment: causes, consequences and policies*, Ljouwert/Dordrecht/Boston/Lancaster: Fryske Akademy/Kluwer Academic Publishers (Fryske Akademy nû. 749), s. 281-295.
- Freeman, Richard B. (1986)
'Demand for education', YN: Ashenfelter, Oswald en Richard Layard (eds.), *Handbook of Labor Economics*, Volume I, Amsterdam/New York/Oxford/Tokyo: North Holland-Elsevier Science Publishers, s. 357-386.
- Friesch Dagblad (31 jannewaris 1983),
Koppelbazen werken in Achtkarspelen met ruim zestig kippenvangers.
- Friesch Dagblad (18 febrewaris 1983)
Sommige kippenvangers 'vingen' f. 40.000 zwart.
- Frieswijk, Johan (1989)
Om een beter leven. Strijd en organisatie van de land-, veen- en zuivelarbeiders in het noorden van Nederland (1850-1914), Ljouwert: Fryske Akademy (dissertaasje Grins).
- Frieswijk, Johan (1996)
'Spahr: in akademikus dy't skriuwe koe', YN: *Fryslân*, 2, maart 1996, nr. 1, s. 3-6.
- Fryer, D.M. (1992)
'Poverty stricken? A plea for a greater emphasis on the role of poverty in psychological research on unemployment and mental health in the social context', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the mysteries of unemployment: causes, consequences and policies*, Ljouwert/Dordrecht/Boston/Lancaster: Fryske Akademy/Kluwer Academic Publishers (Fryske Akademy nû. 749), s. 191-209.
- Fryer, D. en R. Payne (1984)
'Pro-active behaviour in unemployment: findings and implications', YN: *Leisure Studies*, 3, s. 273-295.
- Galan, C. de en A.J.M. van Miltenburg (1991, 3e printinge)
Economie van de arbeid, Alphen aan den Rijn: Samsom H.D. Tjeenk Willink.

- Goede, M.P.M. en J.A.C. van Ophem (1990)
 'Job search behaviour of unemployed in the Frisian labour market', YN: Verhaar, C.H.A. (ed.), M.P.M. de Goede, J.A.C. van Ophem en A. de Vries, *Frisian long-term unemployment*, Ljouwert: Fryske Akademy (nû. 718), s. 81-105.
- Goede, M.P.M. de, L.G. Jansma, J.A.C. van Ophem, mei stipe fan C.H.A. Verhaar (1994-1)
Jongeren in Friesland, Ljouwert: Fryske Akademy.
- Goede, M.P.M. de, J.A.C. van Ophem en L.G. Jansma (1994-2)
 'Work-related attitudes of youth in Friesland', YN: Verhaar, C.H.A. en P.M. de Klaver (eds.), *The functioning of economy and labour market in a peripheral region - the case of Friesland*, Ljouwert: Fryske Akademy, nû. 788, s. 254-273.
- Goede, Martijn de, Lammert Jansma en Johan van Ophem (1996)
 'Regional identity and work-related attitudes of youth in Friesland', YN: Goede, M.P.M. de, P.M. de Klaver, J.A.C. van Ophem, C.H.A. Verhaar and A. de Vries (eds), *Youth: unemployment, identity and policy*. Aldershot: Avebury, pp. 139-158.
- Gorter, D. et al. (1984)
Taal yn Fryslân, Ljouwert: Fryske Akademy.
- Gorter, Durk en Reitze J. Jonkman (1995)
Taal yn Fryslân op 'e nij besjoen, Ljouwert: Fryske Akademy, nr. 807.
- Greidanus, Sytse (1974)
Een dorpsdokter uit de Friese Wouden vertelt (1867 - 1877) (De dagen van Olim), Leeuwarden: M.A. van Seyen.
- Groot, W. en G. Jehoel-Gijsbers (1992)
 'The effects of unemployment benefit levels on the duration of unemployment', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the mysteries of unemployment: causes, consequences and policies*, Ljouwert/Dordrecht/Boston/Lancaster: Fryske Akademy/Kluwer Academic Publishers (Fryske Akademy nû. 749), s. 70-88.
- Grotenhuis, Hannie te (1993)
Bijstandskinderen. Opgroeien aan de rand van de verzorgingsstaat, Amsterdam: Amsterdam University Press (dissertaasje Universiteit fan Amsterdam).
- Have, K. ten en G. Jehoel-Gijsbers (1985)
Werkloze jongeren: een verloren generatie?, 's Gravenhage: Staatsútjouwerij (OSA-Voorstudie nr. 8).
- Hazekamp, Jan (1985)
Rondhangen als tijdverdrif, Amsterdam: VU-uitgeverij (dissertaasje VU).
- Hendry, Leo B. (1987)
 'Young people: from school to unemployment?', YN: Fineman, Stephen (ed.), *Unemployment: personal and social consequences*, London/New York: Tavistock, s. 195-219.
- Herberigs, H.A.G. (1989)
 Sjoch: Verhaar et al. (1989), diel I.
- Jahoda, M. (1982)
Employment and unemployment A social-psychological analysis, Cambridge (Cambridge University Press).

- Jahoda, M., P.F. Lazarsfeld en H. Zeisel (1975, earste printinge 1933)
Die Arbeitslosen von Marienthal. Ein soziographischer Versuch, Frankfurt am Main (Suhrkamp Verlag).
- Jansma, L.G. (1988)
 'Leauwe op in doarp. In tal metodologyske refleksjes by in ûndersyk nei libbensskôging', YN: Bergsma, W. et al. (red.), *Frysk, from en frij*, Ljouwert: Fryske Akademy, s. 223-261.
- Jansma, L.G. (1990)
 'The importance of religion in everyday life of a Frisian parish', YN: Laeyendecker, L., L.G. Jansma en C.H.A. Verhaar (red.), *Experiences and explanations*, Ljouwert: Fryske Akademy, s. 161-179.
- Jansma, L.G. (te ferskinen)
 'Onkerkelijkheid, orthodoxie en de regionale factor', YN: Breuker, Ph.H. en A. Janse (red.), *Friesland en Holland: 9 eeuwen beeldvorming*, Zutphen/Ljouwert.
- Jöreskog, Karl en Dag Sörbom (1993)
LISREL 8: Structural equation modelling with the SIMPLIS command language, Chicago: SSI-Scientific Software International.
- Koning, J. de, J.H. Gravesteijn-Ligthelm en H. Berkaik (juny 1993)
JWG-signalement - Derde kwartaal 1992, Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Kloosterman, R.C. (1987)
Achteraan in de rij. Een onderzoek naar de factoren die (her)intreding van langdurig werklozen belemmeren. Deel I: Rapport, 's Gravenhage: Staatsútjouwerij (OSA-werkdocument nr. W 38).
- Kroft, H. e.o. (1989)
Een tijd zonder werk. Een onderzoek naar de levenswereld van langdurig werklozen, Leiden/Antwerpen: Stenfert Kroese.
- Lee, David, Dennis Marsden, Penny Rickman & Jean Duncombe (1990),
Schaming for youth. A study of YTS in the enterprise culture, Milton Keynes/Philadelphia: Open University Press.
- Lewis, Oscar (1961)
The children of Sánchez. Autobiography of a Mexican family, New York: Random House.
- Lewis, Oscar (1968)
A study of slum culture - Backgrounds for La Vida, New York: Random House.
- Lynch, Lisa M. (1983)
 'Job search and youth unemployment', YN: Greenhalgh, C.A., P.R.G. Layard en A.J. Oswald, *The causes of unemployment*, Oxford: Clarendon Press.
- Maassen, G.H. & M.P.M. de Goede (1988)
Publike opinie over werklozen en arbeidsongeschikten - een trendstudie, Amsterdam/Culemborg (dissertaasje Ryksuniversiteit Utert).
- Mak, Geert (1996)
Hoe God verdween uit Jorwerd Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas.
- Meeus, W. en H. 't Hart (red.) (1993)
Jongeren in Nederland. Een nationaal survey naar ontwikkeling in de adolescentie en naar intergenerationale overdracht, Amersfoort: Academische uitgeverij Amersfoort.

- Meurkens, P.C.G. (1984)
Sociale verandering in het oude Kempenland. Demografie, economie en cultuur van een preïndustriële samenleving (1840-1910), Nijmegen: P.C.G. Meurkens (dissertaasje Nijmegen).
- Mevissen, J.W.M. en P.H. Renooy (1986)
De informele economie gelokaliseerd - Een studie naar achtergronden en verschijningsvormen van informele economie in Nederland, Den Haag: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.
- Miltenburg, Th.E.M. en Cl. Woldringh (1989)
Langdurige werkloosheid, Nijmegen: ITS (dissertaasje Nijmegen).
- Neubourg, C. de (1992)
 'The choice was ours', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the mysteries of unemployment: causes, consequences and policies*, Ljouwert/Dordrecht/Boston/Lancaster: Fryske Akademy/Kluwer Academic Publishers (Fryske Akademy nû. 749), s. 317-334.
- OECD (1994)
The OECD Jobs Study: facts, analysis, strategies, Paris: OECD.
- Pahl, R.E. (1992)
 'Does jobless mean workless? A comparative approach to the survival strategies of unemployed people', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the mysteries of unemployment: causes, consequences and policies*, Ljouwert/Dordrecht/Boston/Lancaster: Fryske Akademy/Kluwer Academic Publishers (Fryske Akademy nû. 749), s. 209-225.
- Ploeg, Jan Douwe van der (1996)
 'New perspectives and prospects for rural development', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the challenges of unemployment in a regional Europe*, Aldershot/Brookfield USA/Hong Kong/Singapore/Sydney: Avebury, s. 303-329.
- Ploeg, J.D. van der e.o. (1993)
It Kearpunt foarby; bouwstienen voor het agrarisch ontwikkelingsplan Friesland, Wageningen: Landbouwniversiteit Wageningen.
- Ploeg, J.D. van der e.o. (1997)
Atlas van het vernieuwend platteland, Doetinchem: Misset.
- Rijn, J.G. van (1988)
 'It sosjaal-wittenskiplik ûndersyk fan de Fryske Akademy', YN: Kooi, J. van der, L.G. Jansma en G.H. Jelsma (red.), '50 Jier Fryske Akademy', *It Beaken*, jiergong L, nû. 2-3, s. 239-257.
- Rijn, J.G. van (1992)
 'Economic policy in a broader regional policy perspective', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the mysteries of unemployment: causes, consequences and policies*, Ljouwert/Dordrecht/Boston/Lancaster: Fryske Akademy/Kluwer Academic Publishers (Fryske Akademy nû. 749), s. 403-419.
- Sapsford, David en Zafiris Tzannatos (1993)
The economics of the labour market, Basingstoke: Macmillan.
- Schaufeli, W.B. (1992)
 'Unemployment and mental health in well- and poorly-educated school-leavers', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the mysteries of unemployment: causes, consequences and policies*, Ljouwert/Dordrecht/Boston/Lancaster: Fryske Akademy/Kluwer Academic Publishers (Fryske Akademy nû. 749), s. 253-271.

- Schutte, G.J. (1989)
Een Hollandse dorpsamenleving in de late achttiende eeuw: de banne Graft (1770-1810), Franeker: Van Wijnen.
- Sikkema, K. Sr. and K. Sikkema Jr. (1954)
Zwaagwesteinde, het ventersdorp op de Friese heide, Franeker: T. Wever; Fryske Akademy, Wâldrige no. 2.
- Slimme streken (1996)
Slimme streken. 25 pakkende verhalen van inventieve boeren en tuinders over hun streekproduct, Zutphen: Roodbont.
- Smith, Adam (1976, earste printinge 1776)
An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Editors: R.H. Campbell, A.S. Skinner en W.B. Todd, Oxford: Clarendon Press.
- Sociaal Info* (july 1993). 's Gravenhage: VUGA.
- Sosiaelwittenskiplike Tariesingskommisje (1956)
Tariesing en oerliz. Omschrijving en afbakening van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek door de Fryske Akademy in de Friese Wouden, Ljouwert: Fryske Akademy, Wâldrige nûmer 5 (in opdracht van de Wâldenkommisje).
- Spahr van der Hoek, J.J. (1960)
De heidedorpen in de Noordelijke Wouden, Drachten: Laverman; Fryske Akademy, Wâldrige no. 8.
- Spahr van der Hoek, Dr. J.J. (1969)
Samenleven in Friesland, Drachten: Laverman; Fryske Akademy no. 345, Wâldrige no. 16 (ek publisearre as dissertaasje Grins).
- Spahr van der Hoek, J.J. (1988)
 'Streekûndersyk', YN: Kooi, J. van der, L.G. Jansma en G.H. Jelsma (red.), '50 Jier Fryske Akademy', *It Beaken*, jiergong L, nû. 2-3, s. 214-222.
- Spahr van der Hoek, J.J. (1992)
Achtkarspelen: oars as oars?, Ljouwert: Fryske Akademy (Fryske Akademy nr. 745).
- Spies, H. (1996)
 'Workfare: emancipation or marginalisation', YN: Goede, M.P.M. de, P.M. de Klaver, J.A.C. van Ophem, C.H.A. Verhaar and A. de Vries (eds), *Youth: unemployment, identity and policy*. Aldershot: Avebury, s. 191-213.
- Stafford, Anne (1991)
Trying Work - Gender youth and work experience, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- SZW (1990)
Regelen betreffende het garanderen van werk aan jongeren (Jeugdwerkgarantiewet), Twadde Keamer, gearkomstjier 1989-1990, 21.352, Sdu.
- Turkenburg, Monique (1995)
Een baan & een kind - aspiraties en strategieën van laag opgeleide vrouwen, Tilburg: Tilburg University Press (dissertaasje Tilburg).
- Ullah, Philip (1987)
 'Unemployed black youths in a northern city', YN: Fryer, David en Philip Ullah (eds.), *Unemployed people. Social and psychological perspectives*, Milton Keynes/Philadelphia: Open University Press, s. 111-148.
- Valentine, Charles A. (1972⁵, 1e printinge 1968)
Culture and poverty. Critique and counterproposals, Chicago/London: University of Chicago Press.

- Veenman, J. en L.G. Jansma (1981)
Molukkers in Nederland. Een probleeminventariserend onderzoek, Deventer: Van Loghum Slaterus.
- Verhaar, C.H.A. (1986)
Jongereinwurkleazens (Youth unemployment), Ljouwert/Leeuwarden: Fryske Akademy.
- Verhaar, C.H.A. mei stipe fan E.R.A. Verhagen (1989)
 'Het rayon Dokkum', diel VI fan Verhaar, C.H.A. (einred.), J.A.C. van Ophem en M.P.M. de Goede, *Onderzoek naar de economische omstandigheden en het arbeidsmarktgedrag van langdurig werklozen in Friesland*, Leeuwarden: Fryske Akademy
- Verhaar, C.H.A. (einred.), J.A.C. van Ophem en M.P.M. de Goede (1989)
Onderzoek naar de economische omstandigheden en het arbeidsmarktgedrag van langdurig werklozen in Friesland, Leeuwarden: Fryske Akademy, seis dielen:
- diel I: H.A.G. Herberigs, 'Survey De sociaal-economische omstandigheden van werklozen in Friesland',
 - diel II: W.A. Hofstra en A.E. Muller, 'Leeuwarden',
 - diel III: B. Bonting en J.G. Fiseler, 'Bolsward en Sneek',
 - diel IV: E.R. Luttkik en G. van Zon, 'Het rayon Oosterwolde',
 - diel V: M.R.M. à Nijeholt en W. Wieringa, 'Het rayon Lemmer',
 - diel VI: C.H.A. Verhaar, mei stipe fan E.R.A. Verhagen, 'Het rayon Dokkum'.
- Verhaar, C.H.A. (ed.), M.P.M. de Goede, J.A.C. van Ophem en A. de Vries (1990)
Frisian long-term unemployment, Ljouwert: Fryske Akademy (nû. 718).
- Verhaar, C.H.A. (1990-a)
 'Unemployed forever? Frisian (long-term) unemployed and the labour market, their financial situation and policy-implications', YN: Verhaar, C.H.A. (ed.), M.P.M. de Goede, J.A.C. van Ophem en A. de Vries, *Frisian long-term unemployment*, Ljouwert: Fryske Akademy (nû. 718), s. 13-80.
- Verhaar, C.H.A. (1990-b)
 'Growing up with structural unemployment: the influence of a community which has morally accepted unemployment from generation to generation', YN: Featherstone, Mike, *The Future of work and unemployment. Volume 3 of the Proceedings of The Future of Adult Life 1st International Conference*, Cleveland (Teesside Polytechnic), s. 15-31.
- Verhaar, C.H.A. (1994)
 'Dutch youth training in relation to local-regional culture. Results of a first exploration in the district of Achtkarspelen', YN: Verhaar, C.H.A. en P.M. de Klaver (eds.), *The functioning of economy and labour market in a peripheral region - the case of Friesland*, Ljouwert: Fryske Akademy, nû. 788, s. 273-309.
- Verhaar, C.H.A. (1996-1).
 'Looking for culture on the labour market', YN: Goede, M.P.M. de, P.M. de Klaver, J.A.C. van Ophem, C.H.A. Verhaar en A. de Vries (eds.), *Youth: unemployment, identity and policy*, Aldershot: Avebury, s. 119-139.
- Verhaar, Kees (1996-2)
 'On local's culture influence on labour market behaviour', paper presintearre

- op *Van de hoed en de rand - 7e sociaal-wetenschappelijke studiedagen*, SISWO en NVMC, 11 en 12 april 1996, Amsterdam.
- Verrips, J. (1983, 3e druk)
En boven de polder de hemel. Een antropologische studie van een Nederlands dorp 1850-1971, Groningen: Wolters-Noordhoff).
- Versloot, Arjen (1996)
Wenjen en wurkjen yn Fryslân/Wonen en werken in Friesland, Wânswert/Wanswerd.
- Vries, A. de (1990)
 'Public employment-finding in Friesland in the 20th century', YN: Verhaar, C.H.A. (ed.), M.P.M. de Goede, J.A.C. van Ophem en A. de Vries, *Frisian long-term unemployment*, Ljouwert: Fryske Akademy (nû. 718), s. 145-174.
- Waal, Mieke de (1982)
 'Vriendinnen onder elkaar', yn: Bouw, Carolien et al. (red.), *Hoe weet je dat? Wegen van sociaal onderzoek*, Amsterdam: Uitgeverij De Arbeiderspers, s. 258-275.
- Waarden, Frans van, Bert de Vroom en Jan Laurier (1987)
Fabriekslevens, Zutphen: De Walburg Pers.
- Wallace, Claire en Ray Pahl (1986)
 'Polarisation, unemployment and all forms of work', YN: Allen, Sheila, Alan Waton, Kate Purcell en Stephen Wood (eds.), *The experience of unemployment*, London: Macmillan, s. 116-134.
- Warr, P. (1989², eerste printinge 1987)
Work, unemployment and mental health, Oxford (Oxford University Press).
- Welch, Finis (1975)
 'Human capital theory: education, discrimination, and life cycles', YN: *The American Economic Review*, vol. LXV, no. 2 (Papers and Proceedings of the eighty-seventh Annual Meeting of the American Economic Association), s. 63-73.
- Willis, Paul (1983, first edition 1977)
Learning to labour - How working class kids get working class jobs, Aldershot: Gower Publishing Company Limited.
- Willis, Robert J. (1986)
 'Wage determinants: a survey and reinterpretation of human capital earnings function', YN: Ashenfelter, Oswald en Richard Layard (eds.), *Handbook of Labor Economics*, Volume I, Amsterdam/New York/Oxford/Tokyo: North Holland-Elsevier Science Publishers, s. 525-602.
- Witte, H. de (1992)
 'On the social impact of youth unemployment: political radicalization and a decline of the work ethic?', YN: Verhaar, C.H.A. et al. (eds.), *On the mysteries of unemployment: causes, consequences and policies*, Ljouwert/Dordrecht/Boston/Lancaster: Fryske Akademy/Kluwer Academic Publishers (Fryske Akademy nû. 749), s. 296-313.
- WRR (1987)
Activerend arbeidsmarktbeleid, Den Haag: Staatsuitgeverij (WRR nr. 32).
- Zanden, J.L. van (1985)
De economische ontwikkeling van de Nederlandse landbouw in de negentiende eeuw, 1800-1914, Wageningen: Afdeling Agrarische Geschiedenis (A.A.G. Bijdragen 15) Landbouwhogeschool (dissertaasje Wageningen).

Zanden, J.L. van (1991)

'Het Nederlandse platteland rond 1850', ynlieding ta: Zanden, J.L. van, '*Den zedelijken en materiëlen toestand der arbeidende bevolking ten platten lande.*' *Een reeks rapporten uit 1851*, Groningen: Stichting Nederlands Agronomisch-Historisch Instituut.

Zoon, J.H. (1969)

Friesland tussen hoop en vrees, Drachten: Laverman.

VRAGENLIJST JWG-Jongeren in Friesland

Respondentnummer.....

- DEEL A. SCHOOLLOOPBAAN EN SCHOLINGSETHOS
 DEEL B. WERK, WERKLOOSHEID, ZOEKGEDRAG
 DEEL C. JWG-ERVARING EN OORDEEL
 DEEL D. ARBEIDSETHOS
 DEEL E. LEEF- EN WOONOMGEVING
 DEEL F. VRIJE TIJD
 DEEL G. ACHTERGRONDVARIABELEN
 DEEL H. FINANCIËEL MANAGEMENT

Deel A. SCHOOLLOOPBAAN

1. ...Welke opleidingen heb je met een diploma/certificaat afgesloten?
 (ENQ: het gaat hier om de hoogst genoten opleiding)

☐ zit nog voor mijn examen	☐ Gymnasium
☐ opleiding zonder diploma	☐ HBO
☐ beëindigd	☐ Universiteit
☐ LBO/VBO	☐ KMBO (Kort Middelbaar BeroepsOnderwijs)
☐ MAVO	☐ Leerlingwezen
☐ MBO	☐ Anders
☐ HAVO	
☐ Atheneum	

2a. Ben je tevreden met het type school waar je nu op zit?

☐ ja ----> naar 4
☐ nee
☒ N.V.T. NIET schoolg. → 4

2b. Ik zou liever op een ander type school zitten, en wel:

☐ LBO/VBO	☐ HBO
☐ MAVO	☐ UNIVERSITEIT
☐ MBO	☐ KMBO (Kort Middelb. BeroepsOnderwijs)
☐ HAVO	☐ Leerlingwezen
☐ ATHENEUM	☐ Anders
☐ GYMNASIUM	

3. Waarom heb je dan toch dat type school gekozen?

☐ er was geen goede school voor mij in mijn directe omgeving
☐ mijn vrienden gingen ook allemaal naar die school
☐ ik was onvoldoende voorgelicht
☐ ik ben achteraf gezien verkeerd geadviseerd
☐ die andere school was waarschijnlijk te moeilijk voor mij
☐ Anders

4. Ben je van plan nog een verdere opleiding te volgen?

☐ ja
☐ nee ----> naar deur → 7

5. Welke opleiding is dat?

☐ LBO/VBO	☐ HBO
☐ MAVO	☐ Universiteit
☐ MBO	☐ KMBO (Kort Middelbaar BeroepsOnderwijs)
☐ HAVO	☐ Leerlingwezen
☐ Atheneum	☐ Anders
☐ Gymnasium	

6. Wat wil je daarna gaan doen?

☐ Werken
☐ Verder leren
☐ Anders

Wil je bij de volgende uitspraken over school aangeven in hoeverre je het ermee eens bent

- 7a. op school moet je vooral ijverig zijn en je best doen
- 7b. om later iets te bereiken moet je veel leren op school
- 7c. wil je later een goed inkomen verdienen, dan is een diploma van het grootste belang
- 7d. op school leer je allerlei interessante dingen

- eens
 tamelijk eens
 niet eens/niet oneens
 tamelijk oneens
 oneens
 nooit over nagedacht
- eens
 tamelijk eens
 niet eens/niet oneens
 tamelijk oneens
 oneens
 nooit over nagedacht
- eens
 tamelijk eens
 niet eens/niet oneens
 tamelijk oneens
 oneens
 nooit over nagedacht
- eens
 tamelijk eens
 niet eens/niet oneens
 tamelijk oneens
 oneens
 nooit over nagedacht

↑
ALTIJD
INVULLEN

Deel B. WERK, WERKLOOSHEID, ZOEKGEDRAG

JWG = WERK

1. Heb je op dit moment ~~een~~ betaald werk? ja ---> naar 3 *** nee

***(ENQ: Dit omvat ook: vrij beroep, eigen bedrijf of praktijk, of meewerkend in gezins- of familiebedrijf of praktijk, free-lance, uitzendwerk, opleiding/stage met loon of salaris (inclusief JWG-plaats), ziekteverzuimkering, sociale werkplaats, en aanvullende werken)

(ENQ: Vraag 8 inleiden met je hebt dus geen betaald werk, kun je aangeven welke van de mogelijkheden die ik opnoem op jou van toepassing zijn?)

ENQ: Indien antwoord van toepassing, aankruisen.

2. Ik ben dienstplichtig militair eerste oefening of doe vervangende dienstplicht
 Ik ben werkzoekend/werkloos (of op wachtgeld)
 Ik doe het eigen huishouden, of het huishouden van mijn ouders
 Ik ben geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt
 Ik doe onbetaald werk met behoud van uitkering (met toestemming van de uitkeringsinstansie)
 Ik doe vrijwilligerswerk
 Anders

----> NAAR VRAAG 13

B.a. Werkenden

ENQ: NOTA BENE: ALLEEN IN TE VULLEN VOOR NIEN DIE OP DIT MOMENT BETAALD WERK VERRICHTEN

3. Hoeveel uren per week werk je?
 (aantal uren invullen)
4. Wat is je beroep?
 (naam van beroep invullen)
5. Is dit je eerste betaalde baan? ja nee
6. Werk je op dit moment in loondienst (verschillende soorten) of ben je zelfstandige of werk je mee in het gezinsbedrijf?
 in loondienst rechtstreeks bij een bedrijf of instelling
 in loondienst bij een bedrijf of instelling via een uitzendbureau
 in loondienst bij een bedrijf of instelling via de JeugdWerkGarantieWet
 als zelfstandige voor eigen rekening/risico
 mee in het gezinsbedrijf
 anders

7. Hoe ben je aan die baan gekomen? (meer antwoorden mogelijk)
- heb zelf gesolliciteerd
 - via arbeidsbureau
 - via vrienden of familie
 - anders
8. Ben je wel eens werkloos geweest?
- ja
 - nee
9. Hoe vaak?
- 1 keer
 - 2 keer
 - 3 keer
 - vaker dan 3 keer
10. Wat was de langste periode dat je werkloos was? (aantal maanden invullen)
11. Ben je tevreden met het beroep dat je nu hebt, of zou je liever ander werk doen?
- Tevreden ----> naar deel C.
 - Liever ander werk
12. Wat voor werk zou je dan willen doen? (naam activiteit invullen) ----> naar deel C.

INDIET ALTIJD JA ZYD

- B.B. w. Joos
- ENQ: NOTA BENE ALLEEN IN TE VULLEN VOOR WERKLOZEN
13. Heb je wel eens een baan gehad?
- ja
 - nee ----> naar 17
14. Welke was de laatste betaalde baan die je hebt gehad? (naam beroep invullen)
15. Werkte je toen in loondienst (verschillende soorten) of was je zelfstandige of werkte je mee in het gezinsbedrijf?
- werkte in (loon)dienst rechtstreeks bij een bedrijf of instelling
 - werkte in (loon)dienst bij een bedrijf of instelling via een uitzendbureau
 - werkte in loondienst bij een bedrijf of instelling via de JeugdWerkGarantieWet
 - werkte als zelfstandige voor eigen rekening/reisico
 - werkte mee in het gezinsbedrijf
 - anders
16. Hoeveel uren werkte je toen per week? (aantal uren per week invullen)
17. Hoe lang ben je al werkloos? (aantal maanden invullen)
18. Waarom ben je werkloos geworden?
- Ik ben schoolverlater
 - Door collectief ontslag, want het bedrijf/de afdeling waarbij ik werkte werd opgeheven
 - Ik kreeg ontslag vanwege het aflopen van mijn contract
 - Ik ben (gewoon) ontslagen
 - Ik heb zelf ontslag genomen
 - Anders, nl.....
19. Heb je sinds je werkloos bent gesprekken gehad met het Arbeidsbureau?
- ja
 - nee ----> naar 21
20. Hoe vaak was dat?
- 1 keer
 - 2-4 keer
 - 5-8 keer
 - 9 keer of meer
21. Hoe vaak heb je sinds je (de laatste keer) werkloos bent van het arbeidsbureau te horen gekregen dat er ergens werk voor je zou kunnen zijn?
- 0 keer ----> naar 23
 - 1 keer
 - 2 keer
 - 3 keer
 - 4 keer
 - meer dan 4 keer

JWG = WERK
NEE - WAN N

22. ENQ: Vraag Inleiden met: het arbeidsbureau heeft je een .. meer keren laten weten dat er ergens een baan voor je zou zijn. Waarom heb je die baan dan toch niet gekregen. Kun je daarvoor de reden aangeven? Ik noem nu een paar.
- Mijn opleidingsniveau was/is te hoog
 - Mijn opleidingsniveau was/is te laag
 - Mijn opleiding was/is niet passend
 - Ik heb geen werkervaring
 - Ik wilde zelf niet
 - Er bleek een geschiktere kandidaat te zijn
 - Persoonlijke omstandigheden
 - Gezondheidsredenen
 - Er is geen reden opgegeven
 - Anders
23. Heeft het arbeidsbureau jou wel eens benaderd met de vraag of je belangstelling had voor het volgen van een opleiding of cursus? ja nee --->25
24. Ben je die opleiding of cursus ook gaan volgen? ja nee
25. Wat vind je van de hulp van het arbeidsbureau bij het zoeken naar een nieuwe baan? ruim voldoende voldoende onvoldoende geen mening weet niet
26. Zou je graag een betaalde baan willen hebben? ja maakt mij niets uit liever niet
27. Denk je werk te kunnen krijgen? ja ---> naar 29 nee
28. ENQ: Inleiden met: Waar zou dat aan kunnen liggen? Ik noem nu een aantal redenen. Wil je de belangrijkste die voor jouw geldt aangeven! (Slechts één antwoord mogelijk)
- Mijn opleidingsniveau is te hoog
 - Mijn opleidingsniveau is te laag
 - Mijn opleiding is niet passend
 - Ik heb geen werkervaring
 - Persoonlijke omstandigheden
 - Er is teveel werkloosheid in de baan die ik wil
 - Gezondheidsredenen
 - Anders
29. Welk aantal vind je voor jezelf de beste om zo snel mogelijk aan werk te komen? (Slechts één mogelijkheid aangeven)
- Via arbeidsbureau
 - Via uitzendbureau
 - Via personeelsadvertentie
 - Via familie
 - Via kennissen en vrienden
 - Voor jezelf beginnen als eigen baas
 - Zelf bedrijven opbellen
30. In wat voor soort werkring zou je later het liefst willen werken? (Slechts één antwoord mogelijk)
- Bij een groot particulier bedrijf (banken, etc)
 - Bij een niet zo groot particulier bedrijf (winkel, klein kantoor etc.)
 - Bij een instelling (ziekenhuis, stichting enz)
 - Bij de overheid (gemeente, ministerie, onderwijs enz.)
 - In een eigen bedrijf of vrij beroep
 - Anders
 - Weet niet
31. Welk beroep zou je willen uitoefenen? (naam van het beroep invullen)
32. Hoeveel zou je ongeveer netto per maand willen verdienen? f..... (bedrag invullen)
33. Denk je dat beroep in Friesland te kunnen uitoefenen? ja ---> naar deel C. nee
34. Wat voor gevolgen heeft dat? verhuizen op en neer reizen anders
35. Wat vind je daar van? vind ik juist wel plezierig heb ik veel problemen mee heb ik enigszins problemen mee maakt me niet uit

Deel C. JWG

Nu volgen enkele vragen over de JWG.

1. (Recapitulatie)
Heb je op dit moment werk via de JWG, wacht je op werk via de JWG of heb je vroeger een JWG-plaats gehad?
 werkt via JWG
 wel ingeschreven bij JWG (Stichting Werkgelegenheid Achterzepen), maar nog geen werk --> naar 4
 vroeger via JWG gewerkt --> naar 18
2. Bij wat voor instelling heb je een
JWG-plaats, waar werk je? (naam instelling invullen)
3. Wat voor soort werk doe je?
 huishoudelijk werk (schoonmaken, hulp keuken e.d.)
 technisch onderhoudswerk
 groenvoorziening, tuinonderhoud
 verzorgend werk (bejaardenhulp e.d.)
 administratief werk
 anders
4. Hoe ben je bij de JWG terecht gekomen?
 zelf aangemeld
 via arbeidsbureau
 via sociale dienst
 via vrienden, kennissen
 anders
5. Om bij de JWG te mogen werken, moet je eerst een tijdje werkloos geweest zijn. Hoe lang was jij al werkloos vóórdat je bij de JWG kwam?
 tussen 0 en 6 maanden
 tussen 6 maanden en 1 jaar
 tussen 1 jaar en 2 jaar
 méér dan 2 jaar
6. Waarom was je werkloos geworden?
 Ik was schoolverlater
 Door collectief ontslag, want het bedrijf/de afdeling waar ik werkte werd opgeheven
 Ik kreeg ontslag vanwege het aflopen van mijn contract
 Ik ben (gewoon) ontslagen
 Ik heb zelf ontslag genomen
 Anders
7. Op welke manieren heb je toendertijd geprobeerd zo snel mogelijk aan werk te komen?
 via arbeidsbureau
 via uitzendbureau
 via personeelsadvertentie (krant, kabelnet)
 via familie
 via kennissen en vrienden
 zelf bedrijven opbellen of er naar toe gaan en vragen naar werk
 anders
 geen (niet gezocht)

8. Waar ...u het volgens jou aan kunnen liggen dat je toen geen werk hebt gevonden?
 Mijn opleidingsniveau was te hoog
 Mijn opleidingsniveau was te laag
 Mijn opleiding was niet passend (geen vraag naar deze opleiding)
 Ik had geen werkervaring
 Persoonlijke omstandigheden
 Er was te veel werkloosheid in de baan die ik wilde
 Gezondheidsredenen
 Anders
9. Hoe normaal is werkloosheid in jouw familie (komt het veel voor)?
 heel normaal, overkomt bijna iedereen
 niet erg normaal, uitzonderlijk
10. Hoe normaal is werkloosheid in jouw vriendenkring (komt het veel voor)?
 heel normaal, overkomt bijna iedereen
 niet erg normaal, uitzonderlijk
11. Wat is voor jou de belangrijkste reden om aan de JWG mee te doen?
 Ik wil per sé werken
 Anders krijg ik geen geld
 Thuis verveel ik mij
 Daarmee heb ik meer kans om een baan te vinden
 Ik ben gestuurd door de sociale dienst/arbeidsbureau
 Anders
12. Hoe lang ben je op dit moment bij de JWG?
 maximaal 2 maanden
 tussen 2 en 4 maanden
 tussen 4 maanden en 6 maanden
 langer dan 6 maanden
13. Hoe lang denk je nog bij de JWG te blijven (werken)?
 maximaal 3 maanden
 tussen 3 en 6 maanden
 langer dan 6 maanden
14. Denk je dat je na afloop van de JWG een kans op werk hebt?
 geen/slechte kans
 gemiddelde kans
 goede kans
15. Denk je dat je door de JWG meer kans op een baan hebt?
 Ja
 Nee
16. Wat denk je tijdens je werk via de JWG te leren?
 vakinhoudelijke zaken
 werkroutine/discipline
 omgaan met anderen
 anders
 niets

17. Ben je tot nu toe heel erg tevreden, enigszins tevreden, niet tevreden en niet ontevreden, enigszins ontevreden of heel erg ontevreden over de JWG?
- heel erg tevreden
 - enigszins tevreden
 - niet tevreden en niet ontevreden
 - enigszins ontevreden
 - heel erg ontevreden

-----> NAAR DEEL D. ARBEIDSETHOS

18. Bij wat voor instelling had je een JWG- plaats, waar werkte je? (naam instelling invullen)
19. Wat voor soort werk deed je?
- huishoudelijk werk (schoonmaken, hulp keuken e.d.)
 - technisch onderhoudswerk
 - groenvoorziening, tuinonderhoud
 - verzorgend werk (bejaardenhulp e.d.)
 - administratief werk
 - anders
20. Hoe ben je bij de JWG terecht gekomen?
- zelf aangemeld
 - via arbeidsbureau
 - via sociale dienst
 - via vrienden, kennissen
 - anders
21. Om bij de JWG te mogen werken, moet je eerst een tijdje werkloos geweest zijn. Hoe lang was jij al werkloos vóórdat je bij de JWG kwam?
- tussen 0 en 6 maanden
 - tussen 6 maanden en 1 jaar
 - tussen 1 jaar en 2 jaar
 - méér dan 2 jaar
22. Waarom was je werkloos geworden?
- Ik was schoolverlater
 - Door collectief ontslag, want het bedrijf/de afdeling waar ik werkte werd opgeheven
 - Ik kreeg ontslag vanwege het aflopen van mijn contract
 - Ik ben (gewoon) ontslagen
 - Ik heb zelf ontslag genomen
 - Anders

23. Op welke manieren heb je toendertijd geprobeerd zo snel mogelijk aan werk te komen?
- via arbeidsbureau
 - via uitzendbureau
 - via personeelsadvertentie (krant, kabelnet)
 - via familie
 - via kennissen en vrienden
 - zelf bedrijven opbellen of er naar toe gaan en vragen naar werk
 - anders
 - geen (niet gezocht)
24. Waar zou het volgens jou aan kunnen liggen dat je toen geen werk hebt gevonden?
- Mijn opleidingsniveau was te hoog
 - Mijn opleidingsniveau was te laag
 - Mijn opleiding was niet passend (geen vraag naar deze opleiding)
 - Ik had geen werkervaring
 - Persoonlijke omstandigheden
 - Er was te veel werkloosheid in de baan die ik wilde
 - Gezondheidsredenen
 - Anders
25. Hoe normaal is werkloosheid in jouw familie (komt het veel voor)?
- heel normaal, overkomt bijna iedereen
 - niet erg normaal, uitzonderlijk
26. Hoe normaal is werkloosheid in jouw vriendenkring (komt het veel voor)?
- heel normaal, overkomt bijna iedereen
 - niet erg normaal, uitzonderlijk
27. Wat was voor jou de belangrijkste reden om aan de JWG mee te doen?
- Ik wilde per sé werken
 - Anders kreeg ik geen geld
 - Thuis verveelde ik mij
 - Daarmee had ik meer kans om een baan te vinden
 - Ik ben gestuurd door de sociale dienst/arbeidsbureau
 - Anders
28. Hoe lang ben je bij JWG geweest?
- maximaal 2 maanden
 - tussen 2 en 4 maanden
 - tussen 4 en 6 maanden
 - langer dan 6 maanden
29. Dacht je toen je bij de JWG werkte, dat je na afloop een kans op werk zou hebben?
- geen/slechte kans
 - gemiddelde kans
 - goede kans
30. Dacht je dat je door de JWG meer kans op een baan had?
- Ja
 - Nee

31. Wat heb je tijdens je werk via de JWG geleerd?
- vakinhoudelijke zaken
 - werkhoudingsdiscipline
 - omgaan met anderen
 - anders
 - niets

32. Hoe lang ben je al bij de JWG weg?
- maximaal 3 maanden
 - tussen 3 en 6 maanden
 - langer dan 6 maanden

33. Waarom ben je bij de JWG weggegaan?
- contract was afgelopen/kwam niet meer in aanmerking
 - ontslag gekregen
 - zelf ontslag genomen
 - persoonlijke omstandigheden
 - andere reden: maar 35
 - opleiding gaan volgen ---> naar 36

34. Wat ben je toen gaan doen?
- werkloos ---> naar 37
 - werk
 - opleiding ---> naar 36
 - militaire dienst ---> naar 37
 - anders ---> naar 37

35. Wat voor werk was dat?
.....
(naam beroep invullen)

36. Wat voor opleiding was dat?
- LBO/VBO
 - MBO
 - HBO
 - HAVO
 - Atheneum
 - Gymnasium
 - HBO
 - Universiteit
 - KMBO (Kort Middelbaar Beroepsopleidings)
 - Leerlingwezen
 - Anders

37. Als je nu terugkijkt, ben je dan heel erg tevreden, enigzins tevreden, niet tevreden en niet ontevreden, enigzins ontevreden of heel erg ontevreden over de JWG?
- heel erg tevreden
 - enigzins tevreden
 - niet tevreden en niet ontevreden
 - enigzins ontevreden
 - heel erg ontevreden

-----> NAAR DEEL D. ARBEIDSETHOS

Deel D. ARBEIDSETHOS

Dun volgen nu enkele uitspraken die gaan over het belang van werken en een baan. Wij je bij iedere uitspraak aangeven in hoeverre je het er al of niet mee eens bent.

- 1a. Als je iets van het leven wilt maken, dan moet je aan een vaste baan zien te komen
- helemaal mee eens
 - mee eens
 - niet mee eens/niet mee onenens
 - niet mee eens
 - helemaal niet mee eens
- 1b. Carrière-zaken is voor mij belangrijk
- helemaal mee eens
 - mee eens
 - niet mee eens/niet mee onenens
 - niet mee eens
 - helemaal niet mee eens
- 1c. Je kunt in je vrije tijd wel nuttige dingen doen, maar een vaste baan is toch belangrijker
- helemaal mee eens
 - mee eens
 - niet mee eens/niet mee onenens
 - niet mee eens
 - helemaal niet mee eens
- 1d. Pas als je een baan hebt, heb je het gevoel dat je er helemaal bij hoort
- helemaal mee eens
 - mee eens
 - niet mee eens/niet mee onenens
 - niet mee eens
 - helemaal niet mee eens
- 1e. Door een opleiding te volgen kun je je kansen op werk aanzienlijk vergroten
- helemaal mee eens
 - mee eens
 - niet mee eens/niet mee onenens
 - niet mee eens
 - helemaal niet mee eens
- 1f. Je leeft om te werken
- helemaal mee eens
 - mee eens
 - niet mee eens/niet mee onenens
 - niet mee eens
 - helemaal niet mee eens
- 1g. Eigenlijk moet iedereen kunnen kiezen of hij wil werken of niet
- helemaal mee eens
 - mee eens
 - niet mee eens/niet mee onenens
 - niet mee eens
 - helemaal niet mee eens
- 1h. Zolang je redelijk rond kunt komen van je uitkering is werkloos zijn helemaal niet erg
- helemaal mee eens
 - mee eens
 - niet mee eens/niet mee onenens
 - niet mee eens
 - helemaal niet mee eens

11. Zonder baan zie ik mijn toekomst zember in
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
12. Een vaste baan is vooral van belang om je gezin /partner zekerheid te kunnen bieden
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
2. Welk beroep denk je te hebben als je 40 jaar bent?
-
 (naam van het beroep invullen)
3. Hoe zeker ben je ervan dat je dan een baan zult hebben.
- heel zeker
 tamelijk zeker
 niet zeker
4. In hoeverre zou je de volgende soorten werk willen doen? ENQ:
 Inleiden met: ik lees er een paar op, zou je willen aangeven of je zulk werk bestlist niet of liever niet of wel wilt doen?

	Geen niet	Liever niet	Nat	Geen wilt niet
- Werk aan de lopende band.....	☐	☐	☐	☐
- Werk in ploegdienst.....	☐	☐	☐	☐
- Vult werk.....	☐	☐	☐	☐
- Zwaar werk.....	☐	☐	☐	☐
- Werk met stank of lawaai.....	☐	☐	☐	☐
- Werk waarvoor je moet verhuizen.....	☐	☐	☐	☐
- Werk waarvoor je gedurende een half jaar moet worden ongeschooid.....	☐	☐	☐	☐
- Werk waarvoor je dagelijks 1 uur heen en 1 uur terug moet reizen, met vervoersvergoeding.....	☐	☐	☐	☐
- Tijdelijk werk voor een half jaar waarbij niet zeker is of je daarna (ander) werk hebt.....	☐	☐	☐	☐
- Werk buiten je vak of beroep.....	☐	☐	☐	☐
- Werk voor 4 dagen in de week met loon ook voor vier dagen in de week (80%).....	☐	☐	☐	☐
- Werk voor halve dagen met loon voor halve dagen, terwijl je voor de andere helft van de week een uitkering krijgt.....	☐	☐	☐	☐

Deel E. LEEF- EN WOONOMGEVING

ENQ: Inleiden met nu volgt een aantal vragen uitspraken over wonen, samenwonen en relaties.

1. Woon je (nog) thuis bij je ouders/pleegouders?
- ja ---> naar 5
 nee
2. Ik woon:
- samen met vaste partner
 zelfstandig op kamer
 in een internaat
 andere situatie
3. Hoe oud was je toen je uit huis ging?
-
 (leeftijd invullen)
4. Wat was de reden om uit huis te gaan?
- samenwonen met vaste vriend/vriendin ---> naar 7
 trouwen ---> naar 7
 werken ---> naar 6
 studeren ---> naar 6
 behoefte aan zelfstandigheid ---> naar 6
 militaire dienst
 anders
5. Wat voor woonruimte denk je te kunnen krijgen als je voor het eerst zelfstandig gaat wonen?
- kamer
 studentenflat
 huurwoning of etage
 koophuis
 andere woonruimte
6. Zou je later willeo samenwonen en/of trouwen?
- ja
 nee
7. Heb je kinderen?
- ja ---> naar 9
 nee
8. Zou je later kinderen willen hebben?
- ja
 nee

ENQ: Inleiden met: hieronder volgt een aantal uitspraken over de plaats van de man, de vrouw en de kinderen in het gezin. Kun je bij elke uitspraak aangeven in hoeverre je het er mee eens bent?

- 9a. Het verzorgen van het gezin is voor een vrouw belangrijker dan een baan buitenshuis
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens

- 9b. Een moeder met jonge kinderen moet ook buitenshuis kunnen werken
- 9c. Het spreekt vanzelf dat de man wat minder in het huishouden doet dan de vrouw
- 9d. Het is het meest natuurlijk dat de man kostwinner is en de vrouw verantwoordelijk is voor het huishouden en de zorg voor de kinderen
- 9e. Kinderen van zo'n 16 jaar en ouder moeten hun ouders gehoorzamen zolang zij nog bij hun ouders thuis wonen
- 9f. Als kinderen van zo'n 16 jaar en ouder nog thuis wonen, moeten zij door hun ouders in principe behandeld worden op voet van gelijkheid
- 9g. Het ideale gezin bestaat uit een man en een vrouw en kinderen
- ENQ: Inleiden met nu nog een paar vragen die over jouw directe omgeving gaan.
10. Waar woon je het liefst?
11. Beschouw je jezelf als een Fries, Nederlander of beide

- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
- Ik woon het liefst in de streek waar ik nu woon
 Ik woon het liefst in Frieland
 Ik woon het liefst ergens anders
 Het maakt mij niet uit waar ik woon
- Ik beschouw mijzelf als een Fries
 Ik beschouw mijzelf als een Nederlander
 Ik beschouw mijzelf ongeveer evenveel Fries als Nederlander
 Is voor mij onbelangrijk
 Anders

12. Welke taal heb je als kind het eerst leren spreken?

- Fries ---> naar 15
 Nederlands ---> naar 14
 Anders

Taalbeheersing Nederlands (mondeling en schriftelijk)

13a. Kun je Nederlands verstaan?

- heel gemakkelijk
 goed
 vrij aardig
 met moeite
 helemaal niet

13b. Kun je Nederlands spreken?

- heel gemakkelijk
 goed
 vrij aardig
 met moeite
 helemaal niet

13c. Kun je Nederlands lezen?

- heel gemakkelijk
 goed
 vrij aardig
 met moeite
 helemaal niet

13d. Kun je Nederlands schrijven?

- heel gemakkelijk
 goed
 vrij aardig
 met moeite
 helemaal niet

Taalbeheersing mondeling (Fries)

14a. Kun je Fries verstaan?

- heel gemakkelijk
 goed
 vrij aardig
 met moeite
 helemaal niet

4b. Kun je Fries spreken?

- heel gemakkelijk
 goed
 vrij aardig
 met moeite
 helemaal niet

Taalbeheersing schriftelijk (Fries)

15a. Kun je Fries lezen?

- heel gemakkelijk
 goed
 vrij aardig
 met moeite
 helemaal niet

15b. Kun je Fries schrijven?

- heel gemakkelijk
 goed
 vrij aardig
 met moeite
 helemaal niet

16. Welke taal spreekt je thuis (met je ouders of met je partner)?
- (meest) Fries
 (meest) Nederlands
 ongeveer evenveel Fries als Nederlands
 andere taal/dialekt
17. Welke taal spreekt je tegen je vrienden/vriendinnen?
- (meest) Fries
 (meest) Nederlands
 ongeveer evenveel Fries als Nederlands
 andere taal/dialekt
18. Denk je dat je over 5 jaar nog in Friesland woont?
- Ja, absoluut zeker
 tamelijk zeker
 nee, zeker niet

19. Wat betekent de Friese taal voor jou?
- heel veel
 toch wel veel
 weinig
 heel weinig
 geen mening

Na volgt nog een aantal uitspraken over het Fries. Zou je van die uitspraken willen aangeven in hoeverre je het er mee eens bent of in hoeverre ze voor jou gelden?

- 20a. Fries op school moeten ze zo gauw mogelijk afschaffen
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
- 20b. Friestalige ouders kunnen beter Nederlands met hun kinderen praten
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
- 20c. Ik zou het jammer vinden als het Fries zou verdwijnen
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
- 20d. Ook jonge mensen moeten zich inzetten voor het behoud van het Fries
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens
- 20e. Het is logisch dat Friezen trots zijn op hun taal
- helemaal mee eens
 mee eens
 niet mee eens/niet mee oneens
 niet mee eens
 helemaal niet mee eens

Deel F. IE TIJD

ENQ: Inleiden met 'Nu volgen enkele vragen over de manier waarop je je vrije tijd besteedt.'

1. Waaraan besteed je vooral je vrije tijd? (Slechts één antwoord mogelijk)
- sport ---> naar 3
 café-bezoek
 met vrienden/vriendinnen rondhangen
 tv-kijken
 lezen
 anders
2. Beoefen je ook een sport/sporten
- Ja
 Nee ---> naar 5
3. Welke sport/sporten beoefen je? (Slechts twee antwoorden mogelijk)
- voetbal (veld) handbal
 zaalvoetbal softbal/hoekbal
 korfbal badminton
 hockey squash
 volleybal basketbal
 gymnastiek zwemmen
 tafeltennis fietsen
 joggen/fitness surfen
 tennis denksporten (dammen etc.)
 wandelen waterpolo
 vechtsporten (judo etc.) zeilen
 paardrijden kaatsen
 atletiek polstokspringen
 overige sporten
4. Hoeveel uur per week besteed je aan die sporten? (aantal uren invullen)
5. Welke (andere) hobby's heb je? (Slechts twee antwoorden mogelijk)
- paardrijden muziek spelen
 knutselen muziek luisteren
 wandelen lezen
 fotograferen/filmen kerkelijke jeugdvereniging
 nasien, handwerken politieke jeugdvereniging
 tuinieren andere jeugdvereniging
 vissen postzegelverzamelen
 zang/koor tv-kijken
 computer andere hobby
 schrijven
6. Hoeveel tijd besteed je per week aan die hobby's? (aantal uren invullen)

Deel II. ACHTERGRONDVARIABLEN

1. Hoe oud ben je? jaar
2. Ben je een jongen of een meisje? Jongen Meisje
3. Waar ben je geboren In Friesland, maar wel in Nederland Buiten Nederland
4. Waar woon je nu? (naam van de woonplaats invullen)
- 5a. Wat is de hoogste opleiding van je vader? LBO (Ambachtsschool) MBO (Middelbaar beroepsopleidend) HBO (Hogere beroepsopleiding) MVO (Meerjarige MULO) MAVO (Meerjarige MULO) Atheneum (HBS) Gymnasium HBO Universiteit anders
- 5b. Wat is de hoogste opleiding van je moeder? LBO (Ambachtsschool) MBO (Middelbaar beroepsopleidend) HBO (Hogere beroepsopleiding) MVO (Meerjarige MULO) MAVO (Meerjarige MULO) Atheneum (HBS) Gymnasium HBO Universiteit anders
6. Wat is (was) het beroep van je vader? (naam beroep invullen)
7. Wat is (was) het beroep van je moeder? (naam beroep invullen)
8. Wat is in juli 1984 de hoofdstwinner? vader ----> naar 10 broer ----> naar 10 zus ----> naar 10 jous patroon anders
9. Wat is het beroep van de hoofdstwinner? (beroep invullen)
10. Wat is het netto inkomen van de hoofdstwinner per maand? / (bedrag invullen)

7. Hoeveel avonden per week breng je doorgaans buitenhuis door? Geen, ik ben iedere avond thuis Circa 1 avond per week Circa 2 avonden per week Circa 3 avonden per week Circa 4 avonden per week ----> naar 9 Circa 5 avonden per week ----> naar 9 Circa 6 avonden per week ----> naar 9 7 avonden, ik ben iedere avond weg ----> naar 9
8. Kun je aangeven wat de belangrijkste reden is om je vrije tijd vooral thuis door te brengen? (Slechts één antwoord mogelijk) Het is het gemakkelijkst Veel huiswerk ----> naar 10 Gezamenlijke dineren Geen zin om weg te gaan Heb geen tijd Heb geen vrienden Er is (iemand) niet te doen Anders
9. Kun je aangeven wat de belangrijkste reden is dat jij je vrije tijd vooral buitenhuis doorbrengt? (Slechts één antwoord mogelijk) Me met vrienden amuseren Thuis is het niet gezellig/ontzettig Ik heb werk/een baan/je Ik ben bezig met sport Ik heb nog niet een avondopleiding, cursus Anders.....
10. Als je 's avonds weggaat, waar breng je dan vooral je tijd door? (Slechts één antwoord mogelijk: vrasg naar het belangrijkste antwoord) Buurthuis, jongerencentrum Op straat spelen, zitten, voetballen, enz. Café, discotheek Koffieshop, theehuis Sportvereniging, hobbyclub, Stationshai, restaurant Bij een oom, tante, opa, oma. Sinsokker broer, zus, enz. Zomaar rondlopen in de stad/dorp Ritocoop, theater Anders Avondschool, opleiding, cursus
11. Heb je wel eens het gevoel dat je in echt verveelt, dat je niet weet wat te doen? ja, bijna altijd wel vaak wel eens niet vaak nooit

11. Beschouw je je zelf als behorend tot een kerkgenootschap of een bepaalde godsdienstige groepering?
 ja
 nee -----naar 13
12. Welk kerkgenootschap of welke godsdienstige groepering is dat?
 Rooms-katholiek
 Nederlands Hervormd
 Synodaal Gereformeerd
 Christelijk Gereformeerd
 Andere christelijke kerk/groepering
 Hindoeïsme
 Islam
 Andere godsdienstige groepering
13. Voel je je verwant aan een andere levensbeschouwelijke stroming of groepering?
 Humanisme
 Theosofie
 Anthropolofie
 Andere stroming/groepering
 Geen enkele stroming/groepering
14. Stel dat er vandaag verkiezingen voor de Gemeenteraad zouden zijn (en je zou mogen stemmen), zou je dan gaan stemmen?
 (ENQ: deze vraag ook stellen aan niet-stemgerechtigden)
 Ik zou gaan stemmen
 Ik zou niet gaan stemmen ---> naar 16
 Weet (nog) niet ---->naar 16
 Geen antwoord ----> naar 16
15. Op welke partij zou je dan stemmen?
 CDA (Christen Democratisch Appèl)
 PvdA (Partij van de Arbeid)
 VVD (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie)
 D66 (Democraten 66)
 Groen Links/Griene Links
 GPV (Gereformeerd politiek Verbond)
 SCP (Smaakondig-Gereformeerde Partij)
 RPF (Reformatieische Politiek Federatie)
 Centrum Democraten (Janmaat)
 Centrum Partij
 Socialistische Partij
 FNP (Frysk Nasjonale Party)
 Een andere partij
 Weet niet/geen antwoord
 Weigert te antwoorden
16. Van mensen wordt wel gezegd dat zij politiek links of rechts zijn. Stel je een balk met 10 vakjes voor die lopen van links naar rechts, waarbij het vakje helemaal links het cijfer 1 krijgt en het vakje helemaal rechts het cijfer 10. In welk vakje (van 1 tot en met 10) zou je jezelf plaatsen?
- LINKS 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 RECHTS

Deel H. FINANCIEEL MANAGEMENT

1. Hoe groot was je totale netto
 inkomen van de afgelopen maand. (bedrag invullen)
 (ENQ: dit omvat inkomen uit arbeid, zakgeld, kleeidgeld, inkomsten uit bijbaantjes, studietoelagen, etc.)
2. ENQ: Inleiden met: hieronder staan een paar manieren waarop je met geld om kunt gaan.
 Welke manier is op jou van toepassing? (Max. TWEE antwoorden mogelijk)
 ENQ: Indien antwoord van toepassing, aankruisen)
 Als ik geld op zak heb, geef ik het vrijwel meteen uit
 Ik kijk altijd een beetje rond en als ik wat leuks zie wat ik kan betalen, dan koop ik het meteen
 Ik weet altijd precies van te voren wat ik wil gaan kopen
 Ik spaar al mijn geld zoveel mogelijk op om later iets duurs te kunnen kopen
 Soms spaar ik mijn geld op, andere keren geef ik het vrijwel meteen uit
3. Hoe vind je zelf dat je met
 geld omgaat? Goed
 Niet goed, maar ook niet slecht
 Slecht
4. Ik noem hier een aantal spullen. Kun je hieronder aangeven welke spullen je zelf bezit? (Meer dan één antwoord mogelijk)
 Gewone fiets Walkman
 Mountainbike/ATB Platenspeler
 Racefiets CD-speler
 Brommer T.V.
 Auto Videorecorder
 Motorfiets Videocamera
 Muziekinstrument Personal computer (thuis)
 Foto toestel Spelcomputer
 Radio Surfplank
 Cassette recorder
5. Hoeveel geld geef je per maand uit voor in geldens kleding en schoenen
 f.....
 snoep f.....
 boeken f.....
 uitgaan f.....
 frisdrank f.....
 bier, wijn (andere alcoholische dranken) f.....
 snacks f.....
 speel-en gokautomaten f.....
 cadeaus f.....
 sport f.....
 make-up f.....
 huishuur f.....
 roken f.....
 muziek (CD's/platen) f.....
 huishouding f.....
8. Ben je het afgelopen jaar op
 vakantie geweest? Ja
 Nee

Libbensberjocht

Kees Verhaar waard yn 1959 as soan fan Kees en Corrie Verhaar-Dielemans berne yn Roosendaal en Nispen. Syn legere en middelbere skoaltiid brocht er troch yn Dordrecht. Fan 1977 oant 1983 studearre er oan de ekonomyske fakulteit fan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Yn 1981 waard er learaar ekonomyske fakken oan it Titus-Brandsmacollege yn Dordrecht. Yn 1985 ferfear er nei Fryslân, dêr't er by de Fryske Akademy te set gie as regionaal ekonoom. Yn de jierren dat er by de Fryske Akademy wurke hat, stie er (mei) oan de widze fan in ferskaat oan ekonomyske ûndersiken en publikaasjes, sawol rjochte op it regionale as op it nasjonale en ynternasjonale forum. Under syn ferantwurdlikheid kamen twa grutte ynternasjonale konferinsjes oer regionale ekonomy en arbeidsmerk, sawol út it eachweid fan belied as dat fan oan ûndersyk besibbe kwestjes ta stân, de saneamde *CURE*-konferinsjes (1990 en 1994). Yn it ferlingde fan syn wittenskiplik wurk hat er ûnder mear aktyf west foar de *Leeuwarder Courant*, *Omrop Fryslân* en foar it *Sociaal-Wetenschappelijk Bureau* fan D66.

Yn 1996 waard de Fryske Akademy ynwiksele foar it *Stoas Bureau Arbeidsmarktonderzoek* yn Wageningen, dêr't er him dwaande hâldt mei ûndersyk nei de oansluting ûnderwiis-arbeidsmerk, benammen yn de agraryske sektor.

Adres:

Kees Verhaar

Stoas Bureau Arbeidsmarktonderzoek

Postbus 78

6700 AB Wageningen

tel. 0317-47.27.11

fax 0317-42.47.70

e-mail KEV@stoas.nl